

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

SİLVAN (DİYARBAKIR)'DA HALK HEKİMLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Birol AZAR

HAZIRLAYAN
Mehmet Yusuf ASLAN

ELAZIĞ – 2018

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

SİLVAN (DİYARBAKIR)'DA HALK HEKİMLİĞİ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Birol AZAR

HAZIRLAYAN
Mehmet Yusuf ASLAN

Jürimiz, 28/12/2018 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy çokluğu/oy birliği ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK
2. Dr. Öğr. Üyesi Birol AZAR
3. Dr. Öğr. Üyesi Canser KARADAŞ
- 4.
- 5.

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun / /
tarih vesayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Prof. Dr. Ömer Osman UMAR

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Silvan (Diyarbakır)'da Halk Hekimliği****Mehmet Yusuf ASLAN****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı****Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı****Elazığ– 2018, Sayfa: XI+200**

Bu çalışmada, Diyarbakır ili Silvan ilçesi merkez mahalleleri ve köylerine ait halk hekimliğine ait inanış ve uygulamalar arasında yaygın olanları üzerinde durulmuştur

Çalışmamızda araştırma alanı ve tarihi ile ilgili genel bilgiler verildikten sonra halk hekimliği hakkında genel bilgiler verilmiş. Silvan ilçesinde halk hekimliği, fiziki hastalıklar ve uygulamaları, tedavi yöntemleri, kullanılan malzemeler ve halk hekimliğinde tedavi merkezleri üzerinde durulmuştur.

Geçmişten günümüze kadar Silvan halkı, halk hekimliği yöntemleriyle hastalıklardan korunmak ve hastalıkları sağıltmak için türbelere, ziyaretlere şifalı sulara ve ocaklı, kırık-çıkıkçı, ebe gibi halk hekimlerine başvurmaktadır. Bu araştırma sonucunda Silvan halk kültüründe geçmişten günümüze taşınan ve halk içinde korunan Anadolu'daki eski halk hekimliği izlerine rastlanmıştır. Bu izlerin birçoğu İslamiyet ile yoğrularak varlığını devam ettirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Silvan, Halk Hekimliği, İnanışlar, Sağıltma Yöntemleri, Hastalık

ABSTRACT

Master's Thesis

Folk Medicine in Silvan (Diyarbakır)

Mehmet Yusuf ASLAN

Fırat University

Institute of Social Sciences

Turkish Language and Literature Master of Science

Department of Turkish Folk Literature

Elazığ– 2018, Pages: XI+200

In this study, the common beliefs and practices of the folk medicine belonging to the central districts and villages of the Silvan which is a district of Diyarbakır province are emphasized .

After giving general information about or the area and history of our research general information about folk medicine has been given In Silvan district folk medicine and physical illnesses and practice, treatment methods , materials used and treatment centers in folk medicine have a been emphasized .

From the past to the present day, the Silvan people resort to quarries, sickles doctors and broken-outs to protect and cure diseases with folk medicine methods. As a result of this research, Silvan has been found in the traces of ancient folk medicine, which has been carried on daily and preserved in public in Anatolia. Many of these traces have continued to exist by being mixed with Islam .

Key Words: Silvan, Folk Medicine, Beliefs, Treatment Methods, Disease

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖN SÖZ	IX
KISALTMALAR	XI
I. GİRİŞ.....	1
I.1. Araştırma İle İlgili Genel Bilgiler	1
I.1.1. Konu	1
I.1.2. Amaç.....	1
I.1.3. Kapsam ve Sınırlılıklar	1
I.1.4. Yöntem	2
I.2. Araştırma Alanı İle İlgili Genel Bilgiler	2
I.2.1. Silvan Tarihi	2
I.2.2. Silvan’ın Coğrafi Özellikleri	4
I.2.3. Silvan’da Nüfus, Ekonomi	4
I.2.4. Silvan’da Kültürel Yapı.....	5
I.2.5. Tarihsel Gelişimi İçinde Silvan’da Tıp ve Silvan’da Yetişen veya Hizmet Veren Hekimler.....	7

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HALK HEKİMLİĞİ ÜZERİNE	9
1.1. Halk Hekimliği ve Halk Hekimi.....	9
1.2. Halk Hekimliğinin Doğuşu ve Özellikleri	11
1.3. Eski Türk İnancında Halk Hekimliği	13
1.4. Anadolu’da Halk Hekimliği.....	16
1.5. Türkiye’de Halk Hekimliği Üzerine Yapılan Çalışmalar	19
1.6. Silvan’da Halk Hekimliği	26

İKİNCİ BÖLÜM

2. SİLVAN HALK HEKİMLİĞİNDE FİZİKİ HASTALIKLAR VE TEDAVİ UYGULAMALARI	32
2.1. Ağrı – Ateş.....	33
2.1.1. Baş Ağrısı	33

2.1.2. Boğaz Ağrısı	34
2.1.3. Boyun Ağrıları	35
2.1.4. Diş Ağrısı	36
2.1.5. Karın Ağrısı	37
2.1.6. Kulak Ağrısı.....	39
2.1.7. Kulunç Ağrısı.....	39
2.1.8. Sırt ve Bel Ağrısı	40
2.2. Ay Çarpması (Bihîvêketin, Ser û Bin).....	41
2.3. Böbrek Hastalıkları	42
2.4. Cilt Hastalıkları.....	43
2.4.1. Çıban (Kinor).....	43
2.4.2. Egzama (Bîrov).....	43
2.4.3. Kaşıntı, Alerji.....	45
2.4.4. Nasır	46
2.4.5. Saçkıran ve Saç Dökülmesi	46
2.4.6. Sedef	47
2.4.7. Siğil (Balûk).....	48
2.4.8. Sivilce (Pizrik)	49
2.5. Çocuk Hastalıkları	49
2.5.1. Altına Kaçıran Çocuklar	50
2.5.2. Çok Ağlayan Çocuklar.....	50
2.5.3. Gazı Olan, Karnı Ağrıyan ve Karın Şişkinliği Olan Çocuklar	51
2.5.4. Geç Konuşan, Konuşamayan Çocuklar	53
2.5.5. Geç Yürüyen, Yürüyemeyen Çocuklar.....	53
2.5.6. Korku Oluşan Çocuklar	53
2.5.7. Pişik Olan Çocuklar	54
2.5.8. Sarılık Olan Çocuklar	55
2.5.9. Süt Emmeyen Çocuklar	55
2.5.10. Diğer Çocuk Hastalıkları	56
2.6. Doğum Öncesi	56
2.6.1. Çocuğu Olmayan Kadınlara Uygulanan Tedavi Yöntemleri.....	57
2.6.1.1. Göbek Kaldırma Yöntemi.....	60
2.6.1.2. Bitkilerle Tedavi	60

2.6.1.3. Türbelere Gitme	63
2.6.1.4. Diğer Tedavi Yöntemleri	64
2.6.2. Hamilelik Dönemi ve Aşırma	65
2.6.3. Çocuğun Cinsiyetinin Tayini	67
2.6.4. İstenmeyen Gebelik	69
2.7. Doğum Esnası	69
2.8. Doğum Sonrası	72
2.8.1. Ad Verme ve Sünnet	72
2.8.2. Diş Çıkarma	74
2.8.3. Göbek Bağı	75
2.8.4. Doğum Sonrası Anne Sağlığı	75
2.8.5. Doğum Sonrası Çocuk Sağlığı	77
2.8.6. Lohusalık Dönemi ve Kırk Düşmesi	77
2.9. Göz Hastalıkları	82
2.10. Hayvanların Sebep Olduğu Hastalıklar	83
2.10.1. Akrep Sokması	83
2.10.2. Arı Sokması	84
2.10.3. Köpek Isırması-Uyuz	85
2.10.4. Yılan Sokması	85
2.10.5. Diğer Hayvanların Sebep Olduğu Hastalıklar	86
2.11. İç Hastalıklar	87
2.11.1. Bağırsak Hastalıkları, Bağırsak Kurdu	87
2.11.2. İshal	87
2.11.3. Kabızlık	88
2.11.4. Mide Hastalıkları	89
2.12. İltihaplanma	90
2.13. Kanser	90
2.14. Kırık-Çıkık-İncinme-Burkulma	91
2.15. Kireçlenme	94
2.16. Romatizma	94
2.17. Sarılık	95
2.18. Solunum Sistemi Hastalıkları	96
2.18.1. Bademcik	96

2.18.2. Bronşit-Astım.....	97
2.18.3. Kabakulak	98
2.18.4. Nefes Darlığı.....	98
2.18.5. Öksürük.....	99
2.18.6. Sinüzit	100
2.18.7. Soğuk Algınlığı, Grip, Nezle	100
2.18.8. Zatürre.....	101
2.19. Şeker Hastalığı	101
2.20. Yanıklar	102
2.21. Yaralar	104
2.21.1. Ağız İçi Yaralar	104
2.21.2. Kanayan Yaralar	104
2.21.3. Kesilme, Delinme, Ezilme ve Parçalanmayla Oluşan Yaralar	104
2.22. Diğer Hastalıklar.....	105

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SİLVAN HALK HEKİMLİĞİNDE TEDAVİ YÖNTEMLERİ.....	107
3.1. Dinsel-Büyüsel Yollarla Tedavi	107
3.1.1. Nazar (Göz) Değmesi Uygulamaları	108
3.1.2. Cin Çarpması Uygulamaları	113
3.2. Fiziksel Müdahale Yoluyla Tedavi.....	116
3.3. Bitkisel, Hayvansal ve Madensel Emlerle Tedavi	117

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SİLVAN HALK HEKİMLİĞİNDE KULLANILAN MALZEMELER.....	121
4.1. Bitkisel Malzemeler.....	121
4.2. Hayvansal Malzemeler	132
4.3. Madensel, Endüstriyel ve Diğer Malzemeler	135

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SİLVAN HALK HEKİMLİĞİNDE TEDAVİ MERKEZLERİ.....	139
5.1. Ziyaret Yerleri, Türbeler ve Yatırlar.....	139
5.1.1. Akkurm Ziyareti	140
5.1.2. Ayık-Vayık Ziyareti.....	140
5.1.3. Kavuğö Ziyareti	141
5.1.4. Şeyh Amok Türbesi	141

5.1.5. Şeyh Emin Ziyareti	142
5.1.6. Şeyh Fatma Türbesi	142
5.1.7. Şeyh Halil Türbesi	143
5.1.8. Şeyh Hasan Ziyareti.....	143
5.1.9. Şeyh Meter Ziyareti	143
5.1.10. Şeyh Muhammed Ziyaretleri	144
5.1.11. Şeyh Muhammed-i Başıtlo Ziyareti.....	145
5.1.12. Şeyh Muhammed-i Gırkuvi Ziyareti.....	146
5.1.13. Şeyh Saitgöl Türbesi.....	147
5.1.14. Şeyh Süleyman Ziyareti.....	147
5.1.15. Şeyh Zeydin Türbesi.....	147
5.1.16. Silvan Dışında Olup İlçe Halkının Sık Gittiği Ziyaret ve Türbeler	148
5.2. Ocaklar.....	150
5.3. Marmıjlar (Yılan-Akrep Zehri Emiciler).....	153
5.4. Pîrik (Yaşlı Kadın, Kocakarı, Ebe).....	154
5.5. Kırık-Çıkıkçılar (Cebatlar)	155
5.6. Şifalı Sular	156
5.6.1. Bahçe Köyü Şifalı Suyu.....	156
5.6.2. Cami Mahallesi Sur Dibi Şifalı Suyu	156
5.6.3. Eğriğmu Şifalı Suyu.....	157
5.6.4. Erkenis Şifalı Suyu	157
5.6.5. Köprülübağ Köyü Şifalı Suyu.....	157
5.6.6. Selahattin Mahallesi Sur Dibi Şifalı Suları.....	157
5.6.7. Yeniköy Dinlendi Mezrası Şifalı Suyu	158
SONUÇ	159
KAYNAKÇA.....	163
KAYNAK KİŞİLER.....	170
EKLER	176
Ek 1. Orijinallik Raporu.....	176
Ek 2. Fotoğraflar	177
Ek 3. Derleme Soruları	192
ÖZ GEÇMİŞ	200

ÖN SÖZ

Özellikle teknolojinin hızla geliştiği bu dönemde milletlerin kültürel unsurlarının yok olduğuna şahit olmaktayız. Nitekim mülakat yaptığımız insanların yaşadıkları birçok olayı, sahip oldukları kültürel değerleri, adet, gelenek, göreneklerinin bir kısmını ve bazı halk hekimliği unsurlarını hatırlamamaları ve bunları unuttuklarını üzümlere ifade etmeleri buna önemli bir delildir. İşte bu yüzden toplumların yaşayan, unutulmaya yüz tutmuş ya da unutulmuş inançlarının kayıt altına alınarak gelecek nesillere aktarılması son derece önemli bir iştir. Biz de bu düşünceden hareketle böyle bir çalışma yaptık.

Halk hekimliği konuları üzerinde yeterince durulan ve çalışılan konulardan biri olmamasına rağmen Türkiye'nin birçok bölgesinde akademik anlamda inceleme konusu olmuştur. Biz de yaptığımız bu çalışmayla bu alana katkıda bulunma gayreti içerisindeyiz.

Asurlar'a dayanan köklü tarihiyle birçok medeniyete beşiklik ve başkentlik yapan Silvan, asırlar boyunca insanoğlunun yaşam alanı olmuştur. Büyük medeniyetlerin kurulduğu, tarih boyunca coğrafi konumu, verimli topraklar üzerinde bulunması nedeniyle farklı kültürlerin geçiş alanı olması ve bu özelliklerinden dolayı kültürel yönden çok zengin olan Diyarbakır ve Silvan, bu alanda daha derin çalışılması gereken yerlerdendir. Bu yaşam alanında yüzyıllardır varlığını sürdüren halk, zengin kültürel değerlere sahip olmuştur. Biz de çalışmamızda farklı kültürlerle ev sahipliği yapmış olan Silvan'ın halk hekimliği konusunu ele aldık.

Çalışmamız, Giriş dışında beş bölümden oluşmaktadır. Giriş Bölümü'nde araştırmanın konusu, amacı ve metodu tespit edilmeye çalışılmış ve araştırma sahası ile ilgili kısa bilgiler verilmiştir. Birinci Bölümde halk hekimliği ve halk hekimi, halk hekimliğinin doğuşu ve özellikleri, eski Türk inancında ve Anadolu'da halk hekimliği, Türkiye'de halk hekimliği üzerine yapılan çalışmalar ile Silvan'da halk hekimliği üzerinde durulmuştur. İkinci Bölümde çalışmamızın temel kısım olan Silvan halk hekimliğinde fiziki hastalıklar ve uygulamaları özellikle bölge halkının bakış açısına göre tanıtılmaya çalışılmış, hastalıkla ilgili düşüncelerine, tedavi ile ilgili uygulamalara yer verilmiştir. Üçüncü Bölümde tedavi yöntemleri olan dinsel büyüsel yollarla tedavi, fiziksel müdahale yoluyla tedavi ve bitkisel, hayvansal, madensel emlerle tedavi hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü Bölümde halk hekimliğinde kullanılan bitkisel, hayvansal, madensel endüstriyel malzemeler ve diğer malzemeler olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.

Beşinci Bölümde ise Silvan halk hekimliğinde tedavi merkezleri olan ziyaretler, türbeler, yatırlar, ocaklar, yılan ve akrep zehri emiciler, kocakarılar, kırık-çıkıkçılar ve şifalı sular üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın Sonuç bölümünde ise bu beş bölümde ele alınan konularla ilgili genel bir değerlendirme yapılarak ulaşılan sonuç ortaya konulmuştur.

Çalışmam sırasında bilgilerine, tecrübelerine başvurduğum kaynak kişilere, çalışmamda bana destek olan Silvan Meslek Yüksekokulu öğrencilerine ve konunun tespit edilmesinden çalışmanın tamamlanmasına kadar geçen zamanda beni yönlendirerek, engin bilgileri, ilgisi ve tecrübeleri ile her konuda yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Birol AZAR'a şükranlarımı sunarım.

ELAZIĞ-2018

Mehmet Yusuf ASLAN

KISALTMALAR

Bk.	: Bakınız
C.	: Cilt
Dr.	: Doktor
Hız.	: Hazreti
KK	: Kaynak Kişiler
Km	: Kilometre
M	: Metre
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
Mm	: Milimetre
Öğr.	: Öğretim
s.	: Sayfa
S.B.E.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
vb.	: Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi
Y.L.	: Yüksek Lisans
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
yy.	: Yüzyıl

I. GİRİŞ

I.1. Araştırma İle İlgili Genel Bilgiler

I.1.1. Konu

Tarihte birçok medeniyete başkentlik yapmış, birçok medeniyetin ana merkezlerinden biri olmuş Silvan, bu tarihi yapısından gelen özelliğinden dolayı birçok kültürün geçiş merkezi olmuş, farklı inançları ve kültürleri bir arada barındırmıştır. Bu çalışmamızın konusu, farklı kültür ve inançlara başkentlik etmiş Silvan ilçesinin yaşamakta olan halk hekimliği uygulamalarını ve günlük hayattaki yeridir.

I.1.2. Amaç

Zengin bir kültüre sahip olan ilçede bu zenginliğin değerlendirilmediği veya yeterince değerlendirilmediği gerçeğinden yola çıkarak bu çalışmamızda yöredeki halk hekimliği unsurlarına ulaştıktan sonra elde edilen ürünleri derleyip yazıya geçirdik. Bu yolla Silvan'ın önce Güneydoğu Anadolu kültüründeki sonra da Anadolu kültüründeki yerinin belirlenmesine katkı sağlayarak bu kültürün, gelecek kuşaklara aktarılması, unutulmaması ve daha sonra bu alanla ilgili yapılacak araştırmalara faydalı olması amaçlandı.

I.1.3. Kapsam ve Sınırlılıklar

Tez çalışmamızın sınırını Silvan ilçe merkez mahalleler ve köyleri oluşturmaktadır. İlçeye bağlı olmayan ama ilçe halkının yoğun olarak gittiği ziyaretlere de kısaca değindik. Bu sınırlar içerisinde halk tarafından en tanınmış hekim, kırık-çıkıkçı, ocaklı, tedavi edici yönü olan ve bu yönleri olduğuna inanılan kişilerle derlemeler yapılmış, tedavi yöntemleri ile ilgili bilgiler alınmıştır. Bu çerçevede Silvan ilçe sınırları içerisinde merkezdeki tüm mahallelerden ve bazı köylerden derleme yapılmıştır. Derleme yapılan mahalle ve köyler şunlardır:

Bağlar Mahallesi, Bahçelievler Mahallesi, Cami Mahallesi, Feridun Mahallesi, Kale Mahallesi, Konak Mahallesi, Mescit Mahallesi, Selahattin Mahallesi, Tekel Mahallesi, Yenişehir Mahallesi, Yüksek Mahalle, Arıköy, Bahçe köyü, Bayrambaşı köyü, Beypınar köyü, Boyunlu köyü, Çatakköprü köyü, Karahacı köyü, Kayadere köyü

Köprülübağ köyü, Otluk köyü, Onbaşılar köyü, Sağlık köyü, Sarıbuğday köyü, Sulubağ köyü, Taşpınar köyü

I.1.4. Yöntem

Halk kültürü ürünleri ile ilgili yapılan tez çalışmamızda alan araştırması ve yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemleri kullanılmıştır. Derleme sırasında, görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Görüşme öncesinde kaynak kişilere sorulacak sorular önceden hazırlanmış ve sorular mümkün olduğunca kaynak kişileri sıkmadan, sohbet havasında sorulmuştur. Kaynak kişilerin izni dâhilinde ve onları tedirgin etmeyecek şekilde kamera, ses kayıt cihazı, fotoğraf makinesi gibi elektronik cihazlardan yararlanılmıştır. Daha sonra bu cihazlardan elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktararak, ifade edilen metin değiştirilmeksizin çözümlemeleri yapılarak ana metin haline getirilmiştir. Hazırlanan bu metinlerden konuya uygun olan kısımlar, belli bir sınıflandırmaya tabi tutularak çalışmamızda ilgili yere alınmıştır.

Böylece gözlem, görüşme, kılavuz ve çok sayıda kaynak kişiden yararlanma yöntemi ile Silvan halk hekimliği inanmaları ve uygulamaları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Basılı kaynak taramasında ilgili kitaplardan, süreli ve süresiz yayınlardan; sanal ortamda ise YÖK Dokümantasyon Merkezinden, Dicle Üniversitesi, Fırat Üniversitesi ve çeşitli üniversitelerin kütüphanelerinden yararlanılmıştır.

I.2. Araştırma Alanı İle İlgili Genel Bilgiler

I.2.1. Silvan Tarihi¹

Asurlar zamanında kurulmuş olduğu düşünülen Silvan, Diyarbakır ile ortak bir geçmişe sahiptir. Büyük Tigran tarafından kurulan ve Tigranokerta olarak bilinen yerleşim, Helenistik çağın önde gelen kentlerinden biridir. M.Ö. 77 yılında 300 bin nüfusu ile imparatorluk başkenti olan Silvan'da on iki Yunan kentinin halkı yaşamaktaydı.

¹ Bu bölüm için <http://www.silvan.gov.tr/silvanin-tarihcesi>, 25.01.2018
Süleyman Savcı, Silvan Tarihi, Diyarbakır Matbaası, Diyarbakır, 1956
Şevket Beysanoğlu, Alıntıları ve Kitabeleri ile Diyarbakır Tarihi, Diyarbakır Belediyesi, Ankara, 1996
Mustafa Alican, Bir Ortaçağ Şehri Olarak Meyyâfârikîn (Silvan), Ege Üniversitesi S.B.E. Yayınlanmamış, Doktora Tezi, İzmir, 2012 kaynaklarından faydalanılmıştır.

M.S. 410 yılında Mar Marutha tarafından, İran hükümdarı II. Şapur'un katlettiği Hristiyan askerleri arasında 'Kırklar' diye bilinen kırk Hristiyan şehidin kemiklerinin getirilip inşa ettirdiği kalede yapılan kemerlere kemiklerini gömdüğü için, Bizanslılar şehre Matryopolis² adını vermişlerdir. VI. yy'de Bizans İmparatoru Justinanus, Silvan Kalesi'ni güçlendirip bu kale şehre kendi adını vermiş ve bu şehir Perslere karşı çok önemli bir garnizon olarak kullanılmıştır.

Hız. Ömer döneminde 639 yılında, İyyaz bin Ganem tarafından Bizanslılar idaresindeki Silvan fethedilir. Sonraki dönemde Hamdaniler (980-984), Mervaniler (984-1085), Büyük Selçuklu İmparatorluğu – Artuklu Beyliği, Eyyubiler ve Anadolu Selçukluları'nın idaresinde kalan Silvan 1259 yılında Moğollar tarafından zapt edilip harabeye çevrilmiştir. Daha sonra İlhanlılar, Akkoyunlular (1375'e kadar), Karakoyunlular, Timur döneminde (1397-1506) Silvan tekrar Akkoyunluların yönetimine geçer.

1506'da Safevilerin idaresinde olan Silvan, 1514 Çaldıran Savaşı'nda sonra 1524 yılında Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine geçer.

İslamiyet döneminde de Ortaçağ'ın en parlak kentlerinden biri olması, Meyyâfârikin adıyla Mervani Devleti'nin başkenti, Artuklu Devleti'nin ikinci başkenti, Eyyubilerin ana merkezi olması, Silvan'ın tarihte önemli bir role sahip olmasını sağlamıştır. Mipherket, Muhargin, Fârkin, Sliv, Sıliva ve bugünkü adıyla Silvan, 1873 yılında ilçe merkezi olarak Diyarbakır'a bağlanan en büyük ilçelerden biri olmuştur.

Silvan sahip olduğu tarihle eşdeğer önemli tarihi eserlere sahiptir. Surlarla çevrili kalesi ve burçlarıyla yüksekliği 25 metreyi geçen ve dünyada dolgu sistemiyle yapılan tek kale-şehir olması; efsane aşka konu olan Zembilfroş Burcu, dünyanın en geniş taş kemerli köprüsü olan Malabadi Köprüsü, Kemuk Köprüsü (baraj altında kaldı); Bizans bazilikanı sütunlarında kullanmak suretiyle yapılan ve bölgenin büyük camilerinden olan Selahattin-i Eyyubi Camii (Ulu Camii) , Karabehlülbey Camii, Kıldan Kilisesi (Belediye Camii), Eyyubi Camii (Kırık Minare), Boşat Kalesi, Helda Kalesi, Şemak Kalesi kalıntıları, Roma Eseri olan Başika Kalesi; yine ilçe merkezinde bulunan Atatürk Evi Müzesi, Üstünlerin Evi, Azizoğulları Konağı, çeşmeler, türbeler; Temtemburg ve Hemido Mağarası, Paleolitik çağdan kalma buluntuların olduğu ve Ortaçağ'da Hristiyanlar tarafından iskan edilen, birbirine koridorlarla bağlı 300 adet odadan oluşan

² Şehitler Şehri

ve kapladığı alan itibariyle dünyada emsal teşkil eden Hasuni Mağaraları ve Hasuni Kilisesi çok önemli tarihi miraslarımızdandır.

I.2.2. Silvan'ın Coğrafi Özellikleri

Silvan ilçesinin batısında Diyarbakır merkez ve Hazro, kuzeyinde Lice ve Kulp ilçeleri, doğusunda Batman ili, güneyinde Bismil ilçesi ile komşudur. Diyarbakır'a 82 km uzaklıktadır. Düz bir arazi yapısına sahip gibi görünse de dağlık yerleri de vardır. Keskin kayalıklara sahiptir. Yüz ölçümü 1.373 km'dir. Arazi genellikle engebelidir. 1500 metreyi bulan Albat Dağları Silvan'ın kuzeyindedir. Albat Dağları ova boyunca ilçeyi doğudan batıya keser.

Silvan'da karasal iklim egemendir. Yazları çok sıcak geçer ama kış soğukları Doğu Anadolu'da olduğu kadar şiddetli değildir. Bugüne değin ölçülen en yüksek sıcaklık 46,2° ile 21 Temmuz 1937'de, en düşük sıcaklık ise -24,2° ile 11 Ocak 1933 günü olmuştur. 496 milimetre olan yıllık ortalama yağış tutarının ancak yaklaşık %2'si yaz aylarında düşer. Yıllık yağış tutarı Silvan'da 729 mm'dir. Silvan'daki barajdan dolayı nem biraz da olsa artış gösteriyor. Ortalama nem en çok aralık ve ocak aylarında ölçülmüştür. Bu aylarda %77'ye çıkar. Temmuz-Ağustos aylarında ise nispi nem değerleri %20'ye düşmektedir.

Doğal bitki örtüsünü, genellikle otsu bitkilerin ağır bastığı bozkır bitkileri oluşturur. Bunlar ilkbaharda kısa bir süre içinde yeşerip çiçeklenir, ama yağışların kesilmesiyle yaz başında kururlar. Orman bakımından çok yoksul olan dağlarında yer yer meşe topluluklarına rastlanır. Ama ormanlar, ilçenin toplam yüzeyinin onda birini bile bulmaz.³

I.2.3. Silvan'da Nüfus, Ekonomi

Türkiye İstatistik Kurumundan alınan 2017 nüfus verilerine göre Silvan'ın toplam nüfusu 85.256'dır. Bu nüfusun 42.938'si erkek, 42.318'i kadından oluşmaktadır. Yüzde olarak ise nüfusun %50,36'i erkek, %49,64'i kadındır.⁴

Diyarbakır'ın en çok nüfus barındıran ilçelerinden biridir. İlçe nüfusu köy nüfusuna göre daha fazladır. Köyler yol boyunda ve ilçenin orta kesiminde toplanmıştır.

³ <http://www.silvan.gov.tr/cografi-bilgiler> (25.01.2018)

⁴ <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (15.11.2018).

100km²'ye ortalama 5 köy düşer. İlçede nüfus yoğunluğu 70 kişi/kilometrekaredir. Ortalama köy nüfusu 712'dir.

İlçenin ekonomisi büyük oranda tarıma dayalıdır. İlçede tarıma uygun arazilerin %85'i ekilmektedir. Bu da toplam arazimizin %45'ine tekabül eder. Silvan'ın ormanlık alan ortalaması %23'dür ve ülke ortalaması olan %26'ya yakındır. Bu ormanların büyük bölümü planlara göre bozuk baltalık ormanlardır.

Yer şekilleri engebeli olduğundan tarımda makine kullanımı fazla gelişmemiştir. Çok verimli toprakları olmasına rağmen sulanabilir toprak oranı çok azdır. Tarımsal ürünler arasında mercimek, buğday, arpa, nohut ve pamuk ön plandadır. Son yıllarda mısır üretimi hızla artmaktadır.

Hayvancılık faaliyetleri tarıma dayalıdır. İlçede küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık görülür. Küçükbaş hayvanlar arasında en çok koyun, keçi; büyükbaş hayvanlar arasında en çok inek yetiştirilmektedir. Hayvancılık genelde kırsal kesimlerde görülür. Köyden şehre göçten dolayı son dönemlerde hem büyükbaş hem de küçükbaş hayvancılığı sayısında azalma olmuştur (Alkan ve Arınç, 2018: 64-96).

I.2.4. Silvan'da Kültürel Yapı

Çok eskiden beri Silvan'da halk arasında kutlanan bazı özel günler vardır. Bahar Şenlikleri (Sere Gülan) ve Murat Şenlikleri bölgede sadece Silvan'a özgü olan özel kutlama günleridir.

İlçe Merkezinde her yıl 14 Mayıs'ta hicri takvime göre 1 Mayıs'ta baharın gelişini kutlamak için Sere Gülan Şenlikleri⁵ yapılır. Bayram ve zafer anlamına gelen Sere Gülan'ın kutlandığı 14 Mayıs'ta tüm şehir halkı, köyler dahil, kırlara çıkarak piknik yapar, belirli alanlarda şenlikler düzenlenir. Şehrin adeta boşaldığı bu tarih adeta bir bahar bayramı olarak kabul edildiği için halk birkaç gün önceden hazırlıklara başlar. Silvan'ın üçüncü bayramı olarak bilinen Sere Gülan'da bölge halkı doğanın misafiri olur ve o gün herkes doğayla bütünleşir. Panayır havasında geçen Sere Gülan'da şehrin piknik yapılacak her alanı dolar taşar, gün boyunca halk oyunları oynanır, konserler düzenlenir, geleneksel ezgiler seslendirilir. Sere Gülan Şenlikleri nasıl doğduğu ile ilgili farklı rivayetler vardır. Bunlarda ilkinde göre 14 Mayıs Osmanlıların kullandığı Rumi Takvime göre 1 Mayıs'a denk gelir ve bugün bayramın başladığı gün yani bahar bayramıdır bugün.

⁵ 1 Mayıs Şenlikleri: Baharın gelişini kutlamak için yapılan şenlikler.

Bu yüzden tüm halk bugünü bayram günü şeklinde kutlar. İkinci rivayete göre Silvan'a uzun bir dönem hiç yağmur yağmaz. İnsanlar yağmur duasına çıkar. Dualar kabul olur, yağmur yağar. Halk bereketli günlerine kavuştuğundan o günü Sere Gülan olarak kutlar. Üçüncü rivayete göre Mervani Devleti'nin zafer kazandığı gündür.

Ayrıca her yıl Silvan'ın Kumgölü köyü'nde Murat Şenlikleri (Ser Hıvde) düzenlenir. Silvan'a bağlı Kumgölü köyü Susamış mezarında kurulan çadır kente başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu olmak üzere Türkiye'nin değişik kentlerinden on binlerce ziyaretçi gelir, her yıl 28-29-30 Mart tarihlerinde yapılır ve üç gün, üç gece sürer. Şenliğe katılanlar Murat Ovası'nda kurdukları çadırlarda kalarak piknik yapar. Burada at yarışları yapılır, kına gecesi düzenlenir, halaylar çekilir, tefler eşliğinde zikir yapılır. Ziyaretçiler sahabe türbesinde dua eder, mum yakar ve dileklerde bulunur. İnaniş'a göre Maaz Bin Cebel fetihler arasında burada şehit düşer ve orada gömülür. Şenlikler mezarının bulunduğu bu bölgede yapılır. Rivayetlere göre Maaz Bin Cebel şehit düştüğü esnada nişanlıymış. Annesi oğlunun muradına ermeden şehit düştüğünü öğrenince Allah'a dua ederek oğlu için düğün töreni yapmış. O günden bugüne her yıl bölge halkı Maaz Bin Cebel'in düğününü yapmak üzere üç gün üç gece düğün kutlamaları yapar, üçüncü gün kına gecesi düzenlenir. Tam bir düğün kinası şeklinde yapılan etkinliğin tek eksiği gelin ve damattır. Ellere kına yakmanın ayrıcalığı ve duaların kabul olacağı inancıyla kına dolu tepsilere dikilen mumlar eşliğinde türbenin etrafında ilahilerle, deflerle ve kimi zaman coşkunun yarattığı gözyaşları ile yüzlerce insan adeta bir ses ve ışık dansını yaşıyor insana. Bu şenlikler esnasında birbirini seven gençler de kavuşmak için dualar eder, dileklerde bulunurlar. Ayrıca burada birbirini gören ve beğenen genç kız ve erkekler kaçarak muratlarına ererler (Aktarlı, 2011:79-86).

Silvan'da yapılan kültürel faaliyetlerden biri de "Kara Çarşamba" olarak bilinen ve Demirkuyu (Dêrika Mîkur) köyünde bulunan Gırkuvi Ziyareti'ne her yıl mart ve nisan aylarında üç çarşamba gelen halk, burada bulunan taşları yaktıkları ateşte yakarak vücutlarına sürerler. Bu ziyaret ve burada yapılan uygulamanın romatizmal hastalıklara iyi geldiğine inanılır. Bu ziyarette bulunan kişi Allah dostu ve kendisini yabani hayvan bakımına üstlenen bir şeyh olduğuna inanılır. Buraya gelen esnaf kurdukları tezgahlar ve burada oluşan kalabalık burada adeta bir panayır havasının oluşmasını sağlar.

I.2.5. Tarihsel Gelişimi İçinde Silvan'da Tıp ve Silvan'da Yetişen veya Hizmet Veren Hekimler

Tarihsel gelişim içinde Silvan farklı devlet ve medeniyetlerin hüküm sürdüğü bir bölge olmuştur. Buraya hükmeden uygarlıklar burada büyük hastaneler kurmuşlar ve bu dönemlerde Silvan'da birçok ünlü hekim yetişmiştir.

Tam olarak bilinmese de Meyyâfârikin'de ilk hastanenin X. asrın ortalarında Hamdaniler tarafından kurulduğu anlaşılmaktadır. Kaynaklar X. asrın sonlarında Bağdat, Şam ve Kahire gibi büyük merkezlerin dışında Rakka, Meyyâfârikin, Harran, Antakya, Nusaybin, Merv, Rey, Şiraz, İsfahan, Zerenc gibi şehirlerde hastane bulunduğunu yazmaktadır. Bu dönemde Meyyâfârikin'e Hamdaniler hâkim olduğu için buradaki hastanenin de onlar tarafından kurulmuş olması gerekir. Halife Mansur döneminden itibaren Bağdat saray ve hastanelerinde sağlık hizmetleri veren Buhtîşu ailesinin önemli hekimlerinden olan Cibrail b. Ubeydullah'ın Meyyâfârikin'e yerleşmeye karar vermesi, oğlu Ubeydullah'ın da buraya yerleşmiş olması x. asrın sonunda burada bir hastane kurulmuş olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Meyyâfârikin'de kalıcı bir hastane 1024 yılında Mervani hükümdarı Nasrüdddevle Ahmed b. Mervan tarafından (1011-1061) kurulmuştur. Bu hastane "Büyük Meyyâfârikin Hastanesi" olarak şöhret bulmuştur. Mervaniler dışında Artuklular da Mardin ve Meyyâfârikin'de darüşşifalar yaptırmışlar. Artuklular ikinci veya üçüncü kez Silvan'da hastane kurmuşlar ya da eski hastaneyi tamir edip genişletmişler. Bu hastanenin Moğol istilasında yıkıldığı tahmin edilmektedir (Bakkal, 2008: 279-297).

Silvan'dan bahseden kaynaklara göre tarih boyunca Silvan'da yetişen veya Silvan'da hizmet eden birçok hekim bulunmaktadır. Bunların başında V. Yüzyılda yaşamış olan hem diplomat hem de hekim olarak bilinen Süryani Psikoposu Mar Marutha gelmektedir. Bizans imparatorları Arkadius ve II. Teodosius ile Sasani Kralı I. Yazdigerd arasında oynadığı arabuluculuk rolü nedeniyle kilise tarihinde yerini almıştır Mar Marutha nefsi terbiye yöntemlerini sürekli olarak kullanmıştır. Her çeşit çilekeşlikle nefsi terbiye yöntemlerini kullanmıştır. Bu durum kendisine özel olarak hasta sağaltım imkanlarını sunmuştur. Marutha'nın dini kimliğinin yanında zaman içinde tıbbi bir etkinlik olarak değerlendirilen şifa verme yeteneği tüm Bizans imparatorluğunda ve hatta Pers imparatorluk sarayında bile yankı bulmasına neden olmuştur. Uzun süre baş ağrısından yakınan ve çare bulamayan Pers Kralına dua ederek ve elini kralın başının

üstüne koyarak iyileşmesini sağlar. Kral bundan sonra baş ağrısı çekmez. Kralın azize olan sevgisi ve hayranlığı daha da artar (Şimşek, 2018: 36-44).

Silvan'da hekim olarak hizmet eden Cibrail b. Ubeydullah Abbasiler döneminde hekim olarak ün yapmış Buhtişu ailesine mensuptur. Cibrail hekimliğinin yanı sıra felsefe ve dini meselelerle de ilgilenmiş. Tıbbıa dair eserlerinde özellikle göz, solunum sistemi, kan ve akıl hastalıkları üzerinde durmuş, baş ağrılarınin sebeplerini izaha çalışmış, nabız bozukluklarını ortaya koymuş ve bedenın temel unsurlarının kan olduğunu savunmuştur. 1006 yılında Silvan'da vefat ederek orada gömülmüştür.

Silvanlı bir diğerk hekim de 997-1011 yılları arasında Mervaniler döneminde şehirde bulunan ve burada vefat eden Cibrail b. Ubeydullahtır. Ubeydullah'ın teorik ve pratik olarak iyi seviyede tıp bilgisine sahip olduğu yazdığı eserlerden anlaşılmaktadır. Vücubü'n- nazar ale't-tabib fi'l ahdasi'n-nefsaniyye ve fi kavni'l-ışkı maradan adlı eserinden anlaşıldığına göre Bağdat'ta el-Adudi hastanesinde de bulunduğu ve burada çalıştığı anlaşılmaktadır.

Silvan'da yaşayan Zahidü'l-Ulema Ebu Mansur b. İsa el Fariki (XI yüzyıl) Mervani hükümdarı Nasrüdevle Ahmed b. Mervan'ın kızını tedavi eden ve mesleğinde saygı gören bir doktordur. Meyyâfârikin hastanesinin kurulmasından sonra kendisi hastanenin başhekimliğine tayin edilmiştir.

XI yüzyılda Silvan'da yaşayan ve burada hekimlik yapan Mitran Nasibin, Zahidü'l-Ulema'nın kardeşidir. Faziletiyle meşhurdur. Aslen Nusaybinli olduğu ancak Silvan'da yaşadığı tahmin edilmektedir.

Batı dünyasında Elluchasem Elimithar adıyla tanınan İbni Butlan, ilahiyat, felsefe ve tıp okudu. Bağdat, Kahire, İstanbul'da ve Meyyâfârikin bölgelerinde bulundu. Halep'te hekimlik-eczacılık yaptı ve isabetli teşhis ve tedavisiyle bu yörelerde adeta efsaneleşti. Mervani hükümdarı Nasirüdevle Mansur'un veziri ve tabibi olan Silvan'da yaşayan diğerk hekim de Ebu Salim'dir. Nasirüdevle halkın sevgisini kazanmış olan babasının veziri olan Enbari'yi görevden alıp yerine hekim olan Ebu Salim'i tayin etmiştir (Bakkal, 2008: 279-297).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HALK HEKİMLİĞİ ÜZERİNE

1.1. Halk Hekimliği ve Halk Hekimi

Hastalık teriminin insanlık tarihiyle birlikte başladığı kabul edilmektedir. İnsanoğlu var olduğundan beri her türlü hastalığına çare bulmak için kendi çabasıyla tedavi yöntemlerini araştırmıştır. Doğada bulunan maddelerden ve özellikle bitkilerden, otlardan ilaçlar yapmıştır. Bazen de büyüsel ve dini öğelerle hastalığını tedavi etmeye çalışmıştır. İşte özellikle tıbbın gelişmediği dönemlerde insanoğlunun hastalıkları tedavi etme yöntem ve uygulamalarına halk hekimliği denilir.

Halkın olanakları bulunmadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıkları tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne “halk hekimliği” denmektedir (Boratav, 1994:122).

İnsanoğlu hastalıklardan korunmak ve hastalandığında iyileşmek için sihir, büyü ve dinden yardım beklemiş, yaşam boyu edindiği deneyimlerden yararlanmıştır. İnanılan ve güven duyulan bu etmenler halk hekimliği uygulamalarının yaşama geçirilmesini kolaylaştırmış ve insanlık tarihi boyunca sürmesini sağlamıştır (Polat, 1995: 1).

Herhangi bir eğitim görmeden yılların birikimiyle hastalıkları tedavi eden kişilere de “halk hekimi” denir. Daha hastalanmadan önleyici tedbirler alan, hastalandıktan sonra da birtakım yöntemler kullanarak tedaviyi gerçekleştiren kişilerdir halk hekimleri. Tarihsel gelişimi içerisinde halk hekimleri farklı toplumlarda farklı adlar almalarına rağmen benzer uygulamalarla insanları tedavi etmişler.

İslamiyet’ten önce ve sonra Türklerde iki türlü hekimden söz etmek mümkündür. Bu konuda Karahanlı dönemine ait Yusuf Has Hâcîp tarafından yazılmış olan Kutadgu Bilig’de “afsunçı” ve “otacı” kelimeleri geçmektedir. Afsunçı ruh hekimi, otacı ise pozitif hekim olarak karşımıza çıkmaktadır. Divan-ı Lügati’t Türk’te ise ilaç anlamına gelen “em” kelimesinden türeyen “emçi” adı geçmektedir. Çalışmamızda görüşme yaptığımız halk hekimlerinin hem tedaviyi yapan hem de tedavide kullanılan ilaçları hazırlayan kişiler olduklarını görmekteyiz. Kimi ilaçlar tedavi esnasında hazırlanırken kimi ilaçlar da tedaviden önce hazırlanır (Ülger, 2012: 15).

Anadolu’da halk hekimlerine verilen adlar ile görevleri incelendiğinde Silvan yöresindekine benzer adları taşıdıklarını ve aynı görevleri üstlendiklerini görmekteyiz.

Bazı halk hekimlerinin adları değişmesine rağmen görevlerinin aynı olduğuna şahit olmaktayız.

Anadolu’da halk hekimliğinde hastalıkların tedavisi amacıyla uygulama yapan hoca, şeyh, okuyucu-üfürükçü, ocaklı, izinli, orumçu gibi kişilere rastlanmaktadır (Acıpayamlı, 1969: 4).

Türk tarihini incelediğimizde Şamanizm inanç sisteminin olduğu eski dönemlerde ve halen de bazı Türk topluluklarında yaşayan bu inanç sisteminde şamanların halk hekimleri olduğunu görmekteyiz.

Eski Türklerde halk hekimliği uygulamalarını kam/şaman denilen kişiler yönetmektedir. Şaman, “kâhin”, “sihirbaz” demektir (Filizok, 1991: 75). Sadece hastalıkları tedavi görevleri olmayan kamın faaliyet alanı geniş ve çok çeşitliydi. O, Gök tanrı ve ruhlardan toplum için refah ve sağlık istiyor; insan ve hayvanların üremesini sağlıyor, başarılı av iyi hava temin ediyordu. Felaket ve kazalarda kam ruhları yardıma çağırıyordu. Hayatta olan soydaşlarını koruyor, ölen soydaşların ruhunu öteki dünyaya götürüyordu. Hastalıkların sebebini bulmak ve hastaları tedavi etmek de onun görevleri arasında yer alıyordu. Ruhların yardımıyla o, insanı gelecekte nelerin beklediğini öğreniyor, kaybolan insan, hayvan ve eşyaları buluyordu. Yani olağanüstü güçlerin karışması gereken tüm olaylar kamın görevleri arasında yer alıyordu (Pirverdioğlu, 2004:146).

Silvan yöresinde halk hekimleri hoca, imam, şeyh, pîrik⁶, ocak, marmij⁷, cindar⁸, cebar⁹ gibi adlarla anılmışlardır. Yörede toplumu yöneten, toplumun önde gelenleri olan yaşlılar, şeyhler, imamlar ve hocaların toplum içerisinde yöneticilik, liderlik ve dinsel kimlikleri ön planda olduğu gibi hastalıkları tedavi etme, muska yapma gibi özellikleri de öne çıkmaktadır. Pîrikler de toplumda halk hekimliği noktasında önemli vazifeler üstlenmişler. Kadın hastalıklarından çocuk hastalıklarına kadar birçok hastalığı tedavi etmişler ve çocuk sünneti gibi uygulamalar yapmışlar.

Daha çok Doğu ve Güney Doğu Anadolu’da rastlanan şeyhlerin ise başlarında bulundukları aşiretleri yönetmenin yanı sıra hastaları tedavi etme görevlerinin bulunduğu da bilinmektedir (Acıpayamlı, 1969: 4). Son dönemlerde etkileri azalmasına rağmen

⁶ Kadın, yaşlı kadın, kadın hekim, ebe, kocakarı olarak adlandırılan, bölgede birçok hastalıkta, doğumlarda başvuru, sünnet ve dağlama da yapan kişilerdir.

⁷ Yılan-akrep zehri emiciler

⁸ Cin çıkaran kişi, cin kovucu

⁹ Kırık-çıkıkçı

şeyhlerin aşiretlerini yönetmenin yanında hastalıkları, özellikle muska yaparak, tedavi etme rollerinin Silvan yöresinde de devam ettiğini görmekteyiz.

1.2. Halk Hekimliğinin Doğuşu ve Özellikleri

Halk hekimliğinin hastalanan ve bu hastalığını tedavi eden ilk insanla başladığı kabul edilebilir. İnsan doğasının gereği olarak yarası, ağrısı, sızısı olan bir varlıktır. Karşılaştığı bu hastalıklar kendisini rahatsız etmektedir. İşte bu yüzden insanoğlu kendisini rahatsız eden bu hastalıklardan kurtulmak ve bunları tedavi etmek için tarihin ilk devirlerden beri bir gayret içinde olmuştur. Yarasını iyileştirmek için yeri gelince çamur sürmüş, yarasının üstünü kapatmak için yaprak koymuş olabilir. Ağrısını gidermek için deneme yanılma yoluyla elde ettiği tecrübelerle çevresindeki bitkisel, hayvansal malzemelerden faydalanmıştır.

Yazının bulunuşundan önce de tedavi metotları vardı. Ancak bu metotlar oldukça ilkel uygulamalardı. İçgüdülerin etkisiyle doğan hekimlik gittikçe bir meslek şeklinde görülmeye başlandı. İlk insan hatta ilk canlı bile tabii etkiler, sıcaklar, soğuklar, rüzgârlar, su taşmaları, yer sarsıntıları karşısında yaralanma ya da hastalık durumlarında içgüdülerıyla duruma çare aramaya başladı. Ancak iç güdüler, hayvanlarda milyonlarca yıldan beri hep aynı kaldığı halde insanlarda hızla gelişti, metafizik, dini, mistik ve ampirik (deneye dayalı) devrelerden geçerek bugünkü modern tıbbı vardı (Demirhan, 1996: 151).

Hastalıklarına çare bulmak için yapılan her iyileştirme, her çaba bir hekimlik uygulaması olarak kabul edilir. Yapılan uygulamalarla elde edilen deneyimler ve insanlığın gelişmesi ile halk hekimliği de bir gelişme göstermiştir. Her toplum var olan bilgilerin ve deneyimlerin üstüne bir şeyler katmış ve halk hekimliğinin gelişimine katkıda bulunmuştur.

Eski Mısır'da Thebai (Thebes) şehri hekimlik uygulamalarının ilk yapıldığı şehir olma özelliğini taşır. Tıp kelimesi kökünü bu şehrin adından alır. İmhotep, M.Ö. 3000'lerde Mısır'da yaşamıştır ve tarihte bilinen ilk hekimdir. Çin'de 'tıbbın babası' Shen Nung'dur. M.Ö. 3000 yıllarında yaşayan bu Çin imparatoru bitki ve hayvan yetiştirmeciliği konusunda yeni metotlar geliştirmesinin yanında birçok ilaç ve zehri kendi üstünde deneyerek tıbbı da önemli katkılarda bulunmuştur (Tözün ve Sözmen, 2014: 58-59).

Eski Mezopotamya’da o döneme ait hastalıkların nedenlerini ve tedavi usullerini dolayısıyla halk hekimliğine ait bilgileri öğrenmekteyiz. Eski Çin’de sayısı elliyi bulan eski eserde ve bazı mitolojik kaynaklarda halk hekimliği ile ilgili bilgilere rastlamaktayız. Eski Çin halk hekimliğinde, Hint ve Orta Asya halk hekimliğinin özellikle Uygurların etkileri görülmüştür (Şar, 1989:222- 223).

Eski Mısır’da, Mezopotamya’da, Çin’de halk hekimliği konusunda yaşanan ilerlemelerin zaman içerisinde İslam dünyasına da yansımaları olmuş. Pek çok eserin tercüme edilmesiyle halk hekimliği ile bilgiler Müslümanlar tarafından öğrenilmiş ve bu bilgiler zamanla geliştirilmiştir.

M.S. 6. ve 8. yüzyıllarda Batı’da gerileyen bilim, Yakın Doğu’da İslam ülkelerinde ilerlemeye başlamıştır. İslam Tercüme Ekolü Eski Yunan, Hint ve diğer milletlere ait pek çok eseri Arapçaya çevirmiştir. Böylece Antik çağa ait halk hekimliği bilgileri bu tercümeler aracılığıyla İslam dünyasına geçerek günümüze kadar gelmiştir (Demirhan, 1985: 195).

Yapılan bir çalışmada İbn-i Sina’nın göz hastalıklarında önerdiği ilaçların, günümüz halk hekimliğinde kullanıldığı saptanmış olup bunların tıp tarihimizin yaşadığının canlı belgeleri olduğu ileri sürülmüştür (Üçer, 1990: 12).

Geleneksel halk hekimliği uygulamalarını incelediğimizde, bunun binlerce yıl öncesinde atalarımızın hastalıklarını tedavi etme, karşılaştıkları durumları anlamlandırma, yaşadığı çevreyi tanıma ve problemlerle mücadele etme çabasından ortaya çıktığını görürüz.

İnsanın varoluşuyla yaşıt olan halk hekimliği ve geleneksel uygulamalar, günümüzde “kültür mührümüzün izlerini taşıyan” yaşayan tarih olarak değerlendirilmektedir (Polat, 1995: 1).

İnsanlık tarihi boyunca toplumların hastalık karşısındaki çözüm arama çabası yaşadığı çevreye, oranın iklim koşullarına, maddi ve manevi kültürel değerlerine göre farklılıklar göstermiştir.

Her kültürel yapı, “hastalık sorununa” kendi kültürel değerleri, coğrafi özellikleri ve çevre gerçekleri çerçevesinde çözümler geliştirmiştir. Kişilerin hastalık karşısındaki tutum ve uygulamaları da içine doğdukları kültürel çevrenin onlara sunduğu/aktardığı bilgilerin ışığında gelişmiştir. “Fertlerin hastalık karşısındaki tutum ve davranışları, mensup oldukları toplumun değer oriyantasyonu (yönlendirme), inanç sistemleri veya tek kelimeyle kültürünün bir tezahürüdür” (Türkdoğan, 1991: 168).

Her toplum önceki kuşaktan hazır bulduğu halk hekimliği bilgilerinin üstüne gözlem ve deneyimlerini katarak geliştirmiş ve hem yazılı hem sözlü olarak sonraki nesillere aktararak bugünkü tıp biliminin temelleri atılmıştır.

Savaşta, avda sakatlanmalar ve yaralanmalar, hayvanların hastalanmaları, doğum olayları insan nesline sürekli yeni deneyimler ve bilgiler kazandırmıştır. Sonuç olarak iyi gözlemci ve yetenekli "iyi ediciler" (sağaltıcılar) toplum içinde ortaya çıkmıştır. Biraz deneyim, biraz gözlem, biraz sihir ve büyü karıştırılarak elde edilen başarı, toplum içinde dünyanın en eski uzmanlık kollarından biri olan yeni bir sınıfı oluşturmuştur. Bunlara büyücü, şaman, ocaklı, hekim vb. gibi pek çok ad verilir (Serdaroğlu, 1996: 3).

Sevdikleriyle bir ömür boyu hastalıksız bir hayat geçirme isteğine sahip olan insanoğlu, hastalıklarla mücadele etmek için çevresinde bulduğu ve kendisine umut olarak gördüğü her malzemeden, her durumdan faydalanma yoluna gitmiştir.

Halk hekimliğinin amacı kullandığı maddi ve manevi araçlar yardımıyla, halkın sağlığını korumak ve hasta olan kişileri sağlıklarına kavuşturmadır (Acıpayamlı, 1989:5).

1.3. Eski Türk İnancında Halk Hekimliği

Yeri gelince kendi eliyle yaptığı putlara tapmış olan yeri gelince de evrende kendisinden daha kudretli gördüğü farklı nesne ve gök cisimlerini Tanrı ilan etmiş olan insanoğlunun dini inançları, tarihin her döneminde gündelik yaşamı belirleyen en önemli öğelerden biri olmuştur. İnsanoğlu tarih boyunca farklı inançlara sahip olmuş ve bunlar onun hayatı üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Bu inançlar kimi zaman toplumların yaşantısını değiştirmiş kimi zaman da adet, gelenek ve göreneklerini şekillendirmiş veya değiştirmiştir. Sürekli hastalıklara maruz kalan insanoğlu, bu hastalıkları sağaltmak için sahip olduğu inançlar doğrultusunda farklı tedavi yöntemlerine baş vurmuştur. Eski Türk inancında halk hekimliği ilgili inanış ve uygulamaları açıklamak için halen de bazı Türk toplulukları arasında canlılığını koruyan inanç sistemi Şamanizm'e eğilmek yerinde olacaktır.

Dünyanın pek çok bölgesinde kendini gösteren Şamanizm, yaşamı anlamlandırmak, olayları kontrol altına almak için insan tarafından oluşturulmuş büyük bir sistemdir. Şamanizm'de insan ve tanrılar arasında özel bir bağ vardır; insan beden ve ruhtan oluşmuştur. İnsanoğlu gibi içinde yaşanan ortamda gündelik ve kutsal olmak üzere iki dünyadan oluşmaktadır (Demir, 2016: 19-24). Türklerin ilk benimsedikleri din olan

Şamanizm, aslen büyüye, sihre ve halk hekimliğine dayanmaktaydı. Şaman dininin temsilcisine Kam, Kaman veya Şaman adı verilmekteydi. Bazı Türk topluluklarında devletin başındaki hükümdar aynı zamanda Şamanizm'in de temsilcisiydi (Güzel ve Torun, 2003: 30).

Şaman/Kamanların toplum içinde farklı rolleri ve halk hekimi olarak hastalıkları tedavi etmek için çeşitli yöntemleri vardır.

Şamanın görevlerine bakıldığında; hastaları iyileştirmek, ölen kişinin ruhunu öteki dünyaya götürmek, kısırlığı tedavi etmek, geleceği görmek, evi, hayvanları kötü ruhlardan temizlemek, mevsim ritüellerini düzenlemek sayılabilir (Bayat, 2010: 21-169).

Şamanın tedavi sırasında titreme ile sarsılma, dans etme, ateşle iyileştirme (şamanın bedeninden çıkan ateş hastayı sarar ve iyileştirir), bedenden kut çalınmışsa hayvan kurban etme, bedene kötü ruh girmişse, bu ruhu başka bir şeye (hayvan, hayvan iskeleti, cansız nesneler gibi) göçürme gibi yöntemler kullandığı da görülmektedir. Kötü ruhlardan kurtulmak için kurban verme sık kullanılan bir diğer yöntemdir. Bu kurban kanlı veya kansız olabilmektedir. Sibiryâ Tunguz şamanının hamilelikte sorun yaşanmaması için embriyonun ruhunu ele geçirip saklaması, Desana şamanlarında hastalığa neden olan katmanın şaman tarafından yırtılıp atılması amacıyla kemirici hayvanların ruhlarından yardım alması gibi örnekler verilebilir. Kısırlığın nedeni olarak, dirilerin ölümlere karşı görevlerini unuttukları zaman, ölümlerin onlara yeni ruh göndermeyi kestiği düşünülmektedir. Bunun sonucunda kadınlar doğurmaz olur. Şaman gölgeler diyarına giderek, ölümleri razı etmeye çalışır. Ruhları ikna edemezse bir can çalıp zorla bir kadının bedenine sokar. Fakat bu yolla doğan çocuk uzun yaşamaz ruhların geldiği yere dönmekte acele eder. Şamanlar sadece tedavi edici değil, koruyucu sağlık hizmeti de üretirler. Şamanların salgın hastalıkları engellemek için koruyucu tedbirler aldığı, topluluğa ait toprakların sınırlarına koruma amaçlı yardımcı ruhları çağırdığı görülmektedir. Bazı toplumlarda şaman savaş sırasında, tedavi ettiği kötülükleri ve hastalıkları düşman için yeniden üretir (Demir, 2016: 19-24). Kam genellikle “kâhin, büyücü” anlamındadır. Ancak şamanların bizim için önemli olan yanı isminin “*uzman hekim*, bilim adamı” anlamlarına gelmesidir. Bu konuda Yusuf Has Hacıp, Kutadgu Bilig’de “kam” sözcüğünü aşağıdaki gibi kullanmıştır:

Sendedir, gör bunların ilacı,

Tedavi edersin ilaçla, sensin hekimlerin ustası (Ülger, 2012:21-22).

Kamların faaliyet alanları geniş ve sorumlulukları oldukça fazladır. Orta Asya’da kamlar hastaları iyileştirir, kötü ruhları kovar, yağmur yağdırır hatta ölen ruhları yeniden diriltirdi. Kamlar iyi ve kötü ruhlar arasında bağlantı kurup kötü ruhların musallat olması nedeniyle oluşan hastalığı iyileştirmekte ve büyüünün ön planda olduğu dinî-sihri törenleri icra etmekteydiler. “Şaman, vecde gelmek suretiyle hastalıkları tedavi eden bir doktor ve din adamı hüviyetini taşır” (Gökalp, 1999:240).

Tüm bunlardan yola çıkarak şamanlar, toplum tarafından sevilip sayılan, hastalıklara sebep olan kötü ruhları kovan kişiler olarak görülmekte ve toplumun lideri olan, manevi güçlere sahip kişilerdir. Ülkemizin her köşesinde bugün bile insanların halk hekimlerine, ocaklara, türbelere, yatırlara ve ziyaretlere gitmesi, orada dualar edip hastalığı için şifa beklemesi, kurbanlar kesmesi şamanların ve daha sonra keramet sahibi velilerin özelliklerini yansıtmaktadır.

Eski Türk toplumlarında halkın yaşam tarzı, bölgenin iklimi ve geçim kaynaklarında kullandıkları temel malzemeler halk hekimliğinde belirleyici etmenler olmuş. Halk bu malzemelerle kendilerine şifa olması için ilaçlar yapmışlar.

Halk sağlığına çok önem veren Göktürkler düzenli ve dengeli beslenmeyle hastalıkların geçeceğine inanırlardı. Konar-göçer yaşam tarzından dolayı geçim kaynakları hayvancılıktı. Bundan dolayı hayvansal ürünler beslenme ve şifa için tüketilirdi. Süt ve süt ürünleri, et, bal gibi yiyecekler hastalıklara karşı şifa olarak da kullanılırdı. Mide ve verem hastalığında ilaç olarak kullanılan kımız içerdiler (Bozyiğit, 2011:4-6). Ayrıca Uygurlarda, gelişmiş bir halk tıbbının olduğu bazı belgelerden anlaşılmaktadır. Uygurlar, dönemine göre oldukça ileri gitmiş pozitif bir tıp anlayışı vardı ki bu durum mistik tıp anlayışına göre çok daha fazla gelişmişti. Tıp öğretimi o dönemin geleneğine uygun olarak usta- çırak şeklinde yapılırdı. Uygurlar ilaç hazırlama ve kullanmakta ileriydiler. Safra, idrar, kuş eti, yılan derisi gibi hayvansal, soğan, sarımsak turp, çeşitli otlar gibi bitkisel ve çeşitli madensel droglar kullanırlardı. İlaçları balla karıştıran Uygurlar, yaralara nişadır ve küflü peynir sürerlerdi (Demirhan, 1996: 271).

İslamiyet inancının yerleşmesiyle kültürel değişimlerin yaşanması neticesinde kamların görevlerini yapan yeni tipler ortaya çıkmıştır. Yeni adlarla anılan bu kişilerin yaptıkları uygulama ve tedaviler şaman/kamların yaptıkları uygulamaların devamı niteliğindedir.

Kamlar halk hekimliği yönlerini zamanla gözle görülen ve maddî sebeplerle ortaya çıkan hastalıkları bilimsel-deneysel yöntemlerle iyileştiren “otacı” adıyla

sürdürmüşlerdir (Bayat, 1989: 61). Altay Türklerinde romatizmalı hastalıkların tedavisinde hasta yeni kesilmiş bir hayvanın derisinin içine girip, orada bir müddet yatar. Böylece romatizmasının geçeceğine inanılırdı. Günümüzde romatizmalı hastaların yün sarması da buradan gelmektedir (Ögel, 1985: 109). Kazak Türklerinde hastalığı sağaltan baksılar, koyunu keser ve akciğerini çıkarıp hastanın yanına gider. Ciğeri hastanın vücuduna üç defa vurur. Hastalığın ciğere geçtiğini düşünerek ciğeri köpeklere atar. Ciğerin tamamını köpeklere yedirir (Radloff: 1994:75-76).

Manas'ta Çakıp Bay Derviş'e çocuğu olmadığı için dert yanar. Mala mülke sahip çıkacak olanın çocuk olduğunu, çocuksuz olan yuvanın yıkılmış şehre benzediğini söyler. Derviş de ona bin çeşit ottan yapılmış bir ilaç getireceğini bu sayede çocuğu olacağını söylemektedir (Oy, 1992: 587). Bir Şaman tipi olarak karşımıza çıkan Dede Korkut Kitabı'nda ise Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı'nda, Boğaç Han ok ile yaralanır. Boz atlı bir Hızır yarasını üç kere ovar ve "dağ çiçeği ile ananın sütü senin yarana merhemdir," der. Annesi gelir ve sütü ile dağ çiçeği karıştırılıp yaraya sürülür. Boğaç Han kırk gün sonra iyileşir. Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması Destanı'nda ise Karaçuk Çoban on bin koyunu götürmeye gelen kafirlerle savaşırken yaralanır, kepenekten kurum yaparak yaraya basılarak tedavi olur (Ergin, 1994: 98-100). Bamsı Beyrek Hikâyesinin Düziçi varyantında toprakla yapılan sağaltmalar bulunmaktadır (Görkem, 2000: 227).

Sonuç olarak Şamanizm inancı ve buna bağlı kültür öğeleri İslam dininin yayılmasıyla bu dinin içerisinde eriyerek günümüze ulaşmıştır. Şamanların yerini Anadolu'da saz şairleri veya âşıklar (ozanlar), üfürükçüler-okuyucular, masal anaları, orta oyuncular, ebeler (halk hekimleri), kırık- çıkıkçılar (sınıkçı), ocaklılar, otacılar ve aktarlara bırakmıştır. Şamanların temel özelliklerinden olan halk hekimliği halen Anadolu'da yaşamaya devam etmektedir.

1.4. Anadolu'da Halk Hekimliği

Anadolu, insanlığın başlangıcından beri kültürel açıdan ve medeniyet noktasında en eski yerleşim yerlerinden biridir. Bu topraklarda farklı milletler yaşamış ve yaşayan her millet kendisinden bir şeyler bırakarak Anadolu'nun zengin mirasına katkıda bulunmuştur. Dolayısıyla Anadolu, halk kültürü öğeleri bakımından bir hazine konumundadır.

Anadolu, çok eski devirlerden beri pek çok kavimlerin yerleştiği, çeşitli uygarlıkların kurulduğu ve bu nedenlerle gerçek bir kültür ve uygarlık hazinesine sahip olan bir toprak parçasıdır. Bu hazinenin önemli bir bölümünü de halk hekimliği ve halk ilaçları oluşturmaktadır (Şar, 2005:131).

Mezopotamya’da yapılan kazılarda halk hekimliği izlerini görmekteyiz. O dönemde yapılan uygulamaların örneklerine bugün Anadolu’da rastlamaktayız. Mezopotamya’da uygarlığın başlangıcı olarak kabul edilen çivi yazısını geliştiren Sümerliler döneminde de ilaç tariflerine rastlamaktayız. Bunlardan yola çıkarak binlerce yıllık bilgi birikimi sonucu olan halk hekimliği uygulamalarının farklı toplumlarda benzerlik gösterdiğini ve bu toplumların halk hekimliğinin ilerlemesine birlikte katkı sunduklarını söyleyebiliriz. Antik dokümanların gösterdiği üzere Sümerli tıpçılar, bitkisel, hayvansal ve mineral kaynakları ham madde olarak kullanmaktadırlar. En bilinen mineraller; sofr tuzu (sodyum klorür), güherçile (potasyum nitrat) ve ham petroldür. Hayvani ürünlerden ise yün, süt, kaplumbağa kabuğu ve su yılanı kullanılmıştır. Ancak ilaç ürünlerinin büyük çoğunluğu bitkisel ürünlerden gelmektedir. Kekik, hardal, erik, armut, incir, söğüt, hurma, mersin ağacı, köknar, nane, incir ve çam, bira, şarap ve bitkisel yağ gibi işlenmiş ürünler kullanıldığı anlaşılmaktadır. Antik Mezopotamya’ya ait elde edilmiş olan en büyük tıbbi tedavi eseri “Tıbbi Teşhis ve Tedavi” olarak bilinir. Teşhise dayalı tedavi baştan ayağa tüm hastalıklar için organize olmuş ve bölümler halindedir (<http://saglikveilac.com>).

Anadolu kültürü ilk medeniyetlerin bulunduğu bir kesişim bölgesinde bulunduğundan geleneksel sağlık alanında bir hayli zengin geçmişe sahiptir. Ayrıca Anadolu’nun zengin bir bitki çeşitliliğine sahip olması ve tarih boyunca hayvancılığın Anadolu’nun ekonomik hayatının temellerinden birini oluşturması nedeniyle halk hekimliğinde kullanılan başlıca malzemeler bitkisel ve hayvansal ürünlerdir. Bugün Anadolu’da birçok hastalığın belirtilen malzemelerden yapılan halk ilaçları ile tedavi edildiği görülmektedir.

Atalarımız birçok halk hekimliğinde ilerleme kaydetmek yaptıkları acı deneylerden sonra, bitkileri yararlı ve zehirli diye iki bölüme ayırmış, önceleri tuzak veya ok zehri olarak kullanılan bitkileri, tedavi amacıyla kullanmaya başlamışlardır. Anadolu, on üç bine yakın bitki çeşidi ile dünyanın en zengin bitki florasına sahip yerleşim yerlerinden birisidir. Tarih boyunca tüm uygarlıklar bu zenginlikten yararlanmayı

bilmişlerdir. Günümüzden uzun yıllar önce yaşamış insanların kullandığı bitkilerle tedavi yöntemi günümüzde de hala dolaylı ya da doğrudan kullanılmaktadır (Bayat, 1989: 58).

Günümüzde Anadolu'daki hangi şehre, hangi kasabaya yolumuz düşerse düşsün halkın gönüllerinde önemli bir yere koydukları, dara düştüğünde, hastalandığında, bir dileği, isteği olduğunda ilk olarak gittikleri yerin başında gelen evliyaların, velilerin, kendi deyimleriyle Allah dostlarının yattığına inandıkları ziyaretler, türbeler ve yatırlar önemli bir yer tutar.

Anadolu insanı Şamanizm'in kalıntısı, inançlarımızın uzantısı ve öteden beri süregelen geleneklerin de etkisi ile Allah'a yakın hissettikleri ermiş kişileri, ya da Tanrının sevgisine nail olduklarına inandıkları insanları ululaştırmışlar ve onlara büyük saygı gösterip zor anlarında bunlardan medet ummuşlardır. Anadolu baştanbaşa erenler yurdu, evliyalar ocağıdır. Her köşede sıkıntılarımıza rahatlık getirdiğine inandığımız binlerce eren ve evliyanın bulunduğu makam ve mertebelerin var olduğu kimse tarafından inkâr edilemez (Yardımcı, 1989: 271).

Yatırların güçlerinin, türbelerin çevresindeki canlı, cansızlara yayıldığı inancı Orta Asya'da olduğu gibi Anadolu'da da mevcuttu. İlk Çağ Anadolu'sunda yaşayan eski kavimlerin mezarları daha sonra Hristiyan azizlerine atfedilmiş, kutsal pınarları da ayazmalara dönüşmüştür. Aynı yerler Türklerin yerleşmesinden sonra, Orta Asya inançlarıyla birleşerek İslami bir görünüme bürünmüştür (Bayat, 1989: 72).

Anadolu'da özellikle Selçuklular ve Osmanlılar döneminde hem hastane konusunda hem de halk hekimliği konusunda önemli gelişmeler yaşanmış ve onlardan günümüze önemli eserler kalmıştır. Anadolu'nun çoğu yerinde bugün o dönemlerden kalma darüşşifa ve kaplıcalara rastlanmaktadır.

Türklerin Anadolu'ya yerleşmesiyle pek çok darüşşifa, maristan, bimaristan adı verilen hastaneler kurulmuş, medreselerde usta-çırak şeklinde tıp eğitimi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Anadolu Selçukluları döneminde Konya'da, Kırşehir'de, Havza'da, Kütahya'da birçok kaplıca ve ılıcalar yaptırılmıştır. Bugün bu kaplıcaların bazıları çeşitli yıllarda restore edilerek günümüze kadar gelmişlerdir (Şar, 1989: 226)

Osmanlı halk hekimliği, Selçuklu halk hekimliğinin bir devamı olmuştur. 17. 18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlılarda aktarlık çok önemli ve değerli bir meslek haline gelmiştir. İstanbul'un çeşitli semtlerinde aktar dükkânlarına rastlanmasına rağmen, genel olarak aktarlar Mısır çarşısı denilen çarşıda toplanmış ve bu çarşı, bütün ülkenin drog ve

baharat ticaret merkezi olmuştur. Önceleri aktarlar sadece drog ve baharat satarlarken sonraları ilaç yapmaya ve halka satmaya başlamışlardır (Şar, 1989: 227).

Halk hekimliğinin günümüzdeki durumunu gözlemlediğimizde Anadolu'dan gelen eski uygulamaların, inançların devam ettiğini görmekteyiz. Tıptaki gelişmeler, toplumsal hayatın modernleşmesi, okuma oranının artması gibi etmenlerden dolayı eski halk inanışları ve halk hekimliği uygulamalarında azalma olsa da özellikle kırsal kesimlerde ve yaşlı insanlar arasında yer yer devam etmektedir.

1.5. Türkiye’de Halk Hekimliği Üzerine Yapılan Çalışmalar

1988 yılında Kültür Bakanlığı tarafından düzenlenen Türk Halk Hekimliği Sempozyumunda, halk hekimliği, halk hekimliği ile ilgili kaynaklar, veteriner hekimlikte halk bilimsel yöntemler, hastalıklar, bitkisel ve hayvansal ilaçlar, kaplıcalar, şifalı sular gibi konularda bilim adamları ve uzmanların 22 bildirisi bulunmaktadır. Bu bildiriler 1989 yılında “Türk Halk Hekimliği Sempozyumu bildirileri” adı altında Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi tarafından yayımlanmıştır (Çevik, 2008: 13).

32. UNESCO Genel Konferansı’nın 17 Ekim 2003 tarihli toplantısında kabul edilen ve Türkçeye Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (SOKÜM) olarak çevrilen sözleşmede çalışılması ve korunması gereken beş önemli konudan bir de halk hekimliği olarak belirlenmiştir. Bundan dolayı bu konferansa hazırlık amacıyla halk hekimliği ile ilgili çalışmalar yapılmıştır.

Geçmişten günümüze sayıları gün geçtikçe artan halk hekimliği çalışmalarında öncü görevini Ahmet Süheyl Ünver yapmış ve günümüzde halk hekimliği çalışan birçok kişiye rehber olmuştur. Halk hekimliği konularında eserleri olan ve konuyu işlediği makaleleri de bulunmaktadır. Kendisinin halk hekimliği ile ilgili çalışmaları arasında halk hekimliği ile bilgilerin yer aldığı Selçuk Tababeti (1940) adlı eseri ile modern tıp hekimlerinin meslek ettiği hakkında bilgilerin ile doktorluk meslek bilgisi, doktor hasta ilişkisi hakkında bilgi verildiği Tıbbi Deodontoloji Derslerinden Kısa Bahisler (1945) önemli yer tutmaktadır.

Feridun Nafiz Uzluk “Genel Tıp Tarihi (1958)” adlı eserinde tıbbın tarihini anlatmıştır. Bunu anlatırken de tıbbın tarihini halk tıbbına dayandırmıştır. Halk tıbbına saygı duymuş ve önemini anlatmıştır.

Halk hekimliği konusunda yazılmış olan kitap, doktora ve yüksek lisans tezleri ile makaleler aşağıda belirtilmiştir.

Kitaplar:

Halk hekimliği ile ilgili çok fazla kitap bulunmamakla beraber konuya halk bilimi ile ilgili kitapların içinde bir bölüm olarak değinilmiştir. Halk hekimliği ile ilgili çalışmalar daha çok makale niteliğindedir. Bu konuda yazılan eserler aşağıda belirtilmiştir.

Araz Rıfat, Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği, AKM Yay. Ankara, 1995

Avcıoğlu İlker, şebinkarahisar Halk Hekimliği Uygulamaları, Gece Kitaplığı, 2018

Başar Zeki, Erzurum'da Tıbbi ve Mistik Folklor Araştırmaları, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972

Başar Zeki, Halk Hekimliğinde ve Tıp Tarihinde Yılan, Atatürk Üniv. Diş Hekimliği Fakültesi Yayınları, No:3, Ankara, 1978, 29

Başar Zeki, İçtimai Adetlerimiz, İnançlarımız ve Erzurum İlindeki Ziyaret Yerlerimiz, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1972

Baysal Nagihan, Gelenek ve Değişim Ekseninde Trabzon Halk Hekimliği zerine Bir Araştırma, Gece Kitaplığı, 2014

Baytop Turhan, Türkçe Bitki Adları, TDK Yay., İstanbul, 2007

Baytop Turhan, Türkiye'de Bitkiler ile Tedavi, Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul, 1999

Baytop Turhan, Türkiye'nin Tıbbi ve Zehirli Bitkileri, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1963

Barlas Uğırol, Safranbolu Halk Hekimliği, Elif Kitapevi, Karabük, 1982,

Berk İlhan, şıfalı Otlar Kitabı, Yapı Kredi Yay. İstanbul, 2007

Beysanoğlu şevket, Değer Mebrure, Diyarbakır Folklorunda Halk Hekimliği, San Matbaası, Ankara, 1992

Bütün Cengiz, Temel Dercan, Bursa Köylerinde Halk Hekimliği, Uygulama rnekleri ve İnanışları-1, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yay. 2014

Çıblak Nilgün, Mersin Tahtacıları – Halkbilimi Araştırmaları, rn Yayınları, Ankara, 2005

Çıkman Zeki, Folklorumuzda ve Edebiyatımızda Gz, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1977

olak Faruk, Yazılı ve Sözlü Belgeler Işığında Niğde Halk Hekimliği, Kmen Yayınevi, Ankara 2015

Demirhan Erdemir Ayşegül, Şifalı Bitkiler, Doğal İlaçlarla Geleneksel Tedaviler, Alfa Basım Yayın Dağıtım, (Yayın yeri belirtilmemiş eser), 2007

Demirhan Ayşegül, Mısır Çarşısı Droğları, Sermet Matbaası, İstanbul, 1975

Ergene Nuri, Ev ilaçları, İnkılap ve Aka Kitapevleri Yay., (Basım yeri belirtilmemiş eser), 1962.

Eroğlu Abdülkadir, Şifalı Bitkiler ve Tıbb-ı Nebevî, Hız Dağıtım Yayınevi, (Yayın yeri belirtilmemiş eser), 1980

Eyüboğlu İsmet Zeki, Anadolu Halk İlaçları, Derin Yay., İstanbul, 2007

Giray Saib, Şifalı Otlarla Halk İlaçları ve Çiçekler, Yemişler ve Nebatların Şifalı Hassaları, İnkılap ve Aka Kitapevi, İstanbul, 1973

Karakaş Ayhan, Değişim Sürecinde Osmaniye Halk Hekimliği, Karahan Kitapevi, Adana, 2016

Pamuk Arif, Doğadan Bitkisel Reçeteler, Pamuk Yayıncılık, İstanbul, 2002

Pamuk Hafız Arif, Şifalı Bitkiler ve Emraz, Pamuk Yayıncılık, (Yayın yeri belirtilmemiş eser), 1980

Saraçoğlu İbrahim Adnan, Bitkisel Sağlık Rehberi, Kişisel Yayın, (Yayın yeri belirtilmemiş eser), 2006

Salman Mustafa, Halk Hekimliği ve Halk Veterinerliği, Ulus Basımevi, Ankara, 1948

Sever Mustafa, Mersin ve Yakın Çevresinde Halk İnançları ve Halk Hekimliği, Barış Kitap, 2016

Özen Kutlu, Sivas ve Divriği Yöresinde Eski Türk İnançlarına Bağlı Adak Yerleri, Dilek Matbaası, Sivas, 1996

Öztek Zafer, Halk Dilinde Sağlık Değişleri Sözlüğü, TDK Yay, Ankara, 2005

Tozlu Sümeyra, Çorum Halk İnançları ve Halk Hekimliği, Çorum Belediyesi kültür Yay. Çorum, 2018

Tuzlacı Ercan, “Şifa Niyetine” Türkiye’nin Bitkisel İlaçları, Alfa Yayınları (Yayın yeri belirtilmemiş eser), 2006

Turan Fatma Ahsen, Türkiye’de Halk İlacı Araştırmaları, Kültür Bakanlığı Yayınlar Ankara, 2000

Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1988

Yalçın Ayhan, A'dan Z'ye Şifalı Bitkiler-Ev İlaçları-Şifalı Sular Ansiklopedisi, Geçit Yayınevi, İstanbul, 1981

Yardımcı İlhan, Şifalı Otlar ve Halk İlaçları, Lokman Laboratuvarı Yayını, İstanbul, 1968

Doktora Tezleri:

Aday Erdal, Kütahya İli Türbe ve Yatırları Etrafında Oluşan inanç ve Uygulamalar, Yayınlanmamış Doktora Tezi Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Balıkesir, 2013

Ateş Fatma, Adana Halk Hekimliğinde Ocak Kültü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015

Çıblak, Nilgün, İçel Tahtacıları-Dini İnanışlar ve Dini Törenler- Halk Kültürü Anonim Halk Edebiyatı, Çukurova Üniversitesi Yayınlanmış Doktora Tezi, Adana, 2001

Dağı Fahri, Türk Halk Anlatılarında Halk Hekimliği Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, 2013

Kaplan Melike, Geleneksel Tıbbın Yeniden Üretim Sürecinde Kadın –Ankara Kentsel Örneğinde Kuşaklar Arası Çalışma-, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkbilim (Etnoloji) Anabilim Dalı, Ankara, 2012

Kumartaşlıoğlu, Satı, Türk Kültüründe Ateş ve Ocak Kültü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, 2012

Selçuk Ali, Mersin Yöresi Tahtacılarının Dini İnanç ve Uygulamaları Hakkında Araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı, Kayseri, 2003

Sever Mustafa, Mersin ve Yakın Çevresi Halk İnançları ve Halk Hekimliği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü., Ankara, 2001

Yüksek Lisans Tezleri:

Akca Gözen, Diyarbakır İli Ergani İlçesi Halk Kültürü Araştırması, Basılmamış Y.L. Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2009

Çevik, Konya'da Halk Hekimliği Uygulamalarının Dünü ve Bugünü,

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü., Sivas, 2008

Erol (Çelik) Emine, Halk Hekimliği ve Elmalı'daki Halk Hekimliği İle İlgili İnanış ve Uygulamalar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1999

Gönenç Alpaslan, Antalya İli Korkuteli İlçesinde Halk İnanışları ve Halk Hekimliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2011

Görgeç Sever, Satır, Muğla'da Halk Hekimliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara., 1993

Kalındemirtaş Mümine, Geleneksel Tıbbın Halk Üzerindeki Etkisi (Adıyaman İli Ören Köyü Örneği), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2010

Kurucuoğlu Özlem, Ankara- Gülveren'de Günlük Yaşayışın Halk Sağlığına Etkilerinin Halk Bilimsel İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü., Ankara, 2001

Küçükbaşmacı Gülten Gönül, Kastamonu'da Halk Tababeti İnanış ve Uygulamaları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2000

Kurum Uygur, Düziçi'nde Halk Hekimliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü., Niğde, 2008

Saygı Elif, İnebolu Halk Kültüründe Halk Hekimliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 2018

Sinoğlu Sümeyra, Rize İlinde Geleneksel Halk Hekimliği Uygulamaları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize, 2018

Öngel Gülnur, Denizli Halk Hekimliğinde Ocaklar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 1997

Özaslan Ayşegül, Halk Hekimliğinde Ocaklık Kurumu ve Araban (Gaziantep) İlçesi Örneğinde Kadın Ocaklılar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü., Ankara, 2012

Özgen Zübeyde Nur, Adana (Merkez) Halk Hekimliği Araştırması,

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2007

Tavukçu Hilal, Geleneğin Yeniden Keşfi Bağlamında Halk Hekimliği (Ankara Kent Örneği) Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2016

Temizsoylu Aydın, Ankara’da Halk Hekimliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012

Torun Candan, Halk Hekimliği ve Çankırı’daki Halk Hekimliği İle İlgili İnanış ve Uygulamalar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002

Tozlu Sümeyra, Çorum İli Halk İnançları ve Halk Hekimliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Artvin Çoruh Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Artvin, 2017

Uçak Salih, Ergani’de Eski Türk İnançlarının İzleri ve Halk Hekimliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2007

Uyar Akın, Halk Hekimliği Kapsamında Yozgat Ocakları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat, 2013

Zorluer Selim, Çayıralan (Yozgat) Yöresinde Halk Hekimliği ve Halk İnançları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2018

Makaleler:

Acıpayamlı Orhan, (1962) ‘‘Anadolu’da Nazarla İlgili Bazı Adet ve İnanmalar’’ Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, Ankara, cilt: XX, sayı:1-2.

Akman Eyüp, ‘‘Türk Halk Hekimliğinde Ocaklık Geleneği ve Safranbolu Ocakları’’ http://turkoloji.cu.edu.tr/makale_sistem/tumview.php?id=20434 (01.06.2018)

Alptekin Ali Berat, ‘‘Türk Halk Hikâyelerinde Halk Hekimliği’’ <http://www.millifolklor.com/tr/sayfalar/86%20pdf/01.pdf> (20.05.2018)

Artun Erman, ‘‘Çukurova Konar-Göçer Türkmenlerin Halk Kültürlerinde Eski Türk İnançlarının İzleri’’ http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/artun_konar_gocer.pdf (19.05.2018)

Bayat Ali, "Anadolu Tıbbi Folklorunda Göz Hastalıkları" http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/ali_bayat_anadolu_tibbi_folklorunda_goz_hastaliklari.pdf (19.05.2018)

Başçetinçelik Ayşe, "Halk Kültüründe Kısırlığı Giderme" turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/ayse_bascetincelik_kisirlilik.pdf (10.08.2011)

Baştañçelik Ayşe "Adana Halk Kültüründe Kırk Basması, Nazar, Kırklama" turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/ayse_bascetincelik_adana_halk_kulturu (21.05.2018)

Buluç Sadettin, "Şaman" turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/21.php (21.05.2018)

Buluç Sadettin, "Şamanizm" turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/20.php (21.05.2018)

Çevirme Hülya ve Sayan Ayşe, "Al karısı ve Bilim" http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/alkarisi_bilim.pdf (19.05.2018)

Çıbak Nilgün, "Tahtacılar da Ateş ve Ocak Kültü" http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/nilgun_ciblak_tahtacilar da_at es_ve_ocak_kultu.pdf (20.08.2018)

Çıbak Nilgün, "Halk Kültüründe Nazar. Nazarlık İnancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar" http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/nilgun_ciblak_nazarlik.pdf (20.05.2018)

Kalafat Yaşar, "Siirt Yöresinde Yatırlar Etrafında Şekillenmiş Halk İnançları ve Kesik Baş Motifi" http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/kalafat_siirt.pdf (20.05.2018)

Karakaş Ayhan "Osmaniye'de Durmayan Çocuklar İçin Yapılan Uygulamalar ve Bunlardaki Eski Kültür İzleri" http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/karakas_osmaniye.pdf (19.05.2018)

Kaya Muharrem, (2001), "Eski Türk İnanışlarının Türkiye'deki Halk Hekimliğinde İzleri" Folklor/Edebiyat, sayı: 25, s.199-218.

Saltık Özkan Tuba, "Folklorum Yüzüncü Yılında Halk Hekimliği Çalışmalarına Bir Bakış" http://turkoloji.cu.edu.tr/makale_sistem/tumview.php?id=19615 (01.06.2018)

Sever Mustafa, "Türk Halk İnançlarında ve Halk Hekimliği Uygulamalarında Meyve" <https://onturk.wordpress.com/tag/mustafa-sever/> (22.04.2018).

Şar Sevgi, Anadolu'da Halk Hekimliği Uygulamaları, <http://www.turkiyeklinikleri.com/article/tr-anadoluda-halk-hekimligi-uygulamalari-42054.html> (22.05.2018)

Şenocak Ebru, ‘‘Türk Halk Kültüründe ve Mitolojik Bağlamda Üzümün Yeri’’http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/ebru_senocak_turk_halk_kulturu_ve_mitolojik_baglam_uzum.pdf (19.05.2018)

Şimşek Esmâ, ‘‘Ölümsüzlük İlacı Meyve’’ http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/esma_simsek_olumsuzluk_ilaci_elma.pdf (19.05.2018)

Şimşek Esmâ, (1996) ‘‘Türk Folklor ve Halk Edebiyatında Elma’’ Türk Dünyası Araştırmaları, 105

Yasa İbrahim, ‘‘Türkiye’de Halk Sağlık Folklorü ve Bazı Meseleleri’’ <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/402/4382.pdf> (20.05.2018)

1.6. Silvan’da Halk Hekimliği

Özellikle tıbbın gelişmediği dönemlerde insanoğlu tabiatla daha çok iç içe yaşamış ve sağlığıyla ilgili tüm sorunlara, tabiatla ve diğer insanlarla ilgili karşılaştığı sorunlara tabiatın içerisinde çare aramış. Bir yeri ağrıdığı, soğuk aldığı, sancısı tuttuğunda, çocuğu olmadığı, boynu tutulduğunda, dili tutulduğunda insan çareyi bitkilerde, çiçekte, taşlarda, hayvanlarda aramış, şifalı sulara, kırık-çıkıkçılara, türbe ve ziyaretlere başvurmuş.

‘‘Yediği yemiş, içtiği su, gölgesinde yattığı ağaç ona bir tatlılık, bir iç açıklığı verirse ona başının üstünde yer verir, onu kutsal sayar, onda tanrılık bir özün, insanüstü bir gücün bulunduğuna candan inanır’’ (Beysanoğlu, 1987: 24).

Silvan’da halkın hastalandığında öncelikle halk hekimliği yöntemlerine başvurduğunu görüyoruz. Soğuk aldığı, öncelikle nane limon kaynatıp içmeyi, bir yeri ağrıdığı, önce kaplıcaya gitmeyi, psikolojik bir rahatsızlığında şeyhe, hocaya, cindara gitmeyi tercih eder. Bir yeri kırıldığında veya çıktığında doktora gitmede önce bölgede cebar olarak adlandırılan kırık-çıkıkçılara gitmektedir. Çocuğu olmayan kadınlar kaynanaları veya anneleri tarafında çevrede bilinen ve daha önceden yaptıkları tedavilerde başarılı olduğuna inandıkları pîrik adı verilen halk hekimlerine götürülmektedir. Yine çocuk sünnetlerinde hala hastane yerine bu işlemi yapan bu pîrikler ve halk arasında sünnetçi olarak bilinen kişiler tercih edilmektedir. Sarılık ve egzamada ilk tercih edilen kişiler ocaklar olmaktadır. Bu tedavilerin neticesinde iyileşme olmazsa doktora gider. Halkın hastaneye gitmeyişinin sebepleri arasında doktorların verdiği ilaçların aynı zamanda yan etkilerinin olduğunu düşünmesi, maddi güçlerinin yetersizliği, hastane iş ve işlemlerinin fazlalığı, halkın daha önceki halk hekimliği tedavi sonucunda

iyileşmeleri ve bu iyileşme örneklerinin halk arasında yayılması gösterilebilir. Ancak son dönemlerde tıp alanında meydana gelişmelerden dolayı halkın modern tıbbı yönelimi artmaktadır. Ancak modern tıbbın halen kanser gibi bazı hastalıklarda insanların ihtiyacını karşılamada yetersiz kalması kişileri halk hekimliğine yönlendirmektedir. *“Annemi doktora götürdük yaklaşık üç ay kadar ömrü kaldığını ve artık tedavi yapılsa da sonuçsuz kalacağını söylediler. Üç yüz gram ısırgan otu, bir kilogram bal ile karıştırıp her öğünden önce bir kaşık olacak şekilde anneme yedirdik. Annem iyileşti ve dokuz seneden beri bu karışımı yemektedir (KK₆₅).”*

Halk hekimi olarak çevrede gördüğümüz kişiler, yörede bilgisine, görgüsüne inanılan, güvenilen, dededen, babadan el aldığına inanılan insanlardır. Sahip oldukları tecrübe yardımıyla o güne kadar çevrelerinde gördükleri, duydukları ve kendi hayatlarında bizzat deneyerek, sınavarak faydasını gördükleri bitkilerden faydalanarak kimi hastalıklara reçete sunmalarıyla dikkat çekmektedirler. Son yıllarda bazı halk hekimleri modern tıp imkânları kullanmakta, hastalarından hastanede yapılan tahlil sonuçları, röntgen ve ultrasonografi sonuçları istemektedirler (Sever, 2001: 144-145). Yöredeki bu tedavi yöntemlerine ve kullanılan ilaçlara dermanê kurmanci, halk hekimlerine de pîrikê kurmanci, pîrik, cebar, marmij, ocak, şeyh, mele, hekim denilir.

Silvan yöresinde hastalıkların tedavisinde başvurulmuş halk hekimlerinden biri de ocaklardır. Son yıllarda bölgede sayıları gittikçe azalmakla beraber halen bu geleneği yaşatan aileler ve bireyler vardır. Ocak terimi elinde şifa olduğuna inanılan ve belirli hastalıklarda uzmanlaşmış, dini-büyüsel yollarla hastalıkları tedavi eden aile, ocaklı ise hastalığı tedavi eden aile fertlerine denilmektedir. Silvan’da bazı ocakların Hz. Peygamber’in soyundan geldiğine, bunların ellerinin şifalı olmasını sağlayan etmenin bu olduğuna inanılır. Egzama ocağı, siğil ocağı, bademcik ocağı, kulunç ocağı gibi her hastalığın ayrı bir ocağı vardır. Hatta birden fazla türü olan egzamanın her türünün de ayrı ocağı var. Her ocaklı kendi hastalığını tedavi eder. Hastalık kendisinin tedavi edeceği tür değilse onu tedavi eden ocaklıya yönlendirir. Hastanın tedavi sonrası iyileşeceğine inanması ocakların tedavi uygulamalarında önemli bir yer tutmaktadır. Eğer bir hasta, gittiği ocakta iyileşebileceğine inanmıyorsa, tedavinin o kişiye bir faydası dokunmaz.

Ocaklı olabilmek için mutlaka el alma ve verme işlemlerinin gerçekleşmiş olması lazım. Bu işlemler “izinle” veya “kan bağıyla” gerçekleşir. Genellikle izin, dede, büyük anne ve büyük baba, anne, baba gibi kendisinden önce gelen büyüklerden alınmaktadır. Silvan ilçesinde kan bağı olmadan da ocaklının izin verdiği aile dışındaki kişiler de ocaklı

olabiliyor. Tedavinin farklı bölgelerdeki insanlara ulaşması için aile bireyleri dışındakilere de izin verilmektedir. İzin verme işi dini-büyüsel yollarla gerçekleştirilmektedir. Bu işlemler işin sırrını ortaya çıkmaması, bunu söylemenin doğru olmayacağı kanaati, kendisine izin verene bunun açıklanmayacağına dair söz verilmesi gibi nedenlerden dolayı bizlere tam olarak anlatılmadı. Ancak bir takım ayet ve dualar ile birlikte okunan tekerlemelerle gerçekleştirilen dini-büyüsel nitelikli uygulamalar olduğu öğrendik. Bu işlemlerden sonra ocaklıda bulunan manevi güç izinliye geçer. Bölgedeki ocaklılar hastalık tedavisinde dini-büyüsel işlemler kullanmakla beraber, egzama tedavisinde okunmuş kına ve sarımsağın kullanılmasında olduğu gibi bitkisel ve hayvansal malzemeleri de tedavide destekleyici unsurlar olarak kullanırlar (KK₅₄-KK₅₇).

Bölgede halk her türlü hastalığı için başvurduğu kişilerden biri de aktarlardır. Silvan'da halk bu kişiler için aktar, aktarcı, attar, lokman hekim terimlerini kullanır. Halk arasında daha önceleri çerçi adı da kullanılmıştır. Aktarlar daha önceleri at, eşek ve katır sırtlarında köy ve kasabaları gezerek tütün, baharat, kumaş parçası, zarf, iğne, ip, tarak ve makas gibi ufak eşyaları satan kişiler olarak bilinirdi. Ancak günümüzde Silvan yöresindeki aktarlar, eski özelliklerinin çoğunu yitirmiş olup baharatçı, lokman hekim adı ile bitkisel, hayvansal ve madeni emlerle ilaç yapan, bitki özlü sabun ve şampuanlar hazırlayan ve bunları satan kişiler olarak bilinmektedir.

Aktarlar bu iş için bilimsel bir eğitim almamışlar. Silvan yöresinde önemli bir aktar olarak bilinen ve kardeş olan Mehmet Sıddık Gösteriş ile Emrullah Gösteriş ile yaptığımız görüşmede her türlü bitkisel ilacı sattıklarını söylediler. Mehmet Sıddık Gösteriş bu işin küçüklüğünden beri gönlünde yer edindiğini ve on dört yıldır tedaviler için bitkisel ve hayvansal emlerden ilaç yaptığını söyledi. Bu işi öğrenmek için Osmanlı döneminden kalma eserler ile İbn-i Sina, İbn-i Suyuti gibi kişilerin eserlerinden faydalandığını, ilminde ilerlemek için Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun bazı illerinde bulunan ve halk tarafından bilinen hekimlerle görüştüğünü, onlardan bilgi aldığını ifade etti. Bazı bilgileri öğrenmek için kendi üzerinde deneme yaptığını, bilgilerinin önemli bir kısmını tecrübelerle elde ettiğini söyledi: "Kanayan yaralarda kanı durdurmak için bazı bitkileri deniyordum. Burun ve basur kanamalarında faydalı olan keklik otu (karahindiba, talîya kewa) ile civanperçemi karışımının kol, bacak gibi organ kanamalarında da faydalı olup olmadığını anlamak için vücudumun bir parçasını kestim ve onun üzerinde denedim. Bu karışımın bu tür kanamalarda bile faydalı olduğunu gördüm."

Yöredeki aktarlar kendileri için gerekli olan bitkileri bu konuda oldukça zengin olan Silvan'ın dağ ve ovalarından elde etmektedirler. Kendileri için lazım olan hemen hemen bütün bitki, ot ve hayvansal malzemeleri bu yerlerde rahatlıkla bulmaktadırlar. Silvan dağlarında bulunan dağ kekiği, halk hekimliğinde önemli bir yere sahip olup hem tek başına hem de diğer bitkilerle karıştırılarak enfeksiyon hastalıkları, prostat, basur ve çocuğu olmayan kadınların tedavisi gibi birçok hastalıkta kullanılmaktadır. Macun ve karışım için ihtiyaç duyulan tropikal malzemeleri ise dışardan temin etmektedirler. Yaptıkları ilaçların faydalı olup olmadığı hastanede yapılan tahlillerle kontrol edilmekte, modern tıbbın nimetlerinden faydalanılmaktadır. Örneğin sarılık için verilen otların ne kadar faydalı olduğunu anlamak için hasta, belirli aralıklarla hastaneye gönderilmekte ve sarılık değerini ortaya koyan kan değerleri incelenmektedir (KK₁₀₉-KK₁₁₀).

Aktarlara göre yörede en çok boğaz enfeksiyonu, sarılık, bel, boyun fıtığı, astım, bronşit hastalıkları görülmektedir. Aktarlar hemen hemen tüm hastalıklar için karışımlar hazırlamaktadırlar. Yörede genelde erkek olan aktarlar kadınsal hastalıklar için gelen kişilerle toplumda ayıp sayıldığı için ilgilenmediklerini, bunları Silvan yöresinde bulunan kadın hekimlere yönlendirdiklerini ifade ettiler. Ayrıca yörede bulunan şeyh, hoca gibi diğer hekimler de önerdikleri ilaçların hazırlanması için hastaları aktarlara yönlendirmektedirler. Aktar dükkanlarında çekmeceler veya cam kavanozlar içerisinde yüzlerce çeşit şifalı ot bulunmaktadır. Kişilerin alım gücüne göre bu otlar ambalajlanarak da satılmaktadır. Aktarlarda bulunan bitki ve otların hemen hemen hepsi Türkiye kökenli olup ihtiyaca göre tropikal kökenli bitkiler de temin edilmektedir.

Halk, hastalığının çaresini bulmak için doğaya, hekimlere gitmiş. Çevresindeki tüm imkânları kullanmış, arayışları sonuna kadar devam etmiş ancak bu çabasında çaresiz olduğu durumlarda olmuştur. “Silvan’da daha önceleri bugünkü gibi doktorlar, hastaneler, aletler yoktu. Halk bu dönemde tüm hastalıkların tedavisini halk hekimleri aracılığıyla gerçekleştiriyordu. Halk hekimlerinin sayısının az olması ve bu dönemde ulaşımında kullanılan araçların çok az olması nedeniyle çoğu zaman hastalar hekimlere ulaşmadan yolda ölmüştür (KK₃₉-KK₄₃).”

Silvan yöresindeki halk hekimlerinin hazırladıkları ilaçların genellikle bölge ikliminden dolayı burada görülen bozkır bitkileri, dağlarda ve nehir kıyılarında yetişen bitkilerden oluşmaktadır. Örneğin bölgede oldukça fazla olan kantaron otu (botav) sarılık ve egzamada, yörede üretimi fazla olan üzümünden yapılan pekmez çalışmamızda tespit ettiğimiz yirmi sekiz hastalıkta, yabancı nane (pung) mide hastalıklarında, iltihaplanmada

kullanılmaktadır. Bitkilerin halk hekimliğindeki öneminden dolayı insan için kullanılan ‘‘hekim’’ terimi hastalıkların tedavisinde kullanılan bitkisel emler için de kullanılmaktadır. Halkın günlük konuşmasına baktığımızda pekmez, kantaron otu (botav), sinirotu (pelçimhewêz) gibi halk hekimliğinde çok kullanılan ve hastalıkların tedavisinde önemli bir yere sahip olan bitkisel emler için ‘‘bu bitkiler iyi birer hekimdir’’ denilir.

Anadolu halk hekimliğinde hastanın vücudunu dağlama şeklinde yapılan bir sağaltma olan parpılamaya Silvan halk hekimliğinde de rastlıyoruz. ‘‘ Ateşin ya da ateşte kızdırılmış bir nesnenin hasta organa değdirilmesi yoluyla işleyen tedavi tekniğine parpılama denilmektedir (Belek, 1990: 97–98).’’ Yöre halkı arasında dağlama olarak adlandırılan bu uygulama daha çok karın ağrısında, karın şişkinliğinde ateşte ısıtılan bir metalin karın bölgesine değdirilmesi şeklinde yapılır. Bu uygulama hem yetişkinlerin hem de çocukların karın ağrısı tedavisinde kullanılmaktadır. Karın şişliğinde ve ağrısında maşa, kızgın ateşte ısıtılır ve karın bölgesi dağlanır (KK₄₃-KK₅₀-KK₅₂-KK₅₃). Karnı ağrıyan ve sancısı olan bebeklerin karın bölgesi ısıtılan bir şiş ile dağlanınca sancı biter. Çok dut yiyen çocukların karın ağrısı olduğunda karın bölgesi de dağlanır (KK₄₅). Yörede halk tarafında kabul edilen nazar ve varlıklarına inanılan cinlerden kaynaklanabilecek hastalık ve bunlarla ilgili yöredeki inanışlarla ilgili dinsel-büyüsel yollarla tedavi yöntemleri uygulanmaktadır. Şeyh ve hocaların yanına gidilerek muska yapılması, Kur’an’dan sure okuma, hazırlanan karışımların ve bazı maddelerin yakılarak kokusunun nazar değdiğine inanılan kişilere ulaşmasının sağlanması, okunmuş tuz içine konulmuş kara dikenin yakılması gibi uygulamalar nazarla ilgili dini ve büyüsel işlemler arasında sayılabilir. Kadınlara ve çocuklara cin çarpmaması için birçok büyüsel ve dini inanışlar ve uygulamalar vardır. Lohusa kadınlar ve yeni doğmuş çocukların yanına, yataklarının altına, üzerlerine özellikle demir veya demirden yapılmış maddelerin bulundurulması ve Kur’an-ı Kerim’den sureler okunması en yaygın uygulamalardır.

Silvan yöresinde anlatılan efsane, masal ve halk hikayelerini incelediğimizde bu halk anlatılarında da halk hekimliğini öğelerine rastlamaktayız. ‘‘Albat Dağı Ejderhası’’ efsanesinde ortaya çıkan ve insanlara zarar veren ejderhayla bir beyin savaşı sonucunda ejderha ölür ancak bey de zehirlenmiştir. Bey bu zehirden kurtulmak amacıyla sütle dolu havuza girerek tedavi olmuştur. ‘‘Pirelik (Cin)’’ adlı efsanede doğum yapan kadının yastığına yedi gün boyunca cin çarpmasına karşı önleyici tedbir olarak gümüş ay, çengelli iğne asılır. Bebeğin alına da tencere karasından artı işareti yapılır. Bu önlem

alınmazsa pirelik (kötülük yapan cin), gelip lohusanın ciğerini çekeceğine ve bebeği de çarpacağına inanılır. “Kızlar Çeşmesi” adlı efsanede Silvan’ın güneyindeki surların altında yan yana bulunan ve yedi şehit kızın adının verildiği yedi çeşmenin suları halk hekimliğinde alerji, romatizma ve korku oluşması hastalıklarının tedavisinde kullanılmaktadır. “Ması Çeşmesi” adlı masalda kralın boğulan kızının adını taşıyan Ması Çeşmesi’nin şifalı suyu, pek çok hastalığın tedavisinde kullanılmaktadır. “Şeyh Halil Ziyareti” adlı halk hikayesinde şehit olan Şeyh Halil’in vefat edildiği yer ziyaret olarak kullanılmaktadır. Halk buraya hastalıkların tedavisi için gidip dua etmekte, adak adamaktadır. Yine “Hıluni Ziyareti” adlı halk hikayesinde şehit olan Şeyh Muhammed Hıluni’nin kabrinin bulunduğu dağa her yıl on dört mayısta çocuğu olmayan kadınlar yanlarına birer horoz alıp gelirler. Ziyaretin yanında bulunan delikli taşın yanına horozu bırakıp çocuklarının olması için dua ederler. Ziyarete bırakılan horoz, onu yakalayan çocuğun olur (Yavuz, 2013:55-274).

Diyarbakır ve yöresi peygamberler, sahabeler, evliyalar şehirleri olarak bilinmektedir. Silvan ilçe ve köylerinde bulunan sahabe, şehit ve evliyalara ait türbe ve ziyaretlere halk hastalıklarının tedavisi için gitmektedir. Halk hekimliğinde hastaları bu zatlara ait ziyaretlere götürmek son dönemlerde gittikçe azalmakla beraber hala önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca Silvan’da tespit ettiğimiz sekiz adet şifalı su da etkisini oldukça yitirmesine rağmen hala halk hekimliğinde başvuru alan yerlerdendir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SİLVAN HALK HEKİMLİĞİNDE FİZİKİ HASTALIKLAR VE TEDAVİ UYGULAMALARI

İnsanlık tarihiyle eş değer olan hastalık ve bu hastalıkları tedavi etmede kullanılan halk hekimliği uygulamaları toplum hayatında önemli bir yere sahiptir. İnsanoğlu tarih boyunca uzun ve sağlıklı bir hayat hayalini gerçekleştirmek için sürekli bir çaba içinde olmuştur. Bu hayalini gerçekleştirmek için karşılaştığı zorluklara, sağlık sorunlarına çareler aramış. Bu noktada halk hekimliği uygulamalarının halkın dimağında çok eski zamanlardan beri var olduğunu söyleyebiliriz. Halk, hastalıklarına şifa olması için yaşadığı coğrafyadaki tüm imkanlardan faydalanma yoluna gitmiştir. Bitkisel, hayvansal, madensel malzemelerde deneme yanılma yoluyla çare aramış. Yörede hastalıkların tedavisinde, güç, kuvvet kazanımında önemli bir etkiye sahip olan ve bölgede yaygın olarak kullanılan pekmezin sağlık problemlerin önemli bir kısmında kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanında kantaron otu, civanperçemi gibi bölgede yetişen diğer bitkilerin halk hekimliği uygulamalarında kullanıldığı söylenebilir. Hastalıkların tedavisinde çoğu zaman başarılı olan halkın çaresiz olduğu zamanlar da olmuş ve insanlar ölüm gerçeğine boyun eğmiştir. “Bazı hastalıkların çaresi yoktu, ne yapsak etsek ölümden kaçamıyorduk (KK₄₃). Gidebileceğimiz doktor yoktu, zatürre olan insanlar ölüyordu (KK₂₇). Bugün bilinen kanser, böbrek hastalıkları gibi iç hastalıklarının adlarını kimse bilmezdi. Bu bilgisizlikten ölen herkesin ölüm sebebi zatürre olarak gösterilirdi (KK₃₉).

Silvan ilçesindeki halk hekimliği ile ilgili bundan sonraki bölümlerde yörede en yaygın görülen hastalıklar ana başlıklar ve alt başlıklar halinde sınıflandırılmıştır. Hastalıklar ve kullanılan malzemelerin toplumda en çok bilinen ve kullanılan adıyla birlikte yörede bilinen ismi de parantez içinde belirtilmiştir. Çalışmamızda hastalığın belirtileri, teşhis konulması ve tedavi ile ilgili uygulamalar sırayla verilmiştir. Konuyla ilgili tedavi örneklerine de yer yer verilmişti. Ayrıca her başlık altında hastalıkla ilgili bilinen genel geçer bilgilerin yanında hastalıklar hakkında ansiklopedik bilgilere de yer verilmiştir. Bu bilgilere hastalıkla ilgili sözlü kaynakların düşünceleri ve görüşleri eklenmiştir.

2.1. Ağrı – Ateş

Ateş, vücudun normalin üstünde bir sıcaklık gösterip normal fonksiyonun bozulması halidir. Ağrı ise vücutta herhangi bir bozukluk sonucu ortaya çıkan rahatsız edici bir duyu olarak tanımlanabilir (Brown, 1985:19-67).

Ağrı ve ateş insanın günlük hayatının zorlaştırdıklarından halk, bunların tedavisi için farklı tedavi yöntemlerini bir arada kullanmıştır. Bitkisel yöntemler, dua ve Kur'an okuma etrafında gelişen dinsel pratikler daha çok kullanılmıştır. Her çeşit ağrı için yatmadan önce bir kaşık, sabah aç karna bir kaşık havanda dövülmüş çörek otu kullanılır (KK₆₅). Ateşi olan kişiler hocaların yanına götürülür, başlarında Ayet-el Kürsi okunur (KK₄₄).

Ateşi olan hastaya ılık su dökülür ve ateşi olan kişilerin gözleri şaşı olmasın diye gözleri siyah bezle bağlanır (KK₁).

Ateşi olan kişinin vücudu ıslak bez ile silinir. Daha sonra ise alın, boyun, koltuk altı bölgelerine ıslak bez veya sirkeli bez bırakılır. Ateşi olan çocuğun bilinci yerine gelmesi için limon koklatılır (KK₅-KK₄₄).

2.1.1. Baş Ağrısı

Yörede en sık rastlanan ağrılardan biridir. Kaynak kişilerden edinilen bilgiye göre baş ağrısı temel olarak stres, sinir, soğuk algınlığı, nazardan kaynaklanmaktadır. Bu ağrıyı gidermek için halk arasında yapılan çeşitli halk hekimliği pratik ve uygulamaları aşağıda belirtilmiştir.

Baş ağrısı için kuru soğanın suyu sıkılır ve her iki burun deliğine bir iki damla konulur. Bir saat sonra burun sıcak suyla yıkanır (KK₅₉). Baş ağrısı için bol bol soğan tüketilir (KK₄₁).

Baş ağrısı için soğan dövülüp başa sürülür. Baş ağrısı sık sık oluyorsa başa kına yakılır (KK₆₄-KK₉₇-KK₉₉).

Baş ağrısı için hastaneye gittiğimizde doktor anlamazdı. Bunun yerine yazma ile baş bağlanır. Daha sonra bütün saç hafifçe çekilir, yazma bir bandaj yardımıyla bağlanır (KK₁₀₈). Bölge halkı arasında romatizma ipi adı verilen bir ip başa bağlanır. Bu ip baş ağrısı geçene kadar çıkarılmaz (KK₃).

Baş ağrısı olduğunda baş herhangi bir bez parçasıyla sıkı bir şekilde bağlanır veya şerbet içilir (KK₁₁ KK₃₂ KK₃₉-KK₄₂-KK₉₇).

Sarımsak veya kına ayrı ayrı veya birbirine karıştırılarak alın bölgesine sürülür bir bez ile belirtilen bölge sarılır (KK₂₈-KK₉₅).

Tatlı olan narın kabuğu ezilir, yoğurt ile karıştırılır ve yenilir (KK₇₆).

Saç kesildikten sonra dere kenarında bulunan çemen otu (şembelik) ezilip kafaya sürülür (KK₈).

Baş ağrısı için kişinin kendisi Ayet-el Kürsî okur veya çevremizde bulunan biri bu ayetleri okur ve başımıza üfler (KK₅₆).

Baş ağrısı için yapılan uygulamalardan biri de muska yapmaktır. Özellikle sık sık baş ağrısı çekenler ve çocuklar için bu uygulamaya baş vurulur. Şeyh ve imamların yanına gidilip muska yapılır. Saça kına sürülür (KK₆₈).

Kişinin önce alınına sonra da ensesine biraz limon sıkılır ve elle iyice masaj yapılır (KK₇₈).

Limon, kabuğuyla birlikte pekmezin içine atılıp kaynatılır ve içilir (KK₄₉).

Migrenden kaynaklı baş ağrısı için zencefil ve hakiki bal karıştırılarak sabah aç karna ve akşam uyumadan önce bir yemek kaşığı yenilir (KK₈₂).

Hz. Peygamberin “Çörek otu ölüm hariç her derde devadır.” (<https://sorularlailslamiyet.com>) hadisinden dolayı çörek otu halk hekimliğinde önemli bir yer tutar. Çörek otu sadece baş ağrısında değil başka hastalıklarda da önemli bir yere sahiptir. “*Bol bol su içilir ve çörek otu ezilir, zeytinyağı ile karıştırıp alın bölgesine sürülür* (KK₉₀).”

Beyaz soğan havanda iyice dövüldükten sonra beze sürülüp alnın üstüne bağlanır (KK₉₄).

Kaşların arası jilet ile çizilir, kirli kan akıtılır (KK₉₆).

2.1.2. Boğaz Ağrısı

Boğaz ağrısına yönelik halk hekimliği uygulamaları daha çok dışardan boğaz bölgesine müdahale ve bitkilerin kaynatılarak sıcak olarak içilmesi şeklindedir. Silvan halk hekimliğinde boğaz ağrısı için yapılan pratik ve uygulamalar aşağıda belirtilmiştir.

Elma ateşte közlenir ve tülbendin sürülür ve boğaz bölgesine sarılır. Boğaz iyileşene kadar her gün bu işlem yenilenir (KK₂).

İnce bulgur kaynatılır, lapa haline getirildikten sonra bir bez parçasının içine konularak boğaza sarılır (KK₂₃).

Boğaz iltihaplanmalarında yabani mersin bitkisi ve ebegümeci kaynatılıp içilir (KK₂₄-KK₃₂).

Nane, limon, ıhlamur ve benzeri bitkiler kaynatılarak çay olarak tüketilirdi. Ayrıca zeytinyağı ile boğaza yapılan masaj sonrasında boğaza bağlanan bez ile boğaz sıcak tutularak şifa aranılır (KK₂₈-KK₇₄).

Isırgan otu, kuşburnu, papatya, ıhlamur, nane-limon gibi bitkiler kaynatılıp çayı içilir. Bu hem soğuk algınlığı hem de boğaz ağrılarını için uygulanır (KK₅).

Kireç ile süt ile kaynatılıp boğaz ağrısı olanlara içirilir (KK₈).

Bal ve toz şeker karıştırılarak yenilir (KK₅₈).

Boğaz ağrısı için süt ve üzüm bulamacı (pîlor) karıştırılır ve sıcak olarak yenilir (KK₁₉-KK₄₈).

Pekmez ve süt karıştırılarak ısıtılıp içilir (KK₄₄).

Yatmadan önce şap taşı ağza konulup emilir. Sabah kalkınca boğaz ağrısı geçer (KK₇₁).

Bir bardak sıcak suyun içine bir kaşık zeytinyağı damlatılıp içilir (KK₈₇).

Yarpuz (yabani nane, pung), adaçayı, papatya ve zencefil kaynatılıp içilir (KK₈₈).

Bamya ile beyaz pirinç iyice kaynatılır, süzgeçten geçirildikten sonra ılık hale gelince beze bırakılıp boğaza bağlanırdı (KK₉₄).

Kayısı haşlanıp bezin üstüne sürülür ve boğaza sarılır (KK₈₆).

2.1.3. Boyun Ağrıları

Göğüs bölgesinin üst bölümünü kafatası ile birleştiren gövde bölümü olan boyun ağrısı için ikiz sahibi olan kadınların ellerinin şifalı olduğuna inanılır. Bu kişilerin eteklerini boyun bölgesine sürmeleri veya masaj yapmaları ile hastaların şifa bulacağına inanılır.

Boyunları tutulanlara ikizlerin romatizması bunlara geçmiş denilirdi. Bu yüzden boyun ağrısı olan hastalar ikiz çocuğu olan bir kadının yanına giderdi. Kadın besmele çekerek eteğini hastanın boynuna üç kere sürerdi ve hastanın boynunu sağa sola çevirirdi (KK₂₉-KK₄₉). İkizleri olan bir kadın, ağrıyan bölgeye masaj yaparsa ağrı geçer (KK₄₉). İkiz sahibi anne ağrı olan yere dirseğini koyarak birkaç kez bastırırsa boyun ağrısının yok olacağına inanılır (KK₈₈).

Zeytinyağı ile boyna masaj yapılır sonra bu bölge bezle bağlanır. Daha sonra boyun ılık su ile yıkanır. Bu işlem birkaç kez tekrar edilir (KK₂₉).

Kireç ve yumurta karıştırılır boyun bölgesine sürülerek bir bezle bağlanır (KK₉₉).

2.1.4. Diş Ağrısı

Daha çok iltihaplanma ve çürüklere bağlı olarak ortaya çıkan ağrılardır. Silvan yöresinde diş hastalıkları ve ağrıları ilgili halk hekimliği pratik ve uygulamaları aşağıda belirtilmiştir.

Diş eti kanamalarını durdurmak için sumak suyu ile gargara yapılır (KK₂-KK₁₈).

İncir yaprağı kaynatılıp gargara yapılır (KK₈₉)

Sumak ile tuz kaynatılıp ağızda çalkalanır (KK₁₅).

Önce tuzlu su ile bir süre gargara yapılır. Ağrı geçmezse üzerine sarımsak bırakılır (KK₇-KK₉₆).

Diş iltihaplanması durumunda çuvaldız, kızarınca kadar ısıtılır daha sonra iltihaplanan yere batırılarak iltihabın dışarı atılması sağlanır. Bu işlemten sonra birkaç saat bir şey yenilmez (KK₃-KK₂₃).

Dişin etinin ağrı olan bölgesine sigara külü sürülür. Sigara dumanı da ağrının dinmesine faydalı olur. Tuzlu su ve sirke, limon suyu gibi ekşilerle gargara uygulaması yapılır (KK₄-KK₂₈).

Ağza bulgur konulup gece üstünde yatılırsa tüm ağrısı geçer (KK₃).

Arap alfabesindeki elif, be, te, se harfleri bir kâğıda yazılır, sonra bu kâğıda ve bir iğneye Ayet-el Kürsî, Felak, Nâs sûreleri üçer defa okunur sonra elif harfinin ucuna bir iğne geçirilir. Bu işlemten sonra bir saat konuşulmaz (KK₄₉).

Diş ağrısı için gidilen bir hoca kâğıda bir ayet yazar ve o ayetin içinden işaretlenen bir noktaya toplu iğne batırılınca ağrı geçer (KK₁₉).

Dişin ağrı olan bölgesine tuz sürülür, kolonyalı pamuk bırakılır sonra da ağız ılık sumakla gargara yapılır (KK₅₃).

Yapılan hamurun içine tuz konulur ve tavada kızartıldıktan sonra ağrıyan dişin üstüne konulup bir gece bekletilir (KK₄).

Baş üstünden kaynatılmış bulgur geçirilir. Bamya kaynatılıp dişin üstüne konulur (KK₈).

Diş ağrısı için ağza karanfil konulur ve uzun süre bekletilir. Sadece ağrı varsa ve iltihaplanma yoksa karanfil kaynatılıp gargara yapılır. İltihaplanma ve şişkinlik olsa karanfilin içine bir tutam adaçayıyla birlikte kaynatılıp içilir (KK₂₄-KK₇₆).

Karanfil, dişin üzerine konulur. Şişen ve iltihaplı dişler için de tuz ısıtılıp bir bezin içine konulur ve şişkinlik geçinceye kadar o bölgede bırakılır (KK₄₅).

Ağrı olan bölgeye tuz, sarımsak, karanfil ve sirkeye batırılmış bez bırakılır (KK₇₆).

Zencefil, karanfil ve kahve diş arasına bırakılır (KK₁-KK₂).

Karanfil yaprağı diş etinin üzerine bırakılır. Adaçayı ve kekik yağı diş etlerine sürülür (KK₈₈).

Kekik, sumak kaynatıp gargara yapılır. Sumak, tuz, karanfil birlikte kaynatılıp gargara yapılır. Bu karışım diş etleri için de faydalıdır (KK₉₀).

Limon kabuğunun iç ve dış tarafı dişe sürülür (KK₉₁).

Ceviz yaprağını iki veya üç defa kaynatarak bu suyla haftada iki kere ağız gargarası yapılır, ağız çalkalanır (KK₉₂).

Kekik ve karanfil dişin üstüne bırakılır. Karbonatlı su ile gargara yapılır. Bu yöntem hem diş ağrısına hem diş etlerine hem de boğaz ağrıları için faydalıdır (KK₉₄).

İlçeye bağlı Susuz köyünde bulunan Şeyh Muhammed Ziyareti'nin çevresinde bulunan çalı çırpı dişin ağrı olan bölgesine veya diş arasındaki boşluklara konulursa diş ağrısını dindireceğine inanılır (KK₄₃-KK₅₁-KK₆₃).

2.1.5. Karın Ağrısı

Yörede karın ağrısı genelde karın bölgesinde sancı ve karnın şişmesi şeklinde görülür. Anadolu halk hekimliği pratik ve uygulamalarında sıklıkla karşılaştığımız dağlama, alazlama ve parpılama olarak iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Kökenleri ateş kültüyle ilgili olan bu uygulama Silvan halk hekimliğinde karşımıza dağlama şeklinde çıkmaktadır. Özellikle eski dönemlerde bu ağrının tedavisi için karın bölgesini dağlama yöntemi çok kullanılmaktaydı ancak son dönemlerde bu yöntemin kullanımı oldukça azalmıştır. Silvan yöresinde dut ağacı çok yetiştirilmektedir. Dutların aşırı tüketilmesi sonucu hem yetişkinlerde hem çocuklarda karın ağrısına sebep olmaktadır. Bu sebepten kaynaklanan ağrının tedavisi olarak dağlama uygulaması oldukça çok kullanılmaktadır.

Anadolu halk hekimliğinde parpılama genellikle hastanın vücudunu dağlama şeklinde yapılan bir sağaltmadır (Acıpayamlı, 1969: 7). Parpılama sözcüğü Türkiye'nin değişik bölgelerinde parpılama, parpilma, parpulama, parpulma olarak da kullanılmaktadır. Hastaların vücutlarını çizerek, delerek, dağlayarak, keserek ya da vücutlarına değneklerle vurarak yapılan sağaltma türüne bu adlardan biri verilmektedir (Acıpayamlı, 1989: 6).

Tarih öncesi çağlara kadar uzanan dağlama tedavisi; önceleri cerrahinin temel metotlarından birisi olup, ısı ile fiziki dağlama; kimyasal maddelerle şimik dağlama şeklinde sınıflandırılmıştır. Bu şekilde yapılan dağlama tedavileri eski Türk tıbbında da geniş ölçüde uygulanmıştır. Birbirinden farklı maddelerin kullanıldığı ve farklı gibi görünen yollarla yapılan dağlama tedavileri Türkler arasında çok eskiden beri yaygın olarak uygulanmaktadır. Dağlama adı altında toplanan bu tedavi şekli; metal araçlar kullanarak termik veya mekanik uygulamalar şeklinde yapıldığı gibi, kimyasal maddeler kullanarak irritasyon ve koterizasyon meydana getirerek tedavi edici etkiyi oluşturma esasına göre tedavi yapmayı amaçlar (Çavdar, 1989: 88).

Silvan halk hekimliğinde dağlama uygulamasının yanında tuğla ve kiremitleri ısıtarak üstüne oturma veya bunları karın bölgesine sürme de yaygın uygulamalardandır.

Karın şişliğinde ve ağrısında maşa, kızgın ateşte ısıtılır ve karın bölgesi dağlanır (KK₄₃-KK₅₀-KK₅₂-KK₅₃).

Kızgın maşa ile karın bölgesi dağlanır. Hamurun içine tuz ve zeytinyağı konulur ve ağrı olan bölgeye sürülür. Hamur ekşimeye başlamasıyla birlikte ağrıyı çektiğine inanılır (KK₄).

Makas kızartılarak karın bölgesi dağlanır. Daha sonra tavşan derisinin üzerine bal sürülür ve dağlama yapılan yerin üstüne bırakılır (KK₇₆).

Isıtılmış kırmızı tuğlanın üstüne bir bez bırakılarak üstüne oturulur (KK₄₉).

Kırmızı kiremit ısıtılır ve bir beze sarılıp karın üzerine bırakılır (KK₈₀).

Hamur ve dövülmüş beyaz buğday karıştırılır ve sabahtan akşama kadar karın bölgesine sürülerek bir bezle bağlanarak sabaha kadar orada kalması sağlanır (KK₅₀).

Mide ve karın ağrısı için ılık süt içilir (KK₅).

Karın bölgesi yavaşça ovulur. Ebegümece otu kaynatılıp suyu içilir (KK₈₄).

Kantaron otu ile rezene bitkisi kaynatılıp çayı içilir (KK₈₈).

Ağrıyan yer hekimlerce yumurta ile ovulur (KK₈₇).

Sumağın içine su konulur ve hamur ile karıştırılarak karın bölgesine sürülür ve bir bezle bağlanır (KK₉₄).

Karın ağrısı çeken kişi acı yavşan otunu (merwend) çiğner. Acı yavşan otu sancılara iyi gelir. Diğer uygulama da ise zencefil bitkisinin kökü çiğnenir ve yutulur (KK₇₆).

2.1.6. Kulak Ağrısı

Yörede kulak ağrısının tedavisinde temel olarak anne sütü özellikle de kız çocuğu olan annenin sütü şifa olarak görülür. Bazen bu süt tek başına kullanılır bazen de diğer bitkilerle karıştırılarak kullanılır. Kulak ağrısında kullanılan diğer önemli madde de soğandır. İlçede kulak ağrısı için kullanılan halk hekimliği pratik ve uygulamaları aşağıda belirtilmiştir.

Birkaç damla anne sütü kulağa damlatılır (KK₂-KK₅-KK₁₉-KK₂₇-KK₄₂-KK₄₆-KK₄₉-KK₅₁-KK₅₅).

Özellikle kız çocuk sahibi olan annenin sütü kulağa damlatılır Erkek çocuklu kadının da olur ama kız çocuğu olan kadının sütünün daha iyi geldiğine inanılır (KK₂₇-KK₃₅-KK₄₅).

Yeni anne olmuş genç kızın sütünün içine az miktarda tuz ilave edilir, karıştırılır ve kulağa damlatılır. Kulağa biraz pamuk konularak kulağın sabaha kadar kapalı kalması sağlanır (KK₄-KK₂₈).

Anne sütüne biraz tuz konulup kulağa damlatılır (KK₈-KK₄₂).

Kulak ağrısını kesmek için kulağa birkaç damla tuzlu su damlatılır (KK₃-KK₃₁).

Zeytinyağının içine bir tane sarımsak konulup kaynatılır. Soğuduğunda kulağa bir damla konulur (KK₃₂).

Közlenmiş soğan içi ile saf zeytinyağı karıştırılarak ateşte biraz ısıtılır. Karışım ılık iken kulağa damlatılır. Soğanın içi de kulağın içine konulur (KK₄-KK₄₉-KK₅₃-KK₅₅).

Soğan kaynatılır, suyu kulağa damlatılır (KK₈-KK₉₄-KK₉₅-KK₉₆).

Kapanmış kulağı açmak için bir avuç mercimek çaydanlıkta kaynatılır ve buharının kulağın içine girmesi sağlanır (KK₅₃).

Yetişkinlerin kulak ağrısı için kulağa badem yağı damlatılır (KK₄).

2.1.7. Kulunç Ağrısı

Tıp dilinde, kalın bağırsak kaslarının kasılması sonucu yaşanan ağrılara “kolik” denilmekte olup halk dilinde kulunç ağrısı olarak geçer. Oldukça şiddetli ağrılar meydana getirir ve yıpratıcı bir süreç yaşatır (www.tabiat.net). İlçede kulunç ağrısı tedavisi için yapılan uygulamalar; ocaklı tarafından yapılan tedavi, masaj ve hacamattır.

Kulunç ağrısını tedavi eden ocaklılar da vardır. Ocaklının yanına gidilir ve eli şifalı olan ocaklı, elini ağrı olan bölgeye sürer ve ağrı geçer (KK₃₉-KK₄₃-KK₄₉).

Kulunç ağrısı tedavisinde kullanılan diğer yöntem ise hacamattır¹⁰. Hacamatın peygamberimiz tarafından yapıldığının bilinmesi ve bazı hadislerde pazartesi, salı veya perşembe günleri, ay içinde de on yedi, on dokuz ve yirmi birinci günler hacamat yapılmasını tavsiye etmesi halkın buna rağbet etmesine neden olmuştur (<http://www.islamansiklopedisi.info>).

Kulunç ağrısı olan kişiye hacamat yapılır. Ağrı olan bölgeye el ile üç kere vurulur (KK₈-KK₁₉-KK₄₉-KK₂₅-KK₃₆-KK₄₉-KK₅₁-KK₅₉-KK₈₀-KK₈₉).

Ağrı olan bölgeye masaj yapılır. Daha sonra konusunda uzman olan bir kişi oturma pozisyonundayken dizini ağrısı olan kişinin kuluncuna bırakır ve kollarından geriye doğru çeker (KK₇₆-KK₈₄).

2.1.8. Sırt ve Bel Ağrısı

Bölge halkı, bu hastalık için ya kendi bildiği yöntemleri uygulamakta ya da halk hekimlerine gitmektedir. Bölgede bu tedaviyi yapan hekimler bulunmaktadır. Sıklıkla görülen bir rahatsızlık olup çok ciddi boyutlarda acı ve sancı vermediği takdirde modern tıba başvurulmamaktadır. Ağır kaldırma, dengesiz ağırlık kaldırma, fiziksel yorgunluk, sırt bölgesini ısıtma, bel fıtığı bu hastalığın nedenleri olarak görülmektedir. Silvan'da rahatsızlıkla ilgili gerçekleştirilen uygulamalar aşağıda belirtilmiştir.

Ceviz ağacında yetişen süngerimsi kısım alınıp yakılır ve ayak bileğinin hemen üst kısmına bırakılır. Yanan bu madde ayak bileğin üstündeki damarı patlatıp buradan iltihabın akmasını sağlar. Daha sonra sinirotu (pelçimhewêz) ve dut ağacının yaprağı üstüne bırakılarak iltihabı kurutması sağlanır (KK₅₅).

Genellikle sırtı veya beli ağrıyan kadınlar bellerini pamuklu bir kumaşla bağlar bu bölgeyi sıcak tutarlar (KK₇).

Isıtılmış kiremit beze sarılarak ağrıyan bölgeye konulur (KK₁₉-KK₆₈).

Bel ve omuz ağrılarında evde kabak pişirilip ezilir ve ağrı olan bölgeye konulur bir bezle bağlanarak akşamdan sabaha kadar bu bölgede kalması sağlanır. Bu uygulama bel bölgesini ve buradaki damarları yumuşatır, rahatlama sağlar (KK₆₈).

Sırt bölgesine kaynatılan acı yavşan otu (merwend) ve siyah kil konulur, yirmi dört saat bekletilir (KK₇₅).

Ağrı olan bölgeye alabalık yağı ve çörek otu yağı ile masaj yapılır (KK₈₈).

¹⁰ Vücudun herhangi bir yerini hafifçe çizip üzerine boynuz, bardak veya şişe oturarak kan alma (<http://www.tdk.gov.tr>)

Sıcak kumun üstüne uzanılır (KK₉₉).

Silvan yöresinde daha çok karın ağrısında kullanılan dağlama işlemi bu hastalık için de yapılır. Sırt ve bel ağrısında halk hekimlerine gidilir ve bel kısmı kızgın bir şiş ile dağlanır (KK₄₉-KK₆₈).

2.2. Ay Çarpması (Bihîvêketin, Ser û Bin)

Silvan yöresinde ay çarpması ya da halk dilinde bihîvêketin ya da ser û bin olarak adlandırılan bir hastalık görülmektedir. Özellikle ay dolunay evresindeyken dışarıya çıkan çocuklarda görüldüğüne inanılır. Halk arasında ay yenilenince veya eskiyince meydana geldiğine ve özellikle bünyesi zayıf olan çocukları çok etkilediğine inanılan bir hastalıktır. Hastalığın belirtileri olarak ateş, kötü kokulu ishal ve kusma gösterilir. Ayrıca çocukların yüzlerinde solma olur. Bu hastalığa yakalanan çocuklar tatlı besinleri yemek istemezken yağlı yiyecekleri de yemek isterler. Bu besinleri canlarının çekip çekmeme durumu da hastalığın belirtisi olarak kabul edilir. Bu çocuklar kazan dibindeki isle karalanır, alın, el ve ayaklarına isle ay şekli yapılır ya da hekime götürülür. Tedavi edilmezse ölüme sebebiyet verebilir.

Ay kendini yenilediğinde ya da eskidiğinde özellikle çocuklarda ateş, ishal, kusma şeklinde ortaya çıkar. Bu çocuklardan hastalık kokusu dediğimiz bir koku gelir. İshal ve kusmaları da kötü kokar. Bu çocuklara canları çekse bile yağlı yiyecekler, süt, yoğurt, yumurta gibi hayvansal besinler yedirilmemelidir. Tatlı besinler yedirilmelidir. Bu hastalığın tedavisi için çocukların alın, el ve ayaklarına kazan dibindeki veya tencere dibindeki isle ay şekli çizilir (KK₄₃-KK₁₁₂-KK₁₁₃). Tencere karası ile hastanın alına artı işareti çizilir (KK₁₁₂). Bu işlemler güneşin doğduğu ve battığı zamanlarda yapılmalı (KK₁₁₃). ‘‘*Bu hastalık yetişkinlerde de görülür, ben de ara sıra bu hastalığa yakalanırım*’’ (KK₄₃).

Hekim bu hastalığın tedavisi için kazan dibindeki isi el, ayak, alın ve dil altına sürerken başka birisi çocuğun başında çalı çırpı kırar ve birkaç defa ‘‘Bu hastalık gitsin Vaveyla Deresi’ne.¹¹’’ der. Bununla hastalık taşıyan kötü ruhların ondan uzaklaşıp o derede bulunanlara gideceğine inanılır (KK₄₃). Hekim isi sürerken üç İhlas bir Fatıha suresi okur (KK₁₁₃). Anne babasının ilk çocuğu olan kişi şehadet parmağıyla kazan ya da

¹¹ Kötü ruhların, kafirlerin, domuzların olduğuna inanılan dere

tencere dibindeki isi alıp hasta çocuğun alın ve avuç içine ay şekli çizerse şifa olur (KK₁₁₂).

Sürekli bu hastalığa yakalan çocukların tedavisi için kurşun eritilir ve buna ay şekli verilir. Bu kurşunda bir delik açılarak çocuğun omzuna asılır (KK₄₃-KK₁₁₂). Kurşun dökmek için hocaya (imam) gidilir ve hoca kurşun dökerken ayetler okur ve yanında bulunan eski kitaplardan dua okur. Ayrıca hoca ve imamlara gidilerek muska yaptırılır. Bu muska da çocuğun omzuna asılır (KK₄₃).

Yazma ıslatılarak akşamdan ay ışığına bırakılır ve güneş doğmadan alınır, hasta olan çocuğun yüzü bununla örtülür. Yazma ıslatılarak da kuru olarak da kullanılabilir (KK₄₃-KK₁₁₂-KK₁₁₃). Bu işlem için siyah yazma kullanılmalı ve bu yazma ile çocuğun başı bağlanmalı (KK₄₃). Yazma ay ışığına bırakılırken ay ışığı dışında bir ışık görmemeli (KK₁₁₃).

Hasta genelde is tedavisinden sonra bir hafta içinde iyileşir. Eğer iyileşme olmazsa veya uzun sürerse akşamdan ay ışığına bırakılan su öbür gün öğle sıcaklığında ısındıktan sonra bu suyla çocuğa banyo yaptırılır (KK₄₃). Ay ışığına bırakılan su, sabaha doğru güneş doğmadan alınır ve bu suyla çocuk yıkanır (KK₁₁₃).

Hekim eliyle çocuğun saçını tutarak üç İhlas ve bir Fatiha okuduktan sonra yüzüne üfler (KK₁₁₃).

2.3. Böbrek Hastalıkları

Karın arka duvarında, periton arkasında, bel kemiğinin her iki yanında, ikinci bel omuru düzeyinde bulunan böbreğin görevleri arasında kanın asit baz dengesini değişmez tutmak, vücudun su ve elektrolit dengesini sağlamak ve azotlu artık maddelerin vücut dışına atılmasını sağlamaktır. Bir insan böbreksiz olarak ancak 2-3 hafta yaşayabilir (Brown, 1985:102). Silvan bölgesinde böbrek ağrısı, böbrek iltihabı, böbrek taşı gibi böbrek hastalığı çeşitleri görülür. Yörede bu hastalıkla ilgili halk hekimliği pratik ve uygulamaları aşağıda belirtilmiştir.

Böbrekteki ağrı ve sancıyı kesmek için pekmez ve yağ karıştırılıp içilir (KK₁).

Yoğurt suyu, maydanoz ve nane kaynatılıp içilir. Maydanoz suyu böbrekteki ağrıyı giderir, taş ve kumu atar (KK₆-KK₈-KK₈₁-KK₉₂).

Böbrek taşı olan kişiler için devedikeni bitkisi kaynatılır. Sabah aç karna içilir, bir hafta sonra tekrar edilir (KK₈₃).

Böbrekteki iltihap için ebegümeci otu kaynatılıp suyu içilir (KK₈₄).

Böbrek taşları için çoban çökerten otu kaynatılıp içilir ayrıca bal kabağı yoğurdun içine konularak yenilir. Yoğurdun üzerinde biriken su içilir (KK₈₈).

Yarpuz (yabani nane, pung) ve salatalık kabuğu kaynatılarak kırk gün boyunca sabah kahvaltıdan önce içilir (KK₉₁).

2.4. Cilt Hastalıkları

Tıpta genel olarak cilt hastalıkları çeşitli nedenlere bağlıdır. Bu nedenler genetik yatkınlık, çevresel faktörler, bağışıklıkla ilgili faktörler olarak sayılmaktadır. Genel belirtileri döküntü, kızarıklık, kabarıklık, kaşıntı, akıntı, pullanma olmaktadır. Fakat bu belirtiler hastalığın çeşidine göre farklılıklar gösterebilmektedir (Ülger, 2012:37).

Kaynak kişilerden elde edilen bilgilere göre bölgede görülen cilt hastalıklarından alerji, alerjik sivilceler ve kaşıntı için ilçede bulunan şifalı sular faydalıdır (KK₄₃-KK₅₈-KK₆₃). Egzama ve siğil tedavisi için ocaklı, şeyh ve hocaya gidilir (KK₁-KK₂-KK₅₂-KK₅₄-KK₇₆-KK₇₉-KK₈₉).

2.4.1. Çıban (Kinor)

Derideki ter bezleri veya kıl keselerinin enfeksiyonu olan çıban, bölge halkı arasında kinor olarak adlandırılır.

Soğan közlenir ve yaranın üzerin konulur. Bu soğan bütün iltihabı çeker, çıbanı temizler (KK₉).

Soğan ve toz şeker havanda dövüldükten sonra çıbanın üstüne bırakılır. Bu tedaviden sonra helva haline getirilen pekmez sürülür. Eğer yara iyileşmezse ince ince doğranan sabun ile toz şeker karıştırılarak yaranın üstüne bırakılır (KK₄₃).

Çıban olan bölgeye sinirotu (pelçimhewêz) konulur. Bir süre sonra çıban patlar ardından kantaron yağı sürülür (KK₂₄).

Sinirotu (pelçimhewêz), lokum ve pîlor (üzüm bulamacı) karıştırılır. Bu karışım çıbanın üstüne konulur (KK₃₉-KK₇₀).

Yengeç ezilerek yaranın üstüne konulur (KK₇₀).

2.4.2. Egzama (Bîrov)

Silvan yöresinde bîrov olarak adlandırılan egzamayı tedavi eden ocaklar vardır. Yörede bu hastalığın tedavisinde en çok tercih edilen hekimlerin başında ocaklılar gelir. Hatta bu hastalığın tedavisi için modern tıptan ziyade ocaklıların tercih edildiğini

söyleyebiliriz. Egzamanın çeşitleri olduğundan her ocaklı farklı bir egzamayı tedavi eder. Ocaklıya gidildiğinde kendisi egzamaya bakar ve gördüğü egzama çeşidi onun tedavi ettiği değilse, o kişiyi yörede bu egzama çeşidini tedavi eden ocaklıya yönlendirir. Egzama çeşidinde tedavinin üç çarşamba üst üste yapılması gerekir. Bu ocakların her birinin farklı yöntemleri vardır. Egzama nedeni olarak ruhsal sıkıntılar, hastanın alerjik olduğu maddeleri soluması, sıcak, soğuk gösterilebilir. Tedavi yöntem ve uygulamaları aşağıda belirtilmiştir.

Her yörenin bir egzama ocağı vardır. Bunlar öldüğünde şifa çocuklarının eline geçer (KK₄₉).

Egzama için kulak arkası kesilir, biraz kanatılır ve temizledikten sonra ocaklı tükürüğünü sürer. Diğer uygulamada ise dut ağacının dalı ile inek sütünden yapılmış tereyağı ve kara diken birlikte kızartılır ve yara olan yere sürülür (KK₅₃).

Ocaklıya götürülür ve kulağı kesilerek akıtılan kan yaraya sürülür (KK₈₇).

Egzama için okunmuş sarımsak ve kına karıştırılarak yaraya sürülür, kaplumbağa kanı şırıngayla çekilerek yaraya sürülür. Bu işlemin ocaklı tarafından ve iki veya üç çarşamba yapılması gerekir. (KK₂-KK₅₂-KK₅₄-KK₇₆).

Egzama ocakları, egzama olan bölgenin etrafını tükenmez kalemle çizer ve oraya tükürüğünü sürerek tedavi eder (KK₄₃-KK₁₀₆).

Ocaklı, kişinin kulağını kanatıp tükürüğünü egzama olan bölgeye sürer (KK₂-KK₂₄-KK₄₄-KK₇₆-KK₈₄-KK₈₈).

Ocaklı, egzama olan bölgeye tükürüğünü sürer. Daha sonra bölgeye kantaron otu (botav) ve zeytinyağı sürülür (KK₂₄).

Ocaklı, tükürüğünü egzama bölgesine sürer ve dil altında bulunan ince bir damar kesilerek kan alınır (KK₈₉).

Ocaklı şifalı tükürüğünü sürer ve egzaması olan kişiden yağlı yiyeceklerden uzak kalmasını tavsiye eder (KK₈₈).

Kına yoğrulup egzamalı bölgeye sürülür. Aynı zamanda ocaklı tükürüğünü de sürer. Üç çarşamba ocaklıya gidilip bu tedavinin uygulanması gerekir. Bu uygulama eksik yapılırsa ve bu hastalığın bu yöntemle iyileşeceğine dair hasta da inanç yoksa iyileşme sağlanmaz (KK₆₉).

Egzama tedavisinde bitkisel ve büyüsel tedavi uygulamaların yanında dinsel öğelerle tedavi uygulamalarına da baş vurulur. Şeyhlere gidilip dua istenir, muska yapılır

(KK₈₅). Bitkisel ve dinsel ögelerle tedavi uygulamalarının iç içe olduğu uygulamalara rastlamaktayız. Okunmuş kına egzama yarasının üstüne sürülür (KK₆₀).

Çörek otu yağı yenilir. Egzama tırnaklarda çıkınca domatesin içi tırnağın içine konulur ardından kına yoğrularak sürülür (KK₉₁).

Suyun içine kurutulmuş beyaz dut konularak kaynatılır ve krem haline getirilerek egzama olan yere sürülür (KK₈₃).

2.4.3. Kaşıntı, Alerji

Alerji, genel anlamıyla aynı miktar ve koşullarda başka kişiler için zararsız olan farklı yabancı maddelere karşı, bazı kişilerin aşırı duyarlılık göstermesidir. Ev tozu akarları, polenler, küf mantarları, bakteriler, ev hayvanlarının tüyleri, bazı gıda proteinleri, böcek zehirleri gibi maddeler, alerjinin en yaygın nedenleri arasında yer alırlar. Tıbbi adı ‘pruritus’ olan kaşıntı ise, insanı çok rahatsız edip uykusuzluğa, gerginliğe ve depresyona bile neden olabilir. Kaşıntının nedenine bağlı olarak kaşıntıyla birlikte kaşınan bölgeyi kaşımamanıza rağmen kızarıklık ya da kabartı gibi başka belirtiler de görülebilir (<https://www.medikalakademi.com.tr>).

Silvan yöresinde kaşıntı, alerji ve halkın lûr olarak adlandırdığı alerjik sivilceler için en çok başvuru alan yerlerin başında şifalı sular gelir. Silvan mahalle ve köylerinde tespit ettiğimiz altı şifalı su kaynağı bu hastalıkların tedavisinde kullanılır. Halkın çok eski zamanlardan beri hastalıkların tedavisi için baş vurduğu bu şifalı sular, tezimizin üçüncü bölümünde’’ Silvan Halk Hekimliğinde Tedavi Merkezleri, Şifalı Sular’’ başlığı altında ayrıntılı incelenmiştir.

Silvan ve çevresinde bulunan kaşıntı ve alerji için şifalı olan sulara gidilir, oradaki sudan içilir ve vücut o suyla yıkanır (KK₄-KK₄₉-KK₅₀-KK₅₁-KK₅₂-KK₅₃-KK₅₄-KK₅₇-KK₅₉-KK₁₀₀)

Kaşıntı olan yere tuzlu su sürülür. Bu işlem yapıldıktan sonra etkisini göstermesi için iki gün boyunca yıkanmamalıdır (KK₈₀-KK₈₆).

Ardıç sabunu ile yıkanır (KK₈₈).

Sabahın erken saatlerinde ve aç karnına dışarı çıkılarak kırım düştüğü çim vücuda sürülür. Bu işlemin üç gün yapılması gerekir (KK₄₉).

Bahar mevsiminde kaşıntı olursa sabahın erken saatlerinde kırlara çıkılır ve soyunup çimenlerin üstünde yuvarlanır (KK₄)

2.4.4. Nasır

Genellikle ayağın kemik kısımlarının ayakkabıya sürttüğü yerde olan ve daha çok kötü, dar ayakkabı ve ayak terlemesinin neden olduğu söylenen nasırın tedavisi için halk muayeneye ve tedaviye gerek duymaz. Bölge halkı bu hastalığı kendisi tedavi etmeye çalışır. Silvan yöresinde nasır tedavisinde dua etme gibi dinsel öğelerle tedavi etme, bitki kökenli emleri ile tedavi etme ile ay ışığına bırakarak tedavi etme gibi farklı tedavi yöntemleri kullanılmaktadır.

Nasırlı bölge tuzlu suya bırakılır. Ayrıca kişinin vücudunda kaç tane nasır varsa o kadar arpa alınır ve arpalar nasıra sürülür. Sürülen arpalar bir bezin içine bırakılır ve ağzı bağlanır. Bez alınıp kirli suyun içine atılır ve nasırı olan kişi bir daha arkasına dönüp beze bakmaz. Eğer beze bakılırsa nasırın geçmeyeceğine inanılır. Bu uygulama üç hafta boyunca çarşamba günleri yapılır (KK₇₆).

Ay ışığına bırakılan nasırın geçeceğine inanılır. Ay ışığında nasırlı bölge çıkarılır ve biraz beklenir. Bu uygulama birkaç defa devam eder (KK₇₇).

Nasırı olan kişi dut ağacının dalının kıvrır, bu dal kuruyunca nasır da kurur. Kıvrırma işlemi yapan kişinin bu dala bir ay boyunca bakmaması gerekir (KK₁₀₄).

Hocaya gidilip dualar okunur. Nasır çıkan yer kanatılıp ısırgan otu sürülür (KK₈₅).

Soğan ve zeytinyağı birlikte kızartılıp nasırlı bölgeye sürülür (KK₈₈).

Çam sakızı krem haline getirilip yaraya ve parmak aralarına sürülür (KK₆₈).

2.4.5. Saçkıran ve Saç Dökülmesi

Saçkıran saçlı deride, kaş, kirpik ve vücudun tüyle kaplı bölgelerinde kıl kaybı yapan bir hastalıktır. Saç kıran ve saç dökülmesinin nedeni olarak stres, kansızlık, mevsimsel değişiklikler, demir eksikliği, hormon bozukluğu gösterilir (www.medikalakademi.com.tr). Halk arasında saçın tamamen dökülmesine kellik denilir.

Hastalığın tedavisi için uygulanan halk hekimliği pratik ve uygulamaları aşağıda belirtilmiştir.

Saç dökülmesi tedavisi için menengiç sabunu ve doğal gıda boyası (moda) kullanılır (KK₇₉-KK₈₅-KK₉₉).

Saç dökülmesinde sarımsak ezilir ispiroto ile karıştırılır, süzildükten sonra saça sürülür (KK₁).

Saç dökülmesinin önlemek için zeytinyağı saça sürülür (KK₈₄).

Saçkıran olan bölgedeki saç jiletle kesilir. Bu bölge kanatılır ve sarımsakla ovulur (KK₂₄).

Sarımsak dövülüp suyu çıkarılır. Saçkıran olan bölge kazıldıktan sonra jiletle çizilerek kanatılır. Bu bölgeye sarımsak suyu sürüldükten sonra bir süre bekletilir. Bu işlem birkaç defa uygulanır (KK₇₄).

Kına ve sarımsak karıştırılarak saça sürülür (KK₇₆-KK₇₉-KK₉₀-KK₉₆).

Saçkıran olan bölge kazılır, kuru üzüm çekirdeği havanda dövülür kendi çocuğunun idrarı içine bırakılıp merhem gibi sürülür. Sonra odun külü üstüne dökülür. Bu tedavi en az iki kere yapılmalıdır (KK₉₁).

Sarımsak ve tuz iyice dövüldükten sonra saça sürülür (KK₉₅).

2.4.6. Sedef

Tıptaki adı psoriasis olarak bilinen hastalık halk arasında sedef olarak adlandırılır. Seyrek rastlanan özellikle diz ve dirseklerde ayrıca vücudun diğer bölgelerinde simetrik olarak kırmızı, pullanan deri bölgeleri olarak beliren bir hastalıktır (Brown, 1985:472).

Hastalığın sağaltımında dinsel ve büyüsel nitelikli uygulamalar ile hayvansal ve bitkisel emler tercih edilmektedir.

Hoca, kınanın üzerine bazı ayetler okuduktan sonra kına, sedef olan bölgeye sürülür. Bu uygulamanın iki çarşamba yapılması gerekir. Bu uygulamada dinsel-büyüsel uygulamalarla birlikte yapılmaktadır (KK₃₂-KK₃₃).

Hasta olan kişinin kulağının arkası jiletle kesilir (KK₃₂).

Koyunun kuyruk yağını ateşte kavuruyorduk. Hastalık olan bölgeye masaj yaparak bu yağı uyguluyorduk ve hasta çok rahatlatıyordu. Bölge ilk gün kaşınmaya başladı ve hastalık geçene kadar bu ilacı sürerdik. Benim yüzümde de çıktı merhem sürdüğümde geçmezdi o yağı sürdüğümde geçirdi (KK₄₂).

Devedikeni tohumu yağı sedef olan bölgeye sürülür (KK₁).

Dalından yeni kopartılan dutlar kaynatıldıktan sonra sedef olan bölge bu suyla yıkanır (KK₇₄).

Devedikeni tohumu, limon ya da hakiki tereyağı sedef olan bölgeye sürülür (KK₇₆).

Sarımsak, saf zeytinyağı, üzüm suyu karıştırılarak iyice dövülür ve yara olan bölgeye sürülür (KK₉₂).

2.4.7. Siğil (Balûk)

Genellikle el, ayak parmaklarında ve tırnak çevresinde büyüyen siğiller yörede zararsız olarak görülür ve halk arasında siğilin sebebi olarak kurbağaya dokunma, zarar verme, onunla oynama olduğuna inanılmaktadır. Hastalık vücudun bir bölgesinden başka bir bölgesine geçebilir. Sağaltımı, genel olarak dini – büyüsel yöntemlerle yapılmakla birlikte bitkisel, madensel emlerle yapıldığı da görülmektedir. Silvan yöresinde halk arasında balûk olarak adlandırılan siğili tedavi eden ocaklar vardı. Bu ocakların her birinin farklı yöntemleri vardır. Tedavi yöntem ve uygulamaları aşağıda belirtilmiştir.

Siğili olanlar, ocaklıya gelirken yanında bir yumurta ve vücudundaki siğil adedi kadar arpa tanesi getirir. Arpa tanelerinin her iki ucu makasla kesilir ve duası okunur. Bu arpa taneleri getirilen yumurtanın içine konulup sahibine geri verilir. Siğili olan kişi yumurtasını götürüp çabuk bozulacak bir yere bırakır veya gömer. Yumurta ne kadar erken bir sürede bozulursa siğiller o kadar çabuk iyileşir (KK₅₄).

Siğil için hekimler, ocaklar vardır. Elde çıkan siğil sayısı kadar kara diken alınır ve üstüne dua okunur ve bu dikenler yeni kesilmiş kurbanlık koyunların ciğerinin kanına buluşturıldıktan sonra teker teker dua ile ciğere batırılır ve bu ciğer toprağa gömülür. Dikenler orada çürüyünce siğiller de kaybolur (KK₁-KK₇₆-KK₇₉-KK₈₉).

Siğili olan kişi için dut ağacının bir dalı kırılır, dal kurduğunda siğiller de kurur. Siğiller geçene kadar üç ay boyunca dut ağacının gölgesine girilmemesi, altından geçilmemesi gerekir (KK₄₁).

Dut ağacından alına taze dutlar siğile sürülür. “Dutum kurudukça siğilim de kuruyacak.” denilir. Siğiller kaybolana kadar dut ağacının altından geçilmez (KK₇₉).

Domatese ocaklı tarafından okunmuş kına sürülür ve bu, siğillere sürülür. Bu işlem farklı zamanlarda en az üç defa ve çarşamba günleri yapılmalıdır. Üçüncü işlemten sonra siğiller kaybolur (KK₄₄).

Siğilleri yok etmek için incir ağacının sütü kullanılır. Bahar mevsiminde meyve verme dönemindeki incir ağacının filizleri koparıldığında akan süt gibi beyaz sıvı siğillere sürülür (KK₆₅).

Hamur yağla yoğrulduktan sonra siğillerin üstüne bırakılır (KK₇₄).

Ocaklı tarafından arpanın iki ucu kesilip okutularak nemli toprağa gömülür. Arpalar toprak altında çürüyünce siğiller de kaybolur (KK₈₆-KK₈₉-KK₉₉).

Kişinin daha sonra hiç görmeyeceği bir ağaç sapı düğümlenir, ağacın o dalı kuruyunca siğiller de kaybolur (KK₈₈).

Ocaklı suyu siğillere döker ve siğillerin dağılmaması için siğil bölgesini kalemle çizerek daire içerisine alır (KK₉₈).

2.4.8. Sivilce (Pizrik)

Silvan yöresinde pizrik adı verilen bu rahatsızlık daha çok ergenlik çağındaki gençlerde görülmekte ve sıklıkla yetişkin yaşlara kadar devam etmektedir. Her ne kadar sağlığı tehdit eden bir durum olmasa da görseiliğin ön planda olduğu ergenlik çağındaki kişilerde ciddi psikolojik problemlere neden oluşturabilir.

Bu rahatsızlığı tedavi etme amaçlı uygulamalar aşağıda belirtildiğı şekildedir.

İlkbaharda yağın yağmur suyu bir kaptı toplanır ve yüz bu suyla yıkanır (KK₁).

Kırşın tozu¹², gül suyu, beyaz sabun ve yoğurtla karıştırılır sivilceye sürülür (KK₈).

Bölgede hewajo¹³ olarak adlandırılan bitkinin gövdesi pembe rengine gelene kadar kaynatılıp krem haline gelince sivilceye ve yüzün diğeri bölgelerine sürülür (KK₄₄).

Yoğurt, bal ve soda karıştırılarak sivilceye sürülür (KK₆₁).

2.5. Çocuk Hastalıkları

Silvan yöresinde çocuk hastalıkları ile ilgili oldukça çok pratik ve uygulama var. Dini- büyüsel yollarla tedavi, bitkisel, hayvansal ve madensel emlerle tedavilerin birlikte kullanıldığını görüyoruz. Aynı zamanda hasta çocukları ziyaret ve türbelere götürme yoğun olarak başvuru olan bir yöntemdir. Örneğin çok ağlayan çocukların ilk götürüldüğü yerlerin başında Şeyh Halil Türbesi ile Şeyh Zeydin Türbesi gelir. Buraya getirilen çocuklar ziyaretin içinde uyutulur. Yine sarılık olan bir çocuğun ilk götürüldüğü yer ocaklıdır. Ocaklı, dinsel ve büyüsel uygulamalarla sarılık tedavisini yapmaktadır. Çocuk hastalıklarının işaretleri çocukta görülen huzursuzluk, uyuklama hali, ateş ve devamlı ağlamadır.

Silvan'da yoğun olarak rastlanan çocuk hastalıkları ile halk hekimliği pratik ve uygulamaları aşağıda belirtilmiştir.

¹² Bölgede bulunan bazı bitkilerin öğütölüp karıştırılmasıyla elde edilen toz

¹³ Rengi su yosununa benzeyen, yere yatık ve yaprakları tüysüz olan bu bitkinin kökleri halk hekimliğinde kullanılır

2.5.1. Altına Kaçıran Çocuklar

Çocukların belleri sağlam olmadığı için altına kaçırdıklarına inanılır. Bunun için şeyhlere ve hocalar götürülerek okutulur ve bunlara muska yapılır. Yine bu kişiler tarafından okunmuş yumurta çocuklara yedirilir ve okunmuş toprak çocukların bellerine sarılır (KK₄₅-KK₅₃).

Altını ıslatan çocukları tedavi etmek için un değirmenlerindeki buğday artıkları ve değirmende kullanılan süpürge getirilir. Süpürgenin uçları hafif yakılarak çocukların bacak arasına çocuğu yakmayacak şekilde vurulur ve Ya Rabbi! Şifa ver, diye dua edilir (KK₄₉).

Altını ıslatmaması için hayvan gırtlığının acı olan kısmı pişirilerek hem eti yedirilir hem de suyu içirilir (KK₄₉-KK₉₁).

Yumurta kaynatılıp yedirilir ve süt içirilir (KK₄₄).

Keçinin boynuzu yakılıp öğütülerek balla karıştırılıp çocuğa yedirilir (KK₆₈).

Altına kaçırın çocuklara kaynatılmış köy yumurtası verilir; dağlarda toplanan doğal bitkiler, otlar karıştırılır ve kaynatılarak çayı tüketilir (KK₇₄).

Altına kaçırın çocuklara kirpi eti pişirilip yedirilir (KK₈₃).

2.5.2. Çok Ağlayan Çocuklar

Ağlama, tek başına hastalık belirtisi olarak görülmez, anne kısa zamanda annelik duygusuyla ıstıraplı ağlamayı sezebilir. Silvan'da çocuk ağlamasının temel nedeninin çocuğun vücudundaki bir ağrı veya sancı olduğuna inanılır. Çok ağlayan çocuklar yörede bulunan ziyaretlere götürülür ve orada uyutulur.

Çocuğun çok ağlamasının sebebi kulak ağrısı olduğuna inanılır. Bazı hekimler sigara dumanını çocuğun kulağına üfler. Dumanla kulağın içindeki kir yumuşar ve akar (KK₅₁).

Ağlayan çocuğun eline bir şeyler verilerek dikkati başka yöne çekilir. Ya da çocuğun ağrısı olduğu için çocuk ağlıyorsa acı yavşan otu (merwend) çocuğa yedirilir. Bu ot ağrıyı keser (KK₇₈).

Şeyh Hali Türbesi ile Şeyh Zeydin Türbesi'ne götürülür. Mezarlıklara götürülür ve orada azo¹⁴ adı verilen ilaç içirilir. Bir kaşık azo çocuğa içirilirken bir kaşık da mezarlığa dökülür (KK₈₇).

¹⁴ Bir kocakarı ilacı

Rivayete göre ağlayan bebek erkek ise sünnet edildikten sonra ağlaması kesilir. Bir başka rivayete göre ise çocuğun ismi ona ağır geliyor ve aynı zamanda bu ismin ona uğursuzluk da getirdiğinden ağladığına inanılır. Çocuğun ismi değiştirildikten sonra ağlama kesilir (KK₈₈).

Çocuğun ağlamasının sebebinin gamruk (gamirok) ¹⁵olduğu söylenir. Göbek bölgesine pekmez sürülür (KK₉₈).

Küçük çocuklar sancısı olduğu için ağlıyordu. Eski zamanlarda doktor olmadığı için elde olan bitkileri kaynatılıp çocuklara verilirdi. Pekmez kaynatılıp onun şerbeti içirilir. Acı yavşan otu (merwend) ve anne sütü karıştırılarak çocuğa verilir. Tuzsuz helva, pekmez ve un karıştırılarak çocuğun karnına sürülür (KK₉₉).

2.5.3. Gazı Olan, Karnı Ağrıyan ve Karın Şişkinliği Olan Çocuklar

Yörede karnı şişen çocukların ‘hemlikî’¹⁶ olduğu söylenir ve bunun tedavisi olarak karın bölgesi dağlanır. Anadolu halk hekimliğinde genellikle hastanın vücudunu dağlama şeklinde yapılan bir sağaltma olan parpılama, Silvan’da çocuk hastalıklarına yönelik halk hekimliği uygulamalarında da kullanılan bir tedavi yöntemidir.

Karnı ağrıyan ve sancısı olan bebeklerin karın bölgesi ısıtılan bir şiş ile dağlanınca sancı biter. Çok dut yiyen çocukların karın ağrısı olduğunda karın bölgesi de dağlanır. Bu işlemi herkes yapamaz. Pîrik adı verilen halk hekimleri ya da bu işi iyi bilenleri yapmalı yoksa çocuğa zarar gelebilir (KK₄₅).

Pîrikler tahta kaşık aracılığıyla çocuğun göbek çevresine ince bir çizgi şeklinde dağlama yapılır (KK₄₃).

Çocuğun sancısı ve gazı olduğunda çocuk hep ağlar, geceleri uyumaz ve bunun gamruktan kaynaklandığı söylenir. Bunu tedavi etmek için de çocuğun karın kısmı jiletle çizilir, kirli kanı akıtıldıktan sonra tütün ve pekmez karıştırılarak çocuğun karnına sürülür. Daha sonra göbeğin etrafı da jiletle çizilir ve kirli kan akıtıldıktan sonra soğanın iç kısmı közde pişirilerek göbeğin üstüne bırakılır. Ayak topukları ve kulunçlara da aynı tedavi uygulanır (KK₄₉).

Gamruk hastalığından dolayı çocuklar karın ağrısı çekerdi Bunun için çocuğun ayak topuğu ve bacakları yer yer kırmızı olur. Bunun tedavisi için kızlarda ense, ayak

15 Yeni doğan çocukların yakalandığı sancı yapan bir hastalık.

16 Kırba (Çocuklarda karın şişmesiyle beliren bir hastalık) hastalığına yakalanmak

topuğu ve bacakları jiletle hafif kesilir sonra şeffaf renkli şap taşı yumurta akı ile karıştırılıp jiletlenen yerlere sürülür; erkeklerde ise iyileşmeyi sağlamak için çocuklar sünnet edilir (KK₄₈).

Gazı olan çocuğa anason ve ıhlamur çayı içirilir, gazın anne sütünden çocuğa geçtiği için anne de anason ve ıhlamur çayı içer (KK₅₃).

Sancı için azo ve süt karıştırılarak çocuğa içirilir (KK₅₁).

Rezene, anason ve çemen kaynatılıp çocuğa içirilir (KK₄₅-KK₈₈).

Gazı olan bebeklere anason çayı içirilir. Bebeğin gaz ile birlikte karın şişkinliği de olursa meyremhort¹⁷ adındaki bitki de kullanılır. Bu bitki kaynatıldıktan sonra suyu birkaç damla çocuğa verilir (KK₅).

Bebeğin sancısı olduğunda tütün ve pekmez karıştırılıp çocuğun karnına sürülür (KK₂₇).

Gazı olan çocuğun sırtına öncelikle masaj yapılır daha sonra meyremhort otu kaynatılarak bir çay kaşığı içirilir (KK₉₁).

Acı yavşan otu (merwend) kaynatılıp çocuğa içirilir (KK₄₇-KK₄₈).

Anason kaynatılıp süzülür, içine şeker konulup çocuklara içirilir (KK₆₀).

Balmumu bir beze sürülerek karın bölgesinin üstüne konulur (KK₅₁-KK₅₃-KK₆₀), bu bez akşamdan sabah kadar karın üstünde bırakılır (KK₅₃).

Taze küçük balıklar havanda ezilip çocuğun göbeğinin üzerine üç gece üst üste bırakılır (KK₉₀).

Anason kaynatılıp çay kaşığı ile bebeklere içirilince sancıları kesilir. Acı yavşan (merwend) kaynatılıp bir çay kaşığı içirilir bu da gaz sancısına iyi gelir. Bir de anneler sütlerini biraz sağıp bazı bitkilerle karıştırıp bir çay kaşığıyla çocuklarına içirirler. Bu hem gazı giderir hem de bebeğin bedensel gelişimine fayda sağlar (KK₆₅).

Zeytinyağı ile göbek ve sırt bölgesine masaj yapılır. Aynı zamanda tavuğun pisliği kaynatılıp suyu karın ve sırt bölgelerine sürülür. O pisliğin içine bir miktar un konularak karıştırılır ve krem haline geldikten sonra da sürülebilir (KK₆₈).

Acı yavşan otu kaynatılır, günde üç kez ve her seferinde bir çay kaşığı çocuğa içirilir (KK₇₆-KK₇₈).

¹⁷ Yörede halk hekimliğinde kullanılan bir ot, bitki

2.5.4. Geç Konuşan, Konuşamayan Çocuklar

Güvercin yumurtası delinerek içi geç konuşan ya da konuşamayan çocukların ağızlarına damlatılır (KK₅₂).

Dilin altındaki ince damar hekimler tarafında jiletle çizilir ve oradaki kirli kan alınır (KK₄-KK₄₅).

Dillerinin altındaki ince damar jiletle kesilir ve kirli kan alınır. Bir diğer uygulama da çocuk üç cuma üst üste camiye götürülür ve cami kapısının kilidi ağzına sürülür. Bu uygulama bazen de cuma namazı kılmak için caminin kilidinin açıldığı esnada yapılması gerektiği de ifade edilir (KK₄₄-KK₉₈).

Bölgede bu işi yapan ocaklar da vardır. Çocuğu konuşmayan ya da kekeme olan çocuklar ağanın evi olarak da adlandırılan o aileye giderler. Ailenin üyelerinden herhangi biri ağzına lokmasını koyacakken ellerinden lokmaları alınır ve konuşamayan çocuğa yedirilir. Böylece çocuk konuşmaya başlar (KK₆₅).

2.5.5. Geç Yürüyen, Yürüyemeyen Çocuklar

Çocuğun geç yürüme sebebi anne sütü olarak gösterilir. Anne sütü hafif olsa çocuk erken yürür, ağır ise geç yürür. Aynı durum dişlerin geç ve erken çıkmasının da sebebidir. Çocuğun dişinin geç çıkması çocuğun huysuz, sert mizaçlı olduğunun; erken çıkması yumuşak huylu olduğunun göstergesidir (KK₄₉-KK₇₆-KK₇₈).

Geç yürüyen çocuklar inek sürüsünün yolunun üstüne bırakılır, sürüyü gören çocuk korkar ve kaçır (KK₈-KK₅₃-KK₇₆-KK₇₈).

Geç yürüyen çocuklar büyük danaların önüne bırakılır, anneleri bir mesafeden takip eder. Danadan korkan çocuğun kalkıp koşacağına inanılır (KK₆₅).

Yürüyemeyen çocukların kemiklerinin güçlenip daha hızlı yürümelerini sağlamak için çocuklara arı sütü ve üzüm pekmezi içirilir (KK₄₅).

Çocuğun yürüyebilmesi için günümüzdeki yürütece benzer tahtadan iki tekerlekli araba yapıldı. Çocuk bu arabada düşse kalka yürümeyi öğrenirdi (KK₂₇-KK₄₄-KK₄₉).

Çocuklar tavşan veya eşek postuyla sarılır (KK₉₄).

2.5.6. Korku Oluşan Çocuklar

İlçede korku oluşan çocuklar daha çok türbelere ve ziyaretlere götürülür. İlçe merkezi ve köylerinde bulunan ziyaretlere götürülen çocuklar buranın içinde uyutulur.

Bu durum için ayrıca çocuklar bölgede şeyhlere, hacılara ve mele olarak adlandırılan hocalara götürülüp muska yaptırılır.

Korkan çocukların yanı sıra kendisinde korku oluşan büyükler de Boyunlu köyünde bulunan Şeyh Zeydin Türbesi'ne götürülür. Çocuklar o türbeye götürülür ve türbenin içinde uyutulur ayrıca muska da yaptırılır (KK₂₇-KK₄₉-KK₅₃).

Korkan çocuk ve yetişkinler şeyhe ve Bezvan Ziyareti'ne götürülür (KK₅₁).

Şeyhlere, dervislere ve türbelere götürülür orada Kur'an-i kerim okunur ve "berbejin" adı verilen muska yapılır ve çocuğun sağ omzuna takılır (KK₄-KK₂₇-KK₆₀-KK₇₅-KK₈₀-KK₈₃-KK₈₈-KK₁₀₅).

Önce bilinen bütün dua ve ayetler okunur. Daha sonra çocuğun yastığının içine veya köşesine cevşen bırakılır (KK₅-KK₂₇-KK₆₀).

Lavanta ve sarı kantaron kullanılır. Lavanta çocuğun yatağına damlatılır (KK₈₈).

Korkan çocuklar eşek semerinin altına bırakılır. Korkudan dolayı çocukların gözlerinin şaşlı olabileceğine inanılır ve bu durumu önlemek için gözleri bağlanır (KK₅₃).

2.5.7. Pişik Olan Çocuklar

Dağlardan özel olarak alınan beyaz ya da kırmızı toprak ufalanarak pişik olan yerlere sürülür (KK₅).

Dağda toplanılan büyük beyaz taşlar toz haline getirildikten sonra pişik olan yere sürülür (KK₂₇).

Bebekler kırmızı toprağın olduğu bölgelere götürülür ve bebek çıplak şekilde toprağın üzerine bırakılır (KK₄₅).

Kuru ve temiz toprak elekten geçirilip ısıtıldıktan sonra bebeğin altına pudra şeklinde serpilir. Bu uygulama bebeğin pişik olmasını önler aynı zamanda bebeğin vücudunun sıklaşmasını sağlar (KK₄₈-KK₄₉-KK₅₀).

Cevizin içinde bulunan ince zar iyice kaynatılıp şurup haline getirilir, çocuklara içirilir (KK₆₀).

Ayva yaprağı iyice kaynatılıp şurup haline getirilir, çocuklara içirtilir (KK₁₉).

Pişik için tencerenin altındaki is kullanılır. İs, çocuğun pişik olan yerine sürülünce pişik geçer (KK₆₅).

2.5.8. Sarılık Olan Çocuklar

Silvan ilçesinde sarılık olan çocuklar, tedavi için hekimlere, hocalara, ocaklılara götürülür. Bunların en çok kullandığı yöntemlerin başında kulak arkasındaki damar ile dilin altındaki ince damarın jiletle çizilerek kan akıtılması gelir. Bu işlem çarşamba günleri ve üç defa yapılır. Pis kanın vücuttan atılması için vücudun bazı bölgelerini jiletle çizme ve üç çarşamba üst üste yapılması gibi bu değişik pratik ve uygulamalara parpılama denilebilir.

Bu uygulamaların üç çarşamba yapılması büyüsel bir nitelik kazandırırken, dua edilmesi ise uygulamaya dinsel bir nitelik kazandırır. Jiletle mikroplu kanın akıtılması ise tedaviye gerçekçi bir nitelik kazandırır.

Sarılık olmuş çocuk sarı çarşafın içine konulur, bir süre sonra çarşaf yıkanırsa hastalığın da geçeceğine inanılır (KK₃₃).

Sarılık olan çocuklara kantaron otu (botav) kaynatılıp içirilir (KK₄).

Çocuğun sarılığı geçmesi için ona altın takılır (KK₂₇). Bebeklerin yanına altın konularak sarılık geçeceğine inanılır (KK₂).

Üç çarşamba ocaklıya gidilir. Ocaklı kulak arkasını jiletle çizerek pis kanı akıtır (KK₈--KK₄₀- KK₄₂-KK₄₄-KK₄₉-KK₅₁-KK₇₆-KK₈₈-KK₈₉).

2.5.9. Süt Emmeyen Çocuklar

Süt emmeyen bebeklere altı ay boyunca sadece kırmızı ya da sarı renkli bir ineğin sütü verilir. Bu renkteki ineklerin sütünün anne sütü kadar şifalı olduğuna inanılır. Süt iyice kaynatılıp bazen suyla karıştırılarak bazen de sadece süt içirilir. Altıncı aydan sonra da gıdaya geçilir. Çaylı ekmek, yoğurt ve pirinç karıştırıp verilir (KK₆₅).

Süt emmeyen çocukların anneleri, sütlerini çocuklarının ağzına damlatırlardı ki çocuk sütün tadını alıp içebilsin. Ya da reçel, pekmez gibi tatlı şeyleri göğüslerinin ucuna sürerlerdi ki bebek o tatlı tadı alıp süt emsin (KK₆₈).

“Çocuk annenin sütünü emmiyorsa emmesi için uğraşıyoruz. Örneğin memenin başına bal ve reçel sürüyoruz. Bütün uğraşlarımıza rağmen yine emmezse o zaman mama veriyoruz” (KK₇₄).

Şeyhin yanına götürülür. Süt emmeyen çocuklar için muska yaptırılır. Şeyhin yanından ekmek getirilip şifa niyetine komşulara dağıtılır (KK₈₄).

Süt emmeyen çocukların sağlıksız olacağına inanılır bu yüzden çocuk ve annesi ziyaretlere götürülür, orada dua edilir ve imkanları olan kişiler orada veya döndüklerinde kurban keser (KK₈₅).

2.5.10. Diğer Çocuk Hastalıkları

Öksüren çocuklar için çocukların kafalarının üstü kazılır ve tekerleğin iç lastiğinde yumurta sarısı ve kahve karıştırılır kafanın üstüne bırakılır (KK₅₃).

Öksüren çocuklara boz atın ve dişi eşeğin sütü iyi gelir (KK₅₃).

Öksürüğü çok olan çocuklara kekik ve nane birlikte kaynatılarak içirilir ayrıca pekmez kaynatılıp içirilir (KK₇₄).

Çocuklarda iltihabı kurutmak için ayvanın çekirdeği ve çekirdeğin etrafındaki bölge sütle birlikte cezvede kaynatılıp içilir, bu çocuklarda öksürük için de faydalıdır (KK₅₄).

Çocuklarda bronşit, astım, boğazdaki hırıltı ve nefes darlığı için gülhatmi çiçeği (hîro çiçeği) bal ya da sütle karıştırılarak kaynatılır. Yapılan bu karışım üç gün boyunca içirilir. Bu karışım hırıltıyı keser ve balgamı söktürür. Nefes darlığı çeken yetişkin olsa kırk gün bunu içerse nefes darlığı geçer (KK₂₄).

İshal olan çocuklar için meşe ağacı mazısı iyice dövülür ve kaynatılıp çocuklara içirilir (KK₅₄).

İshal olan çocukların karnının üzerine hamur konulur (KK₈).

İshal için yoğurdun içine kuru çay konulup çocuklara yedirilir, kabız olan çocuğa ise aç karna bir kaşık zeytinyağı içirilir (KK₇₄).

Herhangi bir nedenden dolayı gelişemeyen çocuklar için bal, arı sütü, siyah üzüm çekirdeği, keçiboynuzu pekmezi kullanılır (KK₂₅-KK₈₈-KK₁₀₁).

2.6. Doğum Öncesi

Hayata doğumla birlikte ilk adımı atarak yaşama başlayan insanoğlunun hayatında, “geçiş dönemi” olarak değerlendirilen temel üç aşama bulunmaktadır. Doğum, evlenme ve ölüm olarak adlandırdığımız bu aşamaların etrafında birçok inanç, adet, töre, gelenek, görenek, uygulamalar oluşmaya başlar. Doğum öncesi dönem, çocuk sahibi olmaya karar verilmesi ve çocuğun doğumuna kadar olan süreçtir. Hamile kalmak için ve hamilelik sürecinden çocuğun doğumuna kadar farklı inanış ve uygulamalar ilçenin her yerinde görülmektedir.

Geçiş dönemlerinin ilk aşaması bilindiği gibi doğumdur. Her toplumda olduğu gibi bizim toplumumuzda da çocuğa büyük değer verilir. Salt, çoluk çocuğa karışmak; erkek özellikle de kadın için çok önemlidir. Dünyaya getirilen çocuk ilişkilerini ve bu ilişkilerden doğan dayanışmayı pekiştirir. Aile kurumunun temel işlevi de budur. Aile toplumu ayakta tutan temel öğelerdendir. İnsan türünü üretmek ve sürdürmek geleneklerinden doğmuştur (Tezcan, 2000: 13).

2.6.1. Çocuğu Olmayan Kadınlara Uygulanan Tedavi Yöntemleri

Neslin devamını sağlamada ve toplumda bir statü ve saygınlık kazanmada doğum hem kadın hem erkek için önemli bir olaydır. Çocuğu olmayan hem erkek hem kadın toplum içerisinde bir eziklik, bir aşağılanma duygusu içerisinde olmuşlardır. Ancak erkeğin egemen olduğu toplumumuzda çocuğun olmadığı zaman sorumlusu genellikle kadınlar olmaktadır (Örnek, 1997:132).

Çocuk sahibi olma isteği insanın doğasında olan bir duygudur. Bu isteğine kavuşanlar için bu, çoğu zaman bir gurur kaynağı olurken bu isteği gerçekleştirmeyenler için ise durum tam tersi bir hal alır. Çocuğun olup olmama durumuna göre erkeğin ve özellikle de kadının statü ve değeri ya güçlenmiş ya da zayıflamıştır. Çocuk sahibi olma isteği, bu doğrultuda yapılan mücadele ve konunun halk hekimliği boyutu halk edebiyatı anlatı türlerinde de sürekli işlenmiştir.

Bu durum Dede Korkut Hikayelerinde Dirse Han Hikayesinde çocuğu olmayan Dirse Han'ın kara çadıra oturtulması, kızı olanı kızıl çadıra oturtulması, oğlu-kızı olanı ak çadıra oturtulması; onun altına kara keçe serilmesi, kara koyun yahnisinin önüne getirilmesi, çocuğu olan ile olmayan arasında fark gözetildiği gibi kızı ve oğlu olan arasında dahi ayırım yapıldığını açıkça göstermektedir. Dirse Han eve durumu karısına anlatır ve ona kızar. Hatunu açları doyurdu, çıplakları giydirdi, borçluları borcundan kurtardı, dualar eyledi. Duası kabul olup çocuk sahibi oldular (Gökyay, 2013: 32-36). Elma, halk kültüründe üremenin, çoğalmanın simgesidir. Elma, çocuksuzluk için bir çaredir. Kırızların Destanı Manas'ta konu şu şekilde işlenmektedir. Çocuk dünyaya gelmeden de dualar edilir. Bazı törenler düzenlenir. Manas'ın dünyaya gelmesi için annesi mezarlı yerlere, yatırları ziyaret etmeli, elmalı kutlu yerlerde yuvarlanmalı, kutlu pınarlarda gecelerce kalıp çocuk istemelidir (Gürsoy, 1995:2). Pek çok masal ve halk hikâyesinin çocuksuz padişahı, bir pirin kendisine verdiği elmanın yenilmesinden sonra baba olma mutluluğuna erişir. Çocuk sahibi olamayıp çocuk isteyen padişah ve veziri,

kılık kıyafetlerini değiştirerek dertlerine çare aramak için yola çıkarlar. Yolda bir derviş rastlarlar. Derviş onlara bir elma verir. Bu elma sayesinde çocukları olur (Sakaoğlu, 2015: 113-114).

Halk kültüründe üreme ve çoğalma sembolü olan aynı zamanda çocuksuzluk için bir çare olarak görülen elmanın bu özelliği, Silvan yöresinde de bazı örneklerde karşımıza çıkmaktadır. ‘ ‘Sekiz yıllık evli olan ve bu süre içerisinde çocuk sahibi olamayan Suzan ile Ahmet çifti modern tıbbın tüm imkanlarını kullanmalarına rağmen bu isteklerine kavuşamadılar. Annem rüyasında bu çiftte iki elma verdiğini görmüştü. Annem bu rüya üzerine markete bu evli çiftte birkaç kilo elmaya gitti. Ancak markette sadece iki elma kaldığını görür. Normalde sadece iki elma alıp götürmekten utanır annem ama bunda bir hikmet var deyip o iki elmayı alıp bu çiftte verir. Bu elmadan her ikisinin yemesini söyledi. Altı ay sonra başka bir tedaviye gerek kalmadan Suzan hamile kaldı. Biri kız bir erkek olmak üzere ikizleri oldu ’ ’ (KK₈₇).

Geçmişte olduğu günümüzde de önemli bir sorun olan çocuksuzluk diğer Anadolu illerinde olduğu gibi Silvan halkı tarafından da önemli bir problem olarak görülmüştür. Evliliğin ilk üç ayından itibaren yeni evlilere, çevresindeki insanlar tarafından çocuğun olup olmadığı ile ilgili sorular yöneltilmektedir. Bu kısa süre içerisinde bile hamile olunmadığı takdirde erkekte ve özellikle de kadında bir problem olduğu şüphesiyle bakılmaktadır. Normal süresi içinde gebe kalınmadığı takdirde kadına ‘ ‘kısır’ ’ denilmektedir. Çocuğu olmayan kadına iyi bir gözle bakılmadığı gibi zaman zaman kısır, hain olduğu için Allah ona evlat vermiyor denir. Yarım kadın, soyu kurumuş gibi hakaretlere de maruz kalırdı. İlçede çocuksuzluğun yanında erkek çocuk sahibi olmamak da büyük bir sorun teşkil ederdi. Bu durum boşanmalara ve kuma getirilmesine neden olur. Her iki sorunun kaynağı olarak kadın görüldüğü için inanışların ve tedavilerin odağında da hep kadın vardı. Kuma korkusu, aşağılanma korkusu ve psikolojik baskılardan kurtulmak için kadın, çocuk sahibi olmak için her yolu dener.

Türk toplumunda kısırlık kadına özgüdür. Erkeğin de kısır olabileceği düşünülmez. Bu nedenle kadın çocuk doğurmak için birtakım çarelere başvurmaktadır (Biçer, 1991: 1-2)

Gebe kalma ve kısırlığı gidermek için uygulanan yöntemlerin başında dinsel ve geleneksel nitelikte olan uygulamalar gelmektedir. Silvan’da çocuk sahibi olamayanlar modern tıp tedavilerin yanında gerek ilçe içinde gerekse ilçe dışındaki ziyaretlere, türbelere gitme, muska yapma gibi yollara baş vurur (KK₃-KK₁₁-KK₁₆-KK₂₁-KK₂₈).

Bunlardan herhangi bir sonuç alınamazsa, diğer halk hekimliği uygulamalarına ve geleneksel sağaltma yöntemlerine başvurulmaktadır. Bunların yanı sıra doktorlar tarafından önerilen tedaviler de uygulanmaktadır. Ama halk yine de dinsel ve geleneksel nitelikli yöntemlerle, halk hekimliği kapsamında bulunan uygulamaları oldukça çok tercih etmektedir. Yöre halkının geleneksel yöntemleri oldukça çok kullanması, türbelere ve halk hekimlerine çok rağbet etmesinin arka planında, nesilden nesle aktararak gelen uygulamalarda görülen faydalar, modern tıbbın çare olmadığı durumlarda geleneksel yöntemlerin başarılı olduğuna duyulan inanç ve toplumun yeterince bilinçlenmemiş olması yatmaktadır. Yine doğumla ilgili olan bütün evrelerde dinsel ve büyüsel nitelikli uygulamalar ile halk hekimliği ve geleneksel sağaltmalar yaygın bir şekilde uygulanmaktadır.

Çocuk olmadığına bu durumun kadından kaynaklandığı söylenir (KK₁₀-KK₁₂-KK₁₄-KK₁₅-KK₁₆-KK₂₀-KK₂₁-KK₃₀-KK₃₄-KK₃₉-KK₄₅-KK₄₈-KK₄₉-KK₅₀-KK₅₁-KK₆₀-KK₆₂-KK₆₄-KK₆₆-KK₆₉-KK₇₀-KK₇₅-KK₇₆-KK₇₈-KK₈₁-KK₈₃-KK₈₅-KK₈₆-KK₈₇-KK₈₉-KK₉₃). Soru yönelttiğimiz kaynak kişilerin çoğu, toplumda çocuksuzluğun temel nedeninin kadın olduğuna inanıldığını belirtmiştir. Erkekler kısırda toplumda ayıp sayılır bu durum kimseye söylenmez erkeğin kusurlu olduğu kabul edilmez (KK₈₇).

İlçe halkı modern tıp tedavilerinin yanında çocuk sahibi olmak için farklı yöntemler kullanırdı. Bitkisel ilaç kullanma, şeyh ve hocalara giderek muska yapma, yörede adeta kadın doğum uzmanı olarak bilinen ve pîrik olarak adlandırılan yaşlı kadınlara ve türbelere başvurulmaktadır.

‘‘Eskiden çocuğu olmayan kadınlar anneannemin yanına gelirdi ve anneannem onlara dokunurdu ve çocukları olurdu. Anneannemin eli şifalıydı. Elini insanlara sürerdi insanlar iyileşirdi. Gayb âleminde ona taş inmişti. Taş inen insanların ellerinin şifalı olduğuna ve onların ölmüş kişileri görebildiklerine inanılır’’ (KK₆₅).

Hamile kalmayan kişi ziyarete gider, dua eder, adak adar, dilek tutar veya bir hocanın yanına gider muska yapar ya da kişinin başından kurşun dökülür. Bitkilerden ilaçlar yapılır ve içilir. Hamile kalmayan kişi için süt ve maydanoz kaynatılıp içirilir. (KK₇₆).

Yaşlı kadınların yanına gidilir ve kadınların göbeği kaldırılır. Şeyhlerin yanına ve ziyaretlere gidilir. Buralarda dua okunur ve tahtadan beşik yapılır. Beşiği ipe iki ağaca bağlayıp içine taş konulup sallanır. Eğer içindeki taş düşmezse çocuğun olacağına ama içindeki taş düşseydi çocuğun olmayacağına inanılır (KK₈₅).

2.6.1.1. Göbek Kaldırma Yöntemi

Bölgede çocuğu olmayan kadınların en çok başvurduğu yöntemlerden biridir. Bazı yerlerde bu yönteme karın kaldırma, göbek kaldırma ve mide kaldırma denilir ama kullanılan yöntem üçünde de aynıdır. Bu tedaviyi daha çok pîrik ad verilen yaşlı kadınlar yapar. Bazen sadece bu uygulama yapılırken bazen de bu uygulamayla birlikte bitkisel tedavi de uygulanır. Uygulamanın başarılı olması için en az üç defa yapılması gerekir.

Geçmiş yıllarda kadınlar gebe kalmak için sabah erken kalkar aç karnına köy ebesinin (pîrik) yanına giderlerdi. Bu kişiler kadınların karınlarını sıcak su ve sabunla yıkatır, göbeklerini yukarı çekerdi. Bu uygulama üç gün devam eder ve böylece insanlar inançları doğrultusunda gebe kalabiliyorlardı (KK₄-KK₆-KK₈-KK₂₀ -KK₂₃ -KK₃₀-KK₄₉-KK₆₈-KK₈₅-KK₈₈-KK₈₉).

Karın bölgesi sabunla yıkanır, ovulur, masaj yapılır ve bir bezin içine konulan tuz göbeğin üstüne bağlanır, bir iki gün üstünde kalır (KK₆₀).

İlk olarak kadınların göbeği kaldırılır. Soğanın alt ve üst kısmı kesilip suya atılıp iyice pişirilir. Kaynayan soğan suyu sabah ve akşam birer bardak içilir. Daha sonra üç tane kabak közde pişirilir. Her gece bir tane kabağın kabuğu soyulur ve iyice dövülür. Dövülen kabak, biraz un ve çiçek yağı ile karıştırıldıktan sonra temiz bir bezin üstüne konularak üç gün boyunca kadının göbeğine bırakılır (KK₇₃-KK₉₉).

Sürekli düşük yapan yahut hiç çocuğu olmayan kadınların rahimlerinin yerinden çıkıp aşağı düştüğüne inanıldığı için ayaklarından baş aşağı gelecek şekilde yüksek bir yere bağlanırdı ki rahimleri yerine girsin (KK₆).

Şeyhin yanından okunmuş kül getirilirdi. Öncelikle göbek kısmı ovulur. Sonra kül bir bezin içine konularak göbeğin üstüne bırakılır ve eller yumruk şeklinde yavaşça aşağıdan yukarıya doğru uygulama yapılır. Önce öne doğru eğilip bu uygulama yapılır sonra da sırt üstü yatırılarak uygulama tekrar edilir. (KK₈₄)

Adetliyen aç karınla üç gün gelip göbek kaldırılır. Çörek otu iyice dövülür ve yarım kilo bal ile karıştırılarak sabah-akşam içilir (KK₉₃).

2.6.1.2. Bitkilerle Tedavi

Ebegümeci otu (tolık) ve kurumuş olan kabağın sapları tandır ateşinde pişirilir. Tandırda pişen kabağın kabuklarını atılıp kalan kısımlar unla iyice karıştırılır ve hamur haline getirilir. Bu karışım kadınların karınları üzerine üç dört gün konulur (KK₂₀-KK₂₈-KK₃₀-KK₃₁-KK₆₈).

Hamile kalmak isteyen bayanlar soğan kaynatıp suyunun üstüne oturur ve buharı ile tedavi olursa hamile kalır (KK₂-KK₃₉-KK₄₃).

Kabak ezilip gebe kadının karnına konulur eğer karnında yumuşama olursa hamile kalınır. Hamile kalmazsa bu sefer hamur konulur yine de hamile kalınmazsa hocalara, şeyhlere götürülür muska yaptırılır, türbeleri ziyarete gidilir (KK₆₄).

Pirinç unu, kabak ve ebegümeci otu (tolık) pişirilip karna sürülür. Ayrıca çam sakızı sütle karıştırılıp içildikten sonra hamile kalınır (KK₁₂).

Bal kabağının küçük olanları veya sakız kabaklar tandır ateşinin közünde iyice pişirildikten sonra bir bezin üstüne serilip akşamdan sabaha kadar ve üç gün üst üste karnın üstüne bırakılır (KK₄₉-KK₁₀₅), uygulamanın devamında badem, hakiki zeytinyağı ve dut taneleri havanda iyice ezildikten sonra hamile kalması istenilen kadına yedirilir (KK₁₀₅).

Narın tanesinin çok olması, bereket ve üretkenliğin sembolü olarak değerlendirilmesi sebebiyle, rahme konan nar da kadında üretkenliği sağlayacaktır. Kadının gebe kalabilmesi için kara üzüm ezilerek sakız haline getirilir, bir tülbent üzerine serilerek yakı şeklinde kadının beline sarılır. Ocaklı kadın/ ebe, küçük bir nara ip bağlayarak çocuğu olması istenen kadının rahmine koyar (Sever,2001:98). Silvan yöresinde de buna benzer bir uygulama olduğunu kaynak kişilerden öğreniyoruz. Çocuğu olması istenen kadının rahmine nar suyu damlatılır. Bu işlemle rahimde çocuğun olmasına engel olan mikropların öldürülmesi amaçlanır (KK₁₃-KK₁₄).

Çocuğu olmayan kadınlar ebegümeci otunu (tolık) ısıtır, üstüne oturur. Aynı zamanda bu otu hem yer hem de suyunu içerler (KK₅₃).

Ebelerin yanına gidilir. Ebe; bal, ceviz içi ve bademi havanda döverek krem haline getirir ve kişi bunu yerd. Ebe yoğurt yemeyi, ayran içmeyi tavsiye eder (KK₁₁).

Kadının rüyasına derviş gelir onları Sultan Şeyhmus Ziyareti'ne yönlendirirdi. Oradaki incir ağacından koparılan incir perşembe akşamı yatsı namazında sonra yerse Allah'ın izniyle bedenleri yeşerir ve çocuğu olurdu (KK₁₆).

Pekmez, un, zeytinyağı karıştırılır yumuşak bir kıvama getirilir. Beyaz bir tülbende sürülür ve karınlarının üstüne bırakılır. Ayrıca büyük bir leğene sıcak su bırakılır. Hamile olmayan kadını iki bacağını arasına sıcak suyu alır ve bir battaniye ile etrafı sarılır. Bu şekilde yirmi dakika bekletilir (KK₁₇).

Kır çiçeği (kulûlk) ve kuşburnu (şîlan) bitkileri kaynatılır ve içilir. Meşe palamudu (belot) kurutulup süzgeçten geçirilir ve karnın üstüne bırakılır. Karnın bölgesi yumuşar ve varsa burada bulunan ur düşer (KK₄₄)

“Sürekli olarak düşük yapan kadınlar için anneannem kabağı pişirir içine biraz yumurta biraz et karıştırır ve tandırda pişirdikten sonra üzerine biraz zeytinyağı döker ve bunu kadınların karınlarına bırakırdı. Bu uygulamanın ardından kadınlar gebe kalırlardı” (KK₆₅).

Eskiden çocuk sahibi olamayan kişiler pîrik dediğimiz bilge kadınların yanına giderler. Bu kadınlar onlara arpa, zeytinyağı, çiçek yağı ve adını unuttuğum, tarlalarda yetişen bir yaprağı kaynatır. Bunları üç ay kullanmalarını söyler ve ardından kadınlar çocuk sahibi olurlar (KK₃).

Ebegümeci otu ve gülhatmi çiçeği (hîro çiçeği) toplanır, küçük küçük doğranır ve tencerede suyun içinde kaynatılır. Daha sonra bu karışım leğene boşaltılır ve üzerine oturulur. Bir süre sonra kan akar ve biz bu şekilde hamile kalınır (KK₃).

Gebe kalmak için ebegümeci otu, maydanoz ve nane suyu kaynatılıp içilir (KK₈₄).

Bir diş sarımsak kadının rahmine konulur. Bir gece bu şekilde uyuması istenir sonra sabah sarımsağın kokusunun kadının ağzından gelip gelmediğine bakılır. Eğer koku geliyorsa kadının kısır olduğuna inanılır. Kısırlığın gidermek için civanperçemi tohumu ve aslanpençesi otları kaynatılıp bir iki gün içilir (KK₈₈).

Aslanpençesi otu kaynatılıp içilir. Bu bitkinin aynı zamanda yumurtalıktaki mikropları da öldürdüğüne inanılır (KK₉₀).

Hardal otu ve yarpuz (yabani nane, pung) kaynatılır ve çayı sabah akşam yemekten önce içilir. Bir ay boyunca içmeye devam edilir (KK₉₁).

Karanfil, zencefil, sarı kök, kara üzüm, çam sakızı, nebat şekeri havanda dövülür. Bu karışım hamur şekline getirildikten sonra sabah, öğle, akşam karnın üstüne bırakılır (KK₉₃).

Kadın hayız dönemindeyken üzüm bulamacı ve zeytinyağı karınların üstüne sürülür ve bu karışım akşamdan sabaha kadar orada kalır. Bu işlem üç gün üst üste yapılır. (KK₄₉).

Süt, sabun ve un karıştırılarak rahim ağzına bırakılır. Bu şekilde kısırlık giderilir (KK₉₂).

Bamya ve ebegümeci otu birlikte öğütölür, un eklenir. Bu karışım süt ve zeytinyağı ile krem haline getirilerek karın bölgesine sürölür ve akşamda sabaha kadar karın bölgesinde bekletilir. Bu işlem üç gece devam eder (KK₉₉).

Ebegümeci otu kaynatılıp süzölür, bez üzerine sürölür ve üç gece rahim kısmına sarılır. Aynı zaman da ‘berbejin’¹⁸ adı verilen muska yapılır. Muskayı yapan kişi sayesinde çocuk sahibi olunursa o kişinin ismi çocuğa verilir (KK₉₀).

Kuru incir alınıp kaynatılır ve suyu içilir ya da bir kaşık zerdeçal, bir bardak süte konulur ve bir kaşık bal da eklenir, kaynatılır. Gece uyumadan önce hamile kalamayan kişi içir. Bu ilacın yumurtalıkları çalıştırdığına inanılır (KK₇₆-KK₇₇).

2.6.1.3. Türbelere Gitme

Yörede çocuğu olmayan kadınların başvurduğu yöntemlerden biri de çevrede bulunan büyük zatların türbelerine gitmek, orada dua etmek ve maddi durumu uygunsa orada kurban kesmektir. Bu türbelere haftada bir kez olmak üzere toplamda en az üç defa gidilmelidir. Türbe ziyaretinin sonunda hamile kalınsa çocuğa o türbedeki zatların isimleri verilir.

Rüyada büyük bir zat kadının rüyasına gelerek falanca yerdeki ziyarete git, dua et, çocuğun olacak der. Bazen bu rüyayı hem kadın hem erkek görür. Rüyadaki yere gidenlerin çocukları olur. Erkek görüp gitmezse ve sadece eşi gitse çocukları olmazdı (KK₃₉-KK₄₃).

Silvan’da hamile kalmak için gidilen yerler arasında Silvan merkezde bulunan Şeyh Halil Türbesi, Bellibahçe Köyü Türbesi ile Mardin sınırları içerisinde bulunan Sultan Şeyhmus Türbesi, Bitlis sınırları içerisinde bulunan Veysel Karani Türbesi, Silvan-Bismil arasında bulunan Kamışlı Türbesi ile Bismil sınırları içerisinde Tatlıçayır köyü’nde bulunan Hasan Mahsur Türbesi ile Diyarbakır merkezde bulunan Hz. Süleyman Türbesi bulunmaktadır (KK₃-KK₁₁-KK₁₆-KK₂₁-KK₂₈-KK₂₉-KK₃₉-KK₄₃).

‘Evliliğimin ilk yıllarında çocuklarım ben daha onlara hamileyken karnımda ölüyorlardı. Bunun sebebini sorduğumda, bana üzerinde korku var o yüzden çocukların ölüyor derlerdi. Bunun için beni sürekli türbelere, hocalara ve bilinen yatırlara yönlendirirlerdi. Bu korkunun üzerimden geçmesi için adaklar adar ve sürekli dua ederdim. Yedi yıl boyunca senede bir kere ve yayan olarak Mardin ilinde bulunan ve

¹⁸ Omuzda başlayıp bele kadar bağlanan bir tür muska çeşidi.

köyümden yaklaşık 170 km uzaklıktaki Sultan Şeyhmus Türbesi'ne giderdim. Yedi yılın sonunda Allah'ın izniyle çocuk sahibi oldum ve şükür olarak kurbanlar kestim, mevlitler okuttum'' (KK₂₁).

Veysel Karani Türbesi ziyaret edilir ve bir çiftçiye ait çuvaldız alınıp şeyhlere gidilir, şeyh çuvaldıza üfleyip dualar okur. Bu çuvaldızlar çiftçiye verilir ve çocuğu olmayan kadın topladıkları otları içine koydukları çuvalın ağzını bu çuvaldızla dikerse hamle kalacağına inanılır (KK₄).

Çocuğu olmayan kadınlar Sultan Şeyhmus Türbesi'ne gidip dua eder ve orada yetişen incir ağacındaki iki tane inciri koparılıp bir bardak suyla yenilirse çocuğunun olacağına inanılır. (KK₈₂)

Şeyh Halil, Sultan Şeyhmus, Hasan Mensur Türbeleri'ne gidilir, dua edilir ve dilekte bulunur eğer bu kişilerin duaları kabul olur ve dilekleri gerçekleşirse kurban kesilir ve çocuklara cinsiyetlerine göre buradaki zatların isimleri konulur (KK₈₇-KK₈₈).

‘‘Kamışlı Ziyareti’nde bir incir ağacından elime incir düştü. Ziyarete bulunan bir adam, onun sapı yoksa çocuğunuz kız olur dedi. Bu inciri kardeşime verdim ve o inciri yedi. Doğuma yakın bir zamanda çocuğunun kız olacağını söyledim, gerçekleşti’’ (KK₉₄).

Türbelerle ilgili bilgi üçüncü bölümde Silvan Halk Hekimliğinde Tedavi Merkezleri, Ziyaretler başlığı altında ayrıntılı ele alınmıştır.

2.6.1.4. Diğer Tedavi Yöntemleri

Çocuk sahibi olmak için başvurulanan yöntemlerden biri de yörede şeyhler ile mele olarak adlandırılan imam ve hocaların yanına giderek muska yapmaktır.

Yedi farklı renkte ip ve yedi tane iğne bir bez ya da kâğıdın içine konulup muska yapılır. Bu muska elbiseye takılır (KK₈₄).

Hacı, hoca, şeyhlerin yanlarına da gidilir. Bunlar çocuğu olmayan kadına muska yaparlar. Kadının muskayı yanından hiç ayırmaması gerekir. Ayrıca kadınla muska arasından hiç kimse geçmemelidir. Biri geçtiğinde o muskasını hiçbir faydası olmayacağına inanılır (KK₁₆-KK₂₀- KK₄₉-KK₅₃).

‘‘Aşırı korku yüzünden bebeklerini düşüren kadınlar, şeyhe giderlerdi. Dokuz defa düşük yapmış bir yengem vardı. Yengem şeyhe gitmişti şeyh ona muska yaptı ardından yengemin iki oğlu bir kızı oldu’’ (KK₆₅).

Hamile kalmak için balık iyice ezilip karnın üstüne konulur. Diğer bir yöntem de çevrede bulunan bitkilerden bir top yapılır ve bir tülbendin içinde rahime konulur. Bu bitkiler 3-4 gün boyunca orada kalır (KK₁₃-KK₁₄).

Hamile olmayan kadının göbeğinin üstüne derisi soyulmuş balık konulur ve sabaha kadar bekletilir (KK₁₇).

Kadınlar yumurtalıkların çalışması ve hareket etmesi için karınlarına masaj yapılır (KK₂₇-KK₄₄).

Mekke'den deve dili getirilir. Çocuğu olmayan kişilere deve dili ve Mekke hurması, bir bardak zezem suyuyla çiğ olarak yedirilir (KK₈₃).

Kısır kadınlar yaşlı bir kadına götürülür. Kadın önce muayene eder sonra onlara aç karnına yumurta yiyip zeytinyağı içmelerini; kendilerini sıcak tutmalarını, sütü kaynatıp üstüne oturmalarını ve buharıyla ısınmalarını tavsiye eder (KK₈₇).

Çay balığı karnın üstüne yedi sekiz kere bırakılır (KK₉₄).

2.6.2. Hamilelik Dönemi ve Aşerme

Hamilelik evresinde ilk olarak ruhsal ve bedensel yorgunluklar, kırgınlıklar ve benzeri durumlar ortaya çıkabilmektedir. Kadının adetlerini gecikmesi, baş dönmeleri, mide bulantısı ve kusmalardan hamile olduğu anlaşılır. Kadının hamilelik döneminde karşılaştığı durumlardan biri de aşermedir.

Gebeliğin belli bir döneminde gebe kadında görülen bir hal olan ve halk arasında aşerme adıyla anılan ve bir sözcüğün aslı ‘aş yeme’ şeklinde olup, yiyecek şeylerden tiksime demektir. Beğenmemek, kötülemek anlamındaki aş yeme giderek halk arasında anlam değiştirerek, hamile kadının kimi yiyecekleri canı çekmesi, onları tatmaktan kendini alamaması manasına gelmiştir (Boratav, 1994:146).

Aşerme konusunda kadınlarda genel olarak ev içerisinde pişen yemek anne adayının her ne kadar sevdiği yemek olsa dahi, yapılış esnasında gelen koku midesini bulandırabiliyor, anne adayı o yemekten tiksinebiliyor. Hamile kadın yemek istediği bir yemek dahi olsa da tüketimin ardından anne adayında kusma isteği oluşmakta. Gebe olan anne adayının neredeyse her türlü yiyecek ve içeceğe karşı aşermesi oluşmakta, bu durum anne adayının o gün içerisinde dilediğini tüketmemesi halinde gece gözüne uyku dahi girmemektedir. Bu durum bazı zamanlarda anne adayları için daha farklı olabilmektedir. Aşerme döneminde aniden canı karpuz çeken kadının beş dakika sonra kiraz veya farklı meyve ve sebzeler isteyebilmektedir (KK₂₈).

Çocuğun sağlıklı ve güzel olması için hamile kadın elma, üzüm, ayva gibi meyveleri yemelidir. Sözelimi hamile kadın, hamileliği boyunca bol bol elma yerse çocuk hem sağlıklı, al yanaklı hem de oğlan olur. “Çocuk sahibi olmada etkili olan elma, çocuğun güzel olmasında ve cinsiyetinin belirlenmesinde de rol oynar” (Şimşek, 1996: 209). Ayva yerse çocuk gamzeli, çilek yerse akıllı, zeki, şeftali yerse tüylü olur. Kara üzüm yiyen hamilenin doğurduğu çocuğun gözleri de üzüm gibi siyah olur. Hamile kadın, eğer bir narı keser ve ayna üzerinde yerse, al yanaklı, al dudaklı güzel bir çocuğa sahip olacağına inanılır. Hamile kadın, ayna üzerinde kendini seyrederek nar yediği için çocuğu da kendine benzeyeceğine ve nardaki pembe ve kırmızı renklerin çocuğa geçeceğine inanılır (Sever, 2001: 98-99). Silvan yöresinde de hamile iken yenilen yiyeceğin çocuğu güzelleştireceğine inanılır. Hamile kadın ayva yerse çocuğu güzelleşir (KK₃₉-KK₄₃).

Hamilelik döneminde kuru erik, ekşi, yeşil erik ve ham üzüm yenilir. (KK₈₅)

Hamile kişiye bu dönemde canının istediği yiyecekler bulunup yedirilmeli, eğer kadının canının istediği şeyler verilmezse çocuğun gözünün şaşı olacağına inanılır ve hamile kadın birinin evinde canının istediği bir yemek görürse ve ondan yemezse o hamile kadının günahlarının o ev sahibine geçeceğine inanılır (K₂₈-KK₃₉-KK₄₃).

Silvan-Hazro sınırındaki Ülgen köyü yakınlarında bulunan ve bugün ‘‘Hodik’’¹⁹ olarak bilinen yerin eskiden bir yerleşim yeri olduğu söylenir. Burada yaşayan bir kadın dışarda komşularının ocakta pişen et yemeğini canı çeker. Gelir ateşin yanına ama kimse ona yemeği vermez. Tam üç gün boyunca ocağın yanına gider ve canı çok çektiği halde hamile kadına kimse yemek vermez. Üçüncü günün sonunda kadın inşallah burası ‘‘Hodik’’ olur, der. Hamile kadının bedduası kabul olur ve burası çalı, çırpı, dağ, taş döner. Bu efsaneden de anlaşılacağı gibi hamile olan kişiye canının istediği bir şey verilmezse ve hamile kadın beddua ederse bunun kabul olunacağına inanılmaktadır (KK₄₃).

‘‘Aşerme döneminde hamile kadının sıkıntıları çok oluyor. Bu dönemde sürekli küsme, tabakları kırma, yemek yememe, kavga etme durumları sık yaşanır. Ben aşerme dönemindeyken canım toprak çekiyordu, toprak yiyordum. Benden başka toprak yiyenler de vardı (KK₂).

¹⁹ Dağ, taş, çalı, çırpı olan yer.

Hamile kadın eğer korkarsa çocuğu düşüreceği bunun önüne geçilmesi için muskaya yapılması ve kadının sürekli yanında veya yatağının altında bir demir parçası taşınması gerektiğine inanılır (KK₂₈).

2.6.3. Çocuğun Cinsiyetinin Tayini

Hamilelik esnasında damat ve gelin tarafı ile akrabaların en büyük merakı doğacak çocuğun cinsiyetidir. Soyun devamını sağlaması, erkek çocuğun eski tarım kültüründen kalma babasına yetişip evin geçimine katkıda bulunacağı ile mirasın erkeğe geçmesi düşüncelerinden dolayı ilk çocuğun erkek olması isteği vardır. Silvan yöresinde çocuğun erkek olmasına çok önem verilir. Erkek çocuğu olmayan ailelere soyu kuru, kör ocak denilir. ‘‘ *Bari bir erkek çocuğu olsun da evinin, ocağının kapısı kapanmasın.*’’ denilir. Erkek çocuk olmadığında doğrudan kadın sorumlu tutulur ve bu durumdan dolayı evde eşler arasında huzursuzluk olur, sorunlar meydana gelir. Bu durum kuma getirmeye, boşanmaya sebebiyet verir.

Bölgenin muhafazakâr değerlere sahip olmasından dolayı cinsiyetin öğrenilmesi kısmen doğru görülme de bununla ilgili bazı inanışlar ve uygulamalar bulunmaktadır.

Anadolu’nun birçok yöresinde hamilelik döneminde yenilen yiyeceğin çocuğun fizikî görünümünü etkileyeceğine, dahası cinsiyetini etkileyeceğine inanılır. Ekşi elma, erik ve diğer meyvelerin hamile kadın tarafından yenmesi durumunda doğacak çocuğun kız olacağına; aynı şekilde tatlı veya tatlı meyve yiyen hamile kadının da oğlan doğuracağına inanılır. Bu inancın ifadesini ye ekşiyi doğur Ayşe’yi, ye tatlıyı, doğur atlıyı sözünde bulmak mümkündür (Sever, 2001: 98).

Sürekli tatlı yiyen kişinin ‘‘erkek çocuğa’’, ekşi yiyen kişinin de ‘‘kız çocuğa’’ sahip olacağına inanılır. Bazen kişi gidip bir türbeye veya ziyarete çocuğunun istediği cinsiyette olabilmesi için dua eder, adak adar. Duası kabul olursa kurban keser (KK₇₀). Erkek çocuk olması için gidilen türbelerden biri de Bismil sınırları içinde bulunan Hasan-Mansur Türbesi’dir (KK₆₀).

‘‘*Dört kızım vardı. Erkek olması için hamile olmak istedim. Bir türlü hamile kalamıyordum. Yirmi gün boyunca sabahleyin bir bardak süt ile ağaç sakızını kaynatıp içtim. Akşamları ebegümeci otu, pirinç unu, kabak güzelce pişirilir ve karnımın üstüne bıraktıktan sonra hamile kaldım*’’ (KK₉₄).

Eve yeni gelen gelinin ilk çocuğunun erkek olması için kucağına akrabalarından birinin erkek çocuğu verilir, kız olması istenirse kız verilir ama bölgede hep erkek çocuk istendiği için kucağına erkek çocuk bırakılır (KK₃₉-KK₄₃).

Gebe kadının canı tatlı ve et yemek isterse erkek, ekşi yemek isterse kız olur (KK₂₀-KK₂₃-KK₃₉-KK₄₃-KK₆₅). Erkek çocuk olması için incir ağacının filizleri yenilir (KK₈₈)

Anne adayının karnı el ile kontrol edilir eğer karnın sağ tarafı şiş ve kabarık ise bebeğin erkek olacağı aynı durum sol taraf için söz konusu ise bu seferde kız olacağına inanılır (KK₂₈).

Hamile kadının karnına bakılır eğer et parçası top gibiyse kız, uzun ve salatalık gibiyse erkek olacağına inanılır (KK₃₀).

Kadının karnına dokunulur, karnındaki çocuğun vücudu sert olsa erkek; yumuşak olsa kız olacağına inanılır (KK₄₉).

Genelde hamile kadının karnına bakılarak yorum yapılır. Mesela annenin karnı yuvarlaksa doğacak bebeğin kız, sivri ise doğacak bebeğin erkek olacağına inanılır (KK₅).

Anne karnı elle yoklanır Çocuğun başı sağ tarafta ise erkek, sol tarafta ise kız olacağına inanılır (KK₅-KK₆₀).

Hamile kadının yanında kesilmiş bir hayvanın kellesi ortadan ikiye ayrılır. Kellenin tam ortasında bulunan kemik etli ise cinsiyetinin kız, et yoksa sadece kemik varsa erkek olacağına inanılır (KK₂₃).

Karpuz kabuğunun kapak olarak da tabir edebileceğimiz üst kısmı kesilir, dörde bölünür. Hamile olan kadının başından aşağı bırakılır. Yere düşen kabuklardan üçü yeşil olan dış kısmı, biri kırmızı olan iç kısmı gelirse kız; tam tersi durumda da erkek olacaktır (KK₃₉).

Hamile kadının fiziksel olarak yapısına göre de yorumlanır. Mesela bebek erkek ise annenin karnı şişiyor, kız ise annenin kalçası büyüyor derler (KK₅).

Hamile kadının oturacağı odaya haberi olmadan önceden gelip bir makas, bıçak bırakıyorlar, anne bu eşyaların olduğu yere oturursa bebeğin erkek, oraya oturmazsa kız olacağına inanılır (KK₅).

Çocuğun cinsiyeti annenin fiziksel değişimine göre değerlendirilir. Anne sima olarak güzel ve kalçadan kilo almış ise kız çocuk, çirkin ve karnında aşırı büyüme var ise erkek çocuk olacağı söylenir (KK₆₈).

Ayrıca hamile kadın doğum yaptıktan sonra bebeğin yüzüne bakarak ikinci bebeğinin cinsiyetini tahmin edilir. Mesela bebeğin yüzü erkeğe benziyorsa ondan sonraki bebek erkek olacak denilir (KK₅).

Hamileliğin ilk üç ayında hamile kadının eli kaşınırsa kız, sırtı kaşınırsa erkek olacağına inanılır (KK₉₁).

Hamile kalan kadınlar eğer cimriyse çocuğun kız, cömertse çocuğun erkek olacağına inanılır (KK₈-KK₆₀).

2.6.4. İstenmeyen Gebelik

Yörede gebeliğin istenmemesi dini inanç bakımından uygun görülmez. Bu durumun Allah'ın emrine karşı gelmek olduğu, buna teşebbüs etmenin, bunları yapmanın günah ve ayıp olduğu söylenir. Dini inançların baskın olduğu toplumda bu durumun uygun görülmemesi halkta bir baskı yarattığından bununla ilgili uygulamalar çok azdır. Gebeliği engellemek için yapılan az sayıdaki uygulama da genel de gizli olarak yapılır. Yörede en çok yapılan uygulama çocuk olduktan sonra ağır eşyalar taşıyarak düşük olmasını sağlamaktır.

Hamile kalmak istemeyenler, istemedenden de olsa hamile kaldıklarını anlayınca çocuk düşün diye ağırlık taşıyor. Kimisi soğanı kabuğuyla birlikte kaynatıp suyunu içer. Kimisi de sabah aç karna ağrı kesici içer ama genelde Allah korkusundan kimse bir şey yapmaz (KK₇₄).

Hamile kalınmaması için imamın yanına gidilip muska yapılır. Tüm yapılanlara rağmen veya istenmediği halde hamile kalındığı anlaşıncaya yüksek yerden atlayıp düşük olması için çalışılır (KK₈₆).

İki tane aspirin hâpı, bir çay kaşığı limontuzu, bir bardak sirke karıştırılıp içilir. Bu yolla gebelik sonlandırılmaya çalışılır (KK₉₁).

2.7. Doğum Esnası

Anadolu'nun diğer bölgelerinde olduğu gibi Silvan yöresinde de doğum yaklaşınca ve doğum sancıları başlayınca ilk düşünülen şey doğumu yapacak kişi ile doğumun rahat olması ve sorunsuz gerçekleşmesidir.

Gebe kadının doğum yapacağına dair belirtilerden olan sık sancı hali doğumun yakın olduğuna işaret eder. Dolayısıyla aileler doğum hazırlıklarına başlar. Hayatın en önemli geçiş dönemlerinden ilki doğumdur. Bu evrede doğum esnasında ve sonrasında

anne ile bebek tehlikelere açık durumdadır. Dolayısıyla tehlikelere karşı doğum sırasında ve sonrasında birtakım âdet ve uygulamalar yapılarak önlemler alınır (Başçetinçelik 1998:47).

Evliliğin meyvesi olarak görülen çocuğun doğumunun yaklaşmasıyla ailede hazırlıklar başlar. Bölgede ‘‘pîrik’’ adı verilen ve ebe görevini de gören kadınlara götürülüp kontrol edilir. Özellikle ilk çocuğun doğumu herkes için farklı anlamlar taşır. Doğumdan önce ilk hazırlık çocuğun annesi ve büyük anneleri tarafından yapılır. Çocuğun cinsiyeti biliniyorsa ona göre alışveriş yapılır. Bilinmiyorsa biraz daha ihtiyatlı davranılıp fazla ürün alınmamaya özen gösterilip bu işler daha çok doğum sonrasında bırakılır. Bebeğin beşiği ve doğumdan hemen sonrası için gerekli olan elbiseleri hazırlanır (KK₃₉-KK₄₃).

Doğum yaklaştıkça yapılan hazırlıklar arasında doğumu yaptıracak kişinin seçimi başta gelir. Geleneksel kültürde bu kişi ebedir (Alp, 1964: 35–37).

Silvan yöresinde doğum için hastane ve doktorlar tercih edilmektedir. Ancak merkezden uzak kırsal ve kapalı toplumlarda geleneksel yöntemlere başvurulduğu görülmektedir. Daha önceki dönemlerde ve halen özellikle kırsal kesimlerde doğum işini ‘pîrik’’ adı verilen ve ebe görevini de gören kadınlar yapmaktadır. Anadolu’da doğum öncesi, esnası ve sonrası ile ilgili tüm işleri yürüten ebenin tüm görevlerini Silvan’da bu kişiler yürütmektedir.

Türkiye’nin farklı yerlerinde doğumun kolay olması için birçok uygulamalar ve inanışlar mevcuttur. Bu uygulamalar ile Silvan yöresindekiler benzerlikler göstermektedir. Diyarbakır merkez ve köylerinde doğumun kolay geçmesi için hamile kadının başında dua okunur, hamile kadına okunmuş su, sıcak pekmez, çay ve süt içirilir. Hamile kadın, odanın içinde gezdirilir. Kadının kocasının ayakkabısının tekine konulan su, hamile kadına içirilir. Doğumdan hemen sonra ebeye para, elbiselik kumaş, yama, lif verilir (Akyol, 2013: 15). Ergani halk kültürü ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında çocuğu olmayan kadınların ziyaret yerlerine, şeyhe ve hocaya götürülmesi, buralarda dua edilip muska yapılması gibi uygulamalar da Silvan yöresi ile benzerlik göstermektedir (Akca, 2009:28-29). Yine Kastamonu İnebolu ilçesinde doğum sırasında diğer aile bireylerinin doğum kolay olsun diye Kur’an okumaları, doğum sırasında anneye okunmuş su içirilmesi yöre ile benzerlik göstermektedir (Saygı, 2018 :98). Doğum yaparken zorluk çeken anne adayına okunmuş su içirilir. Bu okunmuş suyun doğumu kolaylaştıracağına inanılır (Kalafat, 2006: 247).

Silvan yöresinde de doğumun kolay geçmesi için bazı uygulama ve inanışlar vardır. Hamile kadın eğer zezem suyu içerse doğumunun kolay geçeceğine inanılır. Doğumdan önce kadına hurma yedirilir. Hz. Meryem bir hurma ağacının altında doğum yaptığından hurma yenilmesinin doğumu kolaylaştıracağına inanılır. Doğum esnasında doğumun olduğunu ne kadar az insan duyarsa doğumun o kadar kolay olacağına ve doğum yapan bir kadının yanına hamile olan başka bir hamile kadın giderse doğumun zorlaşacağına inanılır. Doğumun kolay geçmesi için kadın ziyaretlere, türbelere götürülür. Doğum esnasında dua edilir, Kur'an okunur, okunmuş su içirilir, doğuma yakın bir zamanda muska yapılır (KK₃₉-KK₄₃-KK₄₉-KK₉₂). Doğumun rahat olması için doğumu yapan kadın eline zeytinyağı sürer (KK₃₉-KK₄₉-KK₉₂).

Hamile kadın eğer korkarsa çocuğu düşüreceği bunun önüne geçilmesi için muskaya yapılması ve kadının sürekli yanında demir parçası taşıması gerektiğine inanılır (KK₂₈-KK₃₉-KK₄₃).

Kadın hekimler doğum esnasında sancısı olan kadının önce karnını sıcak su ve sabunla yıkar ve iyice ovalar sonra temiz ve sıcak bir bezle karın bölgesini sarar. Doğumun zor olma sebebi olarak bebeğin ters dönmesi gösterilir. Bebeğin anne karnında ters olduğu kanısına varılırsa anne karnına zeytinyağıyla masaj yapılarak bebek düzeltilir. Düzeltme işlemi yapıldıktan sonra doğum yaptırılır. Bu işlem kadın hekimler tarafından yapılmazsa anne ve bebeği zarar görebilir (KK₂₃).

Doğumu yapması için bölgede bulunan ve sürekli doğum işi ile uğraşan kadın hekimler getirilir. Allah'ın emriyle çocuk doğar, bebeği getirip kundaklarlar. Kocakarı bebeğin göbek bağıny keser, bebeğin altına biraz kum bırakıp bebeği bezlerle bağlar. Doğum yapan kadının sancıları olunca kendisine üzüm bulamacı (pîlor) yedirilir ve pekmez kaynatılıp içirilir. Üzüm bulamacı ve pekmez kadına güç vermede ve doğumdan kaynaklı ağrıların kesilmesinde etkilidir (KK₄₄).

Çocuğun doğduğu gün kesinlikle yalnız bırakılmamalıdır. Devlerine ve cinlerin hem çocuğa hem de annesine musallat olup anneyi ve çocuğu korkutacaklarına inanılır. Bu olumsuzlukların önüne geçmek için beşiğin başucuna Kur'an'ı Kerim ve ekmek bırakılır. Aile bireyleri bu süreler içerisinde çocuğu ve annesini gece gündüz yalnız bırakamamaya özen gösterirler (KK₂₅).

Çocuklar doğduğu zaman onu yıkarlar ve hemen kundağa sıkıca sararlar ki ayakları kolları düzgün olsun. Bebek doğduğu ilk gün gözüne sürme sürülür. Bir tülbent

ile bebeğin gözü bağlanırsa gözleri güzel olur. Bebek altı aylık olana kadar kundaktan çıkarılmaz (KK₂₉).

2.8. Doğum Sonrası

Zorlu bir hamilelik sürecinden sonra dünyaya gelen çocuk aile içinde mutluluğa vesile olur. Doğum sadece anne ve babayı değil, komşuları ve akrabaları da sevince boğmaktadır. Doğum yapan her kadın sürekli çevresindeki insanlardan saygı görmüş, korunmuş ve kollanmıştır (Başçetinçelik, 1998: 27).

Bu dönemde kadını ve bebeği bekleyen kimi tehlikeler olduğuna inanılır. Halk arasındaki yaygın inanişaya göre yeni doğum yapan kadın ve çocuğa musallat olan cinlerden (pirelk) tehlikeler gelebilmektedir. Hamile kadının doğumunun gerçekleşmesinden sonra gerek güç kaybeden kadının eski gücüne kavuşması gerekse onu ve bebeğini bekleyen zararların ortadan kaldırılması ile ilgili olarak bazı işlemlerin yapılması gerekir. Doğum sonrasında ilçede uygulanan bu işlemlerle anne ile bebeğin korunması ve bunların sağlıklı olması hedeflenir.

Silvan halkının bu dönemde doğum sonrası anne ve bebek için gerçekleştirilen uygulamalardan bazıları şunlardır:

2.8.1. Ad Verme ve Sünnet

Eski Türk kültürü içinde ad verme ve ad alma oldukça önemlidir. Bu dönemde çocuğa doğar doğmaz ad verilmez, adını hak etmesi ya da ad hak edecek bir harekette bulunması beklenirdi. Dede Korkut boylarında, çocuğun ad kazanması için ya bir olağanüstü iş başarması yahut düşmana karşı baş kesip kan dökmesi, yani bir kahramanlık göstergesi gerekir (Ergin, 1994: 118).

Yörede ad verme olayı çok önem verilen bir durumdur. Yeni doğan çocuğa gelişigüzel bir isim verilmez. Halk, çocuk doğar doğmaz veya en geç bir hafta içinde isim verilir. Ad verme olayında İslam dinindeki uygulamalar etkilidir. Hz. Peygamberin sizler kıyamet günü isimlerinizle ve babalarınızın isimleriyle çağrılacaksınız. Öyleyse isimlerinizi güzel yapın (Canan, 1995:2/242) hadisi İslam dininde bu konuya verilen önemi göstermektedir. Yörede isim verme esnasında çocuğun sağ kulağına ezan okunması, sol kulağına kamet getirilmesi ve kibleye dönülmesi gibi uygulamalar İslam'ın etkisini göstermektedir.

Halk dini büyüklerin, çevrede sevilen sayılan kişilerin isimlerini veya Kur'an'da geçen isimleri çocuklarına verir (KK₂₈-KK₃₀-KK₃₉-KK₄₃).

Silvan halkı ölen anne babalarının yâd etmek ve onları unutmamak, unutturmamak için anne veya babalarının isimlerini çocuklarına verir (KK₂₈-KK₃₉-KK₄₃).

Çocuğun ismini daha çok büyükler bırakır. Büyüklerin olduğu yerde anne babasının isim vermesi ayıp sayılır. İsmi öncelikle büyükbabası, babaannesi, anneannesi veya çevrenin sevilen sayılan bir büyüğü verir (KK₃₀-KK₃₉-KK₄₃).

Bebeğin sünnetin geciktirilmesi doğru bulunmaz bu yüzden sünnet genelde çocuğun doğduğu ilk hafta içinde gerçekleştirilir. Genel olarak bebekler üçüncü günlerinde mide sancıları çekebilmektedirler. “Gamruk”²⁰ olarak adlandırılan sancıların başlamasının nedeni olarak bebeğin sünnet olmaması ve içeride biriken kirli kanın sancı yaratarak bebeği olabildiğince rahatsız ettiğine inanılır (KK₂₈-KK₃₉-KK₄₃).

Sünnet işi çevrede bulunan hekimler tarafından yapılır. Bu kişiler çocuğu sünnet ettikten sonra yakılan beyaz atletin külünü yaranın üzerine koyup çabuk iyileşmesini sağlarlar (KK₂₈-KK₃₁-KK₄₃).

Sünnet edilen bölgeden akan kanı durdurmak ve yaranın çabuk iyileşmesi için yörede farklı uygulamalar yapılmaktadır. Sünnet olan bölgeye tezek külü bırakılır (KK₆₀).

Sünnet yapılır ve yara olan bölgeye keten kumaş yakılıp külü sürülür (KK₉₄). Meşe ağacının külü yaranın üzerine bırakılır (K₈₈).

Tülbent sabunla yıkandıktan sonra sabun köpüğü tülbendin içine bırakılarak bebeğin penisinin üstüne konulur (KK₈).

Sünnet yapan kişiler bir köye veya şehre gitseydi bir günde yirmi-otuz kişiyi beraber sünnet eder. Ev ev dolaşıp sünnetleri yapar. Doğumu gerçekleştiren pîrikler de sünnet yapar (KK₃₀).

Özellikle hastane ve doktorların olmadığı ya da az olduğu dönemlerde sünnetçi ya da hekim olarak bilinen kişiler tarafından köylerde toplu sünnet yapılırdı. Bu kişiler köy köy gezer ve o yıl doğan çocukları sünnet ederdi. Sünnet yapılan yere kendisiyle beraber getirdiği ilacı sürerdi. Bir de çocuğun kendi idrarının ona iyi geleceği söylenirdi. Sünneti yapan kişiler çocuklar iyileşene kadar o bölgede kalır. İyileştikten sonra giderdi. Sünnet olmuş çocukların aileleri imkânları çerçevesinde mevlit okutur, sadaka verirlerdi (KK₆₅).

²⁰ Yeni doğan çocuklarda sünnet olmadığı için cinsel organında bulunan ve sancıya sebep olduğuna inanılan kireç benzeri bir madde.

2.8.2. Diş Çıkarma

İlçede çocuğun ilk diş çıkarmasına oldukça önem verilir. Maddi durumu yerinde olanlar mevlit okutur. Yakın akrabalar ve komşular çağrılır ve diş hediği yapılır, kazanlarda nohut pişirilirdi. Ayrıca çocuğun kafasına dökmek için biraz nohut ayrılır ve aileden dişi güzel olan biri, çocuğun kafasına nohut döker ve kafasında kalanlardan eliyle üç defa nohut alır. Çocuğun kafasından nohut dökülürken çocuğun önüne kalem, Yasin, makas, ayna, tarak, dini kitap vb. şeyler bırakılır. Çocuk elini hangi eşyaya atarsa ileride o mesleği seçeceği söylenir. Yasin alsa imam, kalem alsa öğretmen, tarak alsa berber olacağına inanılır (KK₂₀-KK₂₃-KK₃₀-KK₃₃-KK₃₉-KK₄₂-KK₄₃).

Bebeğin ilk dişi çıktıktan sonra diş hediği diğer bir deyişle diş buğdayı yapılır. Bu diş hediğinde bebeğin önüne makas, kalem, altın gibi nesneler bırakılır ve bebeğin seçtiği yani eline aldığı nesneyle ilerdeki mesleği hakkında yorum yapılır. Bebek kalem seçerse öğretmen veya memur makas alırsa berber, altın alırsa kuyumcu, cevşen alırsa imam olacağına inanılır (KK₅).

Diş hediği yapıp bebeğin başından döküldüğü zaman dişlerinin güzel olması için dişi güzel olan başka bir çocuk çağrılır. Bu dişleri güzel olan çocuk, dişleri yeni çıkmış olan bebeğin başından dökülen nohutları alarak bebeğin annesinin eline koyar böylece bebeğin dişlerinin güzel olacağına inanılır (KK₃₉-KK₄₃).

Bebeğin dişleri çıktığı vakit mutlak suretle diş hediğinin (danûk) yapılması gerekmektedir. Atalarımızın söylemlerine göre dişi çıktığı halde bebeğin annesi “uğraşamam, işlerim var” demesi bebeği içten içe üzmektedir. Bu durumun bebeğin zayıflamasına ve hastalanmasına sebep olduğuna inanılır. Hatta inanışa göre bebek içinden “Allah’ım, annem neden bana diş hediği yapmıyor? Acaba annemin buğdayı hiç yok mu ki dişlerim çıkmasına rağmen bir şey yapmıyor.” der (KK₂₈).

Çocuğun çıkan ilk dişi eğer üst dişlerdense bunun uğursuzluk getireceğine inanılır. Bu uğursuzluğu ortadan kaldırmak için çocuk bir çarşafın içine konulur. İki kişi çarşafın her iki ucundan tutar ve çocuğu belli bir yükseklikten ona zarar gelmeyecek şekilde yumuşak bir zemine atarlar. Bu işlem üç defa yapılır ve bunun sonucunda uğursuzluğun kalkacağına inanılır (KK₂₀).

Annesinden önce bebeğin dişinin çıktığını gören kişiye hediye verilir. Daha sonra nohutlu bulgur pişirilir ve komsulara dağıtılır. Çocuk düşen ilk dişleri duvar aralarına saklanır. Bu yolla diş perilerinin çocuğun dişlerini yenileyeceklerine inanılır (KK₄).

Dişin erken çıkması için bebeğin eline yeşil soğan verilir (KK₅).

2.8.3. Göbek Bağı

Çocuk canlandıktan sonra göbeği kesilir. Göbek kesilmeden önce göbek bağı anneden çocuğa doğru sıvanır. Üç parmak ölçüldükten sonra sıkıca bağlanıp, üç parmak yukarıdan makas veya bıçakla kesilir. Göbek kesildikten sonra kesilen yer mikrop kapmasın diye yakılır (Santur, 2000: 332).

Çocuğun doğumundan hemen sonra yapılan ilk iş göbek bağının kesilmesi ve bağlanmasıdır. Bebeğin doğumundan sonra gelen et parçası da bebekle eş olarak kabul edilir ve küçük kardeş (hevalbiçûk) olarak adlandırılır. Bu parça bir bezin içine konular ve mezarlıklarda ya da kuytu bir yerde derin kazılan bir çukura gömülür. Yöredeki inanışa göre yeni doğan bebeğin eşi ve göbek kordonu ile ilgili yapılacak olumlu veya olumsuz bir durum çocuğun geleceğine etki edecektir.

Doğum gerçekleştiği esnada bebeğin sağlıklı olduğu kanaatine varıldıktan hemen sonrasında göbek bağının kesilmesi gerçekleştirilir. Göbek bağı kesilen bebeğin göbeğine mandal veya ip ile tabir edilen araçlar bağlanarak kapatılır. Göbek bağı kesildikten sonra fazlalığın içerisine çivi batırılarak dışarıda bulunan bahçeye veya başka bir yere götürülerek yerin altına gömülür. Bebeğin yıkanma evresi de tamamen bu bağın gömülmesine bağlı olmaktadır. İnanca göre bebeğin göbek bağının yerin altın gömülmeden başının yıkanmaması gerekmektedir. Bu yüzden göbek bağı en yakın bir yere gömülür ve sonra çocuğun banyosu yapılır (KK₂₃, KK₂₈, KK₃₉, KK₄₃).

Çocuğun göbek bağı düştükten sonra saf pamuktan yapılan bir bez paçası yakılır ve külü çocuğun göbek deliğine konular. Bu kül göbekteki kan ve suyu kurutulmasını sağlar (KK₂₃, KK₃₉, KK₄₃).

Göbek bağlandıktan hemen sonrasında bebeğin göbek deliğindeki yara, iltihaplanma veya sancılara karşın anneler bebeklerinin göbek deliğine genellikle kahve sürerek iyileşmelerini sağlanmaktadır. Kahve yerine alternatif olarak pamuktan olma ve naylon içermeyen atlet ya da benzeri bezler yakılarak bebeğin göbeğine bırakılır (KK₁₅-KK₂₈-KK₃₁-KK₃₂).

2.8.4. Doğum Sonrası Anne Sağlığı

Doğum sonrasında anne ve çocuğun sağlığına dikkat edilir. Bu bağlamda annenin doğum sırasında yaşadığı kan kaybından dolayı güçsüz hale düşmesi hem anne hem de çocuk sağlığı için risk taşır. Doğum sonrası annenin çabuk iyileşmesi ve çocuğun sağlık

olması, doğum sonrası oluşabilecek bazı sağlık sorunları ve diğer sorunlardan sakınmak için bazı uygulamalar ve inanışlar mevcuttur.

Silvan yöresinde doğum sonrası anne sağlığı ile ilgili halk hekimliği ile ilgili inanış, pratik ve uygulamalar aşağıda belirtilmiştir.

Sütleri çoğalsın diye doğum yapan kadınlara pîlor²¹ adı verilen yemek yedirilir. Pîlor; un, şeker ve üzüm suyu karıştırılıp pişirilmesinin ardından tereyağının eritilip eklenmesiyle yapılan bir yiyecektir. Annenin güç kazanması ve sağlığına kavuşması için pirinç ve haşlanmış et yedirilir. Biraz yağın içine konulan pekmez ve yumurta pişirilip anneye yedirilir. Bir hafta boyunca böyle beslenirler. Böylece doğum yapan kadın çabuk iyileşir ve sütleri çoğalır (KK₄₇-KK₄₈-KK₆₅).

Sütü az olan kadınlar, sütlerini biraz sağıp meyve vermeyen incir ağacının dibine dökmeleri istenir. Böylece incir ağacının sütünün kadınlara geçeceğine böylece sütlerinin bollaşacağına inanılır (KK₆₅).

Doğum yapan kadınlara bol bol pekmez içirilir ve yumurta yedirilir. Bu besinlerin doğum esnasında kan kaybı yaşayan kadın için faydalı olduğuna inanılır (KK₄₇-KK₄₈-KK₅₃-KK₆₀-KK₈₇).

Doğumdan sonra kadının güç kazanması ve sütünün bol olması için tatlı şeyler yedirilir (KK₅₃).

Doğum yapan kadın öncelikle temiz ve rahat bir yatağa yatırılır, kadına pekmezli yumurta verilir çünkü kadın doğum esnasında çok fazla kan kaybı yaşadığından kansız kalmış, güçsüzleşmiştir. Birkaç gün boyunca pekmezli yumurta ya da kavurmalı yumurtalı pekmez yapılarak kadına yedirilir (KK₂₃).

Doğum yapan kadına yumurtalı pekmez verilirse kadın çabuk iyileşir ve kalkıp işini yapmaya devam eder. Doğumdan sonra annenin karnı sarkmasın diye herhangi bir iple karnı sıkı bağlanır (KK₁₁, KK₄₃).

Ekşi, acı yiyecekler, bulgur ile ayran ve soğuk içecekler tüketilmez. Bunları yenildiği takdirde bu besinlerin süt yoluyla çocuğa geçeceğini ve ona zarar vereceğine inanılır (KK₂₁-KK₃₉-KK₄₃).

‘‘Bu dönemde sancımız veya ağrımız olduğu zaman dağlardan hardal otu toplar ve onu kaynatıp suyunu içerdik. Bir süre sonra ağrı ve sancılarımızın sona erdiğine şahit olurduk’’ (KK₂₁).

²¹ Üzüm bulamacı

Annenin sütünün olması veya varsa da artması için pekmezli yumurta, tatlılar, yeşillik, süt ve süt ürünleri gibi yiyecek ve içecekler tüketilir. Fasulye, nohut, bulgur gibi yiyecekler de annenin gaz sancısı olmaması için yenilmez. Bu yiyeceklerin gaz yaptığına dolayısıyla anne sütüyle bebeğe geçtiğine inanılır (KK₅).

Anne sütünün çok olması ve bebeğin daha iyi gelişmesi için anneye bulgur pilavı ve şerbet verilir (KK₂₇).

Doğum sonrası sancıları dindirmek için anason kaynatılıp her gün anneye bir fincan bebeğe birkaç çay kaşığı içirtilir (KK₆₅).

Annenin sütünün artması için pekmez, badem, süt ve ceviz tüketilir (KK₆₈).

2.8.5. Doğum Sonrası Çocuk Sağlığı

Çocukların doğduğu ilk günlerde karınlarında şişme olur ve sürekli ağlarlar. Ailesi bahçeyi kazıyıp çıkardıkları solucanları karınlarının üzerine bırakır. Üç dört saat sonra baktıklarında bu solucanların toprak olduğunu, çocuğun karındaki şişkinliğinin bittiğini ve ağlamasının da durduğu görülür. Solucan bulunmazsa göbek kısmına jilet ile birkaç tane çizik atılır, yumurta akı ile şap karıştırıp üzerine sürülür (KK₂₉).

Bebekler ilk doğduğu günden kırk güne kadar yani lohusalık dönemi boyunca sadece anne sütü ile beslenmeliydiler. Bebeklerdeki sancının dinmesi için bebeğin anne sütünü almasının yanı sıra hem annenin hem de bebeğin arada anason içmesi lazımdır (KK₂₈).

Yeni doğan bebeğin bağırsakları temizlensin diye az şekerli su içirilir (KK₈₀).

Yeni doğan bebeğin eli, ayağı, kemikleri düz olsun diye ince bir battaniye veya kumaşla kundağa sarılır (KK₅).

Karnı şişmiş olan yeni doğmuş çocukların gazını çıkarmak için bal, pekmez, tütün, biber birlikte kaynatılıp bir bezin üstüne konulur ve çocuğun karnının üstüne bırakılır ya da yumurta akı ile beyaz şap taşı karıştırılır ve yoğurt eklenerek çocuğun karnının üstüne bırakılır (KK₈).

Çocukların sırt ağrısı için tuz ve kepek ısıtılıp ağrı olan bölgeye sürülür (KK₆₀).

2.8.6. Lohusalık Dönemi ve Kırk Düşmesi

Silvan yöresinde yeni doğum yapmış ve henüz yataktan kalkmamış kadına lohusa denilmektedir. Doğumdan sonra özellikle kırsal bölgelerde lohusalık kırk gün sürmektedir. Yöre halkı, lohusa kadın ile çocuğun doğumdan sonra kırk gün içinde

hastalanmasına kırk düşmesi ya da kırk basması demektir. Bu süre içerisinde hastalanan kadın ya da çocuğun tedavi edilmesi için yapılanlara kırklama, kırkını kaldırma denilmektedir. Bu dönemle ilgili yörede birçok inanış ve uygulama mevcuttur.

Doğumdan sonra lohusanın yatakta kalması dinlenmesi istenir. Bu süre üç gün veya bir hafta olabileceği gibi kimi yerlerde yirmi gün de olabilir. Doğum zor olmuşsa veya lohusaya bakacak yakınları varsa bu süre uzun olur. Doğum yapan kadına ailesi ve çevresi saygı gösterir ve dinlenmesi için yardımcı olurlar. Lohusaya yatakta kaldığı sürece özel bakım uygulanır. Yemesine, içmesine, sağlığına, çevreden gelebilecek zararlardan korunmasına dikkat edilir. Sütün bir an önce gelmesi ve bol olması için özel şerbetler hazırlanır (Başçetinçelik,1998: 59).

Türkiye'nin birçok bölgesinde olduğu gibi Silvan'da da kırk düşmesi ile ilgili inanışlar olduğu gibi kırklama, kırkını kaldırma işlemleri de yapılmaktadır. Bölgede yedilik, yedinci gün (heftik ya da heftok) inanışı da vardır. Daha çok çocukla ilgili olan bu inanışa göre yedinci günde çocuğun başına bir bela gelebileceği, yörede pirelk adı verilen ve daha çok kötülük yapan cin ve perilerin çocuğa zarar verebileceklerine inanılır.

Lohusa dönemi erken bitmesi için pekmez ve yumurtayı birlikte pişirilip anneye yedirilir. Ayrıca anneye yoğurtlu besinler ve çocuğun kilosu kadar et yedirilir (KK₄).

Lohusalık ve kırk düşmesi döneminde hasta hiç yalnız bırakmaz. Pekmezin içine yumurta kırıp yedirilir. Üzüm bulamacının (pilor) içine yağ ve biber koyarak hastaya yedirilir (KK₂).

Kadının kırk gün boyunca kabri açık olduğuna ve bu günler içinde her an ölebileceğine inanılır. Bundan korunmak için yastığın altına bıçak bırakılır, elbiselere çuvaldız takılır, keçi kılından yapılmış ipe kadınların yatağının etrafı çevrilir. Yatağın altına bazı bitki ve otlar bırakılır. Bunların lohusa kadınları kötülüklerden koruyacağına inanılır. Kırk gün boyunca aileden biri kadın ve çocukla kalır ve gece gündüz yalnız bırakılmazlar (KK₂₁-KK₃₉-KK₄₃-KK₅₃-KK₈₂-KK₈₇-KK₉₃).

Kırkında cinlerin musallat olmaması için kadının yatağının etrafına halat ipler, yatağın altına demir maddeler bırakılır. Ayaklarının ucuna tahra, çocuğun koynuna da bir bıçak konulur. Özellikle kadının doğumunun yedinci günü cin geleceğinden korkulduğu için kadının yanında birkaç kişi geceyi uyumadan geçirir. Cinlerin bacadan da gelebileceği ihtimalinden dolayı bacanın yanına kazma bırakılır bazıları da o gün bacayı kapatır (KK₄₇-KK₄₈-KK₄₉-KK₅₃-KK₇₈).

Doğum yapan kadının kırk gün boyunca mezarının açık olduğuna ve doğumdan sonra kırkını tamamlanana kadar kadına pirelk (cin) çarpabileceğine ve kadının ölme ihtimalinin yüksek olduğuna inanılır. Bu yüzden açılan bir mezara kırk gün boyunca günde bir kürek toprak atılır ve kırkinci günün sonunda mezar doldurulur. Kırk gün bitmeyene kadar kadın tehlikededir (KK₆-KK₃₉-KK₄₃).

‘‘Sekiz yıl önce bizim köyde kırklı bir kadın sabah evinde ölü bulundu. Annesi o gece kadını yalnız bırakmıştı. Kadının boynunda ince kırmızı bir çizgi oluşmuştu. Köylüler henüz on bir gün önce doğum yapmış kadının ölüm sebebi anlamamıştı. Adli tıp incelemesinin ardından kadının boğulduğu tespit edilmiş ancak bir darp izine rastlanmamıştı. O gün bu gündür kadını cinlerin boğduğu herkesin dilindedir. Her namazda büyüklerimiz ‘‘Ya Rabbi! Sen bizi, bizden iyilerden muhafaza et bizi akli selimlerden eyle.’’ derler (KK₁₁₁). Silvan’da cin ve pirelk adının kullanılması onları bulundukları ortama gelmelerine sebep olacağına inanılır. Bu yüzden cin ve pirelk yerine ‘‘bizden iyi olanlar’’ tabiri kullanılır.

Kırk düşmesi olmasın diye kadının kendisine, bebeğe ve beşiğe çengelli iğne takılır (KK₂₅, KK₂₆, KK₃₉, KK₄₃).

Doğum yapmış kadının sütten kesilmemesi, korkmaması ve kırk düşmesi olmaması için çeşmeye gittiği zaman birazcık ekmek götürüp suya atar (KK₂₆).

Yeni doğum yapmış ve kırk günü dolmamış bir anne, yeni doğum yapmış kırk günü dolmamış kurdun sesini duyarsa yedi yıl boyunca çocuğu olmaz ama yedi yılın sonunda çocuk sahibi olacağına inanılır (KK₂₉).

Lohusa kadın evindeki ateşi kimseye vermez ve kimseden ateş almaz. Eğer başkasına ateş verse bebeğinin sinirli ve huysuz olacağına inanılır (KK₂₆).

‘‘Lohusalık döneminde ve özellikle sancımız veya ağrımız olduğu zaman annem dağlarda hardal otu toplar ve onu kaynatıp suyunu bize içirirdi. Böylece sancılarımız dinerdi’’ (KK₂₁).

Doğumdan kırk gün dolana kadar cinlerin hem kadına hem bebeğe zararı dokunabilir. Bu süre dolduktan sonra ne kadına ne de çocuğa zararları dokunmaz onun için kırk güne kadar büyüklerimiz kimsenin içeriye gelmesine, tanımadıkları insanların kadının ve bebeğin yanına gelmesine, kadına kimsenin eli değmesine izin vermezler. Cinlerin o insanın şekline girip kadın ve çocuğa zarar verebileceğine inanılır (KK₆).

Doğum yapan kadının kırk güne kadar hatta altmış güne kadar ölme ihtimali fazladır. Bu süre içerisinde kabri açıktır bu süre içerisinde ölürse şehit hükmünde olduğuna inanılır (KK₄₉).

Doğum yapmış bir bayan kırk gün boyunca besmele çekmeden sıcak su dökmemeli, kapı aralarından geçerken besmele çekmeli, eğer çekmezse gayrimüslim olan cinler ona musallat olup bayanı delirteceğine ve bu cinlerin kadının ailesine zarar verene kadar durmayacaklarına inanılır (KK₁₁). Kadında korku oluşmaması için tek başına banyoya girilmesine izin verilmez. Eline makas, maşa ve bıçak gibi demirden yapılmış nesneler verilip kendisiyle banyoya götürmesi istenir (KK₉₈).

Aynı zaman diliminde doğum yapmış iki kadının birbiriyle konuşmaması gerektiği söylenir. Bu kadınlar birbirleriyle konuşsalar, birbirinin yanına gitseler kırkları birbirine geçer. Böyle durumlarda ilk konuşan ya da diğerinin yanına ilk gidenin kırkının diğerine geçtiğine inanılır. Bu kadının çocuğunun hastalanacağına, gelişemeyeceğine, zayıf kalacağına hatta bir daha çocuk getirmeyeceğine inanılırdı. Bu durumun her iki kadının zerlerinde taşıdıkları iğneleri değiştirilmesiyle, balmumunun tavada eritilerek zarar görebilecek çocuğun başından dökülmesiyle ve çocuğun soğuk suya konulup çıkarılmasıyla ortadan kalkılacağına inanılır (KK₂₅, KK₃₉).

Doğum yapan kadın kırk gün boyunca evden çıkmaz. Dışarı çıktığında üç harflilerin kadına zarar vermemesi için elbisesine çengelli iğne takar ve bunu kırk gün boyunca çıkarmazlar. Eğer doğum yapan kadın evden çıkar ve doğum yapan başka bir kadınla karşılaşırsa kırk basması olmaması için her iki kadın kendi üzerlerindeki çengelli iğneleri değiş tokuş ederler (KK₇₈).

Kırkklı iki kişi kırk gün boyunca birbirleriyle konuşmamalıdır. Eğer konuşurlarsa çocuklarının deli olacağına inanılır. Kırkklı olanın etrafına Kur'an-ı Kerim ve demirden yapılmış nesneler bırakılır. Cinlerin bu dönemde kırklı kişiyi boğabileceğine inanılır bu yüzden kırk gün tamamlanıncaya kadar üzerlerinde çengelli iğne taşırlar (KK₇₆-KK₇₈).

Kırk gün boyunca çocuğun dışarı çıkarılması yasaktır. Bu süre içerisinde cin ve periler çocuğa zarar verip ciğerinin çıkarılacağına inanılır (KK₁₂-KK₅₃).

‘‘Kırkımız bittiği zaman kırk adet çubuğu suyun içine bırakır ve bu suyla hem ben hem de bebeğim banyo yapardık ve böylece üzerimizden kırkımızı çıkarır belayı ve kötülükleri atardık. Bu suyla tertemiz olduğumuza inanırdık’’ (KK₂₁).

Kırkinci gün çocuğun kırkı kaldırma işlemi yapılır. Ilık su getirilir, içine tarak bırakılır. Çocuğa su dökülür ve ‘‘*senin kırkın sana, onlarınki onlara*’’ denilir (KK₅₃).

Bir kadın doğum yaptığı zaman çocuğun elbisesine bir çengelli iğne yahut başka bir demir parçası takılır. Cinlerin demirden korkup kaçtıklarına inanılır (KK₆-KK₃₉-KK₄₃).

Kırkı bebeğin beşiğinin yanına kırk dolana kadar makas ve tarak bırakılır. Kırkı tamamlandığında yaşlı bir bayan gelip kırkını kaldırır (KK₂₆).

Çocuklara kırkinci gününde banyo yaptırılır. Banyoda kırk anahtarın yapışık olduğu bir kap ya da tarak çocuğun kafasının üstüne bırakılıp su dökülür, su dökülürken çeşitli dualar okunur ve sözler söylenir. Su dökülürken ‘‘*Hayvanların kırkı, kedilerin kırkı, ayıların kırkı, yılanların kırkı kendisine; herkesin kırkı kendisine, bizim kırkımız bize olsun.*’’ deyip bebeğin kırkı kaldırılır (KK₂₃, KK₃₁).

Çocuk kırkını doldurduğu zaman bebeğin başı yıkanır ve yıkanma esnasında genellikle hac esnasında Mekke’den getirilen kırk dişli taslar kullanılır. Bu yüzden hac mevsiminde oraya gidenlerden tas getirmeleri söylenir. Bu taslar ile bebeğin başı yıkanır ve kırkı kaldırılır. Bu durum bebeğin artık yeni bir evreye girdiğini göstergesidir. Bu tasın bulunmaması halinde kırk dişli taraklar satın alınarak suyun içerisine bırakılıp o su ile bebeğin başı yıkanmaktadır (KK₂₈, KK₃₀, KK₄₂, KK₄₃).

Yeni doğan bebeğin kırk günü dolmadan dışarı çıkartıldığında cin çarpmasın diye kundağına veya battaniyesine ekmek ya da ekmek kırıntıları bırakılır. Bebek kırk gününü tamamlanıncaya kadar beşiğinde ya da battaniyesinde makas, cevşen, ekmek bulundurulur. Ayrıca bebek kırk gününü dolduruncaya kadar kaldığı odada yalnız bırakılmaz yanında daima akrabadan bir kişi kalır (KK₅).

Yörede heftik (heftok) inancı vardır. Bebek doğduktan sonra yedi gün içinde veya yedinci günde bebekte korku oluşabileceğine, cinlerin ona musallat olup zarar verebileceğine inanılır. Bu nedenle doğumdan yedinci günün sonuna kadar bebeğin odasında geceleri ışık daima açık kalır ve daima birisi bebeğin yanında kalır ve bu kişi gece bile uyumaz. Bebeğin yatağının kenarına demirden nesneler, ekmek ve Kur’an-ı Kerim bırakılır (KK₉₈).

Bölgede yedinci gece inancına göre, cin ve periler yedinci gece çocuğu boğmaya veya annesini delirtmeye gelirler. Bu yüzden aile fertleri o gece sabaha kadar uyumaz. Anne ve bebek yalnız bırakılmaz, o geceye özel koruma amaçlı hazırlıklar yapılır (KK₂₉). Çocuğun yastığının altına bıçak bırakılır (KK₈₇).

2.9. Göz Hastalıkları

Silvan’da göz hastalığının tedavisinde anne sütü ve özellikle de kız çocuğu olan annelerinin sütü önemli bir yer tutmaktadır. Bu süt tek başına ya da başka bitki kökenli emlerle karıştırılarak göze damlatılır. Ayrıca gelincik tedavisinde amcasının oğlu ile evlenmiş olan kadının etek ya da yazmasının sürülmesinin şifalı olduğuna inanılır.

Gözde ağrı olsa anne sütü göze konulur (KK₂₇-KK₃₀-KK₃₃-KK₆₆-KK₈₄-KK₈₅).

Göze kız çocuğu olan annelerin sütü konulur, bu süte biraz tuz katıldığı da olur (KK₂₇-KK₄₁-KK₄₄-KK₅₆).

Gelincik tedavisi için amcasının oğluyla evlenen kadının eteği ya da yazması göze sürülür (KK₁-KK₂₁-KK₃₂-KK₄₇-KK₄₉-KK₅₃-KK₅₅-KK₆₅).

Göz kapağının altında çıkan gelincik tedavi etmek için kaşık ısıtılıp o bölgeye sürülür. Bu işlem birkaç kez yapılır (KK₆₀).

Gözde gelincik çıktığı zaman, göz kapağı ters çevrilir, gelincik kısmına kesme şeker sürülerek tedavi edilir (KK₄₃-KK₄₆). Küp şeker ile küflenmiş mantar göze sürülür (KK₉₀).

Göz ağrısı için ayran ile çok az tuz karıştırılır göze damlatılır (KK₄₉).

Göz ağrısını gidermek için tütünle pekmez iyice karıştırıldıktan sonra göz çevresine sürülür (KK₄)

Göz ağrısı için göze doğal gıda boyası (moda) konulur, merhem haline getirilip göz kapaklarına sürülür (KK₁-KK₁₈-KK₅₃-KK₅₆).

Göz ağrısı için çay şekeri ve doğal gıda boyası (moda) suyla karıştırılıp göze bırakılır, göz bağlanır (KK₃₇-KK₅₀-KK₅₈).

Göze bir şey kaçarsa gözün üst kapağı çevrilip, gözün içi temizlenir ve göze toz şeker konulur (KK₂₃-KK₃₆-KK₄₃-KK₉₄-KK₉₅).

Göz hastalıklarında sarımsağı kabuğundan ayırıp ince bir zar şeklinde göz kapaklarına süreriz (KK₁₈).

Kırmızı et ve şeker tozu birlikte dövülür ve göz çevresinde darbe alan yere bırakılır (KK₉₁).

Kirpi kanı ile şekeri karıştırılıp göze damlatılır (KK₄₁).

Katarak tedavisi için şeker havanda iyice dövülür ve soda karıştırılır. Bu karışım gözün üstüne bırakılır (KK₈).

Yıkınamamış et ezilir ve suyundan üç damla göze damlatılır (KK₆₆).

Göz iltihaplanmasının tedavisi için soğan suyu kaynatılıp içine şeker katılır ve göze damlatılır (KK₉₁).

2.10. Hayvanların Sebep Olduğu Hastalıklar

Silvan'da özellikle yılan ve akrep ısırıklarında ilçede bulunan yılan ve akrep zehri emiciler olarak bilinen "marmıjlar" önemli bir yer tutar. Bunlar arasında "el alma" yöntemiyle tedavi etme gücüne sahip olanlar da vardır. Yılan ısırılan kişi hızlı bir şekilde bu halk hekimlerine götürülür. Isırılmış bölgenin üst tarafını bağlayan bu kişiler pis kanı emer ve kendisinin de zehirlenmemesi için sürekli ağzını ayranla yıkar. Akrep zehirlenmelerinde önleyici tedbirler önemli yer tutar. Köpek ısırıklarında, köpeğin sahibinin evinden alınan hamurun şifalı olduğu inancı önemlidir. Hayvanların sebep olduğu hastalıklarda ekşi bitki ve besinlerin önemli bir yer tuttuğunu araştırmamız sonucunda görmekteyiz. Yılan sokmalarında ekşi ayran, akrep sokmalarında limontuzu, arı sokmalarında ekşi erik, ekşi üzüm suyu ve limontuzu, köpek ısırıklarında ekşimiş hamur kullanılması Silvan halk hekimliğinde önemli yer tutar.

Küçük hayvan ısırıklarında önce soka hayvan çıkarılmaya çalışılır. Daha sonra bir bez yardımıyla zehirli kanın yukarı çıkmasını önlemek için ısırılan bölgenin üst tarafı sıkıca bağlanır. Daha sonra ısırılan bölge ekşi ayran ile yıkanır (KK₆₈).

Yara emilerek zehir atılır. Akrep ve arı sokmalarında taze üzüm sıkılarak suyu yaraya sürülür (KK₈₆).

Hayvan sokmalarına karşı Silvan bölgesinde yapılan çeşitli halk hekimliği pratik ve uygulamaları vardır. Bunlar aşağıda belirtilmiştir.

2.10.1. Akrep Sokması

Akrep, sıcak ve nemli yerlerde yaşayan ve Silvan bölgesinde hem dağlık hem de kırsal kesimde bulunan kuyruğunda zehirli iğnesi olan bir böcektir. Çok zehirli olan türleri var ve bunlara anında müdahale edilmezse kimi kişilerin ölmesine sebep olur (KK₄₉).

Silvan ilçesinde halk akreplere karşı sokmadan önce önlemler alır. Halk, Görentepe köyünde bulunan Baştıllolu Şeyh Muhammed Ziyareti'nden alınan toprağın bulunduğu mekânlara akrep ve yılanların gelmediğine, aynı zamanda bu hayvanlar tarafından ısırılan kişiler, bu ziyaretin bulunduğu bölgeye girdiğinde ısırılan yerin uyuştuğuna ve acıların hafiflediğine inanılır. Ayrıca yılan sokmalarını tedavi eden halk

hekimleri olan marmıjlar akrep sokmalarında da baş vurulan kişilerdir. İlçede akrep ısırması için uygulanan yöntemler şu şekildedir:

Akrep ve yilandan korunmak için Görentepe köyünde buluna Baştıllolu Şeyh Muhammed Ziyareti'nde alınan toprak bez veya poşetin içine konularak evlerin duvarlarına asılır. Bu toprağın bulunduğu evlere akrep ve yılan gelmez, orda bulunsalar bile bu hayvanlar uyuşur, kimseyi ısırılmazlar (KK₁₅-KK₂₁-KK₃₃-KK₄₃-KK₅₇-KK₅₉-KK₆₀-KK₆₁-KK₈₁).

Akrep tedavisinde ısırılan yer jilet veya başka kesici bir aletle çizilir ve burası bitkisel ve hayvansal emlerle yıkanır. Isırılan bölgedeki zehrin etkisi azaltılmaya ve buradaki mikropların yok edilmesi amaçlanır. Akrep sokulan yer jiletle çizilir ve sütle yıkanır (KK₈). Akrep ısırılan yer limontuzu ile yıkanır. Daha sonra balmumu ve limontuzu karıştırılarak ısırılan bölgeye sürülür (KK₄₃-KK₅₃). Akrebin ısırıldığı yer sarımsak suyuyla yıkanır (KK₄₈). Akrep ısırın kişiye ayran içirtilir, ısırılan yere yoğurt ile masaj yapılır (KK₄₉). Akrebin ısırıldığı yer jiletle kesilir ve çiğ yumurta tanesi ucundan kırılarak kesilen yere konulup zehri çekmesi sağlanır (KK₄₇-KK₄₈).

Akrebin panzehri de kendisindedir. Bunun için ısırın akrep öldürülür ve yaranın üstüne bırakılarak bir bezle bağlanır (KK₅₃).

2.10.2. Arı Sokması

Arının soktuğu bölgeye güneşte ısınmış taş konulur, domates ikiye bölünüp üstüne bırakılır (KK₈-KK₃₇-KK₄₄-KK₅₂-KK₇₆-KK₈₁-KK₉₅-KK₉₆-KK₉₈-KK₉₉).

Kırmızı taş ezilip sokulan yere sürülür (KK₈-KK₁₀).

Arının soktuğu yere biraz bal sürülerek şişmesi önlenir (KK₄₆).

Arı sokulan yere susam ile karıştırılan bal sürülür (KK₆₀).

Arının soktuğu yer sıkıştırılıp arının iğnesi çıkarılır. Ardından üzerine buz konulur. Eğer üzüm mevsimi ise ham üzüm suyu arının soktuğu yere damlatırlar (KK₁₀-KK₆₆ KK₇₈-KK₈₅- KK₉₈-KK₉₉).

Arının soktuğu yere salça sürülür (KK₇₈).

Ekşi erik ve ekşi üzüm suyu sıkılır ve ısırılan yer bunlar ile yıkanır. Ekşi ayranla da yıkanır (KK₈₁).

Ekşi üzüm arının soktuğu yere sürülür. (KK₁₀-KK₈₅)

Isırılan yere buz konulur, yoğurt sürülür (KK₇₈-KK₉₁).

Limontuzu ve ham üzüm sürülür ısırılan bölgeye. Bu bölge eğer şişmişse sıcak su

ile yıkanır hem zeytinyağı hem de çay demi sürülebilir (KK₉₄).

2.10.3. Köpek Isırması-Uyuz

Köpek ısırıklarında, köpeğin sahibinin evinden ekşimiş hamur getirilerek ısırılan yere bırakılırsa yaranın iyileşeceğine inanılır (KK₃₇-KK₄₄-KK₄₉-KK₅₀-KK₅₁-KK₅₂-KK₅₃-KK₇₆-KK₇₈-KK₈₄).

Yumurta yağda kızartılır ve yaranın üstünde bağlanır. Bu karışım bir gece boyunca ısırılan yerin üstünde bekletilir (KK₈).

Kuzu tüyü yakılarak külü köpeğin ısırdığı bölgeye sürülür (KK₆₀).

Pekmez kaynatılıp bir hafta boyunca ısırılan bölgeye sürülür (KK₆₅).

Köpeğin ısırdığı bölge kırmızı toprakla yedi defa yıkanır. Köpekten geçen mikrobun temizlenmesi için bu uygulama yapılır (KK₇₆-KK₇₈).

Yeşil fasulye ağızda çiğnenir, köpeğin ısırdığı yerin üstüne sürülür. Bu bez birkaç gün boyunca orda kalır (KK₇₆).

2.10.4. Yılan Sokması

Marmij adı verilen kişiler tarafından ısırılan yer jiletle kesilir ve bu bölge emilerek zehir dışarı atılır (KK₃₇-KK₄₃-KK₄₉-KK₅₀-KK₅₁-KK₅₂-KK₅₃-KK₇₈).

‘‘Bir akrabamızı yılan ısırınca yılan zehri emici (marmij) geldi. Yılanın soktuğu yerin yukarısını zehrin yayılmaması için bir bez ile bağladı ve yara yerini biraz kestikten sonra zehri emdi. Bize zehirlenen kişinin uyumaması gerektiğini söyledi. Biz de onun uyumaması için şarkılar söylüyorduk. Daha sonra emici zehrin kendisine zarar vermesini önlemek için ağzını süt veya ayranla yıkadı. Bazen de önce yara yeri ayran ile iyice yıkandıktan sonra yara yeri jiletle biraz kesilir ve zehir emilirdi. Bu yöntem akrep sokmalarında da aynı şekilde uygulanırdı’’ (KK₆₂-K₆₈). Yılanın soktuğu yer emilip kirli kan çekildikten sonra yoğurt veya ayranla yıkanır (KK₄₈). Yara yerine benzin dökülür çünkü benzin bütün zehri çeker ve mikropları öldürür (KK₆₁-KK₆₂-KK₆₅-KK₇₆). Hayvanların boynuzu ile yılanın soktuğu yer çizilir, marmij o yarayı emerek zehri atar (KK₃₇-KK₇₈). Marmij pis kanı emdikten sonra yeni kesilen kuzunun etini yaranın üstüne bırakır (KK₄₄). Yılan ya da arı sokmalarında zehir emilip tükürülür. Hamur iyice yoğrulduktan sonra ısırılan bölgenin üstüne bırakılır (KK₉₀).

Yılanın ısırdığı yerdeki pis kan emilerek çekilir. Yaranın üzerine çevrede bulunan bitkiler kaynatılıp üzerine dökülür ve bir bezle bağlanır. Başka bir uygulamada ise daha

önce yılan tarafından ısırılmış biri ağzını ayran ile çalkaladıktan sonra zehri emmesidir (KK₄₁-KK₇₈).

Yılan ısırılan bölgeye bir yaşını geçmemiş oğlağın eti bırakılır, o et zehri çeker. Zehir tamamen temizlenene kadar akşamdan sabaha kadar et bırakılır ve her akşam taze et bırakılır. Zehri çeken et farklı renge bürünür. Eğer zehir bütün vücudu sarmışsa tekkenin postu vücuda sarılır, ayak bölgesi ısırılmışsa ayak, oğlağın etinin içine konulur (KK₅₀-KK₅₁).

Yılan ısırıldığında oğlak kesilir ve ısırığın olduğu bölgeye oğlağın eti geçirilir. Bir süre sonra et zehri içine çekmesi neticesinde patlar. Et patladıktan sonra zehir tamamen temizlenene kadar yenisi ile değiştirilir (KK₅₆).

Oğlumun bacağını yılan ısırıldı. Bir oğlağı kestik ve etini ısırılan bölgeye bıraktık. Sabah kalktığımızda etin patladığını, bozulup renginin koyulaştığını gördük. Hemen etini değiştirerek taze etini yaranın üstüne bıraktık. Öbür gün sabah aynı durumun tekrar oluştuğunu, etin patladığına şahit olduk. Bu durum tam yedi kez sürdü ve tam yedi oğlak kesmek zorunda kaldık. Zehir vücuttan tamamen atılınca et artık patlamadı ve oğlum bir süre sonra iyileşti (KK₅₁).

Yılanın ısırıldığı yer jilet ile hafifçe çizilir ve ekşi ayran ile yıkanır. Zehirlenen yer emilerek temizlenir (KK₅-KK₈). Mavi şap, yoğurtla karıştırılıp merhem gibi yaraya sürülür (KK₄₇).

Isırılan yer emilir ve zehri atılır. Yara yeri ayranla yıkanır sonra bağlanır. Kedikulağı otunun kökleri ezilerek yara üstüne bırakılır (KK₈₄).

Hayvanın ısırıldığı yer jiletle çizilir. Eğer bahar mevsiminde ise yeni filizlenmiş incir ağacının dalı kırılır ve içinden çıkan süte benzeyen beyaz sıvı sürülür ayrıca sigara külü de üstüne bırakılır (KK₉₁).

Hayvanın ısırıldığı yer jiletle çizilir, kirli kan emilerek alınır. Isırılan yere yoğurt veya domates sürülür. En etkili uygulama da ısırılan yeri benzinle yıkamaktır (KK₈₈).

Yılan ve akrep ısırılan bölgeye patlıcan közlemesi sarılır (KK₅₄).

2.10.5. Diğer Hayvanların Sebep Olduğu Hastalıklar

Böcek sokmalarında ısırılan yere çamur sürülür. Özellikle kırmızı topraklı olan bölgenin çamuru kullanılır (KK₆₄).

Örümcek ısırıklarında ısırılan yerde bulunan mikropların ölmesi için bu bölge bulunursa ekşi ayran bulunmazsa ayran ile yıkanır.

Kırkayak (şehmar) ısırıklarında ise ısırılan bölgeye tereyağı sürülür (KK₃₉).

2.11. İç Hastalıklar

2.11.1. Bağırsak Hastalıkları, Bağırsak Kurdu

Halk arasında bağırsaklarında sıkıntı olan, kurt olan kişilerin genellikle gelişemediği, zayıf kaldığına inanılır. Bu durumlarda halk hekimliğinde kullanılan emlere başvurulur.

Silvan yöresinde hastalıklarda önemli bir yere sahip olan pekmez, bağırsak iltihabında da kullanılmaktadır. Bağırsak iltihabı için bir tas taze pekmez içilir, bir saat sonra da bir tas süt içilir (KK₅₉).

Bölgede hekim bitki olarak tanımlanan ve sağlığa faydası, yemeklere güzel tat vermesi nedeniyle yemeklerde çok kullanılan ayrıca hem tek başına hem de diğer bitkilerle karıştırılarak birçok hastalığın tedavisinde kullanılan ve yörede pung olarak bilinen yarpuz (yabani nane), bağırsak ağrısı ve iltihabı tedavisinde de kullanılır. Bu bitki bağırsak iltihabını kurutur (KK₉₉).

Bağırsak kurtları için alınan bitkisel ilaç ve otların sabah aç karnına alınması gerekir. Taze sığırdili otu (gûriz) üç gün boyunca sabah aç karnına yenilirse bağırsak kurtlarını temizler (KK₅₄).

Bağırsak kurtlarını düşürmek için sabahları aç karna birkaç tane kabak çekirdeği çiğnenerek yutulur (KK₇₄). Aç karna kabak çekirdeğinin yağı yenilir (KK₈₈).

Bir çay kaşığı benzin içilerse bağırsak kurtları ölür (KK₁₉).

2.11.2. İshal

Yörede “navêşi, amel” olarak adlandırılan ishal hastalığı tedavisi için yapılan halk hekimliği uygulamaları şunlardır:

“Biz bu hastalığa “naveşi” diyoruz bunun için annem bize dağlarda yetişen ve acı bir tadı olan yilanyastığı otu (karî) sumak ile kaynatıp içirirdi. Sadece bu ot da çiğnenip yenilebilir ama sumak ile kaynatılıp içilmesi hastaya çok iyi gelir” (KK₁).

Pekmez, yoğurt ve katı yiyecekler yenilerek ishal önlenmeye çalışılır, sulu gıdalardan kaçınılır (KK₄₂).

Hamur ile tuz yoğrulup karnın üstüne bırakılır (KK₁₅).

Kuru kahve ve közde pişirilmiş patates tuzsuz bir şekilde yenilir (KK₅-KK₁₈-KK₃₄-KK₄₈).

Yoğurtla sarımsak karıştırılarak yenilir (KK₃₄-KK₄₄).

İshal olanlara çay demi yoğurdun içine konularak yenilir (KK₅-KK₁₈-KK₃₄-KK₄₈-KK₅₃-KK₆₁-KK₇₄-KK₇₈-KK₈₄-KK₉₄-KK₉₇).

Koyu çay içilir (KK₄₈).

Yoğurt sade olarak yenildiği gibi toz kahve ile karıştırılarak da yenilir (KK₄₇).

Tuzlu yoğurt ve tuz yenilir (KK₉₆).

Kekik ile yumurta karıştırılıp yenilir (KK₆₁).

İshal için kaynatılmış yumurta ile sumak karıştırılıp süzülür ve suyu içilir (KK₈).

Ayva yaprağı kaynatılıp çayı içilir (KK₇₄-KK₈₄-KK₈₅).

Yiyeceklerden nohut, şeftali, kuru kahve yenilir. Yumurta akı, zencefil otu ve kahve karıştırılıp yenilir. Diğer uygulama da ise narın kabuğu ile yoğurt karıştırılarak yenilir (KK₇₈-KK₇₉).

Gülhatmi çiçeği (hîro çiçeği) sütün içinde kaynatılarak içilir. Balık içi ezilir, ev unu ile karıştırılıp karın üstüne bırakılır (KK₈₁).

Kırmızı kiremit ısıtılır, beze sarılıp üstüne oturulur (KK₈₀).

Mazi kozalağı dövülüp mersin bitkisinin yaprağıyla kaynatılıp içilir (KK₈₈).

Sumaklı pilav pişirilip yenilir (KK₉₀).

Kekik suyu kaynatılarak üç gün boyunca sabah akşam içilir (KK₉₁).

Kekik ile yumuşak hamur birlikte yağda kızartılır, soğuduktan sonra yenilir (KK₉₅).

2.11.3. Kabızlık

Seyrek dışkılama ya da hiç dışkılamama hali olan kabızlık için Silvan yöresindeki halk hekimliği pratik ve uygulamaları aşağıda belirtilmiştir.

Saf zeytinyağı içilir ve karın bölgesine bu işi bilenler tarafından iyice masaj yapılır (KK₅-KK₇₉-KK₉₇).

Ayçiçek yağı içilir, kayısı kaynatılarak suyu içilir (KK₉₁).

Mercimek pişirilip yenilir, dağlardan toplanan acı yavşan otu (merwend) kaynatılıp içilir (KK₁₀).

Ayran çorbası içilir, daha sonra incir yenilir (KK₈₁).

Semizotu kaynatılıp içilir (KK₉₀).

Koyun eti haşlanır suyu içilir, zeytinyağının içine limon suyu koyulur, kaynatılarak içilir (KK₉₄).

İnek sütü kaynatılıp ılık iken içilir (KK₉₆).

2.11.4. Mide Hastalıkları

Silvan yöresinde mide hastalığının tedavisinde bitkisel emler yoğun olarak kullanılmaktadır ancak hayvansal emlerin kullanıldığı da görülmektedir. Bu bitkisel malzemeler genelde sabah aç karnına kullanılır. En çok kullanılan malzemeler yarpuz, acı yavşan otu, nane, sinir otu, sığırdili otu, çörek otu ve süttür.

Mide ülseri için köy tavuğunun daha sıcak olan yumurtası yıkandıktan sonra sağlam şekilde su bardağının içine konulur. Bardaktaki yumurtayı kaplayacak kadar limon suyu konulur, bardağın üstü hava almayacak şekilde kapatılır ve yirmi dört saat bekletilir. Daha sonra bardaktaki yumurta kırılır ve içi ile limon suyu karıştırılır. Bu karışım aç karnına içilir. Bu karışım içmeden önce on iki saat boyunca ve içildikten sonra da on iki saat boyunca bir şey yenilmemeli, içilmemelidir. Bu karışım midedeki ülseri yok eder (KK₅₉).

Mide ağrısı için acı yavşan otu (merwend) ve nane birlikte kaynatılır, günde üç defa içilir (KK₄-KK₄₉).

Mide ağrısı için yarpuz (yabani nane, pung) kaynatılarak içilir (KK₄₂-KK₅₁-KK₈₄).

Mide ağrısı için sinirotu (pelçimhewêz) taze olarak tüketildiği gibi, kurutulur, kaynatılıp çayı içilir (KK₅₄).

Mide ağrısı için taze olarak üç gün sabahları aç karnına sığırdili otu (gûriz) yenilir (KK₅₄).

Çörek otu ve kara mercimek havanda dövülür, sabah aç karnına bir kaşık yenilir (KK₄₉-KK₅₃).

Çörek otu, bal ve çemen otu (şembelîk) karıştırılıp yenilir (KK₈)

Omuzlara masaj yapıldıktan sonra omuzun altında bulunan kemiğin altındaki damar tutularak çekilir (KK₂₃).

Pekmez, süt içilir. Hakiki bal yenilir (KK₁-KK₄₄-KK₈₄-KK₉₂).

Zencefil ve tarçın dövülür, günde bir iki kaşık yenilir (KK₄).

Mide veya karın ağrısı için ılık süt içilir (KK₅).

Mide ağrılarında kantaron ve rezene çayı içilir (KK₈₈).

Sinemaki kaynatılıp çayı içilir. Mide hazımsızlığı için kekik kantaron otu birlikte kaynatıp içilir (KK₂₄).

Kenger ve ebeğümeci otu kaynatılır, suyu içilir (KK₈₅).

Kudret narı, menengiç ve kantaron otu kaynatılıp içilir (KK₈₈).

Nebat şekeri ve keçiboynuzu havanda dövülür. Sabah akşam yemekten önce bir çay kaşığı yenilir. Biber salçası da sabah aç karınla bir çay kaşığı yenilir (KK₉₁).

2.12. İltihaplanma

İltihaplanma olan bölge dış yüzeyde ise bu bölge kızgın şiş ile delinerek iltihabın akıtılması sağlanır. Daha sonra bu bölgeye sinirotu (pelçimhewêz) sürülerek iltihap kurutulur (KK₄₄-KK₄₉-KK₅₀-KK₅₁).

Kadınlarda rahim ağzı iltihaplanmasında ebe kadın kırk gün boyunca eline eldiven takarak yumurta sarısını hasta kadının rahim ağzına bırakır. Rahim bu yumurtayı mıknaş gibi çekerek iltihabı kurutur (KK₉₁).

Rahim iltihabı olan kadınlar için ebegümeci otunun sapı bir miktar suyla kaynatılır suyu süzildükten sonra krem haline getirilir. Karın, sırt, bacak arasına sürülür ve bir naylon poşet yardımıyla sarılır. On iki saat bekletilir. Daha sonra ılık suyla yıkanır. Birkaç gün tekrarlanır (KK₈₂).

İltihaplı bölgeye kuru soğan bırakılır, o bölge yumuşadıktan sonra iğne ucuyla delinip iltihap akıtılır (KK₅₀).

İltihaplı bölgeye közlenmiş soğan bırakılır (KK₆₀-KK₈₃).

İltihabı kurutmak için ayvanın çekirdeği ve bu çekirdeğin etrafındaki bölge sütle birlikte cezvede kaynatılıp içilir, bu karışım aynı zamanda çocuklarda öksürük için de faydalıdır (KK₅₄).

Elma sirkesi, kekik, limon suyu ve bal karıştırılıp gargara yapılır (KK₈).

Yarpuz (yabani nane, pung) kaynatılarak içilir (KK₆₁).

Taze kırmızı et iltihap olan yere sarılır. Bu et iltihabı tamamen kurutana kadar o bölgede kalır. Yumurta sarısı ve tuz karıştırılıp merhem haline getirilerek yaraya uygulanır (KK₈₃).

Ebegümeci otu kaynatılarak suyu içilir (KK₈₄).

2.13. Kanser

Kelime anlamı olarak kanser, bir organ veya dokudaki hücrelerin düzensiz olarak bölünüp çoğalmasıyla beliren kötü hücrelere denir. Genel anlamda ise kanser vücudumuzun çeşitli bölgelerindeki hücrelerin kontrolsüz çoğalması ile oluşan 100'den fazla hastalık grubudur (<https://hsgm.saglik.gov.tr>). Halk arasında pençeşêr, doğızbaş

isimleriyle bilinen bu hastalığın tedavisinin genelde olmadığı fikri yaygındır ancak son yıllarda bitkilerle tedavi konularında elde edilen sonuçlar ve yapılan araştırmaların da etkisiyle bu hastalığın bitkilerle tedavi edileceğine inanılmaktadır. Bu nedenle halk Silvan merkez ve çevre il, ilçelerde bulunan halk hekimlerine gitmektedir. Halk, bu halk hekimleri tarafından gerçekleştirilen bitkisel ve hayvansal emlerle tedavinin daha iyi sonuçlar verdiğine inanmaktadır.

‘‘Annemi doktora götürdük yaklaşık üç ay kadar ömrü kaldığını ve artık tedavi yapılırsa da sonuçsuz kalacağını söylediler. Üç yüz gram ısırgan otu, bir kilogram bal ile karıştırıp her öğünden önce bir kaşık olacak şekilde anneme yedirdik. Annem iyileşti ve dokuz seneden beri bu karışımı yemektedir’’ (KK₆₅).

Tarla farelerine ait yedi farklı yuvadan alınan toprak, acı biber ve sumak suda bekletilir ve bunlar daha sonra havanda dövülür ve kanserli bölgeye üç kez uygulanır. Bu işleminden sonra eşek derisi o bölgeye konularak bağlanır (KK₄₃).

Kanserden meydana gelen yaraların üstüne kaynatılmış kayısı bırakılır. Bununla yaranın içindeki iltihap dışarı atılması sağlanır. Tam bir iyileşme olmazsa bile hastayı rahatlatır (KK₆₀).

Kanser olan kişinin yarasının üzerine köpeğin kanlı derisi konulur. Kayınbabamın iki kız kardeşi bir köpek boğup derisini yüzerek getirip kayınbabamın yarasının üzerine koymuşlar ve onun kanserden kurtulmasını sağlamışlar (KK₂₃).

Kanser olanlara köstebek eti yedirilir (KK₅₂-KK₅₃). Kirpi eti ve özellikle de oklu kirpi eti faydalıdır (KK₃₉).

Kanser hastalığının dermanı ısırgan otudur. Isırgan otu kaynatılarak çay şeklinde içilir (KK₂₉-KK₄₃).

Kanser için sinirotu (pelçimhewêz) kaynatılıp içilir (KK₅₄-KK₆₀-KK₉₁).

Siyah kuru üzüm, bal ve kaynatılmış süt karıştırılır, soğuyunca kanserli hastaya içirilir (KK₆₁).

Kanser tedavisinde ısırgan otu kaynatılarak sabah akşam bir su bardağı ile içilir. (KK₈₂-KK₈₈-KK₉₁)

Eşek sütü ile köstebek kanı hasta görmeden kendisine içirilir (KK₈₉).

2.14. Kırık-Çıkık-İncinme-Burkulma

Silvan ilçesinde ‘‘cebar’’ denilen kırık-çıkıkçılar var. İnsanlar modern tıbbın yanında bu kişilere de gider. Bu kişilerin tedavilerindeki ortak nokta, öncelikle kırık-çıkık

veya incinme olan bölgenin sıcak su ve sabunla masaj yapılarak yıkanmasıdır. Çıkık varsa öncelikle yerine yerleştirilir ve hem kırık hem de çıkık da bölge iki tahta aracılığıyla sabitlenir. Tedavi malzemesi olarak da kullanılan temel madde yumurta sarısıdır. İlçedeki tedavi yöntemleri aşağıda belirtilmiştir.

Çıkık olduğu düşünülen bölge üzerine yumurta sarısı dökülür, yumurta sarısının dağıldığı yerde çıkık olduğu tespit edilir (KK₄₅KK₁₀₆).

Kırılan veya çıkan yer sıcak su ve sabunla yıkanır ve yumurta sarısı sürülerek bağlanır (KK₂₂-KK₄₉-KK₆₈).

Kırık için yumurta sarısı ile tuz karıştırılır ve kırık olan yere sürülür (KK₃₄-KK₈₅).

Kol kırıklarında çiğ yumurta sarısı, un, saf zeytinyağı ve tuzu karıştırılarak hamur kıvamına getirilir ve kırığın üzerine yapıştırıldıktan sonra kolu sararlar. Kol on beş-yirmi gün bu şekilde kalır (KK₇-KK₃₈-KK₆₁).

Kırık, çıkık olan bölgeye şîrêz²² ve yumurta sarısı sürülür, bölge iki tahtayla sabitlenir (KK₄₇-KK₄₈-KK₅₆).

Bacak ve kol kırıkları için balmumu ve yumurta sarısı bir beze sürülerek kırılan bölgeye sürülür ve burası iki tahtayla sabitlenirdi (KK₂₄).

Bir beze yumurta sarısı ve sabun parçaları bırakılır, kırılan yere sarılır ve yedi gün boyunca üstünde kalır (KK₈₀).

Hiç yıkanmamış olan kumaş bezin üstüne yumurta sarısı sürüldükten sonra kırık bölgeye bağlanır ve iki tahta aracılığıyla sabitlenir. On beş-yirmi gün bu şekilde kalır. El kırıklarında kuzu tüyü tuzlu suya konulup ısıtılır ve kırık olan bölgenin üstüne konulur ve bir bezle bağlanır. Bu bez iki gün boyunca bağlı kalır (KK₄₄).

Burkulma ve incinme olan bölgeye tuz, un ve yumurta sarısı karıştırılıp sürülür ve o bölge bir bezle bağlanır (KK₆₀).

İyice ezilmiş taze kırmızı et dört kat yapılarak incinme olan bölgede üç gün boyunca bırakılır (KK₆₀).

Yüksekten düşüp kırık, çıkık ya da incinme oluşan kişinin ailesi koyun ya da keçi keser. Kesilen hayvanın eti yoksullara dağıtılırken derisi zarar gören bölgeye sarılır. Ayrıca bölgede bulunan kırık-çıkıkçı, sabunla kırık olan bölgeyi yıkar, zeytinyağı ve yumurta sarısı ile karışımı hazırlayıp beyaz bir tülbent üzerine bırakarak kırık bölgeye sarar (KK₁₇-KK₄₂).

²² Çiriş otunun kökü öğütülerek yapılan ve su ile katılarak tutkal gibi kullanılan esmer sarı bir toz, tutkal; yapıştırıcı olarak kullanılan bir bitki kökünün tozu

İncinen bölge koyun ve keçi gibi hayvanların taze olan derileri ile sarılır. Derinin yıkanmamış ve tüyünün alınmamış olması gerekir (KK₅₃).

Köftelik bulgurun içine su katılır, incinen yerin üstüne bırakılır (KK₈).

Kırığın çeşidi ve büyüklüğüne göre sade hamur, tuzlu hamur ya da yumurtalı hamur yapıp kırık olan bölgeye sürülür. Ardından hem altına hem de üstüne birer tahta konulup sarılır. Bu yirmi gün boyunca bu şekilde kalır (KK₄₅).

Kırılan bölge ılık su ile yıkanır. Yumurta sarısı ve tuz yoğrulup kırılan bölgeye sürülür. Daha sonra dört tahta parçası sağ-sol, alt-üst olacak şekilde bölgeye bir bez parçasıyla bağlanarak sabitlenir. Bunlar yapıldıktan sonra bir iyileşme olmazsa kırılan bölgeye çiğ balık konulur (KK₇₀).

Kırılan bölgeye yumurta sarısı bir bez aracılığıyla bağlanır. Diğer tedavi de tuz veya şekerle hamur yoğrulur ve kolun üstüne bırakılır, tahta ile bağlanır. Birkaç gün boyunca bu şekilde kalır (KK₇₆-KK₈₄).

Doku ve kemik zedelenmesi için yumurta, tuz, un ılık suyla karıştırılarak belli bir kıvama getirilir daha sonra zedelenen bölge, beyaz bir bez yardımıyla sarılır ve bir hafta boyunca bu şekilde bekletilir (KK₈₂).

Kırık ya da çıkık olan bölgeyi tespit etmek için ılık suyla masaj yapılır. Tespit edilen bölgeye yumurta ve un karıştırılarak sürülür ve bir bezle bağlanır. İyileşene kadar böyle kalır (KK₈₃).

Öncelikle yumurta kırılıp kırık olan bölgeye sürülür, iki tahta ile kırılan bölgeyi sabitleştirilir. Daha sonra hamur o tahtanın her tarafına sürülür ve o hamur alçı gibi sertleşir. On beş yirmi gün boyunca o şekilde kalır (KK₉₀).

Daha önce kırılan ve tam olarak kaynaşmayan kemiğin üstüne üç gün üst üste havanda ezilen yılan balığı bırakılarak kemiğin yerinden çıkması sağlanır. Kırık-çıkıkçı bu işlemten sonra kemiği tekrar yerine takar (KK₈₇).

Köy yumurtasının sarısı, süt ve tuz iyice çırpılıp beyaz bezin üzerine sürülüp kırık yere bağlanır. Bu bez kişi kaç yaşındaysa o kadar gün orada kalır (KK₉₁).

Parmağı kırılmış kişinin parmağının her iki yanına tahta bırakılarak bir bezle iyice bağlanılır. Kişinin yaşı kadar gün sayısında iyileşeceğine yirmi yaşındaysa yirmi günde iyileşeceğine inanılır (KK₉₃).

Kırık-çıkık-incinme ve burkulma ile ilgili tüm durumlar için taze kırmızı et sorunlu bölgeye bırakılır. Daha sonra yumurta ve un karıştırılarak bir bezle bağlanır (KK₉₄).

Çene çıkıklarında kuru kayısı kaynatılıp çeneye bez ile sarılır (KK₁₀₆).

2.15. Kireçlenme

Halk arasında kireçleme olarak bilinen bu hastalık eklem yerlerinin hareketini sağlayan sıvının azalması durumuna denir. Rahatsızlıkta eklem yerlerinde ağrı ve sızılar meydana gelir. Halk bu hastalığın tedavisi için kaplıcaları tercih etmektedir. Halk, hem bu hastalığın hem de romatizma tedavisi için Diyarbakır'ın Çermik ilçesinde bulunan kaplıca ile Batman ili Sason ilçesi sınırlarında bulunan ve Silvan'a yakın bir mesafede olan kaplıcaya gitmektedir.

Kireçlenme için çınar ağacının yaprakları kaynatılıp içilir (KK₅₁).

Hamuru zeytinyağı ile yoğurup kireçlenme olan bölgeye sürülür, bir bezle bağlanır. Kabak haşlanıp aynı işlem yapılır (KK₇₄).

2.16. Romatizma

Yörede romatizma tedavisi için halkın başvurduğu yerlerin başında ziyaret yerleri ve türbeler gelir. Silvan merkezde ve köylerde bulunan ve romatizmaya iyi geldiğine inanılan türbelere halk akın eder. Bu türbelere gidenler orada bulunan taşları yakılan ateşte ısıtarak romatizma olan bölgelere ve vücudun diğer bölgelerine sürerler. Bu tedavi için buralara çarşamba günleri gidilir ve üç defa gidilmesi gerekir. Konu, tezimizin üçüncü bölümünde "Silvan Halk Hekimliğinde Tedavi Merkezleri, Ziyaret Yerleri" başlığı altında ayrıntılı incelenmiştir.

Romatizması olanlar yaz mevsiminde kırmızı renkli toprağa bacaklarını ve ayaklarını sokarlar (KK₅₉).

Romatizma için kireç ve pekmezi birbirine karıştırıp ağrı nerdeyse oraya birkaç defa sürülür (KK₄₉).

Ada soğanı kaynatılıp ağrının olduğu yere sürüldüğünde romatizma ağrısını keser. Bu soğan öldürücü etkiye sahip olduğundan yenilmemesi gerekir (KK₂₄).

Romatizma hastalığı için kırık buğday kaynatılıp lapa haline getirilir ondan sonra romatizmanın olduğu yer sabun ve ılık suyla yıkanır zeytin yağ ile ovalanır ve lapa haline getirilmiş buğday temiz bir bez üzerine sürülerek ağrı olan bölgeye sarılır ve üzeri örtülür bir gün bekletildikten sonra ağrı biter (KK₄₅).

Akşama doğru meydana gelen şimşek çakmasının ağaca çarpmasından dolayı kopan dalın bir parçasına bir hoca veya imama okutulup bundan muska yapılır ve yıllarca

boyunda taşınır. Bu muskanın vücutta romatizma olmasına engel olacağına inanılır (KK₆₈).

Çınar yaprağı, sinirotu (pelçimhewêz) ve çörekotu yağı kaynatılıp lapa haline getirilerek ağrı bulunan yere sürülür ve bu bölge bir bezle sarılır (KK₈₈).

Maydanoz, limon ve sarımsak on dakika kaynatılarak sabah akşam iki gün içilir. Bu uygulama romatizma böbrek, kalp ve ayaklar için faydalıdır (KK₉₂).

2.17. Sarılık

Anadolu’da sarılık hastalığının genel olarak üç farklı çeşidi görülmektedir: bunlardan birincisi yeni doğan bebeklerde görülen sarılıktır ki normal doğumlarda 3-7 günlerde görülen, bir hafta kadar süren ve sonradan kendiliğinden geçen sarılıktır. İkincisi ise kara sarılıktır. Bu da hastalığın uzun sürmesi durumunda hastayı bitkinleştirir. Hastanın gözleri ve idrarı koyu sarı, cildi kara sarı bir renk alır. Üçüncüsü ise çocuk ve yetişkinlerde görülen sarılıktır (Bayat, 1987:49). Araştırmamızda bu üç çeşit sarılığın Silvan’da da aynı şekilde olduğu tespit edilmiştir. Çocuklardaki sarılık “Çocuk Hastalıkları, Sarılık Olan Çocuklar” başlığı altında incelenmiş, diğer sarılık çeşitleri ile ilgili halk hekimliği pratik ve uygulamaları aşağıda belirtilmiştir.

Halk arasında sarılığın dermanı olarak kişinin ensesine fark ettirmeden ve aniden bir tokat atılır. Şok yoluyla tedavi esasına dayanan bir yöntemdir. Bu hastalık için balıklara uzun süre bakma, bazı ziyaretlere gitme, şifalı suları kullanma gibi tedaviler vardı. Sarılığın sebebi olarak mercimek, nohut gibi bakliyatların fazla kullanılması gösterilir (Barnas, 2013: 104).

Silvan ilçesinde halk sarılık tedavisi için hekimlere, hocalara, ocaklıya ve şifalı sulara gider. Hekim ve ocaklıların en çok kullandığı yöntemlerin başında kulak arkasındaki damar ile dilin altındaki ince damarın jiletle çizilerek kan akıtılması gelir. Yörede bulunan şifalı sulara gidilerek oradaki suda yıkanır ve su içilir. Konu, tezimizin üçüncü bölümünde “Silvan Halk Hekimliğinde Tedavi Merkezleri, Ocaklar ve Şifalı Sular” başlığı altında ayrıntılı incelenmiştir.

Sarılık olan kişiyi patlıcan suyu ile yıkamak sarılığı geçirir (KK₂).

Mavi yazma nazar değmemesi için, sarı yazma da sarılık olmaması için kullanılır (KK₁₅-KK₈₄).

Sarılık olanların boyun kısmına sarı renkli eşyalar, özellikle altın takılır (KK₁₂-KK₂₉-KK₄₂-KK₈₄-KK₈₇).

Sarılık olan kişiye kendi idrarı haberi olmadan içirilir. Sarılık ocaklarında hasta olan kişini kulak arkaları, dilin altındaki ince damar ve ense kısmı jiletle çizilerek kan akıtılır. Topuktaki damar da yakılır (KK₄₂-KK₆₇-KK₉₄).

“Sarılığı ilerlemiş olan kardeşim vardı eğer kendi idrarını içerse iyileşir dediler. Annem gizlice ilaç niyetine ona içirdi, kardeşim iyileşti” (KK₆₇).

Sarılık için, kulakların arkası ve dilinin altında bulunan damar jiletle kesilir, kirli kan akıtılır. Bu işlem haftada bir toplamda üç kez yapılır. Daha sonra hastaya kantaron otu (botav) kaynatılarak suyu ve pekmez içirilir (KK₈--KK₄₀- KK₄₂-KK₄₄-KK₄₉-KK₅₁-KK₇₆-KK₈₈-KK₈₉).

Kulak arkası ve dilin altındaki damarlar kesilir ve kirli kan akıtılır. Daha sonra siyah kuru incir kaynatılır. Bu sudan hem içilir hem de duş alınır (KK₇₀).

Hasta kişi içindeki balık olan bir dereye götürülür. Kişi, deredeki balıklara baktıktan sonra balıkların sararacağına ve böylelikle kişideki sarılığın balığa geçeceğine inanılır (KK₁-KK₉₄)

Sarılık olan kişi aniden korkutulur (KK₈).

Sarılık olanlara bal ve pekmez yedirilir, yağlı yiyecekler yedirilmesi yasaklanır (KK₆₁-KK₉₄-KK₉₆).

Sarılık hastaları Erkeniş şifalı suyu ile Selahattin Mahallesi’nde bulunan şifalı suyu içerler (KK₄₉-KK₅₀-KK₅₁-KK₅₈-KK₆₃-KK₁₀₁-KK₁₀₂-KK₁₀₆)

2.18. Solunum Sistemi Hastalıkları

2.18.1. Bademcik

Bademcik, tıbbi adıyla tonsil, ağız içinde solunum yolunun başlangıcında bulunan, her iki tarafta birer tane yer alan, vücudun savunma sistemine ait organlardır. Bu organlar, mikropların (bakteri ve virüsler) ilk olarak tutulduğu yerdir. Vücut direncinin düşmesi durumunda bademcik (tonsil) tarafından tutulan mikroplar, bu organ tarafından yok edilemez ve organı hasta eder (<https://www.medikalakademi.com.tr>).

Silvan yöresinde aloq olarak adlandırılan bademcik tedavisi yapan ocaklar vardır. Halk, bu hastalığın tedavisi için ocaklar dışında hekimler, şeyhler, hocalar ve yaşlı kadınlara da gider. Bu tedavi belirtilen kişiler dışında kimseye yaptırılmaz. Her kişinin kendine has bir tedavisi vardır. Tedavilerinin ortak noktası şişen ve iltihap toplayan bademciklerin patlatılması ve içindeki iltihabın dışarı atılmasıdır. Bademcik tedavisini

yapan bu uzman kişilerin uygulamaları ile diğer tedavi yöntem ve uygulamalar aşağıda belirtilmiştir.

Bademciklerin düştüğü söylenir ve hekimlerce bademcik kaldırma işlemi yapılır. Kayısı ezilip dış taraftan boğaza bölgesine bezle bağlanır (KK₉₅).

Bademcikler şiştiğinde içinin iltihap ve pis kanla dolduğu söylenir. Bu hastalığı tedavi için çevrede bulunan hekimlere ve ocaklara gidilir. Bunlar tahta kaşığın sapını boğaza koyarak bademcikleri ağza doğru patlatır, içindeki iltihap ve kan dışarı atılır (KK₄₉-KK₆₀).

Bademcik tedavisini yapan ocaklar vardır. Ocaklı, bademcik tedavisi için boynun altına kazan karası sürer (KK₅₃).

Ocaklı tarafında ısıtılan tahta kaşık ile bademcik patlatılır ve içindeki iltihap dışarı atılır (KK₈₅).

Bademcik konusunda uzman olan yaşlı kişilerin yanına gidilir. Yaşlı kişi iki parmağıyla bademcikleri patlatır, iltihap dışarı atılır (KK₈₄).

Adaçayı, zencefil, limon, nane ve elma kaynatılarak yemekten sonra çayı içilir. Uyumadan önce bir bardak pekmez içilir (KK₉₁).

Kekik, nane ve ıhlamur kaynatılıp içilir (KK₉₇).

Bademcik için kireç ve yumurta dış taraftan boğaza sürülür ve bir bezle bağlanır (KK₉₉).

Bademcik tedavisi için halk hekimlerine gidilir. Hekim tarafından boğaza masaj yapılır (KK₁).

Sopa ateş üzerinde ısıtılıp ağız içine batırılır. İki gün boyunca yemek yenilmez. Daha sonra pekmez kaynatılıp içilir (KK₆₈).

2.18.2. Bronşit-Astım

Akciğerlerimizde bulunan ve akciğerlerimize hava taşımaya yarayan bronş dediğimiz borucukların içinin iltihabıdır. Bu hastalık ani ataklar biçiminde geçici nefes darlığına neden olan bir hastalıktır (Görsel Sağlık Ansiklopedisi, 1982: c.3, 589).

Astım, bronşit ve nefes darlığı için gülhatmi çiçeği (hîro çiçeği) bal ya da sütle karıştırılıp kaynatılarak en az üç gün boyunca içilir. Nefes darlığı çekenler de bu karışımı kırk gün boyunca kullanır (KK₂₄).

Bronşit tedavisinde yaz mevsiminde ceviz ağacının yaprakları kaynatılır. Öncelikle kaynatılan bu su çocuklara bir çay kaşığı, büyüklere de bir tatlı kaşığı içtirilir.

Daha sonra bu suyla yapılan hamur kişilerin karnına, kaynatılmış olan ceviz yaprakları sırt kısmına bırakılarak bir jelatinle kaplanarak bu bölge bağlanır (KK₁₀₇).

Meşe palamudu (belot) kurutulup ezilir ve burna çekilir (KK₄₄).

Nebat şekeri badem ile dövülerek toz haline getirilerek içilir (KK₈).

Zencefil suyla kaynatılır, sabah ve akşam bir çay bardağı içilir (KK₈₂).

Suyu içine nane konularak kaynatılır. Kaynatılan naneli suyun buharı içe çekilir (KK₉₀).

Ihlamur kaynatılıp içilir. Uyumadan önce süt kaynatılıp içilir (KK₉₂).

Ihlamur, nar kabuğu, elma, nane, limon kabuğu kaynatılarak iki gün boyunca içilir (KK₉₁).

Papatya çayı içilir (KK₈).

2.18.3. Kabakulak

Kabakulak, tükürük bezlerinin ve seyrek olarak da vücudun diğer bölgelerini ilgilendiren bir virüs enfeksiyonudur. En fazla kulağın ön ve altında bulunan tükürük bezi etkilenir en sık görüldüğü kitle çocuklardır ve bunlara ilk belirti genellikle tükürük bezinin şişmesidir. Erişkinlerde ise şişkinlik belirmesi birkaç gün önce halsizlik ve yüksek ateş ortaya çıkabilir. Tükürük bezinin şişmesi başlangıcı rahatsız edici ya da ağrılıdır (Brown, 1985:282). Şişmiş olan hastalık bölgesine dışardan müdahaleye dayalı olan tedavi ile ilgili Silvan yöresi halk hekimliği pratik ve uygulamaları aşağıda belirtilmiştir.

Keten tohumu (şadanik) ezilir şişik olan bölgeye bez ile bağlanır. Sonra kuru sabun rendelenir, un, şeker ile yoğurulur ve sabun ile karıştırılarak buradaki iltihabın çekilmesi sağlanır (KK₇₆-KK₇₉).

Beyaz kireç, pekmez, süt yoğrulup hamur şekline getirilir sonra bir iki gün üzerinde bırakılır (KK₆₈).

Bamya ve kayısı ezilir ve şişkinlik olan bölgeye sürülür (KK₉₄).

2.18.4. Nefes Darlığı

Hastanın güçlükle nefes alması hali olan nefes darlığı, kansızlık, kalp hastalıkları, mide hastalıkları, bronşit, tiroid bezinin büyümesi, akciğer hastalıkları, zatürre, astım, zehirlenme, şişmanlık, nefes darlığına neden olabilir (<http://www.saglikbakanligi.com>).

Yarpuz (yabani nane, pung) kaynatılıp her akşam içilir. Sonra kırk gün boyunca bir elma yenilir (KK₈₅).

Gülhatmi çiçeği (hîro çiçeği) bal ya da sütle karıştırılarak kaynatılır. Yapılan bu karışım üç gün boyunca içirilir. Bu karışım hırıltıyı keser ve balgamı söktürürdü. Nefes darlığı çeken yetişkinler kırk gün bunu içerse nefes darlığı geçer (KK₂₄).

Bir bardak portakal suyu ve pekmez kaynatılıp kırk gün boyunca içilir (KK₉₁).

2.18.5. Öksürük

Silvan yöresinde ciddi boyutlara ulaşmadığı takdirde halk tarafından fazla önemsenmeyen bir rahatsızlıktır. Doktora gitmek yerine evde kendi kendilerine hazırladıkları emleri kullanmayı tercih etmektedirler. Ancak belli bir süre devam eden öksürük, başka bir hastalığın habercisi olabileceğinden doktora, hastaneye gidilmektedir. Öksürük tedavisinde ağırlıklı olarak bitkisel emlerle tedavi uygulanmaktadır.

Bu hastalıkla ilgili yapılan tedaviler aşağıda belirtilmiştir.

Pekmez ve saf zeytinyağı birlikte kaynatıldıktan sonra içine birkaç damla limon suyu konularak içilir (KK₅₉),

Pekmez ve zeytinyağı karıştırılıp içilir, bu karışım boğaz ağrısı ve öksürüğe iyi gelir (KK₁-KK₆₁).

Düzenli olarak pekmez veya pekmez şerbeti içilir (KK₁₀₆).

Nane, limon ve ıhlamur kaynatılıp içilir (KK₅-KK₇₈-KK₈₆-KK₉₄).

Yabani güllerin kökleri kaynatılıp içilir (KK₅₅).

Süt ve pekmeze azıcık su katıldıktan sonra iyice karıştırılır ve kaynatıldıktan sonra içilir (KK₄₄).

Yarım bardak pekmez sıcak suyla karıştırılıp içilir (KK₄₇).

Pekmez şerbet haline getirildikten sonra limon suyu ile karıştırılıp sabahları aç karna içilir (KK₇₈-KK₈₄).

İki şişeye sıcak su doldurulup göğsün her iki tarafına konulur (KK₈₅).

Kayısı haşlanıp bezin üstüne sürülür ve boğaza sarılır (KK₈₆).

Papatya, sütün içine konulup kaynatılır ve hastaya içirilir (KK₈₈-KK₈₉).

Soğan ateşte közlenip üzerine pul biber dökülüp yenilir (KK₈₇).

Pekmez, çiçek yağı ve pul biber birlikte kaynatılır ve içilir (KK₉₉).

Soğuk almış kişinin göğüs kısmına, sırt kısmına gaz yağı ile masaj yapılır. Bu tedavi öksürüğe iyi gelir, öksürüğü keser (KK₄₂).

2.18.6. Sinüzit

Kafatası içindeki burun boşluğuna açılan hava boşluklarının yani sinüslerin yüzeyindeki mukoza zarının iltihabıdır. Sinüzit genellikle bir burun enfeksiyonu izler. Burundaki şekil bozuklukları ve polipler, nezle grip, burun iltihabı ve alerji sinüzit oluşumunda yardımcı faktörlerdir (Brown, 1985:489).

Silvan bölgesinde sinüzit tedavisi için çeşitli halk hekimliği pratik ve uygulamaları görülmektedir.

Sinüziti olan kişi birkaç gün boyunca her iki burun deliğine enfiye (burnotî) çeker (KK₅₉-KK₈₄).

Kurutulmuş papatya kaynatılır, bir kaba boşaltılır. Kabın üzerine eğilerek buharı içe çekilir. Bu uygulama on dakikada bir toplam üç defa tekrarlanır. Bu tedavi üç gün devam eder (KK₅₉-KK₇₂).

Sinüzit için acı kavun yağı çıkarılıp buruna ikişer damla damlatılır. Bunun fazla kullanılması tehlikelidir. Dozunun fazla kaçırılmaması lazım (KK₈₈). Acı kavun Diyarbakır yöresinde sarılık ve sinüzitte kullanılıyor (Beysanoğlu, Değer: 1992: 17).

2.18.7. Soğuk Algınlığı, Grip, Nezle

Silvan yöresinde halk, soğuk algınlığına dayalı hastalıklar için hastaneye gitmeyi tercih etmemektedir. Bitkisel emlerle tedavi ve sıcak içeceklerin tüketilmesi halkın tercihidir. Mevsim geçişlerinde ve kış aylarında yaygın olarak görülen bir rahatsızlık türüdür. Bu hastalığa yakalananlarda baş ağrısı, halsizlik, ateş, burun akıntısı ve boğaz ağrısı görülebilir. Silvan'da yapılan uygulamalar aşağıda belirtilmiştir.

Soğuk alan kişilerin sırtlarına hacamat yapılır. Ayrıca kırmızı kiremit ısıtılır ve kişi onun üstüne oturarak terleme yoluyla soğuk dışarı atılır (KK₄₂-KK₅₉).

Soğuk algınlığını gidermek için pekmez kaynatılıp içilir (KK₂).

Soğuk almış kişinin göğüs kısmına, sırt kısmına gaz yağı ile masaj yapılır. Bu tedavi öksürüğe de iyi gelir, öksürüğü keser (KK₄₂).

Soğuk algınlığı, grip ve nezle için enfiye (burnotî) kullanılırdı (KK₄₉).

Isırgan otu, kuşburnu, papatya, ıhlamur, nane ve limon gibi bitki çayları yapılıp içilir (KK₅).

Sıcak süt içilir ve sıcak tuzla bel ve sırt bölgesi ısıtılır (KK₄₄).

Ebegümece otu ve maydanoz kaynatılıp içilir. Sıcak suya limon suyu eklenip içilir (KK₈₄).

Zencefil, adaçayı, papatya, tarçın, gül, zerdeçal, portakal kabuğu karıştırılır ve kaynatılarak içilir (KK₁-KK₈₈).

2.18.8. Zatürre

Silvan yöresinde tıbbın gelişmediği dönemlerde zatürre hastalığı ölümcül bir hastalık olarak bilinir, bu hastalık karşısında halk çoğu zaman çaresiz kalmıştır. Halk hastalıklar hakkında yeterli bilgiye sahip olamadığından ölen insanların çoğunun zatürreden öldüğü söylenirdi (KK₂₇).

Kepek ile tuz ısıtılır vücudun yan taraflarına bırakılır (KK₆₁), tuz ısıtılıp sırt kısmına bırakılır (KK₁₀₆).

Hamur pekmezle kızartılır ve zatürre olan kişinin göğsüne bırakılır, bezle bağlanır. Gülhatmi çiçeği (hîro çiçeği) dövülür sonra zatürre olan kişiye yedirilir (KK₇₉).

Zatürre olan kişiler sıcak tutulur ve onlara sıcak şeyler içirilir (KK₄₉).

Soğuk algınlığı zatürreye dönüşürse koyun postu hasta kişni vücuduna sarılır. Kişinin postun içinde terlemesi sağlanır (KK₉).

Zatürre hastalığına yakalan kişi ekşi yemeli (KK₃₇). Ebegümeci kaynatılıp suyu içilir. Sıcak su içilir, kalın giysiler giyilir (KK₈₄).

Hasta sıcak bir ortamda terlettirilir. O hastalar için bundan başka yapılabilen bir şey yoktu (KK₁-KK₉₇).

2.19. Şeker Hastalığı

Şeker hastalığı tıp dilindeki ismiyle “diyabet”, adından da anlaşılacağı gibi kan şekeri seviyelerinin yüksekliği ile seyreden bir hastalıktır. Şeker hastalığı, vücudun kan şekeri dengesini sağlayamadığı ve şekerin dokulara zarar verebilecek seviyelere yükseldiği metabolik bir hastalıktır. Özellikle hareketsiz yaşam tarzının benimsendiği çağımızda önemli bir sağlık sorunudur (<https://www.saglikbilgi.net>). Silvan halk hekimliğinde şeker hastalığı tedavisinde acı olan meyve ve çekirdekleri önemli yer tutmaktadır. Silvan’ da şeker hastalığı için yapılan halk hekimliği pratik ve uygulamaları şu şekildedir:

Şeker hastalığına için acı badem faydalıdır (KK₄₉).

Acı badem, acı yavşan otu (merwend), tarçın, siyah üzüm çekirdeği, mahlep şeker hastalığı için faydalıdır (KK₈₈)

Meyremhort otu ile acı badem kaynatılıp içilir (KK₈).

Acı badem ve meşe palamudu yenilir (KK₆₁).

Acı badem gibi acı meyvelerin çekirdekleri yenilir (KK₉₇).

Palamut yenilir. Anason kaynatılıp içilir (KK₆₅).

Sığırdili otu (gûriz) kaynatılıp suyu içilir (KK₈₅).

Çörek otu ve hardal tohumu kullanılır (KK₃₉).

2.20. Yanıklar

Yörede yanıklar daha çok kaynar su, kuru ısıyla yanmak, alev, elektrik akımıyla olur. Halk, doktora başvurmadan önce kendi imkânlarıyla tedavi yapar. Yanıklarda genel olarak bitkisel ve hayvansal emlerin kullanılmasının yanı sıra madensel ve endüstriyel ürünler de kullanılmaktadır. Silvan'da rahatsızlıkla ilgili yapılan uygulamalar aşağıdaki gibidir.

Yaranın derinliğine bağlı olarak kullanılan malzemeler farklılık gösterir. Çok derin olan yanıklar için tatlı narın çekirdeği gölgede çıkartılır, kurutulur. Daha sonra öğütülüp un haline getirilir ve yanığın üstüne konulup bir bezle sarılır. Nar çekirdeği yarayı iyileştirir. Üç ay boyunca zeytin yağında bekletildikten sonra kırmızı rengini alan kantaron yağı ise çok derin olmayan yaralarda kullanılır. Bu yağ yaranın üstüne sürülür. Kantaron otu karaciğer yağlanması ve sarılık için de iyi bir ilaçtır (KK₃).

Nehirlerin kenarlarından alınan yosun yanık bölgeye sürülür. Daha sonra ılık su ile yanık bölge yıkanır ve balmumu ve zeytinyağı karıştırılarak merhem haline getirilerek yanık bölgeye sürülür (KK₄₃).

Bataklıklardan toplanan yosunlar öğütülüp krem haline getirilir ve yanık bölgeye sürülür (KK₃-KK₃₅).

Zeytinyağı ve balmumu (şima) birlikte kaynatılıp temiz bir tülbendin üzerine bırakılarak yanık bölgeye sarılır. Ayrıca yanık olan yere yoğurt ve yumurta sarısı sürülür (KK₉-KK₉₄).

Yanan bölgeye şekerli su sürülerek acı hafifletilir. Daha sonra mum eritilip zeytinyağı ile karıştırılarak krem kıvamına getirilir ve yanık olan bölgeye sürülür (KK₂₃-KK₇₆-KK₈₀-KK₈₁-KK₈₄-KK₈₆-KK₉₇-KK₉₉).

Balmumu (şima) eritilerek temiz bir bezin üstüne sürülür ve yanık bölgeye sarılır (KK₄).

Beyaz mum eritilerek kahveyle karıştırılarak yaraya sürülür (KK₉₄).

Mum ve yumurta akı karıştırılarak yanık bölgesine sürülür, ayakkabı boyası da

sürülür (KK₉₅).

Mum eritilip biraz soğuduktan sonra vücuttaki yaranın üzerine sürülür (KK₃₈-KK₁₀₆).

Motor yağları, mum ve yumurta yanan bölgeye sürülür (KK₆₈).

Beyaz mum ve gelincik çiçeği tohumu karıştırılıp yanan yerin üzerine konulur (KK₈)

Yumurta akı veya sarısı ile motor ya da grez yağı karıştırılarak sürülür (KK₄₉-KK₈₅).

Yanık olan bölgeye üzüm bulamacı (pîlor) sürülür (KK₅₃).

Yanıklarda sığırdili otunun (gûriz) kökleri kaynatılıp merhem haline getirilir ve yanmış bölgeye sürülür (KK₅₁).

‘‘Yaşlı bir adamın ayağı yanmıştı. Onu bir hekime götürdük. Hekim, inek etinin yağ kısmını kızarttı, yağ soğuduktan sonra yanık bölgeye sürdü ve adamı evine yolladı. Kısa bir süre sonra adam iyileşti ve yanıktan iz kalmadı’’ (KK₁).

Yanık bölgeye şeker ve salça sürülür (KK₆₁-KK₈₀-KK₉₀-KK₁₀₆).

Buz konulur veya yoğurt sürülüp biraz bekletilir (KK₅-KK₈₀).

Yumurta ile tavuk tüyü iyice kavrulur ve yanık olan yere sürülür (KK₈).

‘‘Köyde üzerine su dökülen bir çocuğu annemin yanına getirdiler. Annem suyun içine kireç ve zeytinyağı koyup karıştırarak bunu, krem haline getirdi. Bu kremi çocuğun vücuduna sürdükten sonra çocuk birkaç hafta içinde iyileşti. Çocuğun annesi anneme hediye getirdi’’ (KK₁).

İyice ezilen kömür parçaları ile eritilmiş mum ile karıştırılıp yanık olan bölgeye sürülür (KK₆₀).

Kırmızı toprak çamur haline getirilerek yanıgın olduğu bölgeye sürülür (KK₁₉).

Yanıkta ilk müdahale olarak çiğ yumurtanın sarısı sürülür. Sonra yara temizlenir. Mum eritilir, zeytinyağı ile karıştırılıp krem haline getirilerek sürülür. Bu tedavinin sonunda yanıgın izi bile kalmaz (KK₇₄).

Salça, yumurta akı sürülür, temiz bir bezle sarılır (KK₇₅).

Diş macunu sürülür (KK₇₅-KK₇₆-KK₇₉).

Kireç taşı suyun içine atılarak eritilir. Kireç taşının eridiği su üstten içine kireç karışmayacak şekilde alınır ve zeytinyağı ile karıştırılarak yaraya sürülür. Toz şeker, mavi mürekkep de yaraya sürülür (KK₇₉).

Keçinin boynuzu yakılıp sürülür (KK₉₆).

2.21. Yaralar

Yara, bir hastalık ya da dış fiziki etkenler sebebiyle deride ya da vücudun herhangi bir organında doku bütünlüğünün bozulmasıdır (<https://www.medikalakademi.com.tr>).

Kırmızı kantaron yağı tüm yaraların tedavisinde önemli yer tutmaktadır. Yaranın üstüne iyileşene kadar sürülür ve yara bezle bağlanır. Ayrıca kırmızı kantaron yara izi oluşmasını da önler (KK₁₁-KK₇₁-KK₈₄).

2.21.1. Ağız İçi Yaralar

Karbonatlı su hazırlanıp temiz tülbent ile ağız yaraları temizlenir. Beyaz şap taşı yaralar için, mavi şap taşı ağız yaraları için kullanılır (KK₇₀).

Ağız içi yaraları için şeker ve badem ezilmiş hale getirilip hem ağza sürülür hem de yenilir (KK₈₄-KK₈₅).

Ağız içi yaraların iyileşmesi için yirmi gün boyunca yağlı yiyeceklerin yenilmemesi gerekir (KK₅₅).

Dağ kekiği ve sumak kaynatılarak içilir. Bunun yanında kara dut pekmezi de kullanılır (KK₃₂-KK₂₇-KK₈₁).

2.21.2. Kanayan Yaralar

Kanamayı durdurmak için kurutulmuş olan yaban mersini bitkisinin yaprağı ezilerek yaranın üstüne bırakılır ve bir bezle bağlanır (KK₅₂).

Kanamayı durdurmak için deriden yapılmış kemer ince ince doğranır ve yaranın üstüne konulur (KK₁₀-KK₃₈-KK₄₄-KK₅₉).

Odun külü ve yağ karıştırılıp kanama olan bölgeye sürülür (KK₆₀).

Kadınların âdet kanamaları, basur kanamaları ve burun kanamalarında civanperçemi otu kaynatılıp çayı içilir (KK₄₅). Civanperçemi otu toz haline getirilir ve yaranın üstüne bırakılır (KK₃₉-KK₄₅).

Kanayan yaralarda kanamayı durdurmak için tütün kullanılır (KK₁₉).

Kanayan yara için yumurta sarısı çırpılır ve yaranın üzerine sürülür (KK₄₆).

2.21.3. Kesilme, Delinme, Ezilme ve Parçalanmayla Oluşan Yaralar

Haşlanan yumurtanın sarısı alınır ve yağla birlikte sarı olan yumurta siyah olana kadar tavada pişirilir. Tavada siyahlaşan yumurta atılır, kalan yağ soğuduktan sonra yaraya sürülür. Yara iyileşene kadar uygulamaya devam edilir (KK₃₈).

Eşeğin derisi yaraların üstüne bırakılır (KK₅₃).

Yara olan yere balmumu sürülür (KK₆₄).

Yaraya ayakkabı boyası sürülür (KK₃₈).

Mum ile zeytinyağını karıştırılıp yaraya sürülür (KK₄₁).

Hewajo bitkisinin kesilen gövdesi tencerede kaynatılır, bitki pembe renginde bir krem haline gelince yaraya sürülür (KK₄₄).

Kafa yaralamalarında pekmez ile tuz kaynatılıp yaranın üstüne sürülür. Bu uygulama üç defa yapılır (KK₄₀).

Yağ kızartılıp yaraya dökülür (KK₅₈).

Diş macunu, salça, toprak, patates yaraya sürülür (KK₈₇).

Kırmızı kantaron yağının içine tatlı nar bırakılır, merhem haline getirilip yaraya sürülür (KK₈₈).

2.22. Diğer Hastalıklar

Gece yanığı (zona) hastalığının tedavisi için yedi yıl çobanlık yapmış olan birinin yanına gidilir. Bu kişi, elindeki çakmak taşlı bir çakmağı kişinin yüzüne doğru çakarak onu tedavi eder. Çakmak sadece çakılır, ateş yakılmaz. Çobanlık peygamber mesleği olduğu için kutsaldır bu yüzden ancak bu tedaviyi yedi yıl çobanlık yapmış olan kişiler yapabilir (KK₄₃).

Yediği herhangi bir şeyde zehirlenen kişiye yoğurt yedirilir veya süt içirilir (KK₅).

Kolestrolun sebebi fazla et yemek ve aşırı yağlı yiyeceklerdir. Kolestrol için zeytin yaprağı kaynatılır, suyu içilir. Bununla beraber akşamdan bir bardak suyun içine ceviz içi konulur ve sabah hem ceviz içi yenilir hem suyu içilir. Maydanoz kaynatılır suyu içilir (KK₃₈-KK₄₄-KK₇₁-KK₇₆-KK₈₉).

Fıtık olan kişilere ebegümeci kaynatılıp suyu içirilir, roka yedirilir (KK₆₅).

Vücut da oluşan ani şişkinlikler için yengeç ezilip bir bezin üzerine serilir ve yaranın üzerine konulur (KK₇₀).

Kadınların adet sancıları için pekmez içilir (KK₉₄).

Uyku problemini ortadan kaldırmak için kedikulağı otu, anason, melisa otu kaynatılarak çayı içilir (KK₁₀-KK₄₄-KK₅₉).

Karaciğer yağlanması tedavisi için devedikeni tohumu, kırmızı kantaron ve karahindiba bitkileri kullanılır (KK₁₇-KK₁₈-KK₄₅).

Bağıışıklık sistemini kuvvetlendirmek için defne yaprağı kaynatılıp içilir. Defne

yaprağı yemeklere tat vermesi için de kullanılır (KK₄₅-KK₆₈).

Basur (Hemeroit) hastalığının tedavisinde ayrık otu ve dağ kekiği birlikte kaynatılarak çayı içilir (KK₁₄-KK₆₃-KK₈₁)

Guatr hastalığının tedavisi için ısırgan otu, civanperçemi ve kırkkilit otu birlikte kaynatılıp çayı içilir (KK₃₉-KK₄₉).

Yüz felci için bölgedeki halk hekimlerine gidilir. Bu hekimler koyunun kuyruk yağı ile hakiki balın havanda iyice dövölüp krem haline getirdikten sonra hastaya bu karışımı yüzün yumuşaması 4-5 gün boyunca yüze masaj yaparak uygulamalarını söyler. Bu süre sonunda tekrar halk hekimlerine gidilir ve bu hekimler yumuşayan bu yüz kaslarına masaj yapıp, eklem yerlerini birkaç defa oynattıktan sonra iyileşme olur (KK₁₅-KK₃₉). Yüz felci için çam sakızı çiğnenir (KK₇₄).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SİLVAN HALK HEKİMLİĞİNDE TEDAVİ YÖNTEMLERİ

3.1. Dinsel-Büyüsel Yollarla Tedavi

Hastalıkla ilgili uygulamalarda en fazla tercih edilen yöntemlerden biridir. Uygulama esnasında Kur'an-ı Kerim'den ayetler okunması, dua edilmesi ve tekerleme gibi sözlerin söylenmesi gibi uygulamalar mevcuttur. Burada toplumun inanç yapısı hayatının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Hastanın bu süreçteki inancı, kutsal ve mutlak güç sahibi olarak gördüğü değerlerin onu iyileştireceğine yönelik psikolojisi iyileşmenin en temel koşuludur. Bu uygulamalar sırasında bitkisel, hayvansal, madensel gibi diğer maddelerin kullanımı da görülmektedir. Dini- büyüsel yolla tedavi yönteminde herhangi bir kişi, kendi kendine hem dinsel hem de büyüsel bir işlem yaparak sağaltımını gerçekleştirebilir. Bu kapsamda; önce dinsel nitelik taşıyan işlemler sonra büyüsel nitelik taşıyan işlemler gerçekleştirilir. Örneğin sarılık tedavisinde ocaklı, kirli kan akıttıktan sonra sarılık ipi denilen bir ipi keser ve Felak, Nâs ve Fatıha sureleri üçer defa okunur. Sureler okunduktan sonra ocaklı:

‘‘Rabbim şıfa senin elindedir,

Hz. Fatma senin evliyandır

Ben de senin bir kulunum

Bu hastalığı iyileştirmeyi nasip et.’’ der (KK₈₂).

Burada Kur'an okunması, sözlerin okunmasında ve sarılık ipinin kesilmesinde dini ve büyüsel işlemler bir arada kullanılmıştır. Siğili olan kişi için dut ağacının bir dalı kırılır, dal kuruduğunda siğiller de kurur. Siğiller geçene kadar ya da üç ay boyunca dut ağacının gölgesine girilmemesi, altından geçilmemesi (KK₄₁) ve ‘‘Dutum kurudukça siğilim de kuruyacak.’’ denilmesi (KK₇₉) büyüsel nitelik taşıyan bir işlemdir. Elde çıkan siğil sayısı kadar kara diken alınıp üstüne dua okunması ve yeni kesilmiş kurbanlık koyunların ciğerinin kanına bulaştırılıp eldeki siğillere teker teker dua ile ciğere batırılması (KK₁-KK₇₆-KK₇₉-KK₈₉) dua edilerek yapılan dini nitelik taşıyan bir eylemdir. Üçüncüsünde egzama tedavisi için hem büyüsel nitelik taşıyan bir işlem yapılmakta hem de dinsel nitelik taşıyan bir eylem gerçekleştirilmektedir. Okunmuş sarımsak ve kına karıştırılarak yaraya sürülür. Bu işlemde dinsel nitelikli bir işlem yapılırken bu işlemin iki veya üç çarşambanın yapılmasının gerekli olması (KK₂-KK₅₂-KK₅₄-KK₇₆) büyüsel

nitelik taşıyan bir eylemdir. Nasır tedavisinde dua edilmesi dini nitelik taşıyan bir işlem iken (KK₈₅), dut ağacının kıvrılması, bu ağaca bakılmaması (KK₁₀₄) ve bu işlemin üç çarşamba yapılması (KK₇₆) büyüsel nitelik taşıyan bir işlemdir. Yine nazar tedavisinde hocanın tuz içine kemik ve iğne bırakması ve üstüne okuması, bu karışımın evde yakılmasında (KK₇₅) dinsel ve büyüsel işlemler bir arada kullanılmıştır.

Yukarıda örneklerle belirttiğimiz durumlar, çalışmada dini-büyüsel yolla tedavi kapsamında değerlendirilmiştir. Silvan yöresinde dini- büyüsel yöntemlerle sağaltılan hastalıklar şunlardır:

Ağrı/ateş, baş ağrısı, egzama (bîrov), nasır, siğil (balûk), altına kaçırın çocuklar, korku oluşan çocuklar, çocuğu olmayan kadınlar, sarılık olan çocuklar, nazar (göz) değmesi, cin çarpması uygulamalarıdır.

3.1.1. Nazar (Göz) Değmesi Uygulamaları

TDK sözlükte belli kimselerde bulunduğu inanılan kıskançlık veya hayranlıkla bakıldığında insanlara, eve, mala, mülke hatta cansız nesnelere kötülük verdiğine inanılan uğursuzluk, göz olarak tanımlanan nazarın (www.tdk.gov.tr) kökeni Neolitik çağlara kadar uzanmaktadır. Girit'te, Aşağı Mısır'da, Malta'da, Kuzey Fransa'da ve Britanya'da Bronz çağına ait, balta şeklinde yapılmış nazarlıklar (amuletler) bulunmuştur. Araştırmalar sonucunda, eski dönemlerden itibaren Batı'da ve Doğu'da büyü'nün ve nazarın kötü etkilerine inanma ve bunlara karşı tedbirler alma bilgisinin köklü olduğu görülmüştür (Koşay, 1956: 86).

Türkçede bakış anlamına gelen Arapça asıllı olan nazar kelimesi, bakışlarında zararlı güç bulunan bazı insanların bu özellikleriyle bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla canlı üzerinde hastalık, sakatlık, hatta ölüm; nesne üzerinde sakatlanma, kırılma gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesi şeklinde açıklanmaktadır (Boratav, 1994: 103-104).

Nazar inancının temelinde belli kimselerde bulunduğu inanılan, insanlara özellikle çocuklara, evcil hayvanlara, eve, mala-mülke hatta cansız nesnelere de zarar veren, bakışlardan çıkan çarpıcı ve kimi zaman da öldürücü güç düşüncesi yatmaktadır (Örnek, 2000: 169).

Silvan'da halk arasında bazı kimselerin sebebi bilinmeyen olağanüstü nazar (göz değmesi) güçleri olduğuna inanılır. Bu güçlere sahip olan birinin bir insana, hayvana, eşyaya ve özellikle de bir çocuğa hayranlıkla veya kıskançlıkla bakmakla hastalık,

sakatlık, ölüm gibi durumların meydana geleceğine inanılır. Belirtilen durumlar böyle bir sebebe bağlandığında “nazar değdi”, “nazara geldi”, “nazar etme” şeklinde ifade edilir.

Geçmişten günümüze varlığını sürdüren bu inanış, ülkemizin hemen her köşesinde günlük hayatın içerisinde ve bütün etkinliğiyle varlığını devam ettirmektedir. Bugün halk arasında, nazara karşı mavi boncuk, delikli taş, nal, yumurta kabuğu gibi çeşitli nazarlıklar kullanma, hocaya muska yazdırma, kurşun dökme vb. çeşitli pratikler yapılmaktadır. Ancak bu tür uygulamalar, bâtıl inançlar arasında yer alması dolayısıyla dinimizce haram kılınmıştır (Çıblak, 2004: 103-125).

Silvan yöresinde halk nazara inanmaktadır. Halkın nazara inanmasında halkın inancının da etkisi vardır. Kur'an-ı Kerim'de açıkça olmazsa da nazara işaret eden ayetlerin olması ve hadislerin kesin bir ifadeyle nazarın gerçek olduğunu bildirmesi halkın nazara inanmasında önemli etkenlerdir. Kur'an-ı Kerim'de Kalem Suresi 51. ayette: “Rabbi onu seçip iyilerden kıldı. Doğrusu inkâr edenler, zikri (Kur'an-ı) işittikleri vakit nerdeyse gözleri ile seni yıkıp devireceklerdi. Bir de durmuşlar, o herhalde bir delidir, diyorlardı.” ayetinde geçen “gözleriyle seni yıkıp devireceklerdi” sözünü Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili eserinde ve İbn Kesîr, Tefsirul Kur'an'il-Azîm eserlerinde "nazar" ile tefsir etmişlerdir.

Nazarın gerçek olduğunu ve insanın kaderiyle yakından alâkasının bulunduğunu ifade eden Peygamber Efendimiz (asm) Abdullah bin Abbas'tan rivayet olduğuna göre şöyle buyurmaktadır: “Nazar haktır. Eğer kaderi geçecek bir şey olsaydı, onu nazar geçerdi (Müslim, hadis no: 2188). Nazar etmenin, ölümü, kişinin helâk olmasını netice veren cihetini Peygamberimizden (asm) öğreniyoruz. Câbir bin Abdullah'ın rivayet ettiği hadiste şöyle buyrulmaktadır: “Göz değmesi haktır. Deveyi kazana, insanı da kabre girdirir.” (Keşfü'l-Hafâ, 2: 7). Böylece, nazara uğrayan deve nasıl ki ölüp, eti tencereye konuluyorsa, aynı şekilde nazar edilen kişi de hayatından olup mezara girebilmektedir. Hadis-i şeriften nazarın tesirinin yalnız insana bağlı kalmadığı, bütün canlılara, hatta insanı dikkatini çeken her türlü şeye de zarar verebildiği anlaşılmaktadır.

Nazarın Silvan yöresinde halk hayatındaki yerini belirlemek için, nazara inanan kaynak kişilerin anlatılarından birkaç örnek vermek yararlı olacaktır.

“Dayım oğlu bize misafîrliğe gelmişti. O esnada bizim evde bulunan komşu kadın dayım oğlunun gözlerine bakarak: “ Gözlerin ne kadar da güzeldir.” dedikten hemen

süre sonra dayım oğlu gözlerim diye bağırarak dışarı kaçtı. Birkaç güne kadar gözlerinde ağrı vardı.” (KK₄₃).

“Ben torunumu yıkarken o esnada bayan komşumuz yanımıza gelerek çocuğa hayranlıkla bakarak “Ne güzel bir çocuktur.” dedi. Bir saat sonra bu çocuk rahatsızlandı ve yaklaşık bir yıl boyunca gece gündüz sürekli ağladı. Çocuk günden güne zayıflamaya başladı, eridi, bir deri bir kemik kaldı. Çevredeki tüm doktor ve türbeleri gezdim ama çare olmadı. Nazar değdiren kadının yanına gittim ve ona evimi yaktın, çocuğumu perişan ettin, seni yüzünden çocuğum böyle oldu, dedim. Sonra onun ayakkabısının boyu ölçüsünde bir ip aldım ve yanında yakarak kokusunun ona gitmesini sağladım. Bir süre sonra çocuğum iyileşti.” (KK₁₀₈).

“Silvan yöresinde çok güzel bir atı olan bir kişi vardı. Bu kişi at üstünde giderken arkadaşı atı için “Off! Atın ne kadar da güzeldir.” dedikten sonra at elli metre gider ve bir duvara çarpar. Hem at hem de sahibi ölür.” (KK₁₀₇).

Yapılan görüşmelerde göz değmesinin temelinde yatan esas sebebin kişinin kıskançlık ve hayranlık duyguları olduğu ve bu duyguların, baktığı kimseye yansması ve onu tesir altında bırakması olduğu sonucuna vardık. Silvan’da nazar boncuğu takılarak bu kıskançlık dolu bakışların tesirinin azaltılması veya başka yönle yansıtılması amaçlanmaktadır. Ayrıca nazar değeceğinden en çok korkulan kesim olan küçük çocuklar toplum içine fazla çıkartılmaz veya o çocuktan bahsedilirken “bizim çocuk hep hastalıklı, sürekli ağlıyor, huysuz, bir şey yemiyor” gibi olumsuz durum, tutum ve davranışlardan bahsedilir. Özellikle çok güzel ve sağlıklı çocuklar düğün, nişan gibi toplu etkinliklerin olduğu yerlere götürüldüklerinde nazardan korunmak için yüzlerine tencere karası sürüldüğü görülmektedir. Böylece kişilerin dikkatinin çocuğa kayması önlenmeye çalışılarak çocuğun beğenilmesinin önüne geçilmeye çalışılır. Nazar, kıskançlık gibi kötü duygulardan gelebileceği gibi kişinin yakınlarına duyduğu aşırı sevgi ve beğeniden de kaynaklanabilir. Bu yüzden yörede anne ve babaların çocuklarına karşı aşırı sevgi göstermeleri ve aşırı beğenileri de nazara sebep olacağına inanılmaktadır. Bu inanış gereği halk arasında “Anne, baba nazarı da vardır.” sözü yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu tür nazardan en çok çocukların etkilendiğine inanıldığı için, anne ve babaların çocuklarına karşı aşırı sevgi göstermeleri ya da düşkünlükleri pek hoş karşılanmaz.

Yörede nazardan korunmak ve nazar değdikten sonra yapılan uygulamalar vardır. Özellikle çocukları ya da diğer bireyleri nazardan korumak için alınan tedbirlerin başında muska yapmak gelir. Şeyhlere ya da hocalara “nazar muskası” hazırlatılır. Kur’an’ın bir

veya birkaç suresi veya çeşitli duaların bir kâğıda yazıldıktan sonra bu üçgen şekline getirilir ve balmumu sürülmüş bir beze sarılarak yapılan muska omuza takılır (KK₂₇-KK₃₈-KK₄₄-KK₆₄-KK₇₅). Muska kapının ön tarafına asılır (KK₄₄). Diğer taraftan muskayı hazırlayan hocaya emeğinin karşılığı olarak kişinin ekonomik durumuna göre bir miktar para veya hediye verilir (KK₄₄-KK₆₄-KK₇₅).

Halk arasında güzel ve alımlı olan bir çocuğun, yakışıklı olan bir gencin, herhangi bir özelliğiyle öne çıkan bir kişinin veya bir eşyanın ya da semiz bir hayvanın hayranlıkla övülmesinin ardından nazar değmemesi için “maşallah”, “nazar değmesin” gibi sözlerin söylenmesi istenir. Nazarın önlenmesi için evlerin duvarına, kapı üstlerine nazar boncuğu, delikli taş, isle karartılmış yumurta, çörek otu ve kenire ağacı parçası gibi maddelerin asıldığı, araba içine bu maddelerin konulduğu da görülmektedir.

Nazar boncuğu ve şeyhin ya da hocanın yaptığı muska çocukların kıyafetlerine takılır, nazar boncuğu çocukların alnına yapıştırılır. Yumurtanın her iki yanından delik açılır ve yumurtanın içi çıkartılır. Yumurtanın kabuğu is ile karartılır ve her iki tarafına ip geçirilerek nazar değmesinden korkulan tarla, ev ve araba gibi yerlere asılır. Bu uygulamalar halkın bakış açısını değiştirerek nazarın zarar verici etkisine engel olur ayrıca bunların etkisi geçmişten beri tecrübe edilmiştir (KK₂₇-KK₃₈-KK₄₄-KK₆₄-KK₇₅), muska kapının ön tarafına asılır (KK₄₄). Nazar değmemesi için muska yapılır ve bu muska balmumunun sürüldüğü bir bezin içine konularak çocuğun omzuna asılır (KK₅₁).

Bölgede kenire olarak adlandırılan ağaç evde, arabada bulundurmamak nazardan korunmayı sağlar (KK₅₆).

Çocuklara nazar değmemesi için beyaz bir bezin içine çörek otu konulur ve çocukların omzuna asılırdı (KK₆₀).

Kıskançlık nazara yol açtığı için insanlar kıskanç olan veya nazarı oldukları düşündükleri insanlardan kaçıp saklanırlar (KK₁₀₆).

Nazarı önlemek için ateşin üstüne tuz atılır (KK₈-KK₁₂).

Bir kişiye nazar değme belirtilerini incelediğimizde şu sonuca varabiliriz. Sağlıklı, güzel ve neşeli olan çocukların birdenbire huysuzlanması, hastalanması, gece gündüz ağlaması, iştahtan kesilmesi, zayıflaması; sağlam olan birinin ortada herhangi bir sebep yokken baş ağrısının oluşması, felç olması, halsizlik, gözlerinin görmemesi, iç sıkıntısı gibi şikâyetlerin olması; sorun yokken birden evli çiftler arasında sık sık kavgaların yaşanması; at, inek gibi hayvanların aniden ölmesi, yeni bir araç veya eşya alındığında

evde bir sorun çıkması, bu durumda evdeki hayvanın ölmesi gibi durumlar nazar değme belirtileri olarak gösterebiliriz.

Nazar değen kişi felç olur, ağzı yamulur, gözleri görmemeye başlar, vücutta rahatsızlıklar belirir. Nazarın etkisi o kadar fazla ki ‘‘taşa nazar değdirmişler, taş erimiş.’’ sözü halk arasında yaygındır (KK₉₈).

Nazar çok tehlikeli bir durumdur. Çünkü nazar insanı mezara bile götürebilir. Nazar değen bir insana halsiz olur yerinden kalkamaz hale gelir. Nazardan dolayı ölenler bile vardır (KK₉₉).

Nazar değen kişilerde baş ağrısı, mide ağrısı ve vücutta iltihaplanma olur (KK₆₁).

Nazar değen kişiler zayıflardı, bir deri bir kemik kalırlardı. Bunun sebebi nazarın kemiğe ulaştığına inanılmasıydı. Bunu tedavisi için hekimler tarafından okunmuş tuz ve kara diken karıştırılarak nazar değen kişinin ailesine verilir. Bu karışım evde yakılarak kokunun nazar değmiş kişilere gitmesi sağlanırdı (KK₄₉-KK₅₂-KK₅₃).

Bebek veya çocuğun huysuz olması, sürekli ağlaması, iştahının kapanması, gündün güne erimesine nazarın sebep olduğuna inanılır. Bunun için anne Kur’an-ı Kerim’den Nas ve Felak sureleri okur (KK₇), Âyete’l-Kürsî ve dualar okunur (KK₉₂).

Nazar değmesinden dolayı insanların ve hayvanların başına gelen hastalıkları, sıkıntıları ve diğer olumsuzlukları gidermek diğer bir ifadeyle onları iyileştirmek için birçok dini ve büyüsel işlemler yapılır. Halk bu durumlarda şeyhler, hocalar ve nazar ocaklarına başvurmaktadır. Nazarın kuvvetli olduğuna inanıldığında iyileşmenin olamayacağı bu nazarın ölümle sonuçlanabileceğine inanılmaktadır. Kurşun dökme, Kur’an’dan sure okuma, hazırlanan karışımların ve bazı maddelerin yakılarak kokusunun nazar değdiğine inanılan kişilere ulaşmasının sağlanması, okunmuş tuz içine konulmuş kara dikenin yakılması gibi uygulamalar dini ve büyüsel işlemler arasında sayılabilir.

Nazar değmiş olan kişi bir hayvanın uyluk kemiğini ocaklıya götürür. Ocaklı, uyluk kemiğini alır nazar değmiş kişinin başının üstünde kırar ve nazarın etkisi yok olur (KK₄₃-KK₈₅).

Nazar değdiğine inanılan çocuklar bölgede bulunan şeyhlere götürülür. Şeyh çocuğun sırtına tükürüğüyle masaj yaptığında nazarın ortadan kalkacağına ve çocuğun nazardan korunacağına inanılmaktadır (KK₁₀₅).

Nazar değdiğinde, okunmuş olan tuzun içine kara dikenler konulur. Bu kara dikenli tuz, eve götürülerek yakılır ve kokunun tüm ev halkına gitmesi sağlanır. Bu sayede ev halkının nazardan korunacağına inanılırdı (KK₄₉).

Nazarı olduğuna şüphelenilen kişi veya kişilerin adları bir kâğıda yazılır. Bu kâğıt evin içindekilerin yanında yakılarak kokusunun herkese ulaşması sağlanır (KK₄₉).

Nazar ocağı vardır. Nazardan korunmak için bu kişilere gidilir (KK₂₇-KK₃₈-KK₄₄-KK₄₉-KK₅₂-KK₅₃ KK₆₄-KK₇₅).

Nazar için kurşun döktürülür (KK₃₈-KK₄₃-KK₄₅-KK₈₃).

Nazarı olduğuna şüphelenilen kişinin ayakkabısına iple yedi düğüm atılır ve o ip yakılarak nazar değen kişiye koklatılır (KK₄₉).

Nazar değen kişinin ayakkabısı iple ölçülür ve bu ip yakılarak kokusu nazar değen kişiye ulaşması sağlanır (KK₁₀₆).

Nazar değdikten sonra biz hocaya gideriz. Hoca tuz içine kemik ve iğne bırakır ve üstüne okur. Bu karışım evde yakılır (KK₇₅). Çocuğa nazar değmişse üç defa ‘‘ Bu çocuğa nazar edenin gözü çıksın.’’ denildikten sonra kuru soğanın içi, tuz, kemik ve yedi tane iğnenin üstüne üç kere Âyete’l-Kürsî, İhlas ve Fatiha sureleri okunur. Daha sonra bu malzemeler ateşe atılır ve dumanın çocuğa ulaşması sağlanır ((KK₁₀₇-KK₁₀₈).

Nazar değen kişinin elbisesinden bir parça alınır ve yakılır (KK₇₆).

Kesilen oğlağın kemikleri kırılıp üstüne tuz atılır, dua okunur ve yedi tane bezin içine konulup nazar değen kişinin yanında yakılırdı. Dumanla birlikte nazar da gider (KK₈₅).

Nazar ettiğinden şüphelenilen kişinin bir parça kıyafeti ya da ayakkabısının bağı yakılır ve dumanı nazar değen kişiye koklatılır. Başın üstünden tuz gezdirilir ve bu tuza bir Fatiha üç İhlas suresi okunur ve bu tuz yakılır (KK₉₈).

Nazar değen kişinin terliği, elbisesi ve ayakkabısı yırtarak nazar giderilir (KK₉₂).

Nazar insanın kemiğine ilishince tedavisi olmaz, bu yüzden kişi zayıf düşüp ölür (KK₈).

3.1.2. Cin Çarpması Uygulamaları

Halk geleneğinde, birtakım olağanüstü halleriyle insanların yaşamında etkilerini belirten esrarlı yaratıkların varlığına inanılır. Olağan dışı kimi şartlar içinde onları gördüklerini ileri sürenler bile vardır; ama onlar hiçbir zaman iki kişi bir arada iken görünmezler; insana, tek başına olduğu zaman, çeşitli kılıklarda kendilerini gösterirler. Bu varlıkları bütün çeşitleriyle adlandırmak için genellikle ‘‘cin’’ kelimesi kullanılır. Bu söz Türkçeye Arapçadan, Arapçaya da Latince ‘‘genius’’ kelimesinden geçmiştir. Türkçede cin kelimesi yerine ‘‘ecinni’’ sözü de kullanılıyor. Cinlerin Müslümanları,

Kâfirleri, kadınları, erkekleri varmış. Toplum halinde yaşarlar, beylerinin, padişahlarının yönetimi altında bulunurlarmış. Bütün işlerini gece yaparlar, horoz sesi ya da sabah ezanı duyulur duyulmaz dağılıp kendi konaklarına çekilirlermiş. Oturdıkları ya da toplaşıp eğlenmek için uğradıkları yerler değirmenler, hamamlar, terk edilmiş, tekin olmayan evler, örenler, mezarlıklar, hanlar, köy odaları, büyük ağaçların altı imiş (Boratav, 1994: 74-75).

Silvan yöresinde cinler ve daha çok kötülük yapan cinler için ‘‘pirelk’’ adı kullanılmaktadır. Yapılan görüşmelerde yörede cinlerle ilgili inanışların halkın arasında daha çok eski dönemlerde yoğun olarak yer edindiğini görmekteyiz. Ancak son dönemlerde eskisi kadar cin ve cinlerle ilgili durumlar, vakalar yaşanmasa bile özellikle kırsal kesimde halen bu inanışlar yerini korumaktadır. Cinlerin kız ve erkek cinsiyetlerinin olduğu, bunların insanlara âşık olabildiklerine, özellikle sıcak su dökülürken bunun cinlerin çocuklarına dökülüp zarar görmelerine ve bu durum cinlerin kızıp insanlara musallat olabileceğine bu yüzden sıcak su dökerken besmele çekilmesi gerektiğine inanılır. Cinlerin de Müslüman ve gayrimüslim olanlarının olduğuna, bunların daha çok imanı zayıf olan kişilere bulaştıkları kabul edilir. Halk arasında cin sözcüğünü telaffuz etmek onları çağırmak anlamına geldiğinden hoş karşılanmaz. Bu varlıkları anlatılırken ‘‘bizden iyi olanlar’’ gibi dolaylı ifadeler kullanılır ya da sadece ima yoluyla bunlara işaret edilir.

Doğum yapmış bir bayan kırk gün boyunca besmele çekmeden sıcak su dökmemeli, kapı aralarından geçerken besmele çekmeli, eğer çekmezse gayrimüslim olan cinler ona musallat olup bayanı delirteceğine ve bu cinlerin kadının ailesine zarar verene kadar durmayacaklarına inanılır (KK₁₁). Cinler aniden sıcak su döküldüğünde insanlara musallat olurlar. Dökülen sıcak su cinlerin çocuklarına zarar verdiğinden bunlar çok kızarlar ve insanlara bulaşırlar (KK₈₆-KK₁₀₆).

Anadolu’da eski devirlerde günümüzdeki cin inancına benzer ‘‘kara iyeler’’ görmekteyiz.

Umay koruyucu iyesinin zıddı olan ‘‘Alkarısı’’ üremenin ve çoğalmanın düşmanı gibidir. Daha çok yeni doğum yapan lohusa kadınlara ve yeni doğan çocuklara musallat olurlar. Bu iyeler Albastı, Alkarısı, al, Albıs, Almış gibi muhtelif adlarla anılır (Kalafat, 1999: 24-25).

Silvan yöresinde Albastı, Alkarısı, Al, Albıs, Almış gibi isimlerle anılmasa bile cin (pirelk) inanışının bu iyelere oldukça benzediğini görmekteyiz. Kadınlara ve

çocuklara cin çarpmaması için birçok büyüsel ve dini inanışlar ve uygulamalar vardır. Lohusa kadınlar ve yeni doğmuş çocukların yanına, yataklarının altına, üzerlerine özellikle demir veya demirden yapılmış maddelerin bulundurulması ve Kur'an-ı Kerim'den sureler okunması en yaygın uygulamalardır.

Doğumdan kırk gün dolana kadar cinlerin hem kadına hem bebeğe zararı dokunabilir. Bu süre dolduktan sonra ne kadına ne de çocuğa zararları dokunmaz onun için kırk güne kadar büyüklerimiz kimse içeriye gelmesin, tanımadığımız insanlar kadının ve bebeğin yanına gelmesin, kadına kimsenin eli değmesin denilir. Cinlerin o insanın şekline girip kadın ve çocuğa zarar verebileceğine inanılır (KK₆). Kadının yatağının etrafına halat ipler, yatağın altına demir maddeler bırakılır. Ayaklarının ucuna tahra, çocuğun koynuna da bir bıçak konulur. Cinlerin bacadan da gelebileceği ihtimalinden dolayı bacanın yanına kazma bırakılır bazıları da o gün bacayı kapatır (KK₄₇-KK₄₈-KK₄₉-KK₅₃-KK₇₈). Doğum yapan kadın kırk gün boyunca evden çıkmaz. Dışarı çıktığında üç harflilerin kadına zarar vermemesi için elbisesine çengelli iğne takar ve bunu kırk gün boyunca çıkarmazlardı. Eğer doğum yapan kadın evden çıkar ve doğum yapan başka bir kadınla karşılaşırsa kırk basması olmaması için her iki kadın kendi üzerlerindeki çengelli iğneleri değiş tokuş ederler (KK₇₈). Kırklı olanın etrafına Kur'an-ı Kerim ve demir veya demirden yapılmış nesneler bırakılır. Cinlerin bu dönemde kırklı kişiyi boğabileceğine inanılır bu yüzden kırk gün tamamlanıncaya kadar üzerlerinde çengelli iğne taşınır (KK₇₆-KK₇₈). Bir kadın doğum yaptığı zaman çocuğun elbisesine bir çengelli iğne yahut başka bir demir parçası bırakılır. Cinlerin demirden korkup kaçtıklarına inanılır (KK₆-KK₃₉-KK₄₃). Kırklı bebeğin beşiğinin yanına kırkı dolana kadar makas ve tarak bırakılır. Kırkı tamamlandığında yaşlı bir bayan gelip kırkını kaldırır (KK₂₆). Evde içinde cinlerin ve perilerin anne ve çocuğa zarar vermesini engellemek için ışıklar açık bırakılır. Cinler ve periler ışığı sevmediklerini için karanlık olmasını isterler. Bundan dolayı ışık daima açık bırakılır (KK₉₈). Çocuğun yastığının altına bıçak bırakılır (KK₈₇). Yeni doğan bebeğin kırk günü dolmadan dışarı çıkartıldığında cin çarpmasın diye kundağına veya battaniyesine ekmek bırakılır. Bebek kırk gününü tamamlanıncaya kadar beşiğinde ya da battaniyesinde makas, cevşen, ekmek bulundurulur. Ayrıca bebek kırk gününü dolduruncaya kadar kaldığı odada yanında daima bir kişi mutlaka kalır (KK₅). Bebeğin yatağının kenarına demir nesneler, ekmek ve Kur'an-ı Kerim bırakılır (KK₉₈). Yeni doğan çocuklara cinler musallat olmasınlar çengelli iğne takılır (KK₁₀). Yeni doğan çocuğa cinler gelmesin diye çocuğun yanı başına demir bırakmışlar (KK₂₇). Cinler musallat

olmasın diye Kur'an-ı Kerim'den Nas ve Felak ve Âyete'l-Kürsî sureleri ve dualar okur (KK₆₁-KK₉₂-KK₁₀₆).

‘‘Henüz sekiz yaşındaydım, babaannem hastayken kuzenimle ona refakat ederken cinlerin varlığına şahit oldum. O gece geç saate kadar cinlerden konuşmuştuk. Sabah uyandığımda ellerimde kına vardı koşup anneme gösterdiğimde üç harfliler seni düğünlerine götürmüş dedi o kına beş gün elimde kaldı ve bir sabah uyanıp baktığımda bir şey yoktu. Kırkı çıkmamış kadınlara kendilerini gösteriyorlar. Cinlerin Müslüman olanları ve olmayanları var ve kırklı kadınlara çengelli iğne takılması, baş uçlarına demirden yapılmış nesnelerin bırakılması, Kur'an-ı Kerim ayetleri bulundurma onlardan korunmak içindir. Kırklı kadına göründüklerinde onlarda çok büyük korkular uyandırır ve hayatları alt üst olur. Kendi kocasından çocuğundan nefret etme, onları öldürme gibi korkunç davranışlar gösterir’’ (KK₁₁₁).

Silvan ilçesinde cin çarpmış kişiler için genelde hacı, hoca, şeyh ve cindar olarak adlandırılan cin kovuculara gidilir. Bu kişiler tarafında dua okunur, muska yapılır ve kurulan dairelerle cinler kovulur. Bunun dışında ilçe sınırları içinde ve dışında bulunan belirli türbe ve ziyaretlere gidilir. Buralarda dua okunur, ziyaret ve türbelerin içinde belirli bir süre uyunur.

Cinler için bölgede bulunan şeyhlere, imamlara, cindarlara götürülür (KK₈-KK₅₀-KK₅₁-KK₈₆).

Cindarlar, cin çarpmış kişiden cinlerin isimlerini öğrenerek kaynatılmış suyu tencere içinde kişinin başının üstünde daire çizerek döner. Cindar ateşin üstünde kaynayan suya cinlerin ismini zikrederek ayetler okur ve sonra muska yapar. Kişinin hiçbir durumda bu muskayı çıkarmaması gerekir (KK₈-KK₃₀-KK₃₇-KK₅₁-KK₆₀-KK₆₁-KK₆₇-KK₇₁).

Cin çarpmış insanların tedavisi için türbelere gidilir. Bölgede en çok gidilen türbeler Şeyh Zeydin, Ülgen köyü (Şeyh Hasan Zeraki-Merani) Türbesi, Bezvan Şeyh Emin Ziyareti ve Zılan Türbesi'dir. Bu türbelerin içinde uyumak gerekir (KK₁₂-KK₁₇-KK₂₅-KK₃₀-KK₄₇-KK₄₉-KK₅₅-KK₅₈-KK₆₀-KK₆₁-KK₈₈-KK₉₁-KK₉₂).

3.2. Fiziksel Müdahale Yoluyla Tedavi

Silvan yöresinde halk, fiziksel müdahale gerektiren bazı rahatsızlıklarda halk hekimine başvurmaktadır. Fiziksel müdahale yoluyla tedavide, örneğin kulunç ağrısı tedavisi için halk hekiminin hasta oturma pozisyonundayken dizini ağrısı olan kişinin

kuluncuna bırakması ve kollarından geriye doğru çekmesi (KK₇₆-KK₈₄), göbek kaldırma yönteminde kısır olan kadınların göbeklerini hekimler tarafından masaj yapıldıktan sonra kaldırması (KK₄-KK₆-KK₈-KK₂₀-KK₂₃-KK₃₀-KK₄₉-KK₆₈-KK₈₅-KK₈₈-KK₈₉), İkiz sahibi anne boyunda ağrı olan yere dirseğini koyarak birkaç kez bastırması (KK₈₈) bir fiziksel müdahaledir ve bu yolla tedavi yapılır. Kırık-çıkıkçılar tedavilerinde bu yöntemi oldukça kullanırlar. Çıkık olan bölgenin yerine konulması, yanlış kaynamış kemiğin düzeltilmesi fiziksel müdahale gerektirir. Bu tür tedavileri bölgede ocaklar, halk hekimleri, pîrik adı verilen kadın doğum uzmanları, marmij denilen yılan zehri emen kişiler ve kırık-çıkıkçı gibi işin ehli olan kişiler tarafından yapılır. Aksi halde ölüm, sakatlık gibi istenmeyen sağlık sorunları ortaya çıkabilmektedir.

Silvan yöresinde fiziksel müdahale yoluyla tedavi edilen diğer rahatsızlıklar aşağıda sıralanmış ve bu rahatsızlıkların ayrıntılı uygulamaları ikinci bölümde ‘‘Silvan Halk Hekimliğinde Hastalıklar ve Uygulamaları ‘’ başlığı altında ayrıntılı incelenmiştir.

Göbek kaldırma yöntemi, istenmeyen gebelik, gazı olan/karnı ağrıyan/karın şişkinliği olan çocuklar, sarılık, karın ağrısı, boyun ağrısı, yılan ve akrep sokması, kırık-çıkık, siğil, egzama, sedef, bademcik, soğuk algınlığı/grip/nezle, kabızlık, mide hastalıkları ve göz hastalıklarıdır.

3.3. Bitkisel, Hayvansal ve Madensel Emlerle Tedavi

Anadolu, çok eski devirlerden beri pek çok kavimlerin yerleştiği, çeşitli uygarlıkların kurulduğu ve bu nedenlerle gerçek kültür ve uygarlık hazinesine sahip olan bir toprak parçasıdır. Bu hazinenin önemli bir bölümünü de halk hekimliği ve halk ilaçları oluşturmaktadır. Bu yönden önemli bir merkez olan Silvan’ın hem ovada hem de dağlık alanda sınırları olması nedeniyle zengin bitki örtüsüne sahip olması, dört mevsimin yaşandığı bir yer olması nedeniyle bitki çeşitliliğin çok olduğu bir yerdir. Bu çeşitlilik halk hekimliğine de yansımış ve Silvan halk hekimliğinde en çok kullanılan malzemelerin bitkisel malzemeler olduğu görülmüştür.

Bitkilerin sağlık sorunlarında tedavi için kullanılmasıyla ilgili ilk yazılı belgeler M.Ö. 3000’ lere dayanan Sümer ve Asur uygarlıklarına aittir. Kil tabletler üzerine yazılı çivi yazılarında günümüzde halen öksürük, soğuk algınlığı ve enfeksiyonların tedavisinde kullanılan mür ve selviden elde edilen yağın sağlık yararlarından bahsedilmiştir. Mezopotamya uygarlıkları bitkilerin yararlarını belgelendirirken başta Anadolu olmak üzere bu coğrafyanın geleneksel tedavilerinin temelini oluşturmuştur. Tarihte bitkilerin

faydalarının değerlendirilmesi 2500 yıllarında Çin ve Hint tıbbına ait eserlerde görülmüş ve yaklaşık 1000 kadar şifalı bitkiden bahsedilmiştir. 980 – 1037 yılları arasında yaşayan İslam Âlimi İbni Sina bitkisel tedaviler dahil sağlık ile ilgili konularda çağının ötesine geçmiştir. Böbrek hastalıklarında biberiye, ısırgan otu, kabak ve badem çekirdeğini; yanık ve yaralarda sirkeyle pişirilen mercimek, gül yağı ile karıştırılan çemenotu ve sarı kantaron kullanmıştır. Kendisinden beş yüz yıl sonrasında bile Avrupa’ da tıp fakültelerinde ana kaynak olarak yazdığı kitaplar kullanılmıştır. Ünlü astronom Kopernik’ in, kendisinden beş yüz yıl önce yaşayan İbni Sina reçetelerini kullanarak böbrek hastalıkları uzmanlığı yaptığı kayıtlarda bulunur (<http://www.canfezasezgin.com>).

Silvan yöresinde de genel olarak halk hekimliğinde olduğu gibi en çok kullanılan yöntem bitkisel, hayvansal ve madensel emlerle tedavi yöntemidir. Bu yöntemler içerisinde en çok bitkilerle tedavi kullanılmaktadır. İlçedeki halk hekimliğinde kullanılan bitkilere ise kullanılan malzemeler bölümünde yer verilmiştir. Örneğin ilçede boğaz ağrısı için elma ateşte közlenir ve tülbende bırakılıp boğaza sarılır (KK₂), her çeşit ağrı için havanda dövülmüş çörek otu kullanılır (KK₆₅), kısırlığın tedavisinde bitkisel malzemeler önemli yer tutar. Bölgede en çok kullanılan malzemeler ebegümeci otu (tolik), kabak, sarımsak ve soğandır (KK₃-KK₁₂-KK₂₀-KK₂₈-KK₃₀-KK₃₁-KK₅₃-KK₆₈-KK₈₄- KK₉₀)

Yörede bazı bitkiler birden fazla hastalığın tedavisinde kullanılmaktadır. Örneğin ebegümeci otu (tolik) kısırlığı giderme, karın ağrısı, soğuk algınlığı/nezle/grip, mide hastalıkları, böbrek iltihabı, zatürre, iltihaplanmada (KK₂-KK₂₀-KK₂₈-KK₃₀-KK₃₁-KK₅₃-KK₆₅-KK₆₈-KK₈₂-KK₈₄-KK₉₀-KK₉₂-KK₉₄), soğan ise kısırlığı giderme, istenmeyen gebelik, diş çıkarma, gazı-sancısı olan çocuklar, baş ağrısı, kulak ağrısı, öksürük, nasır, göz hastalıkları, romatizma, çıban ve iltihaplanma tedavisinde kullanılmaktadır (KK₃-KK₄-KK₅-KK₈-KK₉-KK₂₄-KK₃₉-KK₄₁-KK₄₃-KK₄₉-KK₅₀-KK₅₃-KK₅₅-KK₅₉-KK₆₀-KK₆₄-KK₇₃-KK₇₄-KK₈₃-KK₈₇-KK₈₈-KK₉₁-KK₉₄-KK₉₅-KK₉₆-KK₉₇-KK₉₉). Bu ve benzeri uygulama örnekleri bitkisel, hayvansal ve madensel emlerle tedavi yöntemi kategorisinde değerlendirilmiştir. Bu kategoride değerlendirilen rahatsızlıkların uygulamaları ikinci bölümde ilgili hastalık maddesi altında belirtilmiş ve son kısmında da ilgili sınıflamaya yer verilmiştir. Bitkisel emlerin kullanılması yoluyla tedavi edilen hastalıklar aşağıda belirtilmiştir. Bunlar:

Çocuğu olmayan kadınlara yönelik uygulamalar, gazı olan/karnı ağrıyan/karın şişkinliğı olan çocuklar, baş ağrısı, diş ağrısı, kulak ağrısı, siğıl, egzama, sedef, saç dökülmesi, nasır, yanıklar, bademcik, öksürük, bronşit/astım, soğıuk algnlığı/grip/nezle, kabakulak, nefes darlığı, sinüzit, bağırsak hastalıkları, ishal, kabızlık, mide hastalıkları, göz hastalıkları, kanser, böbrek hastalıkları, romatizma, kireçlenme, sarılık, yaralar/kanamalar, çıban, zatürre, iltihaplanma, şeker hastalığı.

Yörede halk hekimliğinde en az bitkisel emler kadar hayvansal kaynaklı emlerde kullanılmaktadır. Bunlar tek başına kullanıldığı gibi bitkilerle karıştırılarak da kullanılmaktadır: Kanser tedavisi için ısırgan otu ve bal ile karıştırılıp her öğünden önce bir kaşık hastaya verilir (KK₆₅), Papatya sütün içine konulup kaynatılır ve hastaya içirilir (KK₈₈-KK₈₉). Silvan yöresinde en çok kullanılan hayvansal kaynaklı emler olarak bal, süt, yoğıurt, yumurta ve et sayılabilir. Örneğın kırık-çıkıkçıların en çok kullandığı malzeme yumurtadır. Çıkık olduğı düşünölen bölge üzerine yumurta sarısı dökölür, yumurta sarısının dağıldığı yerde çıkık olduğı tespit edilir (KK₄₅). Köy yumurtasının sarısı, süt ve tuz iyice çırpılıp beyaz bezin üzerine sürölüp kırık yere bağlanır. Bu bez kişi kaç yaşındaysa o kadar gün orada kalır (KK₉₁). Yine kırık-çıkıklarda ve yılan sokmalarında kırmızı et, önemli bir hayvansal em olarak kullanılmaktadır. Yılan ısırılan bölgeye bir yaşını geçmemiş oğlağın eti bırakılır, o et zehri çeker. Zehir tamamen temizlenene kadar akşamdan sabaha kadar et bırakılır ve her akşam taze et bırakılır. Zehri çeken et farklı renge bürünür. Eğer zehir bütün vücudu sarmışsa tekkenin postu vücuda sarılır, ayak bölgesi ısırılmışsa ayak, oğlağın etinin içine konulur (KK₅₀-KK₅₁). Ayrıca balık, deve dili, yengeç, güvercin yumurtası, hayvan derisi, boz ve dişi eşek sütü, koyun ciğeri, tavuk tüyü, inek sütü, kirpi, köstebek eti, idrarı gibi hayvansal kaynaklı ürünlerin kullanıldığı uygulamalar da bitkisel, hayvansal ve madensel emlerle tedavi yöntemi kategorisinde değeriendirilmiştir. Yapılan görüşmelerde hayvansal kaynaklı emlerin kullanılmasıyla sağaltımı yapılan hastalıkların, kısırlık tedavisi, sarılık, yanık, siğıl, karın ağrısı, konuşamayan ya da geç konuşan çocuklar, yürüyemeyen ya da geç yüröyen çocuklar, altına kaçırın çocuklar, öksürük, hayvan ısırmaları, şişkinlik ve çıban olduğı tespit edilmiştir.

Silvan yöresinde halk hekimliğinde kullanılan bir diğeri malzeme de madensel kaynaklı veya endüstriyel malzemelerdir. Bu malzemeler tek başına veya birtakım işlemlerden geçerek ya da hayvansal veya bitkisel malzemelerle karıştırılarak halk hekimliğinde kullanılmaktadır. Soda, toprak, tuz, kireç taşı, karbonat, sabun, metal

eşyalar bunlardan bazılarıdır. Bunlara benzer malzemeler sonraki bölümde “Madensel, Endüstriyel ve Diğer Malzemeler” başlığı altında ayrıntılı olarak verilmiştir. Akrep, yılan sokmaları, bağırsak hastalıkları, diş ve karın ağrısı ve sarılıkta çeşitli madensel maddelerin kullanıldığı hastalıklardandır. Örneğin boğaz ağrısı için yatmadan önce şap taşının emilmesi (KK_{71}), tuzun diş, kulak ağrısı ve nasır tedavisinde kullanılması madensel emlerin kullanılması yoluyla sağaltıma gurubuna girmektedir. Madensel kaynaklı emlerin kullanılmasıyla sağaltımı yapılan hastalıklar ise altına kaçırın çocuklar, pişik olan çocuklar, akrep, yılan sokması, köpek ısırması/uyuz, sarılık, bel hastalıkları, soğuk algınlığı/grip/nezle, karın ağrısı, sivilce, karın, diş, kulak ağrısı, ishal, saç dökülmesi/saçkıran, bağırsak kurdudur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SILVAN HALK HEKİMLİĞİNDE KULLANILAN MALZEMELER

Silvan halk hekimliği uygulamalarını incelediğimizde halkın daha çok yaşadığı çevrede bulunan malzemelerle tedavi olduğunu görmekteyiz. Bu malzemeler yöredeki halk hekimlerinin tarafından kullanılan ve uzun tecrübeleri sonucu günümüze kadar gelen tedavi araçlarıdır. Bu malzemeler zamana ve şartlara göre değişmektedir. Silvan halk hekimliğinde kullanılan malzemeleri üç gruba ayırabiliriz:

1. Bitkisel Malzemeler
2. Hayvansal Malzemeler
3. Madensel, Endüstriyel ve Diğer Malzemeler

4.1. Bitkisel Malzemeler

Silvan’ da halk hekimliğinde kullanılan bitkisel malzemeler genellikle bitkilerin kök, gövde, yaprak, çiçek, tohum gibi suda kaynatılarak içilmesi veya hayvansal, madensel malzemelerle karıştırılarak kullanılması şeklinde uygulanır. Halk, yan etkileri nedeniyle kullanmaktan çekindiği ilaçlar yerine doğal olarak yetişen bu bitkilerden yararlanmayı tercih etmektedirler. Halk, hekim terimini tedaviyi yapan kişiler için kullandığı gibi yörede birçok hastalığın tedavisinde kullanılan bitki ve otlara da hekim demektedir. Örneğin kantaron ve acı yavşan için bunlar iyi birer hekimdirler denilir. Çalışmadan elde edilen bilgilere göre en çok kullanılan bitkisel malzemeler pekmez, soğan, zeytin, limon, nane, ebegümece otu, acı yavşandır. Yörede kullanılan bitkisel malzemeler bu bölümde alfabetik olarak verilmiştir. Bölgede kullanılan bitkilerin yörede kullanılan isimleri de parantez içinde verilmiştir. Ayrıca malzemenin kullanıldığı hastalık ve kaynak kişi parantez içinde belirtilmiştir.

Silvan halk hekimliğinde kullanılan bitkisel ürünler şunlardır:

1. Acı badem (Bk. Şeker hastalığı; KK₈-KK₄₉-KK₆₁-KK₈₈-KK₉₇)
2. Acı biber (Bk. Kanseri; KK₄₃)
3. Acı kavun (Bk. Sinüzit; KK₈₈)
4. Acı yavşan otu (merwend) (Bk. Çok ağlayan çocuklar; KK₇₈-KK₇₉, gazı olan/karnı ağrıyan/karın şişkinliği olan çocuklar; KK₄₇-KK₄₈-KK₆₅-KK₇₆-KK₇₈,

- karın ağrısı; KK₇₆, sırt/bel ağrısı; KK₇₆, kabızlık; KK₁₀, mide hastalıkları; KK₄-KK₄₉, şeker hastalığı; KK₈₈)
5. Adaçayı (Bk. Boğaz ağrısı; KK₈₈, diş ağrısı; KK₂₄-KK₇₆-KK₈₈, soğuk algınlığı/nezle/grip; KK₁-KK₈₈, bademcik; KK₉₁)
6. Ada soğanı (Bk. Romatizma; KK₂₄)
7. Anason (Bk. Doğum sonrası sancıları; KK₂₈-KK₆₅, gazı olan/karnı ağrıyan/karın şişkinliği olan çocuklar; KK₅-KK₄₅-KK₅₃-KK₆₀-KK₆₅-KK₈₈, şeker hastalığı; KK₆₅, diğer hastalıklar(kolestrol); KK₁₀-KK₄₄-KK₅₉)
8. Arı sütü (Bk. Diğer çocuk hastalıkları; KK₂₅-KK₈₈-KK₁₀₁).
9. Arpa (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₃, siğil(balûk); KK₅₄-KK₈₉-KK₉₉, nasır; KK₇₆)
10. Aslanpençesi (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₈₈-KK₉₀)
11. Ayçiçek yağı (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/göbek kaldırma yöntemi; KK₇₃-KK₉₉, çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₃, kabızlık; KK₉₁, öksürük; KK₉₉)
12. Ayrik otu (Bk. Diğer hastalıklar(basur); (KK₁₄-KK₆₃-KK₈₁)
13. Ayva/ ayva çekirdeği (Bk. İltihaplanma; KK₅₄)
14. Ayva yaprağı (Bk. Pişik olan çocuklar; KK₁₉, ishal; KK₇₄-KK₈₄-KK₈₅)
15. Azo (Bk. Çok ağlayan çocuklar; KK₈₇, gazı olan/karnı ağrıyan/karın şişkinliği olan çocuklar; KK₅₁)
16. Badem (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₁₁, doğum sonrası anne sağlığı; KK₆₈, bronşit/astım; KK₈, ağız/ağız içi yaralar; KK₈₄-KK₈₅)
17. Badem yağı (Bk. Kulak ağrısı; KK₄)
18. Bal kabağı (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₄₉, böbrek hastalıkları; KK₈₈)
19. Bamya (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₉₉, boğaz ağrısı; KK₉₄, diş ağrısı; KK₈)
20. Buğday/kırık buğday (Bk. Altına kaçırın çocuklar; KK₄₉, karın ağrısı; KK₅₀, romatizma; KK₄₅)

21. Bulgur (Bk. Boğaz ağrısı; KK₂₃, diş ağrısı; KK₃-KK₈, kırık/çıkık/incinme/burkulma; KK₈)
22. Ceviz içi/suyu (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/ bitkilerle tedavi; KK₁₁, doğum sonrası anne sağlığı; KK₆₈, pişik olan çocuklar; KK₆₀, diğer hastalıklar; (KK₃₈-KK₄₄-KK₇₁-KK₇₆-KK₈₉).
23. Ceviz yaprağı (Bk. Diş ağrısı; KK₄₅)
24. Civanperçemi (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₈₈, yaralar/kanamalar; KK₄₅, diğer hastalıklar (guatr) KK₃₉-KK₄₉)
25. Çınar yaprağı (Bk. Romatizma; KK₈₈, kireçlenme; KK₅₁)
26. Çam sakızı (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₁₁-KK₉₃, nasır; KK₆₈, diğer hastalıklar (yüz felci); KK₇₄).
27. Çemen (şembelık) (Bk. Gazı olan/karnı ağrıyan/karın şişkinliği olan çocuklar; KK₄₅-KK₄₈, baş ağrısı; KK₈, mide hastalıkları; KK₈)
28. Çim (Bk. Kaşıntı/alerji; KK₄-KK₄₉)
29. Çoban çökerten otu (Bk. Böbrek hastalıkları; KK₈₈)
30. Çörek otu (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/göbek kaldırma yöntemi; KK₉₃, ağrılar; KK₆₅, baş ağrısı; KK₉₀, sırt ve bel ağrısı; KK₈₈, egzama; KK₉₁, mide hastalıkları; KK₈-KK₄₉-KK₅₃, şeker hastalığı KK₃₉, nazar (göz) değmesi uygulamaları; KK₆₀)
31. Defne yaprağı (Bk. Diğer hastalıkları; KK₄₅-KK₆₈)
32. Devedikeni (Bk. Böbrek hastalıkları; KK₁-KK₇₆)
33. Devedikeni tohumu (Bk. Sedef; KK₈₃)
34. Doğal gıda boyası (moda) (Bk. Saç dökülmesi/saçkıran; KK₇₉-KK₈₅-KK₉₉, göz hastalıkları; KK₁-KK₁₈-KK₃₇-KK₅₀-KK₅₃-KK₅₆-KK₅₈)
35. Domates (Bk. Yılan sokması; KK₈₈, arı sokması; KK₈-KK₃₇-KK₄₄-KK₅₂-KK₇₆-KK₈₁-KK₉₅-KK₉₆-KK₉₈-KK₉₉, siğil; KK₄₄, egzama; KK₉₁)
36. Dut (Bk. Siğil; KK₇₉, egzama; KK₅₃, sedef; KK₇₄)
37. Dut ağacı (Bk. Siğil; KK₄₁, egzama; KK₅₃)
38. Dut yaprağı (Bk. Sırt ve bel ağrısı; KK₅₅)
39. Ebegümece (tolık) (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi/yöntemleri, bitkilerle tedavi; KK₃-KK₁₂-KK₂₀-KK₂₈-KK₃₀-KK₃₁-KK₅₃-

KK₆₈-KK₈₄-KK₉₀-KK₉₄-KK₉₉, karın ağrısı soğuk algınlığı; KK₈₄, mide hastalıkları; KK₈₅, böbrek hastalıkları; KK₈₄, zatürre; KK₈₄, iltihaplanma; KK₈₄, fitik; KK₆₅, boğaz ağrısı; KK₂₄-KK₃₂).

40. Ekmek (Bk. Doğum esnası halk hekimliği uygulamaları; KK₂₅, lohusallık dönemi ve kırk düşmesi; KK₅-KK₂₉-KK₉₈, süt emmeyen çocuklar; KK₆₅-KK₈₄)

41. Elma (Bk. Nefes darlığı; KK₈₅, çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri KK₈₇).

42. Elma çayı (Bk. Bademcik; KK₉₁, bronşit/astım; KK₉₁)

43. Elma sirkesi (Bk. İltihaplanma; KK₈)

44. Enfiye (burnotı) (Bk. Soğuk algınlığı/nezle/grip; KK₄₉, sinüzit; KK₅₉- KK₈₄)

45. Erik (Bk. Arı sokması; KK₈₁)

46. Gelincik çiçeği tohumu (Bk. Yanıklar; KK₈)

47. Gülhatmi çiçeği (hîro çiçeği) (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₃, diğer çocuk hastalıkları/astım-bronşit; KK₂₄, astım/bronşit; KK₂₄, nefes darlığı; KK₂₄, ishal; KK₈₁, zatürre; KK₇₉)

48. Gül suyu (Bk. Sivilce; KK₈)

49. Ham/ekşi üzüm (Bk. Boğaz ağrısı; KK₁₀-KK₈₅-KK₉₄, arı sokması; KK₈₁-KK₉₄)

50. Hamur (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₆₄, diğer çocuk hastalıkları/ishal; KK₈, karın ağrısı; KK₄-KK₅₀-KK₉₄, diş ağrısı; KK₄, yılan sokması; KK₉₀, köpek ısırması/uyuz; KK₃₇-KK₄₄-KK₄₉-KK₅₀-KK₅₁-KK₅₂-KK₅₃-KK₇₆-KK₇₈-KK₈₄, Kırık/çıkık/incinme/burkulma; KK₄₅-KK₇₆-KK₈₄-KK₉₀, siğil; KK₇₄, ishal; KK₁₅-KK₉₅, kireçlenme; KK₇₄, zatürre; KK₇₉)

51. Hardal/tohumu (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₉₁, doğum sonrası anne sağlığı ile ilgili halk hekimliği uygulamaları; KK₂₁, lohusallık dönemi ve kırk düşmesi; KK₂₁, şeker hastalığı; KK₃₉)

52. Helva (Bk. Çocuk ağlayan çocuklar; KK₉₉)

53. Hewajo (Bk. Sivilce; KK₄₄, yaralar/kanamalar; KK₄₄).

54. Ihlamur (Bk. Gazı olan/karnı ağrıyan/karın şişkinliği olan çocuklar; KK₅₃, boğaz ağrısı; KK₅-KK₂₈-KK₇₄, öksürük; KK₅-KK₇₈-KK₈₆-KK₉₄, bronşit/astım; KK₅-KK₂₈, soğuk algınlığı/nezle/grip; KK₅)

55. Isırgan otu (Bk. Boğaz ağrısı; KK₅, nasır; KK₈₅, soğuk algınlığı/nezle/grip; KK₅, kanser; KK₂₈-KK₄₃-KK₈₂-KK₈₈-KK₉₁, diğer hastalıklar (guatr) KK₃₉-KK₄₉) boğaz ağrısı; KK₅, nasır; KK₈₅)
56. İncir/ağacı/filizi (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi/yöntemleri, bitkilerle tedavi; KK₈₈, doğum sonrası anne sağlığı halk hekimliği uygulamalar; KK₆₅, siğil; KK₆₅)
57. İncir ağacı sütü (Bk. Yılan sokması; KK₉₁, siğil; KK₆₅).
58. İncir/yemiş (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₁₆-KK₅₂-KK₅₃-KK₈₂, kabızlık; KK₈₁)
59. Kabak (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₁₂-KK₇₃-KK₉₄-KK₉₉, sırt ve bel hastalıkları; KK₆₈, kireçlenme; KK₇₄)
60. Kabak çekirdeği (Bk. Bağırsak kurtları; KK₈₈)
61. Kahve (Bk. Diğer çocuk hastalıkları; KK₁₅-KK₂₈-KK₃₁-KK₃₂-KK₅₃, diş ağrısı; KK₁-KK₂, Yanık; KK₉₄)
62. Kantaron otu (botav) (Bk. Korku oluşan çocuklar; KK₈₈, sarılık KK₄-KK₈-KK₄₀-KK₄₂-KK₄₄-KK₄₉-KK₅₁-KK₇₆-KK₈₈-KK₈₉, karın ağrısı; KK₈₈, egzama; KK₂₄, yanık; KK₃, mide hastalıkları; KK₂₄-KK₈₈)
63. Kara dut pekmezi (Bk. Ağız içi yaralar; KK₃₂-KK₂₇-KK₈₁).
64. Kırmızı kantaron otu (Bk. Diğer hastalıklar (karaciğer yağlanması); KK₁₇-KK₁₈-KK₄₅, yaralar; KK₁₁-KK₇₁-KK₈₄, kesilme, delinme, ezilme ve parçalanmayla oluşan yaralar; KK₈₈).
65. Kantaron yağı (Bk. Yaralar/kanamalar; KK₈₈, çıban; KK₂₄)
66. Kara diken (Bk. Siğil; KK₁-KK₇₆-KK₇₉-KK₈₉, egzama; KK₅₃, nazar (göz) değmesi uygulamaları; KK₄₉-KK₅₂-KK₅₃)
67. Karanfil (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₉₃, diş ağrısı; KK₁-KK₂-KK₂₄-KK₄₅-KK₇₆-KK₉₀-KK₉₄)
68. Karanfil yaprağı (Bk. Diş ağrısı KK₈₈)
69. Kara mercimek (Bk. Mide hastalıkları; KK₄₉-KK₅₃)
70. Kayısı (Bk. Boğaz ağrısı; KK₈₆, bademcik; KK₉₅, öksürük; KK₈₆, kabakulak; KK₉₄, kanser; KK₆₀)
71. Keçiboynuzu/pekmezi (Bk. Mide hastalıkları; KK₉₁ diğer çocuk hastalıkları; KK₂₅-KK₈₈-KK₁₀₁.)

72. Kedikulağı otu (Bk. Yılan sokması; KK₈₄, diğer hastalıklar(kolestrol); KK₃₈-KK₄₄-KK₇₁-KK₇₆-KK₈₉).
73. Kekik/dağ kekiği (Bk. Diğer çocuk hastalıkları/öksürük; KK₇₄, diş ağrısı; KK₉₀-KK₉₄, bademcik; KK₉₇, ishal; KK₆₁-KK₉₅, mide hastalıkları; KK₂₄, iltihaplanma; KK₈) ağız içi yaralar; KK₁₂-KK₂₇-KK₈₁, diğer hastalıklar(basur); (KK₁₄-KK₆₃-KK₈₁)
74. Kekik suyu (Bk. ishal; KK₉₁)
75. Kekik yağı (Bk. Diş ağrısı; KK₈₈)
76. Kenger (Bk. Mide ağrısı; KK₈₅)
77. Kepek (Bk. Doğum sonrası çocuk sağlığı ile ilgili halk hekimliği Uygulamaları; KK₆₀, zatürre; KK₆₁)
78. Keten tohumu (şadanik) (Bk. kabakulak; KK₇₆-KK₇₉)
79. Kına (Bk. Baş ağrısı; KK₂₈-KK₆₄-KK₉₅-KK₉₇-KK₉₉, siğil; KK₄₄, egzama; KK₂-KK₂₄-KK₄₉-KK₅₃-KK₆₀-KK₆₅-KK₈₀-KK₈₇, sedef; KK₃₂-KK₃₃, saç dökülmesi/saçkıran; KK₇₆-KK₇₉-KK₉₀-KK₉₆)
80. Kır çiçeği (kulîlk) (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₄₄)
81. Kırkkilit otu (Bk. Diğer hastalıklar (guatr); KK₃₉-KK₄₉).
82. Kırşan tozu (Bk. Sivilce; KK₄₄).
83. Koyu çay (Bk. İshal; KK₄₈).
84. Közlenmiş elma (Bk. Boğaz ağrısı; KK₂).
85. Közlenmiş soğan (Bk. Kulak ağrısı; KK₄-KK₄₉-KK₅₃-KK₅₅, çıban; KK₉, iltihaplanma; KK₆₀-KK₈₃).
86. Kudret narı (Bk. Mide hastalıkları; KK₈₈).
87. Kuru çay (Bk. Diğer çocuk hastalıkları/ishal; KK₇₄)
88. Kuru incir (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₇₆-KK₇₇, sarılık; KK₇₀)
89. Kuru kahve (Bk. İshal; KK₅-KK₁₈-KK₃₄-KK₄₈-KK₇₈-KK₇₉)
90. Kuru üzüm/çekirdeği (Bk. Kanseri; KK₆₁)
91. Kuşburnu (şılan) (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₄₄, soğuk algınlığı/nezle/grip; KK₅, boğaz ağrısı; KK₅)
92. Lavanta (Bk. Korku oluşan çocuklar; KK₈₈)

93. Limon (Bk. Baş ağrısı; KK₄₉-KK₇₈, boğaz ağrısı; KK₅-KK₂₈-KK₇₄, sedef; KK₇₆, bademcik; KK₉₁, öksürük; KK₅-KK₇₈-KK₈₆-KK₉₄, soğuk algınlığı/nezle/grip; KK₈₄, diğer hastalıklar; KK₅-KK₄₄, romatizma; KK₉₂)
94. Limon kabuğu (Bk. Bronşit/astım; KK₉₁)
95. Limon suyu (Bk. Diş ağrısı; KK₄-KK₂₈, öksürük; KK₅₉, kabızlık; KK₈₄)
96. Lokum (Bk. Çıban; KK₇₀)
97. Mahlep (Bk. Şeker hastalığı; KK₈₈)
98. Maydanoz (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₇₆-KK₈₄, soğuk algınlığı/nezle/grip; KK₈₄, böbrek hastalıkları; KK₆-KK₈-KK₈₁-KK₉₂, romatizma; KK₉₂, diğer hastalıklar(kolestrol); KK₃₈-KK₄₄-KK₇₁-KK₇₆-KK₈₉, diğer hastalıklar (kolestrol); KK₃₈-KK₄₄-KK₇₁-KK₇₆-KK₈₉).
99. Melisa otu (Bk. Diğer hastalıklar(kolestrol); KK₃₈-KK₄₄-KK₇₁-KK₇₆-KK₈₉).
100. Menengiç (Bk. Kulak ağrısı; KK₅₃, kabızlık; KK₁₀)
101. Mercimek (Bk. Saç Dökülmesi/saçkıran; KK₈₈)
102. Mersin yaprağı (Bk. İshal; KK₈₈)
103. Meşe ağacı (Bk. Sünnet; KK₈₈)
104. Meşe ağacı mazısı (Bk. Diğer çocuk hastalıkları/ishal; KK₅₄)
105. Meşe palamudu (belot) (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₄₄, bronşit/astım; KK₄₄, şeker hastalığı; KK₆₁)
106. Meyremhort (Bk. gazı olan/karnı ağrıyan/karın şişkinliği olan çocuklar; KK₅-KK₉₁, şeker hastalığı; KK₈)
107. Nane/suyu/çayı (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₈₄, Diğer çocuk hastalıkları/öksürük; KK₇₄, boğaz ağrısı; KK₅-KK₂₈-KK₇₄, bademcik; KK₉₁-KK₉₇, öksürük; KK₅-KK₇₈-KK₈₆-KK₉₄, bronşit/astım; KK₉₀-KK₉₁, soğuk algınlığı/nezle/grip; KK₅, mide hastalıkları; KK₄-KK₄₂-KK₄₉-KK₅₁-KK₈₄, böbrek hastalıkları; KK₆-KK₈-KK₈₁-KK₉₁-KK₉₂)
108. Nar (Bk. Yanıklar; KK₃, yaralar/kanamalar; KK₈₈)
109. Nar kabuğu (Bk. Baş ağrısı; KK₇₆, bronşit/astım; KK₉₁, ishal; KK₇₈-KK₇₉)
110. Nar suyu (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/diğer tedavi yöntemleri; KK₁₃-KK₁₄)

111. Nebat şekeri (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/diğer tedavi yöntemleri; KK₉₃, bronşit/astım; KK₈, mide hastalıkları; KK₉₁)
112. Nohut (Bk. Doğum sonrası anne sağlığı ile ilgili halk hekimliği Uygulamaları; KK₅, ishal; KK₇₈-KK₇₉)
113. Papatya çayı (Bk. Boğaz ağrısı; KK₅-KK₈₈-KK₈₉, bronşit/astım; KK₈, soğuk algınlığı/nezle/grip; KK₁-KK₅-KK₅₉-KK₇₂-KK₈₈)
114. Patates (Bk. İshal; KK₅-KK₁₈-KK₃₄-KK₄₈, yaralar/kanamalar; KK₈₇)
115. Patlıcan közlemesi (Bk. Yılan/akrep sokması; KK₅₄)
116. Patlıcan suyu (Bk. Sarılık; KK₂)
117. Pekmez (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₁₇, doğum esnası halk hekimliği uygulamaları; KK₄₄, doğum sonrası anne sağlığı ile ilgili halk hekimliği uygulamaları; KK₅-KK₁₁-KK₂₃-KK₄₃-KK₄₇-KK₄₈-KK₅₃-KK₆₀-KK₆₅-KK₆₈-KK₈₇, doğum sonrası çocuk sağlığı ile ilgili halk hekimliği uygulamaları; KK₈, lohusalık dönemi ve kırk düşmesi; KK₂-KK₄, süt emmeyen çocuklar; KK₆₈, çok ağlayan çocuklar; KK₉₉, gazı olan/karnı ağrıyan/karın şişkinliği olan çocuklar; KK₂₇-KK₄₉, geç yürüyen/yürüyemeyen çocuklar; KK₄₅, diğer çocuk hastalıkları/öksürük; KK₇₄, baş ağrısı; KK₄₉, boğaz ağrısı; KK₄₄, köpek ısırması/uyuz; KK₆₅, bademcik; KK₆₈-KK₉₁, öksürük; KK₁-KK₄₄-KK₄₇-KK₅₉-KK₆₁-KK₇₈-KK₈₄-KK₉₉, soğuk algınlığı/nezle/grip; KK₂, kabakulak; KK₆₈, nefes darlığı; KK₉₁, bağırsak hastalıkları; KK₅₉, İshal; KK₄₂, mide hastalıkları; KK₁-KK₄₄-KK₈₄-KK₉₂, göz hastalıkları; KK₄, böbrek hastalıkları; KK₁, romatizma; KK₄₉, sarılık; KK₈--KK₄₀-KK₄₂-KK₄₄-KK₄₉-KK₅₁-KK₇₆-KK₈₈-KK₈₉-KK₆₁-KK₉₄-KK₉₆, yaralar/kanamalar; KK₄, çıban; KK₄₃, zatürre; KK₇₉)
118. Pirinç/pirinç unu (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₁₂-KK₉₄, doğum sonrası anne sağlığı ile ilgili halk hekimliği uygulamaları; KK₄₇-KK₄₈-KK₆₅, süt emmeyen çocuklar; KK₆₅, boğaz ağrısı; KK₉₄)
119. Portakal suyu/ kabuğu: (Bk. Soğuk algınlığı/nezle/grip; KK₁-KK₈₈, mide hastalıkları; KK₄, nefes darlığı; KK₉₁)
120. Rezene çayı (Bk. gazı olan/karnı ağrıyan/karın şişkinliği olan çocuklar; KK₄₅-KK₈₈, karın ağrısı; KK₈₈, mide hastalıkları; KK₈₈)

121. Roka (Bk. Diğer hastalıklar/fıtık; KK₆₅)
122. Saf zeytinyağı (Bk. Kırık/çıkık/incinme/burkulma; KK₇-KK₃₈-KK₆₁, kabızlık; KK₅-KK₇₉-KK₉₇, sedef; KK₉₂, kulak ağrısı; KK₄-KK₄₉-KK₅₃-KK₅₅, öksürük; KK₉₂)
123. Sakız kabak (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₄₉)
124. Salatalık kabuğu (Bk. Böbrek hastalıkları; KK₉₁)
125. Salça (Bk. Arı sokması; KK₇₈, Yanıklar; KK₆₁-KK₇₅-KK₈₀-KK₉₀, mide hastalıkları; KK₉₁, yaralar/kanamalar; KK₈₇)
126. Sarımsak (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₈₈, baş ağrısı; KK₂₈-KK₇₆-KK₉₅, kulak ağrısı; KK₃₂, akrep sokması KK₄₈, egzama; KK₂-KK₅₂-KK₅₄-KK₇₆, sedef; KK₉₂, saç dökülmesi/saçkıran; KK₁-KK₇₄-KK₇₆-KK₇₉-KK₉₀-KK₉₆, ishal; KK₃₄-KK₄₄, romatizma; KK₉₂)
127. Semizotu (Bk. Kabızlık; KK₉₀)
128. Sığırdili otu (gûriz) (Bk. Yanıklar; KK₅₁, bağırsak hastalıkları/bağırsak kurtları; KK₅₄, mide hastalıkları; KK₅₄, şeker hastalığı; KK₈₅)
129. Sinemaki (Bk. Mide hastalıkları; KK₂₄)
130. Sinirotu (pelçimhewêz) (Bk. Sırt ve bel ağrıları; KK₅₅, mide hastalıkları; KK₅₄, kanser; KK₅₄-KK₆₆-KK₉₁, romatizma; KK₈₈, kanser; KK₂₄-KK₇₀, iltihaplanma; KK₄₄-KK₄₉-KK₅₀-KK₅₁)
131. Sirke (Bk. İstenmeyen gebelik; KK₉₁, diş ağrısı; KK₄-KK₂₈-KK₇₆, diğer hastalıklar/ateş; KK₅-KK₄₄)
132. Soğan (Bk. Baş ağrısı; KK₄₁-KK₆₄-KK₉₄-KK₉₇-KK₉₉, nasır; KK₈₈)
133. Soğan suyu (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/göbek kaldırma yöntemi; KK₇₃-KK₉₉, çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₂-KK₃₉-KK₄₃, istenmeyen gebelik; KK₇₄, baş ağrısı; KK₅₉, kulak ağrısı; KK₈-KK₉₄-KK₉₅-KK₉₆, göz hastalıkları; KK₉₁, iltihaplanma; KK₅₀-KK₆₀-KK₈₃)
134. Soğan közlemesi (Bk. gazı olan/karnı ağrıyan/karın şişkinliği olan çocuklar; KK₄₉, kulak ağrısı; KK₄-KK₄₉-KK₅₃-KK₅₅, öksürük; KK₈₇, çıban; KK₉-KK₄₃)
135. Sumak (Bk. İshal; KK₁-KK₈-KK₉₀, kanser; KK₄₃, ağız içi yaralar; KK₃₂-KK₂₇-KK₈₁)

136. Sumak suyu (Bk. Diş ağrısı; KK₂-KK₁₅-KK₁₈-KK₅₃-KK₉₀)
137. Susam (Bk. Arı sokması; KK₆₀)
138. Süpürge (Bk. Altına kaçırın çocuklar; KK₄₉)
139. Şeker (Bk. Doğum sonrası anne sağlığı ile ilgili halk hekimliği uygulamaları; KK₄₇-KK₄₈-KK₆₅, doğum sonrası çocuk sağlığı ile ilgili halk hekimliği uygulamaları; KK₈₀, gazı olan/karnı ağrıyan/karın şişkinliği olan çocuklar; KK₆₀, boğaz ağrısı; KK₅₈, kırık/çıkık/incinme/burkulma; KK₇₆-KK₈₄, yanıklar; KK₆₁-KK₇₉-KK₈₀-KK₉₀, kabakulak; KK₇₆-KK₇₉, göz hastalıkları; KK₈-KK₂₃-KK₃₆-KK₃₇-KK₄₁-KK₄₃-KK₄₆-KK₅₀-KK₅₈-KK₉₀-KK₉₁-KK₉₄-KK₉₅, Ağız/ağız içi yaralar; KK₈₅, çıban; KK₄₃)
140. Şekerli su (Bk. Yanıklar; KK₂₃-KK₇₆-KK₈₀-KK₈₁-KK₈₄-KK₈₆-KK₉₇-KK₉₉)
141. Şerbet (Bk. Doğum sonrası anne sağlığı ile ilgili halk hekimliği uygulamaları; KK₂₇, çok ağlayan çocuklar, KK₉₉, baş ağrısı; KK₁₁ KK₃₂ KK₃₉-KK₄₂-KK₉₇)
142. Şîrêz (Bk. kırık/çıkık/incinme/burkulma; KK₄₇-KK₄₈-KK₅₆)
143. Tarçın (Bk. Soğuk algınlığı/nezle/grip; KK₁-KK₈₈, mide hastalıkları; KK₄, şeker hastalığı; KK₈₈)
144. Tütün (Bk. Doğum sonrası çocuk sağlığı ile ilgili halk hekimliği uygulamaları; KK₈-KK₄₀, gazı olan/karnı ağrıyan/karın şişkinliği olan çocuklar; KK₂₇-KK₄₉, göz hastalıkları; KK₄, yaralar/kanamalar; KK₁₉)
145. Un (Bk. Doğum sonrası anne sağlığı ile ilgili halk hekimliği uygulamaları; KK₄₇-KK₄₈-KK₆₅, çok ağlayan çocuklar; KK₉₉, gazı olan/karnı ağrıyan/karın şişkinliği olan çocuklar; KK₆₈, kırık/çıkık/incinme/burkulma; KK₇-KK₃₈-KK₆₀-KK₆₁-KK₈₂-KK₈₃-KK₉₄, kabakulak; KK₇₆-KK₇₉, ishal; KK₈₁)
146. Üzüm (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₉₃)
147. Üzüm bulamacı (pîlor) (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₄₉, doğum esnası halk hekimliği uygulamaları; KK₄₉, doğum sonrası halk hekimliği uygulamaları; KK₆₅, lohusalık ve kırık düşmesi; KK₂, boğaz ağrısı; KK₁₉-KK₄₈, yanıklar, KK₅₃, çıban; KK₇₀)
148. Üzüm çekirdeği/Siyah üzüm çekirdeği (Bk. Saç dökülmesi/saçkıran; KK₉₁, şeker hastalığı; KK₈₈, diğer çocuk hastalıkları; KK₂₅-KK₈₈-KK₁₀₁).

149. Üzüm suyu (Bk. Akrep/yılan ısırması; KK₈₆, arı sokması; KK₁₀-KK₆₆ KK₇₈-KK₈₁-KK₈₅-KK₉₈-KK₉₉)
150. Yaban mersini (Bk. Yaralar/kanamalar; KK₅₂, boğaz ağrısı; KK₂₄-KK₃₂).
151. Yabani gül (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi
” yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₄₄, öksürük; KK₅₅, soğuk algınlığı/nezle/grip; KK₁-KK₈₈)
152. Yarpuz (yabani nane, pung) (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi/yöntemleri, bitkilerle tedavi; KK₉₁, boğaz ağrısı; KK₈₈, nefes darlığı; KK₈₅, bağırsak hastalıkları; KK₉₉, mide hastalıkları; KK₄₂-KK₅₁-KK₈₄, iltihaplanma; KK₆₁)
153. Yeşil fasulye (Bk. Köpek ısırması/uyuz; KK₇₆-KK₇₈)
154. Yıllanyastığı otu (karı) (Bk. İshal; KK₁)
155. Yosun (Bk. Yanıklar; KK₃-KK₃₅-KK₄₃)
156. Zencefil (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi/yöntemleri, bitkilerle tedavi; KK₉₃, baş ağrısı; KK₈₂, boğaz ağrısı; KK₈₈, karın ağrısı; KK₇₆, diş ağrısı; KK₁₂, bademcik; KK₉₁, bronşit/astım; KK₈₂, soğuk algınlığı/nezle/grip; KK₁-KK₈₈, ishal; KK₇₈-KK₇₉, mide hastalıkları; KK₄)
157. Zerdeçal (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₇₆-KK₇₇, soğuk algınlığı/nezle/grip; KK₁-KK₈₈)
158. Zeytinyağı (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₃-KK₁₇-KK₄₉-KK₆₅-KK₈₇-KK₉₉, doğum esnası halk hekimliği uygulamaları; KK₂₃-KK₄₉, gazı olan/karnı ağrıyan/karın şişkinliği olan çocuklar; KK₆₈, diğer çocuk hastalıkları/ishal; KK₇₄, baş ağrısı; KK₉₀, boğaz ağrısı; KK₂₈-KK₇₄-KK₈₇, karın ağrısı; KK₄, kulak ağrısı; KK₄-KK₃₂-KK₉₄-KK₉₅-KK₉₆, boyun ağrısı; KK₂₉, arı sokması; KK₉₄, kırık/çıkık/incinme/burkulma; KK₁₇-KK₄₂, egzama; KK₂₄, sedef; KK₉₂, saç dökülmesi/saçkıran; KK₈₄, nasır KK₈₈, yanıklar; KK₁-KK₃-KK₉-KK₄₃-KK₇₄-KK₇₆-KK₈₀-KK₈₁-KK₈₄-KK₈₆-KK₉₄-KK₉₇-KK₉₉, öksürük; KK₁-KK₅₉-KK₆₁, kabızlık; KK₉₄, kireçlenme; KK₇₄, yaralamalar/kanamalar; KK₄₁)
159. Zeytin yaprağı (Bk. Diğer hastalıklar; (KK₃₈-KK₄₄-KK₇₁-KK₇₆-KK₈₉).

4.2. Hayvansal Malzemeler

Hayvansal kaynaklar, Silvan halk hekimliğinde bitkisel kaynaklar kadar yaygın olmazsa da çok kullanılan kaynaklardandır. Yörede en çok kullanılan hayvansal kaynaklı emler bal, süt, yumurta, ayran, yoğurt ve ettir. Diğerleri kaynaklar da hastalığa göre zaman zaman kullanılmakta ve genellikle bitkisel, madensel emlerle bir arada kullanılmaktadır.

Silvan halk hekimliğinde kullanılan hayvansal ürünler şunlardır:

1. Akrep (Bk. Akrep sokması; KK₅₃)
2. Alabalık yağı (Bk. Sırt ve bel ağrısı; KK₈₈)
3. Arı sütü (Bk. Geç yürüyen/yürüyemeyen çocuklar; KK₄₅)
4. Ayran (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₁₁, yılan sokması; KK₅-KK₈-KK₄₁-KK₄₈-KK₆₈-KK₇₈-KK₈₄, akrep sokması; KK₄₉, arı sokması; KK₈₁, göz hastalıkları; KK₄₉, diğer hayvan ısırıkları; KK₃₉)
5. Ayran çorbası (Bk. Kabızlık; KK₈₁)
6. Bal (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/göbek kaldırma yöntemi; KK₉₃, Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₁₁-KK₇₆-KK₇₇, doğum sonrası çocuk sağlığı ile ilgili halk hekimliği uygulamaları; KK₈, süt emmeyen çocuklar; KK₇₄, altına kaçırın çocuklar; KK₆₈ diğer çocuk hastalıkları/bronşit-astım; KK₂₄, baş ağrısı; KK₈₂, boğaz ağrısı; KK₅₈, karın ağrısı; KK₇₆, akrep sokması; KK₄₃-KK₅₃, arı sokması; KK₄₆-KK₆₀, sivilce; KK₆₁, bronşit/astım; KK₂₄, nefes darlığı; KK₂₄, mide hastalıkları; KK₁-KK₈-KK₄₄-KK₈₄-KK₉₂, kanser; KK₆₁-KK₆₅, sarılık; KK₆₁-KK₉₄-KK₉₆, iltihaplanma; diğer çocuk hastalıkları; KK₂₅- KK₈₈- KK₁₀₁, diğer hastalıklar (yüz felci); KK₁₅-KK₃₉).
7. Balmumu (Bk. Lohusallık dönemi ve kırk düşmesi; KK₂₅-KK₄₉, gazı olan/karnı ağrıyan/karın şişkinliği olan çocuklar; KK₅₁-KK₅₃-KK₆₀, kırık/çıkık/incinme/burkulma; KK₂₄, yanıklar; KK₄-KK₉-KK₄₃-KK₉₄, yaralar/kanamalar; KK₆₄, nazar (göz) değmesi uygulamaları; KK₅₁)
8. Balık (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/diğer tedavi yöntemleri; KK₁₇, gazı olan/karnı ağrıyan/karın şişkinliği olan çocuklar; KK₉₀, kırık/çıkık/incinme/burkulma; KK₇₀, ishal; KK₈₁, sarılık; KK₁-KK₉₄)
9. Deri kemer (Bk. Yaralar-kanamalar; (KK₁₀-KK₃₈-KK₄₄-KK₅₉))

10. Deve dili (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/diğer tedavi yöntemleri; KK₈₃)
11. Eşek postu (Bk. Geç yürüyen/yürüyemeyen çocuklar; KK₉₄)
12. Eşek sütü (Bk. Diğer çocuk hastalıkları/öksürük; KK₅₃, Kanser; KK₈₉)
13. Güvercin yumurtası (Bk. Geç yürüyen/yürüyemeyen çocuklar; KK₅₂)
14. Hayvan boynuzu (Bk. Yanıklar; KK₉₆, altına kaçırın çocuklar; KK₆₈, yılan sokması KK₃₇-KK₇₈)
15. Hayvan derisi (Bk. Kırık/çıkık/incinme/burkulma; KK₁₇-KK₄₂-KK₅₃, karın ağrısı; KK₇₆, yaralar/kanamalar; KK₅₃, kanser; KK₂₃-KK₄₃)
16. Hayvan gırtlığının acı kısmı (Bk. Altına kaçırın çocuklar; KK₄₉, KK₉₁)
17. Hayvan kemiği (Bk. Nazar (göz) değmesi; KK₇₅-KK₈₅)
18. İnek sütü (Bk. Süt emmeyen çocuklar; KK₆₅, kabızlık; KK₉₆)
19. Kaplumbağa kanı (Bk. Egzama; KK₂-KK₅₂-KK₅₄-KK₇₆)
20. Keçi/koyun eti (Bk. Kırık/çıkık/incinme/burkulma; KK₁₇-KK₄₂-KK₅₃-KK₆₀-KK₉₄)
21. Kırmızı et (Bk. Kırık/çıkık/incinme/burkulma; KK₆₀-KK₉₄göz hastalıkları; KK₉₁, iltihaplanma; KK₈₃)
22. Kirpi eti (Bk. Altına kaçırın çocuklar; KK₈₃, kanser; KK₃₉)
23. Kirpi kanı (Bk. Göz hastalıkları; KK₄₁)
24. Koyun ciğeri (Bk. Siğil; KK₁-KK₇₆-KK₇₉-KK₈₉)
25. Koyun kuyruk yağı (Bk. Sedef; KK₄₂, diğer hastalıklar (yüz felci); KK₁₅-KK₃₉).
26. Koyun postu (Bk. Zatürre; KK₉)
27. Köstebek eti (Bk. Kanser; KK₅₂-KK₅₃-KK₈₉)
28. Kuzu eti (Bk. Yılan sokması; KK₄₄)
29. Kuzu tüyü (Bk. Köpek ısırması/uyuz; KK₆₀, kırık/çıkık/incinme/burkulma; KK₄₄)
30. Oğlak eti (Bk. Yılan sokması; KK₅₁-KK₅₆)
31. Oklu kirpi eti (Bk. Kanser; KK₃₉)
32. Solucan (Bk. Doğum sonrası çocuk Sağlığı ile ilgili halk hekimliği uygulamaları; KK₂₉)
33. Süt (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/diğer tedavi yöntemleri; KK₁₂-KK₇₆-KK₇₇-KK₈₇-KK₉₂-KK₉₄-KK₉₉, gazı olan/karnı

ağrıyan/karın şişkinliği olan çocuklar; KK₅₁, altına kaçırır çocuklar; KK₄₄, Diğer çocuk hastalıkları/bronşit-astım; KK₂₄, boğaz ağrısı; KK₄-KK₄₄-KK₄₈, akrep sokması; KK₈, kırık/çıkık/incinme/burkulma; KK₉₁ öksürük; KK₄₄-KK₈₈-KK₈₉, bronşit/astım; KK₂₄-KK₉₂, soğuk algınlığı/nezle/grip; KK₄₄, kabakulak; KK₆₈, kanser; KK₆₁-KK₆₅, nefes darlığı; KK₂₄, bağırsak hastalıkları; KK₅₉, ishal; KK₈₁, mide hastalıkları; KK₁-KK₅-KK₄₄-KK₈₄-KK₉₂, kanser; KK₆₁, iltihaplanma; KK₅₄, diğer hastalıklar/zehirlenme; KK₅)

34. Tavşan postu (Bk. Geç yürüyen/yürüyemeyen çocuklar; KK₉₄)

35. Tereyağı (Bk. Egzama; KK₅₃, sedef; KK₇₆, diğer hayvan ısırıkları; KK₃₉)

36. Tavuk tüyü (Bk. Yanıklar; KK₈)

37. Yoğurt (Bk. Doğum sonrası çocuk sağlığı ile ilgili halk hekimliği uygulamaları; KK₈, lohusalık dönemi ve kırık düşmesi; KK₄, süt emmeyen çocuklar; KK₆₅, baş ağrısı; KK₇₆, yılan sokması; KK₄₇-KK₄₈-KK₈₈, akrep sokması; KK₄₉, arı sokması; KK₇₈-KK₉₁ yanıklar; KK₅-KK₉-KK₈₀-KK₉₄, sivilce; KK₈-KK₆₁, ishal; KK₃₄, KK₄₂-KK₄₄-KK₄₇-KK₇₈-KK₇₉-KK₉₆, diğer hastalıklar/zehirlenme; KK₅)

38. Tavuk pisliği (Bk. Gazı olan/karnı ağrıyan/karın şişkinliği olan çocuklar; KK₆₈)

39. Yoğurt suyu (Bk. Böbrek hastalıkları; KK₆-KK₈-KK₈₁-KK₉₂)

40. Yumurta (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₆₅-KK₈₇, doğum sonrası anne sağlığı ile ilgili halk hekimliği uygulamaları; KK₁₁-KK₂₃-KK₄₃-KK₄₇-KK₄₈-KK₅₃-KK₆₀-KK₆₅-KK₈₇, lohusalık dönemi ve kırık düşmesi; KK₂-KK₄, altına kaçırır çocuklar; KK₄₄-KK₄₅-KK₅₃-KK₇₄, karın ağrısı; KK₈₇, boyun ağrısı; KK₄-KK₄₄-KK₄₈, akrep sokması; KK₈, köpek ısırması/uyuz; KK₈, kırık/çıkık/incinme/burkulma; KK₄₅-KK₈₂-KK₈₃-KK₉₀-KK₉₄, siğil; KK₅₄, yanıklar; KK₈-KK₆₈, bademcik; KK₉₉, ishal; KK₈-KK₆₁, mide hastalıkları; KK₅₉)

41. Yumurta akı (Bk. Doğum sonrası çocuk sağlığı ile ilgili halk hekimliği uygulamaları; KK₈-KK₂₉, gazı olan/karnı ağrıyan/karın şişkinliği olan çocuklar; KK₄₈-KK₇₆-KK₇₈, yanıklar; KK₄₉-KK₇₅-KK₈₅-KK₉₅, ishal; KK₇₈-KK₇₉)

42. Yumurta sarısı (Bk. Diğer çocuk hastalıkları/öksürük; KK₅₃, kırık/çıkık/incinme/burkulma; KK₇-KK₂₂-KK₂₄-KK₃₈-KK₄₄-KK₄₅-KK₄₇-KK₄₉-KK₅₆-KK₆₀-KK₆₁-KK₆₈-KK₇₀-KK₇₆-KK₈₀-KK₈₄-KK₈₈-KK₈₉-KK₉₁-KK₉₂,

yanıklar; KK₉-KK₇₄-KK₉₄, yaralar/kanamalar; KK₃₈-KK₄₆, iltihaplanma; KK₈₃-KK₉₁

4.3. Madensel, Endüstriyel ve Diğer Malzemeler

Silvan ilçesinde kullanılan madensel, endüstriyel ve diğer malzemelerle aşağıda sıralanmıştır.

1. Altın (Bk. Sarılık; KK₂-KK₁₂-KK₂₇-KK₂₉-KK₄₂-KK₈₄-KK₈₇)
2. Ardıç sabunu (Bk. Kaşıntı/alerji; KK₈₈)
3. Aspirin (Bk. İstenmeyen gebelik; KK₉₁)
4. Benzin (Bk. Yılan sokması; KK₆₁-KK₈₈, bağırsak hastalıkları/bağırsak kurtları; KK₁₉)
5. Bez Bk. Baş ağrısı; KK₁₁-KK₃₂-KK₃₉-KK₄₂-KK₉₇)
6. Bıçak (Bk. Çocuğun cinsiyetinin tayini; KK₅, lohusalık dönemi ve kırk düşmesi; KK₂₁-KK₃₉-KK₄₃-KK₄₇-KK₄₈-KK₄₉-KK₅₃-KK₇₈)
7. Buz (Bk. Arı sokması; KK₁₀-KK₆₆ KK₇₈-KK₈₅- KK₉₈-KK₉₉, Yanıklar; KK₅-KK₈₀)
8. Çamur (Bk. Diğer hayvanların sebep olduğu hastalıklar; KK₆₄, yanıklar; KK₁₉)
9. Çakmak/çakmak taşı (Bk. Diğer hastalıklar (gece yanığı), KK₄₃).
10. Çengelli iğne (Bk. Lohusalık dönemi ve kırk düşmesi; KK₂₅-KK₂₆-KK₃₉-KK₄₃-KK₇₈-KK₄₉-KK₅₃-KK₇₆-KK₇₈, cin çarpması uygulamaları; KK₁₀)
11. Çuvaldız (Bk. Lohusalık dönemi ve kırk düşmesi; KK₂₁-KK₃₉-KK₄₃, diş ağrısı; KK₃-KK₂₃)
12. Demir (Bk. Lohusalık dönemi ve kırk düşmesi; KK₃₉-KK₄₃-KK₇₆-KK₇₈-KK₉₈, cin çarpması uygulamaları; KK₂₇)
13. Diş macunu (Bk. Yaralar/kanamalar; KK₈, Yanıklar; KK₇₅-KK₇₆-KK₇₉)
14. Grez yağı (Bk. Yanıklar; KK₄₉-KK₈₅)
15. Hacdan gelme tas (Bk. Lohusalık dönemi ve kırk düşmesi; KK₂₈, KK₃₀, KK₄₂, KK₄₃)
16. İğne (Bk. Diş ağrısı; KK₄₉-KK₁₉, iltihaplanma; KK₅₀, nazar (göz) değmesi uygulamaları; KK₇₅)
17. İspirto (Bk. Saç dökülmesi/saçkıran; KK₁)
18. Jilet (Bk. Doğum sonrası halk hekimliği uygulamaları; KK₂₉, gazı olan/karnı ağrıyan/karın şişkinliği olan çocuklar; KK₄₈-KK₄₉, geç konuşan çocuklar; KK₄-

- KK44-KK49-KK98, sarılık; KK8-KK40-KK42-KK44-KK49-KK51-KK67-KK76-KK88-KK89-KK94, baş ağrısı; KK96, yılan sokması; KK5-KK8-KK37-KK43-KK49-KK50-KK51-KK52-KK53-KK78-KK88-KK91, akrep sokması; KK47-KK48, sedef; KK32, saç dökülmesi/saçkıran; KK24-KK74)
19. Kâğıt (Bk. Nazar (göz) değmesi uygulamaları; KK75)
20. Karbonatlı su (Bk. Diş ağrısı; KK94, ağız/ağız içi hastalıklar; KK70)
21. Kazan karası (Bk. Bademcik; KK53)
22. Kırmızı toprak (Bk. Pişik olan çocuklar; KK5, köpek ısırması/uyuz; KK76-KK78, yanıklar; KK19, yaralar/kanamalar; KK87)
23. Kireç/kireç taşı (Bk. Boğaz ağrısı; KK8, boyun ağrıları; KK99, yanıklar KK41-KK79, bademcik; KK9, kabakulak; KK68, romatizma; KK49)
24. Kiremit (Bk. Karın ağrısı; KK80, sırt ve bel ağrıları; KK19-KK48, soğuk algınlığı/nezle/grip; KK42-KK59, ishal; KK80)
25. Kolonya (Bk. Diş ağrısı; KK53)
26. Kurşun (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri; KK76, nazar (göz) değmesi uygulamaları; KK38-KK43-KK45-KK83)
27. Limontuzu (Bk. İstenmeyen gebelik; KK91, akrep sokması KK43-KK53, arı sokması; KK94)
28. Makas (Bk. Çocuğun cinsiyetinin tayini; KK5, lohusalık dönemi ve kırk düşmesi; KK5-KK26 karın ağrısı; KK76, siğil; KK54)
29. Maşa (Bk. Karın ağrısı; KK4-KK43-KK50-KK52-KK53)
30. Menengiç sabunu (Bk. Saç dökülmesi/saçkıran; KK79-KK85-KK99)
31. Motor yağı (Bk. Yanıklar; KK49-KK68)
32. Mum (Bk. Yanıklar; KK23-KK76-KK80-KK81-KK84-KK86-KK97-KK99, yaralar/kanamalar; KK41)
33. Muska (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri; KK16-KK20-KK49-KK53-KK65-KK76-KK84-KK90, istenmeyen gebelik; KK86, doğum sonrası halk hekimliği uygulamaları; KK28-KK39-KK43, süt emmeyen çocuklar; KK84 korku oluşan çocuklar; KK4-KK27-KK49-KK53-KK60-KK75-KK80-KK83-KK88, baş ağrısı; KK68-KK85 romatizma; KK68, nazar (göz) değmesi uygulamaları; KK27-KK38-KK44-KK51-KK64-KK75, cin çarpması uygulamaları; KK8-KK30-KK37-KK51-KK60-KK61-KK67-KK71)

34. Nazar boncuğu (Bk. Nazar (göz) değmesi uygulamaları; KK₂₇-KK₃₈-KK₄₄-KK₆₄-KK₇₃)
35. Pamuk (Bk. Doğum sonrası halk hekimliği uygulamaları/göbek bağı; KK₁₅-KK₂₈-KK₃₁-KK₃₂, diş ağrısı; KK₅₃ sırt ve bel ağrısı; KK₇, kulak ağrısı; KK₄-KK₂₈)
36. Pudra (Bk. Pişik olan çocuklar; KK₄₈-KK₄₉-KK₅₀)
37. Sabun (Bk. Doğum sonrası halk hekimliği uygulamaları/göbek bağı; KK₄-KK₆-KK₈-KK₂₀-KK₂₃-KK₃₀-KK₄₉-KK₆₀-KK₆₈-KK₈₅-KK₈₈-KK₈₉, çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/bitkilerle tedavi; KK₉₂, doğum esnası halk hekimliği uygulamaları; KK₂₃, ad verme/sünnet; KK₈, kırık/çıkık/incinme/burkulma; KK₁₇-KK₂₂-KK₄₂-KK₄₉-KK₆₈-KK₈₀, sivilce; KK₈, kabakulak KK₇₆-KK₇₉, romatizma; KK₄₅, çıban; KK₄₃)
38. Sıcak su (Bk. Doğum esnası halk hekimliği uygulamaları; KK₂₃, baş ağrısı; KK₅₉, boğaz ağrısı; KK₈₇, Diş ağrısı; KK₄-KK₂₈, arı sokması; KK₉₄, kırık/çıkık/incinme/burkulma; KK₁₇-KK₂₂-KK₂₄-KK₄₄-KK₄₉-KK₆₈-KK₇₀-KK₈₃-KK₈₈-KK₈₉-KK₉₂, öksürük; KK₄₇-KK₈₅, soğuk algınlığı/nezle/grip; KK₈₄, zatürre; KK₈₄)
39. Sigara dumanı (Bk. Çok ağlayan çocuklar/kulak ağrısı; KK₅₁, diş ağrısı; KK₄-KK₂₈)
40. Sigara külü (Bk. Sivilce; KK₆₁, göz hastalıkları; KK₈)
41. Soda (Bk. Diş ağrısı; KK₄-KK₂₈, yılan sokması; KK₉₁)
42. Şap taşı (Bk. Doğum sonrası çocuk sağlığı ile ilgili halk hekimliği uygulamaları; KK₈, gazı olan/karnı ağrıyan/karın şişkinliği olan çocuklar; KK₄₈, boğaz ağrısı; KK₇₁, yılan sokması; KK₄₇, ağız/ağız içi yaralar; KK₇₀)
43. Şifalı su/Bahçe köyü (Bk. Şifalı sular/Bahçe köyü, alerjik sivilceler; KK₅₈-KK₆₃-KK₁₀₁-KK₁₀₂)
44. Şifalı su/Cami Mahallesi sur dibi (Bk. Şifalı sular/Cami Mahallesi sur dibi, alerji; KK₄₉)
45. Şifalı su/Eğriğmu (Bk. Şifalı sular/Eğriğmu; alerjik sivilceler/kaşıntı; KK₅₈-KK₆₃-KK₁₀₁-KK₁₀₂)
46. Şifalı su/ Erkenis (Bk. Şifalı sular/ Erkenis, sarılık; KK₅₈-KK₆₃-KK₁₀₁-KK₁₀₂)
47. Şifalı su/Köprülübağ köyü (Bk. Şifalı sular/Köprülübağ köyü şifalı suyu, kaşıntı/alerji; KK₄₉-KK₅₀-KK₅₁-KK₅₈-KK₆₃)

48. Şifalı su/Selahattin Mahallesi sur dibi (Bk. Bk. Şifalı sular/ Selahattin Mahallesi sur dibi, kaşıntı-alerjik sivilceler/ sarılık; KK₄₉-KK₅₀-KK₅₁-KK₅₈-KK₆₃-KK₁₀₃)
49. Şifalı su/ Yeniköy, Dinlendi Mezrası (Bk. Şifalı sular/ Yeniköy, Dinlendi mezrası, kaşıntı/alerji; KK₅₈-KK₆₃-KK₁₀₁-KK₁₀₂)
50. Tahta kaşık (Bk. Bademcik; KK₈₅)
51. Tahra (Bk. Lohusallık dönemi ve kırk düşmesi; KK₄₇-KK₄₈-KK₄₉-KK₅₃-KK₇₈)
52. Tahta araba (Bk. Geç yürüyen/yürüyemeyen çocuklar; KK₂₄-KK₄₄-KK₄₉)
53. Taş/beyaz-kırmızı (Bk. Pişik olan çocuklar; KK₂₇, arı sokması; KK₈-KK₁₀-KK₃₇-KK₄₄-KK₅₂-KK₇₆-KK₈₁-KK₉₅-KK₉₆-KK₉₈-KK₉₉, siğil; KK₈₆-KK₈₉-KK₉₉, kanser; KK₄₃)
54. Toprak (Bk. Pişik olan çocuklar; KK₄₈-KK₄₉-KK₅₀, akrep sokması; KK₁₅-KK₂₁-KK₃₃-KK₄₃-KK₅₇-KK₅₉-KK₆₀-KK₆₁-KK₈₁, siğil; KK₈₆-KK₈₉-KK₉₉, kanser; KK₄₃)
55. Tuğla (Bk. Karın ağrısı; KK₄₉)
56. Tuz (Bk. Çocuğu olmayan kadınlara uygulanan tedavi yöntemleri/göbek kaldırma yöntemi; KK₆₀, doğum sonrası çocuk sağlığı ile ilgili halk hekimliği uygulamaları; KK₆₀, karın ağrısı; KK₄, diş ağrısı; KK₄-KK₁₅-KK₅₃-KK₇₆-KK₉₀, kulak ağrısı; KK₇₄-KK₈₅, kırık/çıkık/incinme/burkulma; KK₇-KK₃₄-KK₃₈-KK₆₀-KK₆₁-KK₇₀-KK₇₆-KK₈₂-KK₈₄-KK₉₁, saç dökülme-si/saçkıran; KK₉₅, soğuk algınlığı/nezle/grip; KK₄₄, ishal; KK₁₅-KK₉₆, göz hastalıkları; KK₂₇-KK₄₁-KK₄₄-KK₄₉-KK₅₆, ağız/ağız içi yaralar; KK₈₅, yaralar/kanamalar; KK₄₀, zatürre; KK₆₁, iltihaplanma; KK₈₃, nazar (göz) değmesi uygulamaları; KK₈-KK₁₂-KK₄₉-KK₅₂-KK₅₃-KK₇₅-KK₉₈)
57. Tuzlu su (Bk. Diş ağrısı; KK₄-KK₇-KK₂₈-KK₉₆, kulak ağrısı; KK₃-KK₃₁, kırık/çıkık/incinme/burkulma; KK₄₄, nasır; KK₇₆, kaşıntı/alerji; KK₈₀-KK₈₆)
58. Anne sütü (Bk. Doğum esnası çocuk sağlığı ile ilgili halk hekimliği uygulamaları; KK₂₈, çok ağlayan çocuklar; KK₉₉, kulak ağrısı; KK₂-KK₅-KK₈-KK₁₉-KK₂₇-KK₄₂-KK₄₆-KK₄₉-KK₅₁-KK₅₅, göz ağrısı; KK₂₇-KK₃₀-KK₃₃-KK₆₆-KK₈₄-KK₈₅)
59. İnsan idrarı (Bk. Saç dökülmesi/saçkıran; KK₉₁, sarılık; KK₄₂-KK₆₇-KK₉₄)
60. İnsan tükürüğü (Bk. Egzama; KK₂-KK₂₄-KK₄₃-KK₄₄-KK₅₃-KK₆₉-KK₇₆-KK₈₄-KK₈₈-KK₈₉)

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SİLVAN HALK HEKİMLİĞİNDE TEDAVİ MERKEZLERİ

5.1. Ziyaret Yerleri, Türbeler ve Yatırlar

Halk hekimliğinde var olan çeşitli tedavi yollarından biri de hastayı ‘‘yatıra’’ götürmektir. Yatır, Türkçe sözlükte: ‘‘ Belli bir yerde mezarı olan, doğaüstü gücü bulunduğu ve insanlara yardım ettiğine inanılan ölü, evliya’’ olarak tanımlanmaktadır. Silvan yöresinde ‘‘yatır’’ yerine ziyaret terimi kullanılmaktadır. Ziyaretler ve türbeler halkın tedavisini bulmakta zorlandığı hastalıklarda ve umudunun tükendiği noktada başvurduğu önemli merkezlerdir.

Halk, türlü olağanüstü güçleri olduğuna inanılan, adlı adsız velilere türlü hastalıklarını sağıltmak için başvurur. Kısırlık kadının bir suçu sayıldığı için, yatırlara bunu gidermek amacıyla başvuranlar kadınlardır. Yatırlara giden kadınların giriştikleri işlemler çeşitlidir. Sadece bir adak, yatırın toprağından suya karıştırıp içmek, yakınında bulunan kaynaktan su içmek, etrafındaki ağaç, çalı, parmaklık, pencere demiri gibi şeylere bez bağlamak, dileğini daha açık, daha keskin belirtmek için ufacık bir salıncak asmak, yatırın bulunduğu yerde geceleme, bunların en saygınlarıdır (Boratav, 1994: 123).

Tezimizin bu bölümünde daha çok hastalıkların tedavisi için gidilen ziyaret ve türbeler üzerinde durulmuştur. Silvan ilçe merkezi ve köylerinde bulunan türbe ve ziyaretlerin yanı sıra ilçe sınırları için olmayan ancak ilçeye yakın olan ve Silvan halkının yoğun olarak gittiği Hazro, Bismil, Batman, Siirt, Mardin sınırları içinde kalan türbe ve ziyaretlere de değinilmiştir.

İlçe merkezi ve köylerinde bulunan ziyaret ve türbelerde bulunan zatların sahabe, şehit ve çevrede yaşamış büyük âlimler olduğu ifade edilmektedir. Bunlardan Şeyh Fatma, Şeyh Süleyman ve Şeyh Muhammed-i Başitlo’nun kardeş oldukları ve Hz. Ömer döneminde 639 yılında, İyyaz bin Ganem tarafından Bizanslılar idaresindeki Silvan fethedilirken burada yapılan bir savaş esnasında şehit düşmüşler ve ziyaretlerin olduğu yere gömülmüşler (KK₄₃-KK₅₈-KK₆₃-KK₁₀₁-KK₁₀₂).

Halk bu türbelere belirli bir hastalığın tedavisinin yanında günlük yaşamda karşılaştığı her olumsuz durumun ortadan kalkması için de gitmektedir. Bu mekânlara daha çok hastalıkların iyileşmesi, musibetin kalkması, kısmetin açılması, maddi durumun

iyileşmesi ve çocuk sahibi olmak gibi durumlar için gidilir. Bu ziyarette bulunan Allah dostlarının hastalara şifa vereceğine, zor durumda olanlara yardım edeceğine inanılır. Bu türbe ve ziyaretlere gidildiğinde dua edilir, dileğinin gerçekleşmesi durumunda kurban verileceği vaadinde bulunulur.

Ziyaretin üstüne gidilirken kara bir tavuk götürülür. Tavuk, ziyaretin bulunduğu bölgede serbest bırakılır. Eğer tavuk eğer ziyaretin içine girerse bir kurban verileceği vaat edilir. Çocuk sahibi olunduğunda kurban kesilir (KK₄₉). Dilek gerçekleşirse ziyaretin üstüne gelinir, kurban kesilir (KK₄₃-KK₅₈-KK₆₁-KK₆₃-KK₆₅-KK₇₁-KK₇₇-KK₇₈-KK₁₀₁-KK₁₀₂).

5.1.1. Akkurm Ziyareti

Silvan'a 20 km uzaklıktaki Bayrambaşı köyünde bulunan ziyaretteki zat hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte bu kişinin bir şehit olduğu söylenir. Daha çok perşembe günleri romatizma tedavisi için ziyarete gelen insanlar, buraya ait taşları yaktıkları ateşte ısıtarak bir bezin içine koyup vücutlarındaki romatizma bölgelerine sürerler. Tedavi için üç perşembe üst üste gelinir ve aynı tedavi gerçekleştirilir. Romatizma tedavisi dışında her türlü dilek ve şifa için gelinir. Çocuk sahibi olmak isteyen kişiler kundak şeklindeki bezleri ziyaretteki ağaçların dallarına bağlar ve adak adar. Dilekler kabul edilince buraya gelir ve kurban keserler (KK₁₅-KK₄₃-KK₅₈-KK₆₃-KK₁₀₁-KK₁₀₂).

5.1.2. Ayık-Vayık Ziyareti

Bu ziyaret Silvan ilçesi Köprülübağ köyü (Kinyat köyü) ve Zorova köyü arasındaki bölgededir. Buraya ziyaretler bölgesi denilmekte ve burası halkın sürekli ziyaret ettiği, hastalıklarına şifa aradığı, bahar ve yaz mevsimlerinde piknik alanı olarak kullandığı bir bölgedir. Bu bölgede Şeyh Amok Türbesi, Ayık-Vayık Ziyareti, Kavuğö Ziyareti ve kaşıntı tedavisi için kullanılan şifalı su bulunmaktadır.

Bu ziyaretlerin bulunduğu bölgede kutsal olduğuna inanılan ağaçlar vardır. Bu ağaçlara ait odunları yere düşmüş olsa bile almak günah sayılır. Odunlarını alanın başına bir bela geleceğine inanılır ve bu durumun yaşandığı bölge halkı arasında ifade edilmektedir. Daha önce buradaki ağaçları kesmeye gelenler, balta vurdukları yerden kan geldiğini gördüklerini ve bundan dolayı korktuklarını söylediler. Buranın odunları sadece cami ve medreselere verilir (KK₅₄-KK₅₇).

Bu türbe ve ziyarette gömülü olan zatla ilgili olarak farklı rivayetler bulunmaktadır. Burada bulunan Ayık-Vayık ile Kavuşo'nun kardeş oldukları, Allah'ın seçkin kulları oldukları ve burada çıkan bir savaşta şehit düştükleri halk arasında söylenmektedir (KK₅₇).

Halk bu ziyarete gelir ve her türlü istek ve dileği için dua eder. Kızlar kısmetlerinin açılması için, hastalar şifa bulmak için dua ederler (KK₅₄-KK₅₇).

5.1.3. Kavuşo Ziyareti

Bu ziyaret de Silvan ilçesinin Köprülübağ köyü (Kinyat köyü) ve Zorova köyü arasındaki bölgededir. Ziyaret bölgesi olarak bilinen bu yerde bulunan ziyaretlerden biridir.

Şeyh Amok Türbesi'nin yakınında bulunan Kavuşo Ziyareti'ne çarşamba günleri gidilir. Bölge halkı romatizma tedavisi için bu buraya gider. Kollarında, bacaklarında uyuşukluk olanlar da bu ziyarete gelirler. Buraya gelenler ziyaretin etrafında ateş yakarak aynı bölgede bulunan taşları bu ateşte ısıtır ve vücutlarına özellikle de romatizma olan bölgeye sürerler (KK₅₄-KK₅₇).

5.1.4. Şeyh Amok Türbesi

Türbe Silvan ilçesinin Köprülübağ köyü (Kinyat Köyü) ve Zorova köyü arasındaki bölgededir. Kavuşo ile Ayık-Vayık Ziyareti ve kaşıntı tedavisi için kullanılan şifalı suyun yakınındadır.

Bölge halkı arasında Şeyh Amok olarak bilinen türbede bulunan kişinin Şeyh Amine adında biri olduğu söylenir. Şeyh Amine'nin Allah'ın seçkin kulu olduğu ve burada çıkan bir savaşta şehit düştüğü halk arasında söylenmektedir (KK₅₇). Bu ziyaretin olduğu bölgeye her yıl on dört mayısta tüm çevre köylerinden insanlar gelir. Bir panayır havası yaşanır. Koyun, keçi ve ineklerin sütleri o gün orda herkese içirtilir. Hayvanlar kesilir, birlikte yemek yenilir ve fakirler doyurulur (KK₅₃-KK₅₇).

Bu ziyaretlerin bulunduğu bölgede kutsal olduğuna inanılan ağaçlar ve bu ağaçlara ait yere düşmüş olsa bile odunlarını almak günah sayılır. Odunlarını alanın başına bir bela geleceğine inanılır ve bu durumun yaşandığı bölge halkı arasında ifade edilmektedir. Daha önce buradaki ağaçları kesmeye gelenler, balta vurdukları yerden kan geldiğini gördüklerini ve bundan dolayı korktuklarını söylediler. Buranın odunları sadece cami ve medreselere verilir (KK₅₄-KK₅₇).

Kızlar, Şeyh Amok Türbesi'nin etrafında bulunan badem ağacına kısmet bulmak, muratlarına ermek için bez bağlayıp dilekte bulunurlar, aynı zamanda halk bu türbenin duvarlarına küçük taşlar koyarak dilekte bulunurlar (KK₅₇).

Şeyh Amok, çok ağlayan çocukların götürüldüğü ziyaretir. Çocuklar bu türbeye götürülür ve türbede yatan zatın yanında uyutulur. Uyuyan çocuk türbedeki Allah dostunun ayaklarının ucuna bırakılır. Çocuk bırakıldıktan sonra annesi dışarı çıkar çocuk türbede yalnız uyur. Uyanınca annesi gider çocuğu oradan alır (KK₅₂).

5.1.5. Şeyh Emin Ziyareti

Bu zatın türbesi Silvan ilçesine bağlı Çalıönü (Bezvan) köyündedir. Bu Türbede yatan zat halk arasında büyük bir âlim, şeyh olarak tanınır. Halk arasında çözilemeyen veya anlaşılamayan konular için bu ziyarete gelinir, yemin edilir. Yalan yere yemin edenlerin başına felaketler gelir. Buraya gelenler başlarına ne geleceğini bildiği için kolay kolay yalan yere yemin etmezler (Haspolat, 2014: 187). Ayrıca bu Türbeye psikolojik, ruhsal sorunları olan kişiler ile cin çarpmış kişiler getirilir. Bu kişiler ziyarette uyutulur.

Bezvan Köyü Ziyareti'ne cin çarpan kişiler götürülür, türbenin içinde uyutulurlar (KK₄₉-KK₅₀-KK₅₁-KK₆₃-KK₇₀).

Karşıdaki kişiden emin olmak için kanaat getirilen bir türbedir. Bu türbenin adıyla yemin edip yalan konuşan kişi, daha türbeye varmadan elbisesi yırtılır. Silvan'da bu türbe dillere destan olmuş, kanaat getirilmiş türbelerin başında gelir (KK₁₅-KK₄₉-KK₅₀-KK₅₁-KK₆₃-KK₇₁-KK₇₅-KK₈₉-KK₉₀-KK₉₂).

5.1.6. Şeyh Fatma Türbesi

İlçeye bağlı Onbaşılar köyünün karşısındaki dağ başında bulunan türbede bulunan kişinin Şeyh Fatma adında bir şehit bir kadındır. Hz. Ömer döneminde 639 yılında, Iyyaz bin Ganem tarafından Bizanslılar idaresindeki Silvan fethedilirken burada yapılan bir savaş esnasında şehit düşmüş. Şehit düştüğü yere defnedilmiştir. Bu türbenin bulunduğu yerdeki odunlar ve çalı çırpı alınmaz. Alan kişilerin başına bir musibet geldiği söylenir. Buradaki odunlar ancak cami, medrese gibi hayır yerleri için götürülebilir. Halk buraya her türlü hastalığı için dua etmek ve dilekte bulunmak için gelir. Bölgede baharın gelişini olarak kabul edilen bir mayısın kazasız belasız geçmesi için bu türbeye gidilir ve dua edilir (KK₄₃-KK₅₈-KK₆₀-KK₆₃).

5.1.7. Şeyh Halil Türbesi

İlçenin doğusunda Cami Mahallesi Gazi Caddesinde bulunan bu ziyaret, aynı adı taşıyan mezarlığın içindedir. Şeyh Halil adındaki zat, şeyh oğullarından biridir (Haspolat,2014: 185). Türbenin çevresi dört duvarla çevrili olup üstü açıktır. Türbenin içinde bulunan namazgâhın duvarları üzerine taş yapıştırabilen kişinin dileğinin yerine geleceğine inanılır. Ayrıca ağlayan bebeklerin ziyaret yerine getirildiğinde sustuğu ve ağlamadığı inancı yaygındır. Özellikle perşembe günleri insanlar yoğun olarak gelirler (Aktarlı, 2011:54). Türbenin çevresi dört duvarla çevrilidir. Giriş kapısı sağlam olan bu ziyaretin çatısı yıkılmış olup üstü açıktır. Silvan'da sahabelerce namazın ilk kılındığı yer olarak bilinir (www.silvanresimleri.com).

Hız. Ömer döneminde yaptırılan ve Anadolu'nun ilk mescidi olarak da kabul edilen bu türbenin içinde iki sahabe mezarı vardır.

Türbe ziyaretine ilçe halkı daha çok ağlayan çocukları tedavi etmek, kısmetin açılması ve dilekte bulunmak için gelir. Buraya daha çok perşembe ve cuma günleri gidilir. İsteklerin yerine gelmesi için üç perşembe üst üste veya üç cuma gidilmesi gerektiğine inanılır.

Şeyh Halil Türbesi'ne evlenmek isteyen gençler üç perşembe üst üste gelerek mumlar yakar ve bez parçalarını türbedeki ağaca bağlayarak dilekte bulunur. Burada kısmetlerinin açılması yönünde dualar etmektedirler (KK₁₁-KK₂₂-KK₃₉-KK₄₃).

Bu türbeye çok ağlayan çocuklar götürülür ve çocuklar ziyaretin içinde uyutulur. Bu uygulama üç cuma yapılır. İki cuma üst üste gidilir, bir cuma ara verilir ve sonraki cuma tekrar gidilir. Cuma namazından önce gidilir, ezan okununca dönülür (KK₁₁-KK₁₃-KK₂₅-KK₂₇-KK₄₉-KK₅₉), bu türbeye gazı ve sancısı olan çocuklar götürülür (KK₁₇-KK₂₃-KK₄₉).

5.1.8. Şeyh Hasan Ziyareti

İlçeye bağlı Sarıbuğday köyü sınırları içerisinde. Allah'ın bir dostu olduğu söylenir. İnsanlar perşembe günü oraya giderler. Psikolojisi bozulan, deliren ve cin bulaşmış insanların tedavisi için burada şifa olduğuna inanılır. İnsanların şifa bulması için ziyaretin bulunduğu yerde uyuması gerekir (KK₆₂).

5.1.9. Şeyh Meter Ziyareti

İlçeye bağlı Darköprü (Aslo) köyünün karşısındaki tepede bulunan bu ziyarette

yatan zat hakkında fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Kim olduğu, nereden geldiği hakkında bölge halkı bilgi sahibi olmadığı, vefat eden büyüklerin bu kişi hakkında bilgi sahibi oldukları ifade edildi. Bilinen tek bilgi, bu zatın Allah dostu keramet sahibi bir kişi olduğudur.

Şeyh Meter Ziyareti, romatizma tedavisi için halkın gittiği bir ziyaretir. Bu ziyarete üç çarşamba gidilmesi gerekir. Ziyarete gidenler yanlarında götürdükleri kara bir tavuğu orada ya serbest bırakırlar ya da keserler. Ziyaretin yanında yakılan ateşte ısıtılan ziyaret bölgesine ait bir taş ile romatizma olan bölgeye ve vücudun diğer bölgelerine sürülür (KK₅₂-KK₅₃).

Çocuğu olmayan kişiler de yanlarına kara bir tavuk alarak bu ziyarete gider. Orada serbest bırakılan tavuk ziyaretin içine girerse bir kurban verileceği vaat edilir. Çocukları olduğu zaman kurban verilir (KK₄₉).

5.1.10. Şeyh Muhammed Ziyaretleri

Silvan fethedildikten sonra halka eğitim vermek için on sahabenin Silvan'da kaldığı ifade edilmektedir. Bu ziyaretlerdeki zatlardan bazılarının bu sahabeler olduğu ifade edilmektedir. Sur üstü bölgesinde bulunan bu ziyaretlerdeki zatlar hakkında fazla bir bilgi bulunmamaktadır (<http://turbelerimiz.blogspot.com.tr>).

Silvan'da bilinen dört adet Şeyh Muhammed Ziyareti vardır. Burada yatan zatların kim oldukları ile farklı görüşler mevcuttur. Bu ziyaretlerde bulunan zatlardan bazılarının yukarıda bahsettiğimiz sahabeler oldukları bazılarının da Silvan yöresinde yaşamış emir, vali, büyük zatlar, şeyh, âlim oldukları ifade edilir. Konak Mahallesi'nde iki, Selahaddin Mahallesi ve Susuz köyünde ise birer ziyaret bulunmaktadır. Bu ziyaretlerin ortak noktası halkın romatizma tedavisi için buralara gitmesidir. Ziyarete ait taşlar veya tuğlalar burada yakılan ateşte ısıtılır ve romatizma olan bölgeye sürülür. Bu uygulama üç çarşamba günü yapılır.

Selahattin Mahallesi Azizoğlu Caddesinde buluna Şeyh Muhammed Ziyareti'nde yatın zat sahabedir bu nedenle bu ziyarete Sahabe Muhammed Ziyareti denilir. Silvan'ın fethi sırasında burada eğitim için kalan on sahabeden olup mezarı bilinenlerden biridir. Silvan Kalesinin güney tarafında Burcuşah Kapısının karşısındaki sur dışındadır. Gerçek ismi bilinmeyen ve ok ile şehit düştüğü rivayet edilen sahabe ziyaretinin üzerinde çeşitli yazıt ve kabartmalar vardır. Ayrıca çevre düzenlemesi sırasında türbenin yanında kazı

sonucu bulunan taş parçalarının üzerinde altı köşeli yıldız kabartması bulunmuştur. Çarşamba günleri ziyaretçi akınına uğramaktadır (www.silvanresimler.com).

Sahabe Muhammed Türbesi'ne romatizma için gidilir. Çarşamba günleri gidilir ve en az üç çarşamba gidilmesi gerekir. Orada bulunan taşlar ısıtılır ve romatizma olan bölgelere sürülür. Bir sıkıntısı derdi olan, başında bir musibet olan, çocuğu olmayan, kısmetinin açılmasını isteyen kişiler de bu ziyarete gelir, dua eder ve adak adar (KK₁₉-KK₄₉-KK₅₇-KK₅₈-KK₆₁-KK₆₅-KK₇₁-KK₇₇-KK₇₈-KK₈₂). Çocuğu olmayan kişiler bu ziyaretteki ağaca küçük kundaklar şeklinde bezler bağlarlar, dilekleri kabul olduktan sonra buraya gelip kurban keserler (KK₁₅-KK₂₅-KK₃₂-KK₄₃).

Kale Mahallesi Zübeyde Hanım Caddesinde bulunan Şeyh Muhammed Ziyareti'nde iki mezar bulunmaktadır. Burada miladi 921-960 yılları arasında Silvan'da yaşamış olan Şeyh Muhammed ve Hamdanoğulları zamanında yaşamış olan Şeyh Muhammed olduğu ve Silvan da emir veya vali olarak hüküm sürdüğü mezarda bulunan kitabelerden anlaşılıyor (Haspolat,2014: 183-184).

Halk bu ziyarete romatizma tedavisi için gelir. Burada ateş yakılır ve bu ateşte ısıtılan ziyaret çevresine ait taşlar romatizma olan bölgeye sürülür. Bu uygulama üç çarşamba yapılır. (KK₁-KK₅-KK₁₁-KK₁₄-KK₂₃-KK₂₇-KK₄₅-KK₄₉-KK₅₁-KK₆₃-KK₇₂-KK₇₉-KK₈₁).

Kale Mahallesi Hastane Caddesi'nde bulunan Şeyh Muhammed Ziyareti'nde bulunan kişiyle ilgili çok fazla bir bilgiye rastlanılmamıştır. Halk arasında Mersi Mun, Mesmuni Ziyareti olarak da adlandırılan bu ziyaretteki zat büyük bir âlim olarak bilinir. Ziyaretin içinde bulunan taşlar yine ziyaretin içinde yakılan ateşte ısıtılır ve vücudun romatizma olan bölgelerine sürülür (KK₁-KK₅-KK₁₄-KK₁₈-KK₂₃-KK₂₇-KK₂₈-KK₄₉-KK₅₅-KK₆₆-KK₇₂-KK₈₄-KK₉₂).

Silvan ilçesinde bulunan Şeyh Muhammed Ziyaretlerinden biri de Susuz köyündedir. Bu ziyarette yatan zat hakkında fazla bilgi bulunmamakla beraber, büyük bir zat olduğu söylenmektedir. Halk bu türbeye romatizma tedavisi için gider. Ayrıca bu ziyaretin çevresinde bulunan çalı çırpı dışın ağrı olan bölgesine veya dışteki boşluğa konulursa diş ağrısını dindireceğine inanılır (KK₄₃-KK₅₁-KK₆₃).

5.1.11. Şeyh Muhammed-i Başıtlo Ziyareti

Görentepe köyü sınırları içerisinde, Görentepe köyü ile Onbaşılar köyü Dorukardı mezarası arasında bulunmaktadır. Burada Şeyh Muhammed adında Allah dostu bir zat

bulunmaktadır. Ziyaretin olduğu bölgeye daha önce Başıtlo denildiğinden kendisine Şeyh Muhammed-i Başıtlo denilmiştir. Hz. Ömer döneminde 639 yılında, İyyaz bin Ganem tarafından Bizanslılar idaresindeki Silvan fethedilirken burada yapılan bir savaş esnasında şehit düşmüş. Halk, romatizma tedavisi için bu ziyarete gelmektedir. Burada yakılan ateşte ısıtılan ziyaret çevresine ait taşlar vücuda sürülür. Üç çarşamba üst üste gelmek gerekir. Ayrıca bu ziyaret çevresindeki toprağın bulunduğu mekânlara yılan ve akrep gibi zehirli hayvanların giremediklerine orada bulunsalar bile uyuştukları için kimseye zarar veremediklerine inanılır. Çevre halk yılan ve akreplerden korunmak için bu ziyaretin toprağını alır, ev ve iş yerlerine, bırakır, bezin içine konularak kapı üstüne asılır (KK₁₅-KK₂₁-KK₃₃-KK₄₃-KK₅₇-KK₅₈-KK₅₉-KK₆₀-KK₆₁-KK₆₃-KK₈₁).

Akrep soktuğu kişi bu türbenin sınırlarına girdiğinde ağrı, sızısı diner (KK₅₈).

5.1.12. Şeyh Muhammed-i Gırkuvi Ziyareti

İlçeye bağlı Demirkuyu (Dêrika Mıkur) köyünde bulunan ziyaretteki zatın kendini yabani hayvanlara adanmış, onları besleyen, onlarla ilgilenen bir Allah dostu, bir şeyh olduğu söylenmektedir. Bu bölgedeki yabani hayvanlarla ilgilendiğinden adını da gır (dağ, tepe, tepecik) ve kuvî (yabani) kelimelerden almaktadır. Kara çarşamba olarak da nitelendirilen ziyarete halk daha çok romatizma tedavisi için gelir. Mart ve nisan ayları içerisinde iki çarşamba üst üste gelinir daha sonra bir hafta ara verilir sonra bir çarşamba daha gelinir. Buraya gelenler ziyaretin etrafında bulunan ve ziyarete ait olan taşları, yaktıkları ateşte ısıtarak vücutlarına özellikle de romatizma olan bölgeye sürerler.

Gırkuvi Türbesi romatizma hastalıklarına iyi gelir, oradaki taşlar ısıtılır vücuda sürülür (KK₁₀-KK₁₂-KK₁₆-KK₂₅-KK₂₆-KK₃₃-KK₃₇-KK₃₉-KK₄₇-KK₄₉-KK₅₄-KK₆₁-KK₆₆-KK₆₈-KK₆₉-KK₇₄-KK₇₉-KK₈₃-KK₈₉-KK₉₃-KK₉₄-KK₉₈-KK₉₈).

Romatizma tedavisi için üç çarşamba boyunca türbeye gidilir, oradaki taşları alınıp ateşte iyice ısıtılır, bir beze sarılır ve dizlerin üstüne konulur, vücuttaki diğer bölgelere sürülür (KK₂₈-KK₆₅-KK₇₃-KK₈₃₅-KK₈₈-KK₈₉-KK₉₀).

Kara çarşamba günlerinde romatizmal hastalıklara iyi geldiğine inanılan ‘‘ziyaret’’ denilen bazı türbelere gidilir. Türbelerde bulunan taşlar ısıtılarak ağrı olan bölgeye sürülerek hastalığın iyileşmesi için dua edilir. Kara çarşamba günlerinde en fazla ziyaret edilen türbe Demirkuyu köyü yakınlarında bulunan Ziyareta Gırkuvi (Gırkuvi Ziyareti) dir. Rivayetlere göre türbesi ziyaret edilen bu zat kendini hayvanlara adayan bir şeyhtir. Türbenin bulunduğu mezarlık etrafındaki ağaçlara ip bağlayarak çocuk sahibi

olmak, sevdiğine kavuşmak, borçların ödenmesi, hastalıklardan kurtulmak, dileklerin gerçekleşmesi için dua edilir. Yeni doğmuş bebekler akıllı ve uslu olması için türbenin duvarlarının üstüne bırakılır (Aktarlı, 2011: 92-93).

5.1.13. Şeyh Saitgöl Türbesi

Bu türbe Yüksek Mahalle’de (Kulfa) bulunmaktadır. Türbede yatan zat Muş tarafından gelip Silvan’a yerleşen bir şeyhtir. Hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Korku oluşan çocukları tedavi etmek ve çocuk sahibi olmak için daha çok gidilen bir ziyaretir.

Çocuk sahibi olamayan kadınlar perşembe günleri Şeyh Saitgöl Türbesi’ne gider. Orada dua edilir, Kur’an-ı Kerim okunur ve adak adanır (KK₄₅-KK₆₅).

5.1.14. Şeyh Süleyman Ziyareti

Şeyh Süleyman Ziyareti Boyunlu (Boşat) köyündedir. Buradaki kabirde yatan kişi Şeyh Süleyman adındaki büyük bir zat olup Hz. Ömer döneminde 639 yılında, İyyaz bin Ganem tarafından Bizanslılar idaresindeki Silvan fethedilirken burada yapılan bir savaş esnasında şehit düşmüş ve ziyaretin olduğu yere gömülmüştür. Onbaşılar köyünde şehit düşen Şeyh Fatma, Görentepe köyünde şehit düşen Şeyh Muhammed-i Başıtlo ile kardeş oldukları bilinmektedir (KK₁₀₁-KK₁₀₂). Halk bu ziyarete felç, boyun tutulması ve romatizma hastalıklarının tedavisi için gelir. Buraya tedavi için gelenler yanlarında kara bir tavuk getirip burada serbest bırakırlar. Ziyaret çevresindeki taşlar toplanır ve kendisinin buraya geldiğinin bir işareti, bir şahidi olacak şekilde bir araya getirilir ve şöyle denilir: ‘*’Ey şehit, ben senin yanına geldim ve kendime cennetten bir köşk yaptım, bu da benim şahidimdir. Şifa Allah’tandır sen de vesile ol, Allah’tan benim için şifa iste.*’

Burada ateş yakılır ve ziyaret bölgesinde bulunan taşlar ısıtılarak hastalıklı bölge ısıtılır ve bu taşlar bu bölgelere sürülür. Ayrıca bu ziyarete çocuk sahibi olmak için gelip dua eden, dilekte bulunan kişilerden bazıları aynı zamanda buradaki ağaca çaput bağlarlar (KK₆₃-KK₁₀₁-KK₁₀₂).

5.1.15. Şeyh Zeydin Türbesi

Silvan’a bağlı Boyunlu (Boşat) köyünde bulunur. Halk arasında anlatıldığına göre bu türbede yatan kişi Şeyh Zeydin adında keramet sahibi büyük bir zattır. Bu zatın Suudi Arabistan’dan Irak’a oradan Suriye sonra Viranşehir’e, Siverek’e ve oradan da Silvan

Boyunlu köyüne geldiği söylenir. Türbede bulunan kitabelere göre hicri 740 yılında vefat etmiştir. Şeyh Zeydin vefat edince yaşadığı yere olan ve şimdi türbesinin bulunduğu yere defnedilir. (KK₁₀₁). Halk bu türbeye daha çok, çok ağlayan, korku oluşturan çocukların tedavisi için gelir. Bu türbeye perşembe günleri ve üç kez gidilir. Bu türbeye getirilen hastalar burada türbenin içinde bulunan kabrin yanında uyutulur (KK₁₅-KK₄₃-KK₅₈-KK₆₃-KK₁₀₁-KK₁₀₂). Deliren, psikolojik, ruhsal sorunları olan, cin çarpan kişiler de bu türbeye getirilir bu türbeye üçüncü gelişte kurban kesilir. Bu tür hastalar da geldikleri bu kabrin içinde uyurlar (KK₁₀₁-KK₁₀₂). Çocuk sahibi olamayan kişiler de bu türbeye gelir ve türbenin yanında bulunan incir ağacının incirlerini yerlerse çocuklarının olacağına inanılır (KK₁₀₁).

5.1.16. Silvan Dışında Olup İlçe Halkının Sık Gittiği Ziyaret ve Türbeler

Silvan merkez ve köyleri dışında olmasına rağmen ilçe halkının hastalıkların tedavisi için sık sık gittiği ziyaret yerleri vardır. Bu ziyaretler daha çok Silvan ile diğer ilçelerin sınırları arasındadır.

Halkın en çok gittiği yerlerin başında Silvan İle Hazro sınırında buluna Ülgen köyü (Mireni) Şeyh Hasan Zerraki Türbesi'dir. Bu zata ait Türkiye'nin farklı yerlerinde ziyaret ve makamları vardır. Anadolu evliyası gibi Şeyh Hasan Zerraki'nin de Keban'ın Zırkıbaz (Gökbelen) köyü dışında Diyarbakır'ın Hazro ilçesinin Mirani (Ülgen) köyünde bir türbesi veya makamı olduğu bilinmektedir (Yüksel, 2013:416).

Bu türbeye felçli olan hastalar götürülür. Felç ile ilgili yöre halk bir çare bulamadığı ve modern tıbbın da bir çare olamadığı düşüncesi ve tecrübesi halkın yoğun olarak gelmesine neden olmaktadır. Bu türbeye sadece yöre halkı değil ülkenin değişik yerlerinden insanlar tedavi için gelmektedir. Buraya gelen felçli hastaların iyileşme oranındaki fazlalık halkın buraya rağbet etmesini günden güne artırıyor. Felç için tek yaptığımız Şeyh Hasan Zerraki Türbesi'ne gitmektir (KK₁-KK₂₂-KK₉₃).

Daha çok felç olan insanların gittiği bir türbe olmasına rağmen, diğer hastalıklar için gidilen veya bir dileği, muradı olan kişilerin de ziyaret ettiği bir türbedir. Bu türbeye üç çarşamba gidilmesi gerekir. İki çarşamba üst üste gidilir bir hafta ara verildikten sonra bir çarşamba daha gidilir (KK₁-KK₂-KK₇-KK₁₁-KK₁₂-KK₂₃-KK₂₇-KK₃₃-KK₃₄-KK₃₇-KK₃₉-KK₄₃-KK₄₅-KK₄₆-KK₅₁-KK₅₇-KK₆₉-KK₇₃-KK₇₅-KK₇₈-KK₈₀-KK₈₂-KK₈₉-KK₉₁-KK₉₃-KK₉₄).

İlçe halkının gittiği diğer ziyaret de Silvan Bismil sınırları arasında bulunan Kamışlo Ziyareti'dir. Buraya çocuğu olmayanlar veya bir dileği, bir muradı olanlar gider. Çocuğu olmayanlar orada bulunan incir ve badem ağacından kopardıkları incir ve bademleri eve getirip yerler. Ziyaretin bulunduğu topraklarda yetişen her şeyin şifalı olduğuna inanılır. Erkek çocuk olmasını isteyenler de bu ziyarete gider (KK₅₂-KK₅₃).

‘‘Kamışlı Ziyareti’nde bir incir ağacından elime incir düştü. Ziyarete bulunan bir adam, onun sapı yoksa çocuğunuz kız olur dedi. Bu inciri kardeşime verdim ve o inciri yedi. Doğuma yakın bir zamanda çocuğunun kız olacağını söyledim, gerçekleşti.’’ (KK₉₄).

Bismil sınırları içinde bulunan Hasan-Mensur Ziyareti ilçe halkının gittiği ziyaretlerdendir. Çocuğu olmayan kadınlar Hasan-Mensur Türbesi'ne gider, adak adar. Dilekleri gerçekleşirse kurbanlar kesilir. Doğan çocuk kız olursa Mensure, erkekse Mensur veya Hasan adları verilir. Ayrıca düşük yapan kadınlar da bu ziyarete gider ve gidenler bir daha düşük yapmaz (KK₁₃-KK₁₄).

Çocuğu olmayanlar Hasan-Mansur Ziyareti'ne gider orada dua eder. Erkek çocuk olduğunda tekrar ziyarete gidilir, orada kurban kesilir (KK₃₈).

Halkın yoğun olarak gittiği diğer türbede Batman iline bağlı Silvan-Batman sınırında bulunan Şeyh Muhammed-i Zili Türbesi'dir. Yöre halkı tarafından ‘‘Kuba Zılan’’ olarak bilinen türbe, daha çok kısmet açılması, musibetlerin kalkması ve hastalıkların şifası için halkın yoğun olarak geldiği bir yerdir (KK₁-KK₂₁-KK₂₉-KK₃₅-KK₅₂).

İlçe halkı Siirt ili Baykan ilçesine bağlı Ziyaret beldesinde bulunan Veysel Karani Türbesi de halkın yoğun olarak gittiği yerlerden biridir. Buraya çocuk sahibi olmak, kısmet açılması ve her türlü dilek ve isteğin gerçekleşmesi için gidilir.

Çocuk sahibi olmak için gidilen diğer ziyaret de Mardin ili sınırları içerisinde bulunan Sultan Şeyhmus Ziyareti'dir. Yaptığımız görüşmede rüyasında bu ziyareti gören çocuğu olmayan kişilerin buraya gitmeleri sonucunda çocuklarının olduğu görülmektedir. Bu ziyarete gidenler burada dua eder, dilekte bulunur ve burada bulunan ağaçtan kopardıkları incirleri yerler. Çocuk sahibi olanlar çocuklarına Seyhmus adı verip kurban keserler.

5.2. Ocaklar

İlçede ocaklar, halk hekimliğinde halkın yoğun olarak başvurduğu sağaltım merkezlerinde biridir. Ocak, Türkçe sözlükte: “*Halk hekimliğinde bir önceki kuşaktan el verme suretiyle aktarılan bilgileri kullanarak belirli bir şikâyeti veya hastalığı iyileştirdiğine inanılan aile*” olarak ifade edilmektedir (www.tdk.gov.tr).

Ocak belirli bir veya birkaç hastalığın sağaltımı gücünde olan, bu işin yöntemlerini bilen, bunu uzmanlık edinmiş kimseyi gösterir: “sarılık ocağı”, “egzama ocağı” vb. gibi. “Ocak” ve “ocaklı” deyimleri eş anlamda kullanılır. Ocaklıların hastaları sağaltma yöntemleri çoğu kez büyüklük işlemlerdir. Silvan yöresinde dini-büyüsel işlemler ağır basmaktadır. Ama bunların yanında belirli şeyleri yedirmek, içirmek, vücudun ağrıyan yerine su veya bir madde sürmek, bağlamak gibi “ilaç” saydıkları gereçleri kullandıkları da olur (Acıpayamlı, 1969: 26)

Silvan’da 1955-1957 yıllarına kadar tıp doktoru yoktu. Halk bu döneme kadar hastalıkların tedavisini halk hekimleri ve ocaklar aracılığıyla gerçekleştiriyordu (Barnas, 2013: 98). Ocaklar, tedavisi yapılan hastalıkların ismiyle anılır. Yörede en yaygın olan ocaklar: Sarılık (zerik) ocağı, egzama (bîrov) ocağı, siğil (balûk) ocağı, kulunç ocağı ve bademcik (aloq) ocağıdır. Görüşmemizde ocaklıların ortak fikrine göre bir hasta, gittiği ocakta iyileşebileceğine inanmıyorsa, tedavinin o kişiye bir faydası dokunmaz.

Halkın sağlık ve hastalık anlayışı, içinde bulunduğu kültür değerleri sisteminden ayrı düşünülemez. İnanışımıza göre hayat ve sağlık Allah’ın bir lütfudur. Bize düşen görev ise; bunları en iyi şekilde korumaktır. Fakat çeşitli sebeplerle hastalığa tutulanlar doktora gidemedikleri takdirde bitkilerin kök, yaprak, çiçek ve tohumlarından ilaçlar yapmak, yatırları ziyaret etmek, muska yazdırmak veya bir ocaklıya başvurmak gibi tedavi usullerine müracaat ederler. Bu tabîî ilaçlar, dinî veya sihrî uygulamalar zengin halk hekimliğimizi meydana getirir (Duvarcı, 1990: 34).

Hastalık tedavisini yapabilen, bununla uğraşan aileye “ocak” veya “ucağ” bu aileden tedavi ile uğraşan aile fertlerine de “ocaklı” veya “izinli” denilmektedir. Silvan yöresindeki ocakların önemli bir kısmı Hz. Peygamberin soyundan gelen ve seyit olarak adlandırılan kişilerdir. Ellerindeki şifanın kaynağı olarak bu durumlarını gösterirler. Bu kişilerin dini veya büyüsel bir güçle hastaları iyileştikleri düşünülür. Bu sistemde iyileştirici güç “izinle” veya “kan bağıyla” geçer. Genellikle izin, dede, büyük anne ve büyük baba, anne, baba gibi kendisinden önce gelen büyüklerden alınmaktadır. Silvan ilçesinde kan bağı olmadan da ocaklının izin verdiği aile dışındaki kişiler de ocaklı olabiliyor. Egzama ocağı Salih

Kahramaner ailesinde ocaklı olmadığını bu işi bir köy imamının kendisine el vermesiyle öğrendiğini söyledi. Köy imamı kendisine el verir ve şöyle der:

*“Ben bu izni sana verdim ki
Yanına gelen her Müslümana
Yardım edesin, onları boş göndermeyesin.”* (KK₅₄).

Yörede daha çok kadınlardan oluşan her ocağın (ucağ) kendine has tedavi yöntemleri vardır. Bu kişiler hastalıkları daha çok dini-büyüsel ve bitkisel yöntemlerle tedavi ederler. Bu yöntemleri ayrı ayrı kullandıkları gibi birlikte de kullandıkları görülmektedir.

Egzamanın çeşitleri olduğu gibi her yörenin de egzama ocağı vardır. Her egzama çeşidini farklı bir ocaklı tedavi eder. Ocaklı, egzama olan bölgeye bakar onun tedavi edeceği egzama ise işlem yapar değilse müdahale etmez ve onu tedaviyi yapan diğer ocaklıya yönlendirir (KK₄₉-KK₅₃). Egzama ocaklarının farklı tedavi yöntemleri vardır. Yara olan yerin etrafı kalemle çizilir o bölge kanatılır ve o bölgeye tükürük, kına veya kına ile sarımsak karıştırılarak sürülür, kulak memesi çizilerek kanatılır, pis kan alınır. Bu işlemler üç çarşamba yapılır (KK₂-KK₂₄-KK₄₉-KK₅₃-KK₆₀-KK₆₅-KK₈₀-KK₈₇). Erkek ve kadın ocaklıları vardı. Genelde kadın hastalar kadın, erkek hastalar da erkek ocaklılara gider. Ancak hem erkek hem kadın hastalara bakan ocaklılar da vardır. Ocaklı öldüğü zaman şifa çocuklarının eline geçer. Bu da el verme ve izin yoluyla olur. Aile bireylerinin dışındaki kişilere de izin verilirse bunlarında eli şifalı olur ama bu kişilerin çocuklarının eline şifa geçmez (KK₂-KK₂₄-KK₆₅-KK₆₈-KK₇₁-KK₇₅-KK₈₀).

Sarılık ocakların kullandıkları yöntemlerin başında bölgede ‘sarılık kesmesi’ olarak adlandırılan işlemde kulak memesi ya da dilin altında bulunan ince damarın jiletle çizilerek kirli kanın alınması vardır. Bu işlem hastanın iyileşme durumuna göre en fazla üç çarşamba yapılır. Kirli kan akıtıldıktan sonra sarılık ipi denilen bir ip kesilir ve Felak, Nâs ve Fatiha sureleri üçer defa okunur. Sureler okunduktan sonra ocaklı:

*“Rabbim şifa senin elindedir,
Hz. Fatma senin evliyandır
Ben de senin bir kulunum
Bu hastalığı iyileştirmeyi nasip et.”* Der (KK₈₂).

Silvan yöresindeki Hz. Fatma'nın iyileştirici gücüne olan inanca benzer inanışın Aydın ili ve Doğu Türkistan'da Müslüman kamlar arasında da olduğunu görmekteyiz. "Ocaklı tedaviyi gerçekleştirirken genelde bildiği duaları okur, varsa bildiği dörtlükleri okur. Bu dörtlük genelde *"el benim elim değil Fatma anamızın eli/ Sebebi kuldand dermanı Allah'tan / Hastanın şifası için"* diye başlamaktadır. Ocaklının iyileştirici gücünün Fatma Ana'dan geldiğine inanılır. Doğu Türkistan'da Müslüman kamlar; kendi meslektaşlarının, pirlerinin Hz. Fatma olduğunu söylerler (Ülger, 2012: 191).

Sarılıkta kulak ve dilin kesilmesi işlemini sadece ocaklı yapabilir. İşlem bittikten sonra kızartma, et, yumurta, yoğurdun ve sebze ile meyvenin fazla tüketilmemesi tavsiye edilir (KK₄₃-KK₅₄-KK₆₂-KK₇₄-KK₇₇-KK₇₈-KK₈₀-KK₈₃-KK₈₅-KK₉₁).

Siğil (baluk) ocakları olduğu gibi bu hastalığı tedavi eden hekimler, şeyhler ve imamlar vardır. Bunların kullandığı yöntemler şunlardır: Ocaklı vücuttaki siğil kadar arpaya okur ve cuma namazı vaktinde cemaat camiye girdiğinde vücudunda siğil olan kişi bunları caminin içine atıp eve dönene kadar konuşmaz ve böylece siğiller yok olur (KK₄₉). Vücuttaki siğil adedi kadar arpa taneleri alınır ocaklı bunların her iki ucunu makasla keser ve bunlar nemli bir toprağa gömülür, topraktaki arpalar çürüyünce siğiller de yok olur (KK₅₂-KK₅₃). Siğili olanlar, ocaklıya gelirken yanında bir yumurta ve vücudundaki siğil adedi kadar arpa tanesi getirir. Arpa tanelerinin her iki ucu makasla kesilir ve duası okunur. Bu arpa taneleri getirilen yumurtanın içine konulup sahibine geri verilir. Siğili olan kişi yumurtasını götürüp çabuk bozulacak bir yere bırakır veya gömer. Yumurta ne kadar erken bir sürede bozulursa siğiller o kadar çabuk iyileşir (KK₅₄). Elde çıkan siğil sayısı kadar kara diken alınır ve üstüne dua okunur ve yeni kesilmiş kurbanlık koyunların ciğerinin kanına bulaştırılıp eldeki siğillere teker teker dua ile ciğere batırılır; bu ciğer toprağa gömülür, dikenler orada çürüyünce siğiller de kaybolur (KK₁-KK₇₆-KK₇₉-KK₈₉). Ocaklı, siğili olan kişi için dut ağacının bir dalı kırar, dal kurduğunda siğiller de kurur. Siğiller geçene kadar ya da üç ay boyunca kişinin dut ağacının gölgesine girmemesi, ağacın altından geçmemesi gerekir (KK₄₁).

Yörede günümüzde fazla kalmasa da kulunç ağrısını tedavi eden kulunç ocakları vardır. Ocaklı, bu özelliklerini şöyle kazandıklarını söylerler: "Biz bir köpeğin, ölü olan bir köpeğin etini yediğini gördükten sonra ellerimize şifa geçirdi. Bu olaydan sonra ellerimiz şifalı olurdu ve ellerimizi hasta olanın kuluncuna sürdüğümüzde o kişiler şifa bulurdu (KK₃₉-KK₄₃-KK₄₉).

Silvan yöresinde aloq olarak adlandırılan bademciğin ocakları vardır. Ocaklar dışında tedaviyi yapan hekimler, şeyhler, hocaların ve yaşlı kadınlar da vardır. Bu tedavi belirtilen kişiler dışında kimseye yaptırılmaz. Her kişinin kendine has bir tedavisi vardır. Tedavilerinin ortak noktası şişen ve iltihap toplayan bademciklerin patlatılması ve içindeki iltihabın dışarı atılmasıdır. Ocaklar tahta kaşık aracılığıyla bademciği patlatır ve dua eder (KK₄₉-KK₆₀-KK₈₄-KK₈₅-KK₉₅). Ocaklı, bademcik tedavisi için boynunun altına kazan karası sürer (KK₅₃).

5.3. Marmijlar (Yılan-Akrep Zehri Emiciler)

Silvan yöresinde son dönemlerde sayıları azalsa da yılan ve akrep sokmalarını tedavi eden marmij adı verilen yılan zehrini emen uzman kişiler vardır. Bunlar arasında ‘el alma’ yöntemiyle tedavi etme gücüne sahip olanlar olduğu gibi bu işi anne babasından öğreneneler de vardır. Daha önce bir yılan ve akrep tarafından zehirlenen kişiler de bu tedaviyi yapmaktadır. Bu kişiler özellikle eski dönemlerde akrep ve yılan ısırmasında ilk başvurulanan kişilerdir. Bunlar ısırılan bölgenin üst bölgesini bir bez aracılığıyla bağlar, ısırılan bölgeyi jilet veya hayvan boynuzuyla keser ve zehri emerek dışarı atar. Her emişinde ağzını ayranla yıkayan marmijler kirli kanı temizledikten sonra yarayı da yoğurt veya ayran ile yıkar. Marmijlar taze kuzu eti veya yanlarında bulundurduğu bitkileri yaranın üstüne bırakır (KK₅-KK₈-KK₃₇-KK₄₁-KK₄₃-KK₄₄-KK₄₉-KK₅₀-KK₅₁-KK₅₂-KK₅₃-KK₇₈). Marmijlar emdikleri zehri bir tasa boşaltırlar ve hangi hayvan tarafından ısırılmışsa o hayvanın şekli tasın içinde oluştuğunu ifade ederler. Hastaneye gidip tedavi olanların zehri emilen kişilerin kanında bu şekil oluşmaz. ‘*Babam yörede marmijdi. Bu iş ona bir şeyh tarafından ‘el verme’ yoluyla öğretildi ve sürekli insanlar yanına tedavi için gelirlerdi. Şeyh babama, hastaneye gidip tedavi olanların tedavisini yapmamaları tembihlenmiş. Çünkü hastanede tedavi olanların kanına karışan ilaçların kendisine zarar vereceğini söylemiş. Babam da yanına tedaviye gelenlere hastaneye gidip gitmediklerini, ilaç alıp almadıklarını sorardı. Bunları yapanların tedavisini yapmazdı. Ancak babamın hastaneye gidenlerin tedavisini yapmadıklarını bilenler bazen babama doğru söylemezlerdi, hastaneye gitmelerine gitmediklerini söylerlerdi. Bu kişilerin tedavisini yapan babamın bir süre sonra dişleri çürüdü, vücudunda hastalıklar oluşmaya başladı. Şeyh babama el verme yoluyla bu işi başkasına öğretmesini söyledi. Ancak babam ben bu işi yaptım hastalıklar kaptım, bu işi başkasına*

öğreterek başkasının da hastalanmasına sebep olmak, başkasının günahını almak istemiyorum diyerek reddetti.” (KK₁₀₉).”

5.4. Pîrik (Yaşlı Kadın, Kocakarı, Ebe)

Silvan’da halk hekimi olarak görev hekim, şeyh, kırık-çıkıkçı, ocakların yanında kadın halk hekimi olarak bilinen pîrikler de vardır. Bu hekimler genellikle yaşlı olan ve halk hekimliğinde tecrübe kazanmış kadın hekimlerdir. Bunlar pîrik, pîrikê kurmanci gibi isimlerle anılırlar. Bu kişiler kadın hastalıkları ve çocuk hastalıklarını tedavi etmenin yanında çocuk sünnetlerini de yapmaktadırlar. Çocukların karın ağrısı tedavisinde kullanılan dağlama yöntemini de kullanırlar. Herhangi bir sebepten dolayı karnı ağrıyan çocukların karınlarını ateşte kızartılmış bir metal yardımıyla dağlayarak bu hastalığın tedavisini gerçekleştirirler. Aktarlar kadın hastalıkları tedavisi için yanlarına gelen bayanları bu kadın hekimlere yönlendirirler. Ayrıca Anadolu’da doğum ve doğumla ilgili tüm işleri yürüten ebelik kurumunun görevlerini Silvan yöresinde pîriklerin üstlendiğini söyleyebiliriz. Bu kişiler yaptıkları iş karşılığında maddi bir beklenti içinde olmazlar. Yaptıkları işi Allah rızası için yaptıklarını ifade ederler ancak halk tarafından bunlara para veya hediye verilmektedir.

Silvan’da eski dönemlerde doktorların olmayışı ve kadınların özellikle kadın hastalıklarında doktora gitmek istememeleri gibi nedenlerden bu hekimler tercih edilmişlerdir. Teknolojinin son dönemlerdeki gelişmesi ve hastane sayılarının artması adeta bir kadın doğum uzmanı, bir ebe olarak görev yapan bu hekimlerin sayılarının azaltmış olmasına rağmen hala bunlar kırsal kesimde halkın başvurduğu kişilerdir. Kadınların hamile kalıp kalmadıklarını, hamile ise doğuma ne kadar süre kaldığını yaptıkları muayene sonucunda bildirirler. Yörede doğumlarda ilk başvuru yapan kişilerdir. Bunların tek görevleri doğum yaptırmak değildir. Çocuğun göbeğini keser, onu pansuman yapar, ilk banyosunu yaparak çocuğu kundaklar. Doğan çocuğu ilk kontrolünü yaparak hasta olup olmadığını inceler. Hastalık durumunda onun tedavisiyle ilgilenir. Doğum yapan kadınla sürekli ilgilenir, gerekirse bir ya da birkaç gece yanında kalır. Kadın tamamen iyileşene kadar kontrol amaçlı onu sürekli ziyaret eder (KK₃₉). Çocuğu olmayan kadınların da tedavisi için bu hekimlere baş vurulur. Çocuğu olmayan kadınların göbeğinin düştüğüne inanılır ve bunun tedavisini yaparlar. Kadınların göbeklerini sıcak su ve sabunla yıkayarak göbeklerini yukarı çekerek tedavi işlemini gerçekleştirirler. Çocuğu olmayan kadınlar gebe kalmak için sabah erken kalkar, aç karnına köyün ebesinin

(pîrik) yanına giderler. Bu kişiler kadınların karınlarını sıcak su ve sabunla yıkar, masaj yapar ve göbeklerini yukarı çeker. Bu uygulama üç gün devam eder ve böylece insanlar inançları doğrultusunda gebe kalırlar (KK₄-KK₆-KK₈-KK₂₀ -KK₂₃ -KK₃₀-KK₄₉-KK₆₈-KK₈₅-KK₈₈-KK₈₉).

Göbek kaldırma işleminden sonra hazırlanan karışımı karnın üstüne bağlarlar. Hastanın durumuna göre bu uygulamadan sonra bitkisel ilaç tedavisini de uygularlar. ‘ *’Eskiden çocuk sahibi olamayan kişiler pîrik dediğimiz bilge kadınların yanına giderler. Bu kadınlar onlara arpa, zeytinyağı, çiçek yağı ve adını unuttuğum, tarlalarda yetişen bir yaprağı kaynatır. Bunları üç ay kullanmalarını söyler ve ardından kadınlar çocuk sahibi olurlar.’* (KK₃).

5.5. Kırık-Çıkıkçılar (Cebalar)

Silvan merkez ve köylerinde cekar adı verilen kırık-çıkık işiyle ilgilenen, yıllardır bu işi yapan ve halkın sürekli müracaat ettiği, halk hekimi sayılabilecek kişiler bulunmaktadır. Kırık-çıkıkçıların ölmesiyle yerlerini başkasının almaması, insanların daha çok hastaneleri tercih etmesi nedeniyle bunları sayısında azalma olmuştur. Ancak halen halk modern tıbbın yanında bu kişilerden de yararlanmaktadır. Ayrıca bu kişilerin film, röntgen gibi modern tıbbın imkanlarından da faydalanmaktadır.

Kırık-çıkıkçılar, öncelikle kırık-çıkık veya incinme olan bölgeyi sıcak su ve sabunla masaj yaparak yıkarlar (KK₂₂-KK₂₄-KK₄₄-KK₄₉-KK₆₈-KK₇₀-KK₈₃-KK₈₈-KK₈₉-KK₉₂). Çıkık varsa öncelikle yerine yerleştirilir daha sonra bölge iki tahta aracılığıyla sabitlenir. Tedavi malzemesi olarak da kullanılan temel madde yumurta ve özellikle yumurta sarısıdır (KK₇-KK₃₄-KK₃₈-KK₄₅-KK₄₇-KK₄₈-KK₅₆-KK₆₀-KK₆₁-KK₇₀-KK₈₂-KK₈₅-KK₈₈-KK₈₉-KK₉₁-KK₉₂). Kırık-çıkıkçılar tedavilerini yaptıktan sonra o bölgeyi kırmızı etle daha çok keçi ve koyun eti ile bağlarlar (KK₁₇-KK₄₂-KK₅₃-KK₆₀-KK₉₄). Kullanılan başka bir yöntem de sade hamur, tuzlu hamur ya da yumurtalı hamur yapılıp kırık olan bölgeye sürülmesidir (KK₄₅ KK₇₆-KK₈₄).

Kırığa zamanında müdahale edilmemesi, yanlış tedavi sonucu veya tedavi süresinde kişinin ihmal ve dikkatsizliği nedeniyle kırılan kemikte yanlış kaynamaya sebep olur. Kırık-çıkıkçılar bunu tedavi etmek için yanlış kaynamış bölgeye yılan balığı koyarak bir bezle bağlar ve bir iki gün bekletir. Yılan balığı kaynamış kemiğin yumuşamasını sağlar. Bu süre içerisinde yumuşayan kemiğin kaynayan yeri tekrar kırılarak işlem en başından yapılır (KK₈₇).

5.6. Şifalı Sular

Yapılan araştırmalara göre ilk çağlardan bu yana şifalı suların kullanıldığı bilinmektedir. Asurlular, Babilliler, ve İranlılar suyun zindelik verdiği inanmaktaydılar. Anadolu'da yaşayan birçok toplumun şifalı sulardan yararlandığı yapılan çalışmalarla ispatlanmıştır. Yine Evliya Çelebi de Seyahatname'sinde Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bulunan şifalı sulardan bahsetmiştir. Yurdumuzun çeşitli yerlerinde bulunan ve tedavi amacıyla kullanılan maden sularının soğukları *içme* ya da *içmece* sıcakları da *ılıca*, *kaynarca* ya da *çermik* olarak isimlendirilmektedir (Dramur, 1989: 125-127).

Silvan yöresinde halkın hastalıkların tedavisi için başvurduğu yerlerden biri de şifalı sulardır. İlçe merkezi ve köylerinde bulunan şifalı sular daha çok sarılık, alerji, alerjik sivilceler ve kaşıntı tedavisi için kullanılır. Bazı şifalı suların olduğu bölgeye girildiğinde ve tedavi bitip bu bölgeden çıkıncaya kadar konuşulmaması gerekmektedir. Halk yöredeki bazı şifalı sulara geldiklerinde yanlarında getirdikleri yumurtayı suya atarlar. Silvan halkı ayrıca ilçe sınırları dışında Batman ili sınırları içerisinde bulunan Sason Kaplıcalarına ve Diyarbakır ili Çermik ilçesi sınırları içindeki kaplıcalara da daha çok romatizma ve kireçlenme hastalıklarının tedavisi için gider.

5.6.1. Bahçe Köyü Şifalı Suyu

Silvan merkeze 7 km uzakta bulunan Bahçe köyünde bulunan bu şifalı su, alerjik sivilceleri (lûr) için şifalıdır. Bu şifalı sudan içilir ve aynı zamanda su vücuda dökülür veya buradaki suya girilir. Bu şifalı suyun faydalı olması için diğer şifalı suların bazılarında olduğu gibi suyun bulunduğu köyün sınırlarına girildikten sonra ve tedavi uygulamaları bitirilip köyün sınırından çıkılana kadar konuşulmaması gerekir. Bu süre içerisinde konuşulursa bu şifalı suyun faydası olmaz. Buraya gelenler yanlarında getirdikleri bir yumurtayı da suyun içine bırakırlar (KK₄₃-KK₁₀₀).

5.6.2. Cami Mahallesi Sur Dibi Şifalı Suyu

İlçe merkezi Cami Mahallesi Diyarbakır Caddesi Silvan'ın tarihi sur bölgesinin altında bulunan bu şifalı su; alerji, vücuttaki kızarıklar, suçiçeği için faydalıdır. Sabahları aç karnına içilir ve bu su ile banyo yapılır (KK₄₉).

5.6.3. Eğriğmu Şifalı Suyu

Onbaşılar köyünde bulunan Eğriğmu şifalı suyu alerjik sivilceler ve kaşıntı için şifalıdır. Bu suyun bulunduğu bölgenin sınırlarına gidildiğinden çıkana kadar konuşulmaması gerekir (KK₄₃-KK₅₈-KK₆₃).

5.6.4. Erkenis Şifalı Suyu

İlçeye bağlı Keklikdere ve Çaldere köyleri arasında bulunan şifalı suyun bulunduğu yerin ziyaret alanı olduğu, burada şehitlerin olduğu söylenir. Daha önce bu bölgede panayırların kurulduğu, halkın sürekli uğrak yeri olduğu ifade edilir. Burada bulunan su sarılık hastalığı için şifalıdır ve suyu oldukça soğuktur. Burada bulunan sudan içilir. Burada bulunan havuza girilir. Buraya yeni doğan ve sarılık olan çocuklar da getirilir ve suyla yıkanır (KK₄₉-KK₅₀-KK₅₁-KK₅₈-KK₆₃-KK₁₀₁-KK₁₀₂-KK₁₀₆).

5.6.5. Köprülübağ Köyü Şifalı Suyu

Köprülübağ köyü şifalı suyu, vücudunda alerji olan ve kaşıntısı olan insanların gittiği yerdir. Buraya gelenler yanlarında bir yumurta getirerek suya atarlar. Bu suyun bulunduğu bölgeye girildikten sonra ve bölgeden çıkıncaya kadar konuşulmaması gerekir. Buraya gelen insanlar buradaki sudan içerler ve bu su ile yıkanır. Çeşmenin yanındaki çamur alınıp eve götürülür, bu çamur evde vücuda sürülür (KK₅₂-KK₅₃-KK₅₇).

Alerji için faydalıdır. Bu suyu içmek için gelenler yanlarında kara bir tavuk getirirler ve onu burada serbest bırakırlar. Suyun bulunduğu bölgenin sınırına girdikten sonra ve buradaki tedavi işlemi bitip o bölgenin sınırından çıkana kadar konuşmaması gerekir. Burada bulunan su içilir ve bu su ile yıkanılır. Buradaki su alınıp eve de götürülebilir ve aynı işlemler evde de yapılabilir (KK₅₄-KK₅₇).

5.6.6. Selahattin Mahallesi Sur Dibi Şifalı Suları

Selahattin Mahallesi Dr. İsmail Beşikçi Caddesinde tarihi Silvan surlarının dibinde yedi adet su kaynağı bulunmaktadır. Burası dedeleriyle yaşayan yedi kız kardeşin mezarının bulunduğu ziyaret bölgesi olarak bilinir. Bu çeşmelerin başına gelen halk, çeşmeye attıkları ekmek kırıntılarına gelen balıkların rengine göre suyun hastalığa şifalı olduğuna inanılır. Sarı renkli balık gelirse sarılığa, diğer renkteki balıklar da diğer hastalıklara şifalıdır. Bu sulardan halen iki su kaynağı şifa olarak kullanılmaktadır. Bunlarda biri kaşıntı ve alerjik sivilceler diğeri de sarılık için kullanılmaktadır.

Yedi kızlar çeşmeleri olarak bilinen bu yer, ilçenin güneyindeki surların alt diplerinde 50 m aralıklarla birbirine uzaktırlar. Batıdan doğuya doğru birinci çeşmenin adı Belkisa, ikincisi Fatma, üçüncüsü Ayşa, dördüncüsü Zübeyr, beşincisi Hamide, altıncısı Melika yedinci ise Geza adlarıyla bilinmektedir. Bazı rivayetlere göre yedi kız kardeşin Eyyubilerden olduğu ve bunların savaşlarda şehit düştükleri söylenmektedir. Şimdi bu çeşmeler ziyaretgah olarak bilinmekte olup özellikle suyu alerji, romatizma ve korkulara iyi gelmektedir. Yapılan deneyler sonucunda gerçekten bu suların şifalı olduğu anlaşılmıştır (Parlak, 2007:150)

Kaşıntı ve alerjik sivilceler için kullanılan suya halk, çarşamba günleri gelmektedir. İki çarşamba üst üste gelinir, bir çarşamba ara verildikten sonra diğer çarşamba tekrar gelinir. Bu sudan hem yıkanır hem de içilir. Suyun bulunduğu bölgeye girildiğinde ve tedavi bitip suyun bulunduğu bölgeden çıkıncaya kadar konuşulmaz. Tedaviye gelenler yanlarında getirdikleri bir yumurtayı suya bırakırlar (KK₄₉-KK₅₀-KK₅₁-KK₅₈-KK₆₃-KK₁₀₃).

Kaşıntı ve alerjik sivilceler için kullanılan şifalı suya on-on beş metre uzaklıkta bulunan diğer şifalı su, sarılık hastalığı için şifalıdır. Bu şifalı sudan hem içilir hem de bu suyla vücut yıkanır. Suyun bulunduğu bölgeye girildiğinde ve tedavi bitip suyun bulunduğu bölgeden çıkıncaya kadar konuşulmaz (KK₄₉-KK₅₀-KK₅₁-KK₅₈-KK₆₃-KK₁₀₃).

5.6.7. Yeniköy Dinlendi Mezrası Şifalı Suyu

Silvan'a 4 km uzakta bulunan Yeniköy'e bağlı Dinlendi mezrasında bulunan bu su kaşıntı ve alerji tedavisi için şifalıdır. Bu sudan içilir ve çamurlu kısmı vücuda sürülür (KK₄₃-KK₅₉-KK₁₀₀).

SONUÇ

Büyük Tigran tarafından kurulan, Tigran Krallığının başkenti Tigranokerta olarak da bilinen Silvan, Helenistik çağın en büyük kentlerinden biridir. İslamiyet döneminde de Ortaçağ'ın en parlak kentlerinden olan, Meyyâfârikin adıyla Mervani Devleti'nin başkenti, Artuklu Devleti'nin ikinci başkenti, Eyyubilerin ana merkezi ve Anadolu'nun ilk yerleşim yerlerinden biridir. Silvan, tarihin eski devirlerinden beri birçok hastanenin kurulduğu ve ünlü hekimlerin bulunduğu bir bölge olmuştur. Silvan'da Hamdaniler döneminde ilk hastane, Mervaniler döneminde de bölgenin önemli hastaneleri arasında bulunan bir hastane kurulmuştur. Artuklular zamanında bir darüşşifa yaptırılmıştır. Ancak Moğol istilasından dolayı bu hastanelerin hiçbiri günümüze ulaşmamıştır. Gerek emirlerin hizmetinde ve gerekse hastanelerde Silvan'da çok sayıda hekim görev yapmıştır. Binlerce yıllık tarihi ile coğrafi, siyasi, kültürel ve ekonomik açıdan önemli olan konumunu kaybetmeyen şehir, halk hekimliği konusunda oldukça zengin bir birikime sahiptir.

Silvan bölgesi zengin tarihi ve kültür birikimiyle halk hekimliği bilgilerinin yaşatıldığı bir bölgedir. Bölge halkı basit hastalıklarda tıbbi tedaviden önce; ciddi hastalıklardaysa tıbbi tedaviden sonuç alınamadığında son çare olarak halk hekimlerine başvurabilmektedir. Bölgede halk arasında “kocakarı”, “pîrikî kurmancı”, “pîrik”, “cebar”, “marmij”, “cindar”, “ucağ” olarak bilinen ve kendine göre tedavi uygulamaları bulunan kişiler aslında birer halk hekimidirler. Bu kişilerin yaptıkları ilaçların ve uygulamaların hastalıkların tedavisi ile doğrudan doğruya ilgisi bulunmazken, bazılarının uygulama ve ilaçlarının olumlu sonuçlar verdiği de görülmektedir. Bunlar çoğunlukla deneyimli kişiler olup tedavi yöntemlerini büyüklerinden öğrenmişlerdir.

Halk hekimliği bilgileri ülkemizin diğer bölgelerinde olduğu gibi Silvan'da da varlığını sürdürmektedir. Halk hekimi olarak nitelendirilen kişilere, pratik ve uygulamalarına Silvan'ın kırsal bölgelerinde merkeze oranla daha sık rastlanmaktadır. Silvan yöresinde halk ilaçları, özellikle uygun iklim ve zengin bitki çeşitliliğinin olduğu dağlık bölgede bulunan bitki ve otlardan yapıldığını görüyoruz. Tedavi, bitkisel kökenli emlerin dışında hayvansal kökenli emlerle ve madensel kökenli emlerle yapılabilmektedir. Halk hekimlerinin kullandığı temel malzemeler bu emlerdir. Halk ilaçları deneme yanılma yöntemiyle öğrenmiş. Kaynak kişilere bu ilaçların faydalarını

nerden biliyorsunuz diye sorduğumuzda bunları denemiş olduklarını ve daha önceden tecrübe edildiğinden biliyoruz cevabını aldık.

Tarih boyunca Anadolu halk hekimliğinde görülen halk hekimliği uygulamalarına ya aynı şekliyle ya da farklı isimlerle Silvan yöresinde rastlanılmaktadır. Şamanlarda halk hekimliği uygulamalarını yürütenlere otopshi (şifacı) denilirken bunlara Anadolu’da okuyucu-üfürkçü, otacı Silvan’da ise hoca, şeyh adları verilir. Şamanlarda barishi (kırık-çıkıkçı) görevini yörede ‘‘cebar’’ adı verilen kırık-çıkıkçılar yapmaktadır. Yine Şamanlarda bariyachi (ebe) görevini Silvan’da pîrik adı verilen halk hekimleri yapmışlar. Bu kişiler doğum işini yapmakla beraber kadın ve çocuk hastalıklarını tedavi etmişler. Aynı şekilde halk Anadolu’da halk hekimliği tedavi uygulamaları arasında görülen bitkilerden ilaçlar yapmak, türbe ve ziyaretlere gitmek, muska yaptırmak veya bir ocaklıya başvurmak gibi tedavi usulleri Silvan yöresinde de görülür. Anadolu halk hekimliğinde kullanılan ateşte kızdırılmış bir nesnenin hasta organına değdirilmesi, vücudunu dağlama yoluyla yapılan tedavi tekniği olan parpılamaya Silvan halk hekimliğinde rastlamaktayız. Yetişkin ve çocukların karın ağrısı tedavisinde dağlama uygulaması yapılmaktadır. Anadolu’da eski devirlerde görülen kara iyelerden olan üremenin düşmanı olan ‘‘Alkarısı’’ Silvan yöresinde cin (pirelk) inancı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlara ve çocuklara cin çarpmaması için birçok büyüsel ve dini inanışlar ve uygulamalar vardır. Lohusa kadınlar ve yeni doğmuş çocukların yanına, yataklarının altına, üzerlerine özellikle demir veya demirden yapılmış maddelerin bulundurulması ve Kur’an-ı Kerim’den sureler okunması en yaygın uygulamalardır. Yörede halk tarafında kabul edilen nazardan kaynaklanabilecek hastalık ve bunlarla ilgili yöredeki inanışlarla ilgili dinsel-büyüsel yollarla tedavi yöntemleri uygulanmaktadır. Şeyh ve hocaların yanına gidilerek muska yapılması, Kur’an’dan sure okuma, hazırlanan karışımların ve bazı maddelerin yakılarak kokusunun nazar değdiğine inanılan kişilere ulaşmasının sağlanması, okunmuş tuz içine konulmuş kara dikenin yakılması gibi uygulamalar nazarla ilgili dini ve büyüsel işlemler arasında sayılabilir.

Silvan halk hekimliğinde genel olarak bitkisel, hayvansal emlerle tedavi ve dini, büyüsel nitelik taşıyan yöntemler birlikte kullanılmaktadır. Bu yöntemlerin tümünde dua önemli bir yer tutmaktadır. Dualar eşliğinde uygulamalar yapılmakta ve bu yolla şifa bulacağına inanılmaktadır.

Silvan yöresinde halk hekimliği tedavisinde kullanılan emler, şifalı sular, ziyaretler ile cin çarpması gibi inanışlar yörede anlatılan masal, halk hikayeleri ve efsanelere konu olmuştur.

Diyarbakır ve yöresi peygamberler, sahabeler, evliyalar şehirleri olarak bilinmektedir. Diyarbakır'ın fethinden önce Silvan fethedilmiştir. Burada bulunan Şeyh Halil Ziyareti Anadolu'daki ilk mescit olarak kabul edilmektedir. Bu fetih esnasında on sahabe halkın eğitimi için Silvan kalmış ve buraya yerleştikten sonra burada vefat etmişler. Bugün ilçedeki bazı ziyaretlerde bu sahabelerin bulunduğu söylenir. Silvan ilçe ve köylerinde bulunan bu sahabeler ile şehit ve evliyalara ait türbe ve ziyaretlere halk hastalıklarının tedavisi için gitmektedir. Halk hekimliğinde hastaları bu zatlara ait ziyaretlere götürmek son dönemlerde gittikçe azalmakla beraber hala önemli bir yer tutmaktadır. Bu ziyaretlere özellikle romatizma, kısırlık, çok ağlayan çocukların tedavisi ve kısmet açılması, dileklerin gerçekleşmesi gibi durumlar için başvurulmaktadır. Ayrıca Silvan'da tespit ettiğimiz sekiz adet şifalı su da etkisini oldukça yitirmesine rağmen hala halk hekimliğinde başvuru alan yerlerdendir.

Araştırmamız neticesinde, modern hekimliğin halen bazı konularda insan ihtiyacını karşılamakta yetersiz kaldığı ve bu sebeple insanların halk hekimliğine başvurduğu gözlemlenmiştir. Kaynak kişiler, doktora götürülen ve yaklaşık üç ay kadar ömrü kaldı veya doktorların artık yapılacak bir şeyleri olmadığını eve götürün dedikleri hastaları, halk hekimlerine götürdüklerini ve verilen ilaçlar sayesinde iyileştiklerini söylediler (KK₆₅). Kırık-çıkık vakalarında da bazen modern tıbbın yeterli olmadığına, kırık- çıkıkçı denilen kişilerin tecrübelerine ve yöntemlerinin etkili olduğuna inanılmaktadır (KK₄₅ KK₇₆-KK₈₄). Ayrıca halk hekimliğine başvuru nedenleri arasında daha önceki uygulamaların olumlu sonuçlar vermesi, eğitimsizlik, ekonomik nedenler ve çevrelerinde daha önce bu tür tedavilerin var olması da gösterilebilir. Dolayısıyla halkın soğuk algınlığı, nezle, grip gibi önemsiz gördüğü hastalıklarda ve daha çok güvendiği için kırık-çıkıklarda öncelikle halk hekimlerini tercih ettiğini; kanser gibi ölümcül olarak kabul edilen hastalıklarda bazen hastanelerin yanında halk hekimliği uygulamalarını bazen de tümüyle sadece halk hekimlerini tercih ettiğini söyleyebiliriz.

Kaynak kişilerin ortak görüşüne göre, halk hekimliğinde hangi hekime gidilirse gidilsin, hangi malzeme ve yöntem kullanılırsa kullanılsın en önemli şeyin “inanç” olduğu ortaya çıkmıştır. Eğer yapılan bu işlemlerin tedavi gücüne gönülden bağlı bulunulmazsa, kişinin bunlara inancı yoksa ne olursa olsun hastalıktan kurtulmak mümkün değildir.

Halkın inanç sistemi halk hekimliği üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Halkın hekimliğindeki bazı uygulamalarda ve hastalıklarda bu inancın izlerini görmek mümkündür. Örneğin istenmeyen gebelikle ilgili uygulamalarda bu işlemleri yapmanın günah olduğu söylenir. Yörede ‘*Allah verdiyse engel olmak doğru değildir.*’ denilir. Ayrıca siğil tedavisi için Allah’ın yarattığı bir şeyi geçirmeye çalışılmaz çünkü günah olduğuna inanılır (KK₈₄)

Derleme yaptığımız kaynak kişileri belirlerken yörenin kültürel değerlerini iyi bilen ve bölgeyi iyi tanıyan kişilerden yararlanmaya dikkat ettik. Bu sebeple derleme çalışmamızda doğru bilgiye ulaşmak için köyünden hiç ayrılmamış ya da kısa süreli ayrılmış, yaşlı, öğrenim görmemiş veya öğrenimi düşük olan kişilerden yararlandık. Derleme yaptığımız kişilerden altmış ikisini okuma yazması yoktur. Yöre halkı, halk kültürü ürünlerini bize kendi dili ile aktardı. Biz de anlatılanları Türkiye Türkçesine çevirirken uzman kişilerden de faydalandık.

Gelişen kitle iletişim araçları ve hızlı kentleşmenin halk inanışları ve halk hekimliği bilgilerini de etkileyip değiştirdiği gibi bunların gün geçtikçe unutulmasına neden olmaktadır. Halk hekimliğindeki bu değişimde yaygınlaşan modern tıp imkânlarının payı da görmezden gelinemez. Bu çalışmamızla günümüzde kaybolmaya yüz tutan ve her geçen gün unutilan bu halk kültürü ürünlerini kayıt altına almaya ve gelecek kuşaklara aktarmaya çalıştık.

KAYNAKÇA

- ACIPAYAMLI, Orhan (1969), *Türk Folklorundan Halk Hekimliği ve Özellikleri* (s. 26), Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi.
- AKCA, Gözen (2009). *Diyarbakır İli Ergani İlçesi Halk Kültürü Araştırması*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- AKTARLI, Mehmet (2011), *Güneşin Tarihle Dans Ettiği Kent Silvan* (s. 54-57), Diyarbakır.
- AKYOL, Erhan (2013), *Diyarbakır Merkez ve Köylerdeki Halk İnanışları*, Elazığ: Fırat Üniversitesi S.B.E., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ALİCAN, Mustafa (2012), *Bir Ortaçağ Şehri Olarak Meyyâfârikîn (Silvan)*, İzmir, Ege Üniversitesi S.B.E., Yayınlanmamış Doktora Tezi
- ALKAN Adnan, ARINÇ Kenan (2018), *Silvan Şehrinin Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonları*, Sosyal Bilimler Dergisi, sayı 11, s. 64-96
- ALP, Münevver (1964), *Eski İstanbul'da Loğusalık Şerbeti TFA c.9, s.183*, İstanbul.
- ALPTKİN, Ali Berat (2010), *Türk Halk Hikâyelerinde Halk Hekimliği*, Milli Folklor, yıl:22, sayı:86, s. 7-14.
- ARAT, Reşit Rahmeti (2006), *Kutadgu Bilig*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- ATALAY, Besim (1992), *Divanü Lûgat-it- Türk Tercümesi 1-3*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları (3. Baskı).
- BAKKAL, Ali (2008), *"İslam Tarihinde Tıbbın Gelişmesi ve Silvan'da Tıp"*. Uluslararası Silvan Sempozyumu Bildirileri, (s. 279-287), Mardin Artuklu Üniv. Yayını, Ravza Yayıncılık
- BALABAN, Tuğrul (2006), *Sandıklı Halk İnanışları ve Uygulamaları*, Afyonkarahisar: Afyon Koc. Ün. Sosy. Bil. Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- BARNAS, Rojen (2013), *Silvan*, İstanbul: Pak Ajans.
- BAŞÇETİNÇELİK, Ayşe (1998), *Adana Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri, Doğum – Evlenme - Ölüm*", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BAYAT, Ali Haydar (1987). *Halk Tıbbında Özellikle Anadolu'da Sarılık Hastalığı ve Tedavisi*", III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Gelenek, Görenek, İnançlar, C. IV, s. 49, Ankara.

- (1989), *Türk Dünyasında Özellikle Anadolu Tıbbi Folklorunda Akıl Hastalıklarının Tedavi Yolları ve Kaynakları*, Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri (s. 59-63), Ankara: Kültür Bakanlığı MİFAD Yayınları.
- BAYAT, Fuzuli (2010), *Türk Kültüründe Kadın Şaman*, Ankara: Ötüken Yayınları, s. 21-169
- BEYSANOĞLU, Şevket (1996), *Anıtları ve Kitabeleriyle Diyarbakır Tarihi* (Cilt I-II), Ankara.
-(2003), *Anıtları ve Kitabeleri İle Diyarbakır Tarihi Akkoyunlular'dan Cumhuriyete Kadar* (Cilt 2), Ankara: Diyarbakır Büyük Şehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları.
- BEYSANOĞLU Şevket, DEĞER Mebrure (1992), *Diyarbakır Folklorunda Halk Hekimliği*, Ankara: Sin Matbaası.
- BİÇER, Mukaddes (1991), *Eskişehir İlinde Doğumla İlgili Adet ve İnançlar, Türk Halk Kültüründen Derlemeler*, Ankara: Halk Kültürü Araştırma Dairesi Yayınları.
- BORATAV, Pertev Naili (1994), *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- BOZYİĞİT, Nuray (2011), *Gaziantep'te Halk Hekimliği (Merkez)*, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- BROWN, J.A.C. (1985). *Tıp ve Sağlık Ansiklopedisi*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- ÇAVDAR, Ayşenur (1989), *Türk Halk Hekimliğinde Dağlama*, Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri s. 83-89, Ankara: Kültür Bakanlığı MİFAD Yayınları.
- CANAN, İbrahim (1995), *Kutub-i Sitte Hadis Külliyyatı Tercüme ve Şerhi 2. cilt*, İstanbul, Akçağ Yayınları
- ÇEVİK, Bülent (2008), *Konya'da Halk Hekimliği Uygulamalarının Dünü ve Bugünü*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,
- ÇIBLAK, N. (2004), *Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar*, Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR), S.15, 103-125.
- ÇİÇEK, Selim (2011), *Silvan, Dicle ve Kulp'taki Mezar Taşları*, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- DEMİR, Müge (2016), *Şamanizm'de Hastalık Kavramı ve Tedavi Yaklaşımları*, Lokman Hekim Dergisi, 6 (1), s.19-24
- DEMİRHAN ERDEMİR, Ayşegül (1985), *Halk hekimliğinin Tanımı, Tarihi Gelişimi ve Özellikleri*, Tıp Dünyası Dergisi, C.58, 191-205.

-(1996), *Tıbbi Deontoloji ve Genel Tıp Tarihi*, Bursa: Güneş ve Nobel Yay.
- DRAMUR, Rengin (1989), *Bursa Kaplıcaları*, Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- DUVARCI, Ayşe (1990), *Halk Hekimliğinde Ocaklar*, Milli Folklor, C.1, S.7, 34-39.
- DÜZGÜN, Özgür (2017), *Doğu Tıbbi ve Şifanın Kökleri*, İstanbul: Mercan Kitap.
- ERGİN, Muharrem (1994), *Dede Korkut Kitabı – 1*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- EYUBOĞLU, İsmet Zeki (2007), *Anadolu İnançları*, İstanbul: Derin Yayınevi.
- GÖKALP, Ziya (1999). *Türkçülüğün Esasları*, (Haz. Mehmet Kaplan), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.240.
- GÖKYAY, Orhan Şaik (2014), *Dede Korkut Hikayeleri*, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- GÖNENÇ, Alpaslan (2011), *Antalya İli Korkuteli İlçesinde Halk İnanışları ve Halk Hekimliği*, Konya: Selçuk Ün. Sosy. Bil. Enst. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- GÖRKEM, İsmail (2000), *Halk Hikayeleri Araştırmaları Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikaye*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- GÜLDOĞAN, Vedat (2011), *Diyarbakır Tarihi*, Ankara: Kripto Kitaplar Yay.
- GÜRSOY, Emine (1995), *Bozkırdan Bağımsızlığa Manas*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- GÜZEL Abdurrahman, TORUN Ali (2003), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara, Akçağ Yay. s. 30
- GÜZELBEY, Cemil Cahit (1981), *Gaziantep'te Doğum ve Çocuğa İlişkin Eski Töre ve İnançlar*, *Türk Folklor Araştırmaları*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- HASPOLAT, Yusuf Kenan (2014), *Peygamberler, Sahabeler ve Evliyalar Kenti Diyarbakır* (s. 185-193), İstanbul: Amaç.
- İNAN, Abdulkadir (1986), *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar III. Baskı*, Ankara: TTK Basımevi.
-(1991), *Makaleler ve İncelemeler (VII. Dizi)*, Ankara: TTK Basımevi.
-(1995), *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*,. Ankara: Türk Tarih Kurumu ve Basımı.
- KALAFAT, Yaşar (1999), *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
-(2006), *Balkanlardan Ulu Türkistan'a Türk Halk İnançları V-VI*, Berikan Yayınevi

- KAPLAN, Ayten (2002), *Tahtacılar da Evlilik Kurumu ve Törenleri* (Cilt 8), Folkler/Edebiyat.
- KARTAL, Numan (1998), *İnegöl Folkloru*, İnegöl: Köseleciler Kitap- Kirtasiye.
- KAYA, Doğan (1996), *Düğünlerimizle İlgili Terimler ve Bunların Fonksiyonel Özellikleri* (Cilt 4), Milli Folklor.
- KESİR, İbn (2010), *Tefsirul Kur'an'il-Azîm C.8, S.227*, İstanbul: Kahraman Yayınları.
- KOMİSYON, (1982), *Görsel Sağlık Ansiklopedisi C.3*. İstanbul: Görsel Yayınlar.
- KOŞAY, Hamit Zübeyr (1956), *Etnoğrafya Müzesindeki Nazarlık, Muska ve Hamailer*, Etnoğrafya Dergisi, S.1.
- ÖĞEL, Bahaeddin (1985). *Türk Mitolojisi*. 2. Cilt. Ankara: TTK Basımevi, s.109.
- ÖRNEK, Sedat Veyis (2000), *Türk Halk Bilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- PARLAK, Ferhat (2007), *Çeşitli Yönleriyle Silvan*, İstanbul: Yayınevi belirtilmemiş.
- PARLAK, Yaşar (1997), *Çeşitli Yönleriyle Silvan*, Ankara: San Matbaası, s. 28
- PIRVERDİOĞLU, Ahmet (2004), *Türk Halk Tiyatrolarının Gelişme Evreleri*, Ankara: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. .
- POLAT, Hasan Hüseyin (1995), *Sivas Ulaş'ta Halk Hekimliği Uygulamaları* Ankara: Ürün Yay.
- SAKAOĞLU, Saim (2015), *Masal Araştırmaları*, Ankara: Alçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş.
- SANTUR, Meltem Cingöz (2000), *Bozüyük (Yozgat-Akdağmadeni) Köyünde Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Değerlendirilmesi*, II. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri, II. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri (s. 323-341), Ankara: Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları.
- SATICI, Nejat (2010), *Silvan'daki Tarihi Eserler*, Diyarbakır Tarım, Doğa ve Çevre Sempozyumu Cilt II 01-02 Haziran 2010 (s. 370-371), Diyarbakır: Diyarbakır İl Gıda , Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Yayınları.
- SAVCI, Süleyman (1956), *Silvan Tarihi*, Diyarbakır Matbaası, Diyarbakır, 1956
- SAYGI, Elif (2018), *İnebolu Halk Kültüründe Halk Hekimliği*, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- SERDAROĞLU, Ümit (1996), *Eskiçağ'da Tıp*, İstanbul: Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü.
- SEVER, Mustafa (2001), *Mersin ve Yakın Çevresinde Halk İnançları ve Halk Hekimliği*, Ankara: Hac. Ün. Sos. Bil. Ens. Basılmamış Doktora Tezi.

-(2004), ''*Türk halk inançlarında ve Halk Hekimliği Uygulamalarında Meyve*'' TUBAR -XVI.
- ŞAR, Sevgi (1989), *Halk hekimliğinin Dünü ve Bugün*, Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri, (s. 221-231), Ankara: Kültür Bakanlığı MİFAD Yayınları.
-(2005), *Anadolu'da Halk Hekimliği Uygulamaları*, Türkiye Klinikleri J Med Ethics 13, 131-136.
- ŞENOC AK, Ebru (2005), *İbn Sînâ Hikâyeleri Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*, Elâzığ, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- (2007), ''*Türk Halk Kültüründe ve Mitolojik Bağlamda Üzümlerin Yeri*'' Millî Folklor, Sayı:76.
- ŞİMŞEK, Ali (2013), *Manavgat Yöresi Halk İnanışları*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ŞİMŞEK, Esmâ (1987), *Arzu İle Kamber Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*, Elâzığ, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- (1996), *Türk Folklor ve Halk Edebiyatında Elma*, Türk Dünyası Araştırmaları, S. 105, Ankara.
- (2008), ''*Ölümsüzlük İlacı Elma*'' Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 3/5 Fall.
- ŞİMŞEK, Mehmet (2018), *Silvanlı Mar Marutha*, Diyarbakir Dergisi, 36-44
- TEZCAN, Mahmut (2000), *Türk Ailesi Antropolijisi*, Ankara: İmge Kitapevi.
- TÖZÜN Mustafa, SÖZMEN Melih Kaan (2014), *Halk Sağlığının Tarihsel Gelişimi ve Temel Kavramları*, Smyrna Tıp Dergisi , 58-59.
- TÜRKDOĞAN, Orhan (1991), *Kültür ve Sağlık-Hastalık Sistemi*, Ankara: MEB Yay.
- ÜÇER, Müjgan (1990), *İbn-i Sina'nın Göz Hastalıklarında Önerdiği İlaçlar ve Bunların Geleneksel Halk Hekimliğindeki Etkileri*, Uluslararası İbn-i Türk, Harezmi, Farabi, Beyruti ve İbn-i Sina Sempozyumu Bildirileri, (s. 12). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını Sayı 42.
- ÜLGER, Züleyha (2012), *Aydın(Merkez) ve Çevresinde Halk Hekimliği*, Adnan Menderes Üniv. S.B.E. Aydın: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- RADLOF, Wilhelm (1976), *Sibirya'dan Seçmeler*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
-(1994), *Sibirya'dan II-III. (Çeviren Ahmet Temir)*, İstanbul: MEB Yayınları.

- YARDIMCI, Mehmet (1989), *Malatya'da Halk İnanmaları, Mistik Kaynaklı Halk Sağaltmacılığı ve Bazı Halk İlaçları*, Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu (s. 267 – 276). İstanbul: Kuşak Ofset.
- YAZIR, Elmalı Muhammed Hamdi (1992), *Hak Dini Kur'an Dili Cilt 8*, Azim Dağıtım.
- YILDIZ, İrfan (2011), *Medeniyetler Mirası Diyarbakır Mimarisi*, Diyarbakır: Diyarbakır Valiliği Kültür ve Sanat Yayınları-3.
- YÜKSEL, Çağla (2015), *Bel ve Boyun Ağrılarından Kurtulma Yolları*, İstanbul: Hayat Yayın Grubu.
- YÜKSEL, Hasan (2013), Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Geçmişten Geleceğe Harput Sempozyumu, (s. 413-444). Elazığ. Kültür ve Sanat Dergisi (1995, 12), *Diyarbakır Özel Sayısı*(28). Türkiye İş Bankası. Medeniyetler Kenti Silvan Dergisi (2006), D.Bakır-Silvan: Silvan Kaymakamlığı. Silvan Kaymakamlığı Dergisi (2002), D.Bakır-Silvan.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- <http://www.silvan.bel.tr/Turkce/Kent-Rehberi/Genel-Bilgi>. (25.01.2017).
- <https://www.silvan.bel.tr/silvan-tarihcesi> (25.01.2018)
- <http://www.silvan.gov.tr/silvanin-tarihcesi> (25.01.2018)
- <http://www.islamansiklopedisi.info/>. (22.04.2018).
- <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=140423&idno2=c140260#1>(24.04.2018).
- <https://www.medikalakademi.com.tr/kasinti-sebepleri-ve-tedavisi/>. (11.05.2018).
- <http://turbelerimiz.blogspot.com.tr/2016/06/sahabe-muhammed-ziyaretisilvan.html>. (19.05.2018).
- www.silvanresimleri.com/silvan/id11.htm. (22.05.2018).
- <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/>. (22.05.2018).
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b06587e91eea2.55218734. (24.05.2018).
- <https://www.tabiat.net/kulunc-agrisi-nasil-gecer-2.html>. (25.05.2018).
- <https://www.medikalakademi.com.tr/bademcik-iltihabi-ve-farenjit-vucudun-savunma-mekanizmasini-bozuyor/>. (01.06.2018).
- <https://www.saglikbilgi.net/seker-hastaligi-belirtileri-nedenleri/>. (02.06.2018).

<http://www.canfezasezgin.com/Home/Icerik/Tarihte-Bitkisel-Tedaviler-540>.

(03.06.2018).

<https://tr.glosbe.com/>. (04.09.2018).

<https://sorularlailamiyet.com>. (06.10.2018).

<https://alternatifvetamamlayicitim.wordpress.com/2013/06/19/otaci-saman-halk-hekimi/>.

(10.06.2018).

<https://www.medikalakademi.com.tr/alergi-nedir-kimlerde-gorulur-belirtileri-testi-ve-tedavi-yontemleri/>. (11.06.2018).

<https://www.medikalakademi.com.tr/yara-nedir-nasil-hizli-iyilesir-yaranin-cesitleri-ve-tedavisi/>. (11.06.2018).

http://www.saglikbakanligi.com/html_files/rahatvehast/nefesdarligi.htm. (12.06.2018).

<http://saglikveilac.com/tiptarihi/tarih-öncesi-çağlarda-ve-eski-mezapotamyada-tıp-ve-eczacılık>. (18.08.2018).

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>. (15.11.2018).

KAYNAK KİŞİLER

KAY. KİŞİ NO	ADI SOYADI	YAŞ	DERLEME TARİHİ	ÖĞRENİM DURUMU	MESLEK	DOĞUM YERİ	YAŞADIĞI YER	NERDEN ÖĞRENDİĞİ
KK1	Adalet ÖNER	85	16.12.2017	Ortaokul Mezunu	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Büyüklerinden
KK2	Doğan ÇELİK	46	2017	Ortaokul Mezunu	Şoför	Kulp	Silvan	Büyüklerinden
KK3	Mehmet Şerif COŞUK	66	2017	Okuma-yazma yok	Esnaf	Silvan	Silvan	Anne-baba
KK4	Afife BAKICI	75	16.12.2017	Okuma-yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK5	Zeynep GÜMÜŞ	40	20.12.2017	Okur-yazar	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK6	Hatip YÜKSEL	61	2017	Lise Mezunu	İmam	D.Bakır	Silvan	Halktan
KK7	Aydın GÜMÜŞ	52	20.12.2017	Okur-yazar	İşsiz	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK8	Nazime UYANIK	71	8.12.2017	İlkokul terk	Ev Hanımı	Silvan	D.Bakır	Görerek-yaşayarak
KK9	Hüseyin ÇOŞUK	63	2017	Okur-yazar	Esnaf	Silvan	Silvan	Anne-baba
KK10	İbrahim YAŞAR	88	12.12.2017	Okuma-yazma yok	Esnaf	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK11	Sabriye BİTER	65	12.12.2017	Okuma-yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından
KK12	İpek ÇELİK	48	12.12.2017	Okur-yazar	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından
KK13	Sabriye TOKMAK	43	11.12.2017	Okur-yazar	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Anne-baba
KK14	Sadiye TOKMAK	48	11.12.2017	Okuma-yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Büyüklerinden
KK15	Hatice SOLMAZ	58	2017	Okuma-yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından
KK16	M.Şerif BALYEN	71	2017	İlkokul Mezunu	Emekli	Silvan	Silvan	Dede-baba
KK17	Rihan HAYME	85	2017	Okuma-yazma yok	Ev Hanımı	Kulp	Silvan	Büyüklerinden
KK18	Yemlihan ALTIN	61	2017	İlkokul Mezunu	Emekli	Kulp	Silvan	Babasından

KK 19	Mehmet TUNÇ	56	11.12.2017	Okur-yazar	Esnaf	Silvan	Silvan	Büyüklerinden
KK 20	Halide ALTIN	57	2017	İlkokul Mezunu	Ev Hanımı	Kulp	Silvan	Babasından
KK 21	Havva KURBAN	82	2017	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Kulp	Silvan	Büyüklerinden
KK 22	Reşit TAŞKIRAN	77	1.12.2017	Okur-yazar	Esnaf	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK 23	Şükran ODACI	55	2017	Lise Mezunu	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Annesinden
KK 24	Şerafettin DEMİR	55	11.12.2017	Okur-yazar	Esnaf	Silvan	Silvan	Büyüklerinden
KK 25	Gülseher ERGUN	51	2017	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Büyüklerinden
KK 26	Medine ESMER	50	2017	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Kulp	Silvan	Çevresinden
KK 27	Meryem EKEN	71	12.12.2017	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Kulp	Silvan	Annesinden- çevresinden
KK 28	Hediye İNANDIRICI	66	2017	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	D.Bakır	Yaşadıklarından
KK 29	Hidayet AKTAN	73	2017	Ortaokul Mezunu	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK 30	Halise DAYAÇ	61	2017	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından
KK 31	Hanife AYAZ	65	2017	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından
KK 32	Keziban GÜL	65	2017	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından
KK 33	Revzete AYAZ	50	2017	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından
KK 34	Sabri ERTEKUŞ	90	2017	Okuma- yazma yok	Çiftçi	Silvan	D.Bakır	Çevresinden
KK 35	Meseline ATEŞ	70	2017	Okuma- yazma yok	Emekli	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından
KK 36	Kasım YAŞA	47	2017	İlkokul Mezunu	Hizmetli	Silvan	D.Bakır	Büyüklerinden
KK 37	Ali ERAL	73	12.12.2017	Okuma- yazma yok	İşsiz	Silvan	D.Bakır	Yaşadıklarından- çevresinden

KK 38	Ayşe DEMİR	58	9.12.2017	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 39	Kini ASLAN	54	25.06.2017	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Anne-baba
KK 40	Songül KARA	60	8.12.2017	Okur-yazar	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK 41	Ahmet DEMİR	82	8.12.2017	Okuma- yazma yok	İşsiz	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK 42	Saliha YILMAZ	73	2017	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından
KK 43	Gülistan GÜR	60	2017	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK 44	Fatma HİLLEZ	60	20.12.2017	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 45	Mehmet Emin ÖZTÜRK	75	19.12.2017	Okuma- yazma yok	İşsiz	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK 46	Seraye TÜRK	68	19.12.2017	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 47	Müzeyyen ASLAN	75	8.12.2017	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Ailesinden
KK 48	Meliha ASLAN	70	8.12.2017	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK 49	Beya BİNEN	65	28.01.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- annesinden
KK 50	Ali BİÇAK	86	2.01.2018	Okuma- yazma yok	Çiftçi	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 51	Besra BİÇAK	85	2.01.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 52	Sadık OYANDI	70	22.02.2018	Okuma- yazma yok	Çiftçi	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 53	Seniha OYANDI	60	22.02.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 54	Sadık KAHRAMANER	52	16.02.2018	Ortaokul Mezunu	Çiftçi	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 55	İhsan DENİZ	50	29.01.2018	Lise Mezunu	İnşaat Ustası	Kulp	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 56	Reyhan BİNGÖL	71	28.01.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden

KK 57	Sıdk KAHRAMANER	35	13.02.2018	Lise Mezunu	İşçi	Silvan	Silvan	Annesinden- çevresinden
KK 58	Mehmet Tahir TEKİN	75	28.01.2018	Okuma- yazma yok	Hayvan- cılık	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 59	Abdulhak BİNEN	45	31.01.2018	İlkokul Terk	İşçi	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 60	Nazlihan KOYUN	82	15.01.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Annesinden- babaannesinden
KK 61	Maruf OYAN	51	11.11.2017	Okuma- yazma yok	Hayvan- cılık	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 62	Fesih GEZER	75	3.03.2018	Okur-yazar	Çiftçi	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 63	Ebubekir BAYHAN	38	9.02.2018	Lise Mezunu	Memur	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK 64	Makbule UÇAR	?	9.02.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK 65	Faize ÖNGÜN	52	1.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Anneanne ve çevresinden
KK 66	Fehime TORAMAN	63	1.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Büyüklerinden
KK 67	Ayşen ÇATMA	44	1.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Büyüklerinden
KK 68	Hamdiye AKSU	70	15.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK 69	Gülnaz GÜNEŞ	69	15.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Baykan	Silvan	Çevresinden
KK 70	Meryem BORAL	80	16.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Batman	Silvan	Büyüklerinden
KK 71	Hazal KARAALP	67	16.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Büyüklerinden
KK 72	Sabriye FİDAN	100	16.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 73	Hazal GÜNEŞ	90	16.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 74	Fatma TEKİNE	42	21.02.2018	İlkokul Mezunu	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Büyüklerinden
KK 75	Remziye ÇETİNKAYA	54	14.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden

KK 76	Pınar TAVAR	38	11.03.2018	İlkokul terk	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Büyüklerinden
KK 77	Vetha KESKİNKILIÇ	55	11.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 78	Dilşah TAYAR	80	11.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Büyüklerinden
KK 79	İkram EKİMİŞ	50	11.03.2018	Okur-yazar	Çalışan	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK 80	Hanife ÇELİK	91	15.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK 81	Leyla ÇELİK	61	15.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından
KK 82	Amber ALPHAN	45	16.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Büyüklerinden
KK 83	Sacide TEKİN	80	16.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Büyüklerinden
KK 84	Kudret BOZUTMAK	70	7.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Anne-baba
KK 85	Hazal TEKİN	67	7.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Ailesinden
KK 86	Zekeriya BOZKURT	70	17.03.2018	Okur-yazar	İşsiz	Silvan	Silvan	Büyüklerinden
KK 87	Sabahat COŞAR	55	18.03.2018	Okur-yazar	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 88	Emrullah GÖSTERİŞ	36	19.03.2018	Okur-yazar	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 89	Makbule YETİŞ	55	20.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Anneannesinden
KK 90	Behiye GÜNEŞ	56	21.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Anneannesinden
KK 91	Remziye CAN	45	21.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK 92	Şaziment SEZİK	93	22.03.2018	Okur-yazar	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK 93	Nezire ARI	70	22.03.2018	Okur-yazar	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK 94	Fatma AKTARLI	48	24.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından

KK 95	Gülsima KAPLAN	55	24.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK 96	Maşallah BİNEN	50	25.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK 97	Ayten GÜMÜŞ	55	25.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 98	Felek KARSU	50	25.03.2018	Okuma- yazma yok	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 99	Nizbet BARAN	66	26.03.2018	İlkokul Terk	Ev Hanımı	Kulp	Silvan	Büyüklerinden
KK 100	Beşir YAHYAOĞLU	46	28.03.2018	Lise Mezunu	İşçi	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 101	Ramazan SEVER	69	15.05.2018	İlkokul Mezunu	Emekli	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 102	Cemal İĞİN	55	15.05.2018	İlkokul Mezunu	Emekli	Silvan	Silvan	Büyüklerinden
KK 103	Gazal ÖZLEYEN	56	11.06.2018	İlkokul Mezunu	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Çevresinden
KK 104	Hüseyin YETİŞKİN	35	12.06.2018	İlkokul Mezunu	Garson	Silvan	Silvan	Yaşadıklarından- çevresinden
KK 105	Nefise ALTUNTERUN	35	13.06.2018	Okur-yazar	Ev Hanımı	Silvan	Silvan	Ailesinden- çevresinden
KK 106	Netice BİTKİN	52	12.06.2018	İlkokul Mezunu	Ev hanımı	Silvan	Silvan	Tecrübeleri
KK 107	Mustafa FİDANCI	78	31.08.2018	Okur-yazar	İşsiz	Silvan	Silvan	Yaşadıkları
KK 108	Zeynep ALTIN	64	31.08.2018	Okuma- yazma yok	Ev hanımı	Kulp	Silvan	Yaşadıkları
KK 109	M.Sıddık GÖSTERİŞ	34	31.08.2018	Açıköğretim mezunu	Aktar	Silvan	Silvan	Çevresinden hekimlerden Deneyimlerinden
KK 110	Emrullah GÖSTERİŞ	30	31.08.2018	İlkokul Mezunu	Aktar	Silvan	Silvan	Çevresinden hekimlerden
KK 111	Serayi TÜRK	70	25.11.2018	İlkokul Mezunu	Ev hanımı	Silvan	Silvan	Çevresinden Yaşadıklarından
KK 112	Şükran KARA	45	26.11.2018	Okuma- yazma yok	Ev hanımı	Silvan	Silvan	Büyüklerinden Yaşadıklarından
KK 113	Mehmet Ali ALMAZ	44	26.11.2018	Ortaokul Mezunu	İşçi	Silvan	Silvan	Çevresinden Anne-babadan

EKLER

Ek 1. Orijinallik Raporu

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Mehmet Yusuf ASLAN
Öğrenci Numarası	152213102
Enstitü Anabilim Dalı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Programı	Türk Halk Edebiyatı
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr.Öğr.Üyesi Birol AZAR
Tez Başlığı (Türkçe)	Diyarbakır İli Silvan İlçesinde Halk Hekimliği

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 192 sayfalık kısmına ilişkin, 12/12/2018 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 16'tır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Dr.Öğr.Üyesi Birol AZAR
Danışmanın Adı-Soyadı

Prof.Dr. Ahmet BURAN
Anabilim Dalı Başkanı

Lisansüstü tezler, savunma öncesinde **intihal program raporu** ile birlikte enstitüye teslim edilir.

İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dâhil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

Ek 2. Fotoğraflar**Fotoğraf 1. Akkurm Ziyareti****Fotoğraf 2. Şeyh Amok Türbesi**

Fotoğraf 3. Şeyh Emin Ziyareti

Fotoğraf 4. Şeyh Fatma Ziyareti

Fotoğraf 5. Şeyh Halil Ziyareti

Fotoğraf 6. Şeyh Meter Ziyareti

Fotoğraf 7. Şeyh Muhammed Ziyareti (Kale Mahallesi Hastane Caddesi)

Fotoğraf 8. Şeyh Muhammed Ziyareti (Kale Mahallesi Zübeyde Hanım Caddesi)

Fotoğraf 9. Şeyh Muhammed Ziyareti (Sahabe Muhammed, Selahattin Mahallesi Azizoğlu Caddesi)

Fotoğraf 10. Şeyh Muhammedi Başıtlo Ziyareti

Fotoğraf 11. Şeyh Muhammedi Gırkuvi Ziyareti

Fotoğraf 12. Şeyh Saitgöl Türbesi

Fotoğraf 13. Şeyh Süleyman Ziyareti

Fotoğraf 14. Şeyh Zeydin Türbesi

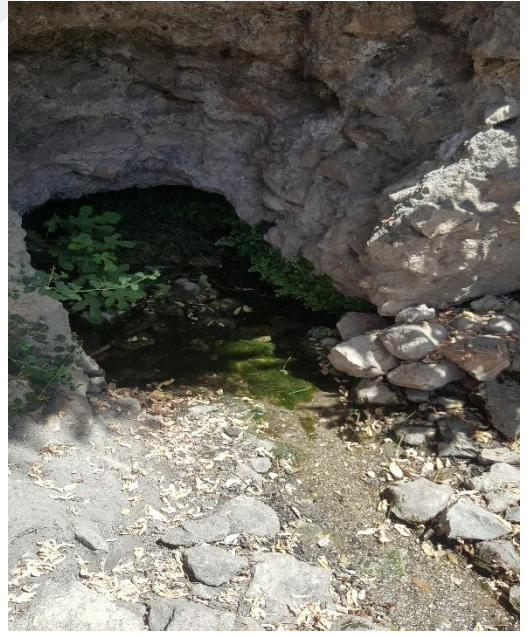
Fotoğraf 15. Erkenis Şifalı Suyu

Fotoğraf 16. Cami Mahallesi Sur Dibi Şifalı Suyu

Fotoğraf 17. Bahçe Köyü Şifalı Suyu

Fotoğraf 18. Selahattin Mahallesi Sur Dibi Şifalı Suları

Fotoğraf 19. Yeniköy Dinlendi Mezrası Şifalı Suyu

Fotoğraf 20. Kara Diken Ağacı

Fotoğraf 21. Kurutulmuş Yaban Mersini Yaprığı

Fotoğraf 22. Sığır Dili Otu (Gûriz)

Fotoğraf 23. Meşe Mazısı

Fotoğraf 24. Kurutulmuş Acı Yavşan Otu (Merwend)

Fotoğraf 25. Kulunç Tedavisi

Fotoğraf 26. Sedef Hastalığı

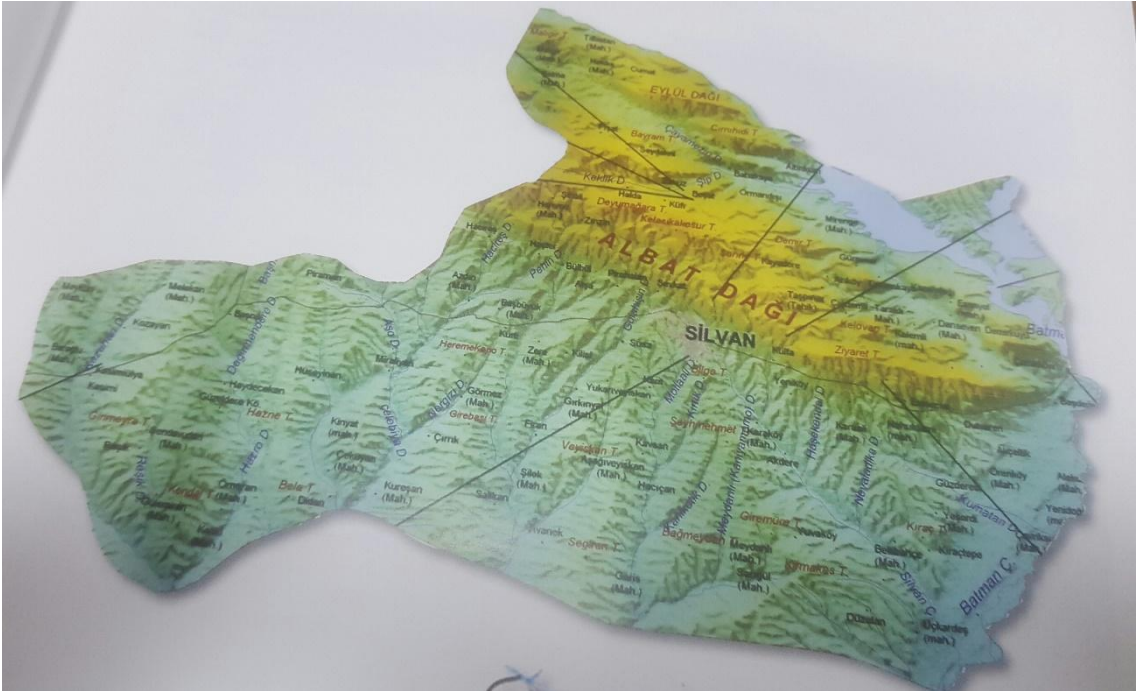
Fotoğraf 27. Sinirrotu (Pelçimhewêz)

Fotoğraf 28. Acı kavun (Kurutulmuş, dondurulmuş)

Fotoğraf 29. Nazar Kemiği (Aşık Kemiği)

Fotoğraf 30. Araştırma Alanı Haritası

Ek 3. Derleme Soruları

Görüşme öncesinde aşağıda yazılan derleme soruları hazırlanmış ve bu sorular kaynak kişilere yöneltilmiştir. Sorular; yörede halk hekimliği yapan, bu konuda bilgisi olan veya halk tarafından bilgisi olduğuna inanılan kişilere yöneltilmiş ayrıca daha çok öğrenim görmemiş veya öğrenimi düşük olan, yaşlı, kırsalda yaşayıp teknoloji ile fazla haşır neşir olmayan kişiler tercih edilmiştir. Sorular kaynak kişilere doğrudan yöneltilmemiş, bir sohbet havasında sorulmuştur. Temelde bu sorular yöneltilmiş ancak bunlarla yetinilmemiştir. Kaynak kişilerimizin verdiği cevaplara göre sorular farklılaşmış daha da ayrıntı gerektiren sorular sorulmuştur. Kaynak kişilere gitmeden önce o kişinin durumu hakkında çevreden bilgi edindik ve onun özelliklerine göre sorularımızı değiştirdik, genişlettik veya daralttık. Bir halk hekimine ve o halk hekiminin tedavisini yaptığı hastalığa göre sorularımızı değiştirdik. Örneğin çevrede önemli bir yer tutan ve kadın çocuk sağlığı alanında halk hekimliği yapan pîriklere kendi alanıyla ilgili sorulara ağırlık verdik. Kişinin adı soyadı, yaşı, mesleği, doğum yeri ve eğitim durumu ve edindiği bu bilgileri nasıl, nereden ve kimden edindiği ile ilgili soruları sohbet esnasında veya en sonda sorduk. Derleme çalışmamız için temel aldığımız sorular aşağıdadır.

Halk Hekimlerine Yönelik Sorular

1. Hastalıkları tedavi etme işine nasıl başladınız?
2. Biri size öğretmişse bu kişi kimdi, özellikleri nelerdi, nasıl öğretti size?
3. Bunu öğrenirken kaç yaşındaydınız? Size öğreten hayatta mı?
4. Sizce ‘‘ocaklı’’ olmak ne demektir, siz ocaklı mısınız, çevrenizde başka ocaklı var mı?
5. "El alma" ne demektir? Siz "El" aldınız mı?
6. El alma işlemi nasıl yapılır, bu esnada bir şey okunur mu?
7. Kim el verir? Siz kimden el aldınız?
8. Ocaklı olan el almış olan bir kişi sadece bir tek hastalığı mı tedavi edebilir yoksa birkaç hastalığı mı?
9. Ocaklı olan, el almış olan bir kişi bildiği tedavileri kendisine müracaat eden kişilere uygulamak zorunda mıdır?
10. Halk hekimliği dışında başka bir uğraşınız var mı?

11. Halk size mi yoksa doktora mı daha çok tedavi olmayı tercih eder? Niçin?
12. Silvan yöresinde günümüzdeki halk hekimliğini ile geçmişteki halk hekimliğini (yaşadığınız, duyduğunuz) karşılaştırabilir misin? Değişen neler var?
13. Yaptığınız işten dolayı size bir ad verilir mi? (cebar, marmij, pîrik, cindar, ocaklı vb.)
14. Tedavide kullandığınız ilaçları yazdığınız bir defteriniz, dua kitabınız var mı?
15. Hastalarınızı nerede tedavi edersiniz?
16. Daha çok hangi hastalıkları tedavi edersiniz? Bunun dışında tedavi ettiğiniz hastalıklar var mı?
17. Hastalıkların tedavisinde hangi ilaçları, hangi malzemeleri kullanırsınız?
18. Tedavide, kullandığınız ilaçları kendiniz mi yaparsınız, başkasından yardım alır mısın?
19. İlaç yapımında kullandığınız malzemeleri nerelerden temin edersiniz?
20. Tedavinizde dini öğelerden (dua vb.) var mıdır?
21. Yaptığınız ilaçları hazır mı bulundurursunuz yoksa istenildiği zaman mı yaparsınız?
22. Yaptığınız ilaçları ya da ilaç yapımında kullandığınız malzemeleri saklamanız gerekirse nerede ve nasıl korursunuz?
23. Hastanızı tedavi için Silvan yöresinde gidilen şifalı su, kaplıca var mı? Nerede oldukları, isimleri nelerdir?
24. Bu yerlere hangi hastalıklar için gidilir? Bunların iyi gelmeyeceği /iyi edemeyeceği hastalıklar var mıdır?
25. Hastanızı tedavi için türbeye, ziyarete, yatıra vb. yerlere götürür müsünüz? Nerede oldukları, isimleri nelerdir?
26. Bu ziyaret, türbe ve yatırlarda yatan zatlar hakkında bilginiz var mı?
27. Bu yerlere hangi hastalıklar için gidilir? Bunların iyi gelmeyeceği /iyi edemeyeceği hastalıklar var mıdır?
28. Çocuğun olmamasında sorumlusu olarak daha çok kimdir?
29. Pîrik kimdir, kimlere denir? Bu tedavileri yapanlara başka ne tür adlar verilir?
30. Hamile kalamayan kadınların kısır olduğunu nasıl anlarsınız?
31. Kısır kadınları tedavi etmek için hangi uygulamaları yaparsınız?
32. Bu tedavide bitkisel, madensel vb.ne tür maddeler kullanırsınız?

33. Çocuğun olmayanların gittiği türbe, ziyaret, yatır var mı, orada neler yapılır?
34. Göbek kaldırma yöntemi nedir, nasıl uygularsınız?
35. Çocuğun olmamasında sorumlusu olarak daha çok kimdir?
36. Erkek kusurlu görülür mü, görülürse ne tür uygulamalar var?
37. Çocuğun olmayan kadın ve erkeğe toplum nasıl bakar, ne tür isimler verir?
38. Hamile kalmamak için herhangi bir uygulama var mıdır?
39. Hamile kalmama uygulamalarına toplum nasıl bakıyor?
40. Çocuk olduktan sonra düşürmek için bir şey yapılır mı, nasıl?
41. Çocuğun cinsiyeti belirleyebiliyor muydunuz, nasıl?
42. Doğacak çocuğun güzel olması için yapılan geleneksel davranışlar pratikler ve ilgili inanışlar nelerdir?
43. Doğacak çocuğun çirkin olmaması için yapılan geleneksel davranışlar pratikler ve inanışlar nelerdir?
44. Erkek veya kız olması için özel bir uygulama ya da inanış var mı? Bunların dışında çocuğun fizik yapısını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyecek geleneksel davranışlar, pratikler, kaçınmalar ve inanışlar nelerdir?
45. Neden erkek çocuğu istenir?
46. Aşerme nedir? Yöresel adı? Bu dönemle ilgili inanışlar, geleneksel davranışlar, uygulanan pratikler ve kaçınmalar nelerdir?
47. Doğumu kim yaptırır? Ne isim verilir? (ebe, kocakarı, pîrik vb.)
48. Doğumda kullanılan araç-gereç ve aletler nelerdir?
49. Doğum yaptıranı para mı, hediye mi verirsiniz?
50. Kimler doğum odasına alınır, kimler alınmaz?
51. Doğum nasıl yaptırılır? (Oturarak, yatarak vb.)
52. Doğum güçleşirse ne gibi pratikler ve gelenekler uygulanır?
53. Doğumun güçleşmesine neler sebep olmuştur, doğumun kolay geçmesi için neler yapılır.
54. Göbek kordonu nasıl kesilir? Uzunluk veya kısalığı ile ilgili inanışlar nelerdir?
55. Doğum sonrasında kadının ve çocuğun güç kazanması için neler yapılır?
56. Kırk düşmesi ne zaman yapılır? Yöredeki adı nedir? Niçin kırk düşmesi yapılır?

57. Kırk düşmesi işleminde ne gibi araç-gereç ve malzemeler kullanılır? Niçin, anlamları var mıdır? Özellikleri nelerdir? Hem çocuk ve hem de annesi kırklanır mı?
58. Kırk kaldırma nasıl yapılır? kimler yapar? Nerede yapılır?
59. Heftok inanışı nedir, neler yapılır?
60. Lohusa döneminde kadını ve çocuğu bekleyen tehlikeler nelerdir?
61. Bu tehlikeleri gidermek için neler yapılır?
62. Lohusa döneminde kadın ve çocuk yalnız bırakılır mı? Neden?
63. Lohusa kadının sütünün çoğalması için neler yapılır?
64. Süt emmeyen çocuklarla ilgili ne tür uygulama ve inanışlar var?
65. Bırakılmak zorunda kalınırsa ne gibi önlemler alınır? Niçin? (Bıçak, demir, ip, cevşen bırakılması vb.)
66. Cinler lohusa kadın ve çocuğa musallat olur mu?
67. Bu durumda kadın ve çocuğu korumak için hangi uygulama ve inanışlar var?
68. Albastı, Alkarısı, Al, Albıs, Almış gibi kavramlar duydunuz mu?
69. Bir pîrik olarak hangi çocuk hastalıklarını tedavi edersiniz, nasıl?
70. Bu hastalıkla ilgili gidilen ziyaret, türbe, yatır var mı?
71. Çocuk hastalıkları ile ilgili ne tür uygulama ve inanış vardır?
72. Hemlik ve gamruk nedir, kimlerde görülür? Tedavisi kimler tarafından ve nasıl yapılır?
73. Hastalıkların tedavisinde dağlama yöntemi kullanılır mı? Kimler yapar ve hangi hastalıkların tedavisinde?
74. Sünnet hakkında ve uygulaması hakkında ne biliyorsunuz, halk sünnet için kimlere gider?
75. Yaptığınız ilaç ve tedavi karşılığında ne alırsınız?
76. Bölgede kırık-çıkıkçılara ne ad verilir?
77. Kırık-çıkık-burkulma-ezilme olduğu nasıl anlaşılır?
78. Bu durumlarda yapılan ilk işlem nedir?
79. Kırık-çıkık için hangi malzemeler kullanılır?
80. Bu malzemeleri kendiniz mi yaparsınız veya nerden temin edersiniz?
81. Daha önce yanlış tedavi edilmiş ve yanlış kaynamış kemik için hangi işlemleri yaparsınız?
82. Marmij nedir, kimlere denir?

83. Akrep ve yılan ısırıklarında hangi tedaviyi uygularsınız?
84. Bu tedaviyi uygularken yaşadığınız sıkıntılar var mı?
85. Arı sokması ve köpek ısırmasında ne tür uygulama ve inanışlar var?
86. Çevrenizde tanık olduğunuz başka hayvan ısırıklarında uygulanan tedavi var mı?
87. Cindar nedir, kimlere denir, özelliklerini nasıl elde etmişler?
88. Cin çarpmış kişilere ne tür uygulamalar var?
89. Cin çarpmasında ‘‘daire’’ uygulaması nedir, neler yapılır?
90. Silvan yöresinde nazara inanılır mı, neden? Nazara inanmada toplumun dini yapısının bir etkisi var mı?
91. Nazar değmemesi için yörede alınan tedbirler nelerdir?
92. Nazar insan dışındaki varlıklara da değer mi? (Hayvanlar, eşyalar vb.)
93. Çevrenizde nazar değme örnekleri var mı?
94. Nazar değmiş kişilere ne olur, belirtileri nelerdir?
95. Nazar değmiş kişiler tedavi için nerelere, kimlere götürülür?
96. Nazar kemiği nedir, bununla ne yapılır, neden?
97. Nazar tedavisi uygulama ve inanışları nelerdir?
98. Halk hekimliği geleceği ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

Halk Hekimliği Konusunda Bilgisi olan Kişi ve Ailelere Yönelik Sorular

1. Halk hekimliği ile ilgili bilgileri nasıl edindiniz?
2. Ailenizde, köyünüzde, çevrenizde bildiğiniz halk hekimleri var mı?
3. Şeyh, imam, ocaklı, marmıj, pîrik, cebar hakkında ne biliyorsunuz?
4. Bunlar hangi hastalıkları tedavi ediyorlar?
5. Bu hekimlerin hastalıkları tedavi etmede başarılı olma durumları nedir?
6. Çevrenizde tedavisi olmadığına inanılan hastalıklar var mı? Hangileri ve neden tedavisi olmadığına inanılır?
7. Çevrenizdeki insanlar daha çok doktor, hastaneleri mi veya bu halk hekimlerini mi tercih ediyorlar?
8. Aileniz kaç kişi, çocuğunuz var mı, kaç tane, kaç yaşındalar, cinsiyetleri?
9. Şehre, kasabaya ve başka yerlere göçen var mı, neden göçmüşler?

10. Başka mahallede veya köylerde olmayıp da sizin mahalle ve köyde çok sık görülen hastalık/hastalıklar var mıdır?
11. Varsa nelerdir, sebepleri sizce nelerdir?
12. Mahallenizde, çevrenizde, köyünüzde salgın hastalıklar görülür mü?
13. Ailenizden bu salgın hastalığa yakalanan oldu mu?
14. Sizce hastalık nedir, neden hasta olunur, hasta diye kime denir?
15. Kendiniz ya da ailenizden biri hasta olsa ilk önce ailenizden kime haber verirsiniz hasta ile en çok kim ilgilenir?
16. Bazı hastalıkları, rahatsızlıkları "ayıp" diye açıklamaktan çekinilir mi?
17. Siz hasta olsanız ilk önce nereye, kime gidersiniz? (Tedavi için) Niçin?
18. Hastayı tedaviyi götürmek için kimlere danışsınız?
19. Hastanızı tedavi için türbeye, ziyarete, yatıra vb. yerlere götürür müsünüz? Nerede oldukları, isimleri nelerdir?
20. Bu ziyaret, türbe ve yatırlarda yatan zatlar hakkında bilginiz var mı?
21. Silvan sınırları içinde olmayan fakat halkın tedavi için gittiği türbe, ziyaret ve yatır var mı?
22. Hastanızı tedavi için şifalı su, kaplıca vb. yerlere götürür müsünüz? Nerede oldukları, isimleri nelerdir?
23. Bu yerlere hastalıklar için gidilir? Bunların iyi gelmeyeceği /iyi edemeyeceği hastalıklar var mıdır?
24. Dağlama hangi hastalıkların tedavisinde kullanılır, nasıl, hangi araçlarla yapılır ve kimler yapar?
25. Muska yaptırır mısınız, hangi hastalıklar için?
26. Muskayı kim/kimler yapar?
27. Muskanın içinde ne olduğunu ve nasıl yapıldığını biliyor musunuz?
28. Berbejin nedir, kimlere niçin, neden yapılır?
29. Yörede şeyh ve imamların hastalıkları tedavi etmedeki rolü nedir?
30. Bunlar daha çok hangi hastalıkları ve hangi yöntemlerle tedavi ederler?
31. Kurşun dökme, sülük koyma yoluyla yapılan tedaviler var mıdır?
32. Bunlarla hangi tip hastalıklar tedavi edilir?
33. Kırık-çıkıkçılara yörede ne ad verilir? Kırık-çıkıkçılar nasıl tedavi yaparlar?
34. Bu tedavide kullanılan malzemeler nelerdir?
35. Halk arasında hangi hastalıklar, doktora başvurmaksızın tedavi edilir?

36. Hangi hastalıklara kurşun dökersiniz? Kurşun niye döktürülür?
37. Kimler kurşun döker?
38. Bu işi yapana bir ücret ya da hediye verilir mi?
39. Kısır kadınları tedavi etmek için hangi uygulamaları yapılır?
40. Bu tedavide bitkisel, madensel vb.ne tür maddeler kullanılır?
41. Çocuğun olmayanların gittiği türbe, ziyaret, yatır var mı, orada neler yapılır?
Bunların ismi nedir, nerededirler?
42. Göbek kaldırma yöntemi nedir, nasıl yapılır, kimler yapar?
43. Çocuğun olmamasında sorumlusu olarak daha çok kimdir?
44. Erkek kusurlu görülür mü, görülürse ne tür uygulamalar var?
45. Çocuğu olmayan kadın ve erkeğe toplum nasıl bakar, ne tür isimler verir?
46. Hamile kalmamak için herhangi bir uygulama var mıdır?
47. Hamile kalmama uygulamalarına toplum nasıl bakıyor?
48. Çocuk olduktan sonra düşürmek için bir şey yapılır mı, nasıl?
49. Aşerme hakkında ne biliyorsun, aşeren kadınların canı hangi yiyecekler çeker?
50. Aşeren kadınların istekleri yerine getirilmeyince ne olur, nasıl karşılanır toplum tarafından?
51. Çocuğun cinsiyeti belirleyebiliyor muydunuz, nasıl?
52. Burada doğumu kimler yaptırır? Doğum yapanlara ne ad verilir?
53. Doğum sırasında kaç kişi bulunur?
54. Doğamda, doğurma yatarak mı, diz üstünde mi yapılır?
55. Doğuma esnasında, doğum yapılan yerde nelere dikkat ederler?
56. Doğumda odada kimler bulunabilir, kimler bulunamaz, Neden?
57. Doğum için hastane mi pîrikler mi tercih edilir?
58. Pîriklerin ne tür özellikleri var?
59. Pîrikler doğum dışında hangi hastalıkları tedavi ederler? Tedavi yöntemlerini biliyor musun?
60. Kırk düşmesi nedir, bu dönemde neler olur, neler yapılır?
61. Kırk kaldırma işi nasıl yapılır?
62. Heftok inanışı hakkında ne bilirsiniz?
63. Lohusa döneminde kadını ve çocuğu bekleyen tehlikeler nelerdir?
64. Bu tehlikeleri gidermek için neler yapılır?

65. Lohusa döneminde kadın ve çocuk yalnız bırakılır mı? Neden?
66. Lohusa kadının sütünün çoğalması için neler yapılır?
67. Albasması veya benzeri bir inanış var mıdır?
68. Doğum sonrası kadın ve çocuk sağlığı için ne tür uygulama ve inanışlar var?
69. Çevrenizde bildiğiniz çocuk hastalıkları nelerdir?
70. Bunların tedavisi için kimlere götürülür, ne tür tedavi ve inanışlar biliyorsunuz?
71. Çocuk hastalıkları için ziyaret, türbe, yatır, şifalı su tercih edilir mi?
72. Hemlik ve gamruk nedir, kimlerde görülür? Tedavisi kimler tarafından ve nasıl yapılır?
73. Sünnet hakkında ve uygulaması hakkında ne biliyorsunuz, halk sünnet için kimlere gider?
74. Gelincik tedavisi ile ilgili farklı uygulama ve inanış var mı?
75. Kulunç tedavisi için neler yapılır, kimler tedavisini yapar?
76. Yaşadığınız çevrede nazara inanılır mı? Neden?
77. Nazar değen kimse gördünüz mü, nasıl oldu?
78. Nazar belirtileri nelerdir?
79. Nazar değmemesi için yörede alınan tedbirler nelerdir?
80. Nazar tedavisini kimler yapar, nasıl yapar?
81. Nazar kemiği nedir, neler yapılır?
82. Cindar nedir, kimlere denir, özelliklerini nasıl elde etmişler?
83. Cin çarpmış kişilere ne tür uygulamalar var?
84. Cin çarpmasında ‘‘daire’’ uygulaması nedir, neler yapılır?
85. Silvan yöresinde nazara inanılır mı, neden?
86. Nazar değmemesi için yörede alınan tedbirler nelerdir?
87. Marmij kimdir? Hangi hastalıkları tedavi eder?
88. Marmij hastalıkların tedavisinde hangi uygulamalarını kullanır?
89. Ocaklı hakkında ne biliyorsunuz, Silvan yöresinde bildiğiniz ocaklı var mı?
90. Bunlar hangi hastalıkları tedavi ederleri bildiğiniz yöntemleri var mı?
91. "El alma" ne demektir? Bu konuda ne biliyorsunuz?
92. Çevrenizde ‘‘el’’ alan kişiler var mı? Bunlar hangi hastalıkları tedavi ediyorlar?
93. Halk hekimliği geleceği ile ilgili düşünceleriniz nelerdir

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı : Mehmet Yusuf ASLAN
Doğum Tarihi ve Yeri : 22.08.1979
Medeni Durumu : Evli
Adres : Silvan Meslek Yüksekokulu
Silvan/D.Bakır
E- Posta Adresi : myusufaslan@hotmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

1993-1996 : Diyarbakır Atatürk Lisesi
1998-2002 : Lisans, Dicle Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği
2011-2015 : Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyat

İŞ DENEYİMİ

2002-2014 : Silvan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenlik
ve Yöneticilik
2014-2018 : Dicle Üniversitesi Silvan Meslek Yüksekokulu,
..... Yüksekokul Sekreteri

YABANCI DİL

: İngilizce